

ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TEVHİDİ DÜŞÜNCE VE POZİTİVİST DÜŞÜNCE
YÖNTEMLERİ ÇERÇEVESİNDE “İŞ GÜVENLİĞİNE”
VE “OSGB ZİHNİYET YAPILANMASINA”
MUKAYESELİ BİR YAKLAŞIM

Reyhan ŞİMŞEK

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Osman ŞİMŞEK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM
DALI

ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ BİLİM
DALI

MAYIS 2024

**TEVHİDİ DÜŞÜNCE VE POZİTİVİST DÜŞÜNCE YÖNTEMLERİ
ÇERÇEVESİNDE “İŞ GÜVENLİĞİNE” VE “OSGB ZİHNİYET
YAPILANMASINA” MUKAYESELİ BİR YAKLAŞIM**

Reyhan ŞİMŞEK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM
DALI**

ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ BİLİM DALI

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

MAYIS 2024

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Reyhan ŞİMŞEK

09.05.2024

TEZ ONAY SAYFASI

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Yüksek Lisans Programı öğrencisi tarafından hazırlanan Tevhidi Düşünce ve Pozitivist Düşünce Yöntemleri Çerçevesinde “İş Güvenliğine” ve “OSGB Zihniyet Yapılanmasına” Mukayeseli Bir Yaklaşım başlıklı tez çalışması 09/05/2024 tarih ve 14.00 saatinde yapılan tez savunma sınavında aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile YÜKSEK LİSANS olarak KABUL edilmiştir.

Kabul

Ret

Başkan (Unvan/Ad-Soyad/Kurum):

☒☐

Prof. Dr. Mustafa ÖZTÜRK

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü (Bölüm Başkanı)

Üye (Unvan/Ad-Soyad/Kurum):

☒☐

Prof. Dr. Osman ŞİMŞEK

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

Üye (Unvan/Ad-Soyad/Kurum):

☒☐

Doç. Dr. Ömer Can ÇEVİK

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

TEVHİDİ DÜŞÜNCE VE POZİTİVİST DÜŞÜNCE YÖNTEMLERİ ÇERÇEVESİNDE
“İŞ GÜVENLİĞİNE” VE “OSGB ZİHNİYET YAPILANMASINA” MUKAYESELİ BİR
YAKLAŞIM

Yüksek Lisans Tezi

Reyhan ŞİMŞEK

ANKARA HACI BAYRAM VELİ
ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
Mayıs 2024

ÖZET

Allah Hz. Âdem aleyhi selamı yaratıp yeryüzüne indirdiği zamandan bugüne kadar insanoğlu hep çalışmıştır. Fakat çalışma kavramı birbirinden çok farklı iki düşünce yönteminde ayrı ayrı incelenerek çalışmanın anlamı, tarihi, ahlakı, felsefesi ve çalışma ilişkileri vb. tüm konularda özgün olarak çalışma için birbirinden farklı bilgiler inşa edilmiştir. Eski Yunan’da MÖ. 6. yy.’da materyalist düşünce okulu Milet okulunda salt akılcılık üzerinden evren-insan-çalışma etkileşiminde çalışma ağırlıklı olarak ‘işkence, acı, özgürlüğün olmayışı anlamına gönderme yapan adaletsizliği, eşitsizlikçiliği, sömürgeye yönelten, huzursuzluğu, korkuyu çağrıştıran’’ anlamlar üzerinden ele alınmıştır. 7.yy.’da İslam medeniyetinde ise tevhidi düşünce ilmi yöntemi ile çalışma ‘olumsuzluktan uzak, huzur veren, emeğin hakikatini gösteren, sömürsüz, hak etmek, helal ve dürüstlük, başarı, gıpta edilmesi’’ gibi birçok olumlu anlamı içeren ifadeler üzerinden ele alınmıştır. Çalışma kavramına bağlı olarak gelişen iş sağlığı ve güvenliği de çalışmadaki bu iki farklı düşünce yöntemlerine göre anlam kazanmış ve gelişmiştir. İş sağlığı ve güvenliği uygulamaları Batı medeniyetinin bilgi kaynaklarına göre Batı Avrupa’da milattan önce başlamış kabul edilirken Türk İslam medeniyetinde ise 1800’ler de başladığı öne sürülmektedir. Aksine Türk İslam medeniyetinin sahip olduğu özgün düşünce yöntemi tevhidi düşünce ile kurduğu iktisat, hukuk, çalışma, çalışma ilişkileri ve çalışma ahlakı vb. alanlardan doğan iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları 7.yy. ‘da Kur’an-ı Kerim’de belirtilen Bakara Süresi 195. Ayetinde “kendi eliniz ile kendinizi tehlikeye atmayın” ile başlamıştır. Temelde iki düşünce sistemi; materyalist kökenli pozitivist düşünce yöntemi ile kurulan Batı medeniyetinde işçi ölümlerinin önüne geçme amacıyla uygulanan İSG uygulamaları sadece ölüm oranlarını azaltmak gayesi taşırken, tevhidi düşünce yöntemi ile kurulan Osmanlı Devlet’inde Ahilik Teşkilatı örneklerinde gördüğümüz üzere uygulanan iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları kulluk bilincinde olan Müslümanların bir başka insana zarar gelecek endişesinin arkasında ahiret inancı, kul hakkı düşüncesi ve insanın eşrefi mahlûkat oluşu yatmaktadır. Bu çalışmada Batı medeniyetinin materyalist/pozitivist temelli oluşan liberal /kapitalist zihniyetine sahip girişimci tipolojisi ve bu zihniyetin iş güvenliği algısı, Türk İslam medeniyetinin tevhidi düşünce yöntemi ile madde + mana bütünselliği ile dünyayı ele alan girişimci tipolojisi ve iş güvenliği algısı mukayese edilerek modern Türkiye’de bulunan mevcut durumlar üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmamızda teorik bilgiler, istatistiki veriler ve tarafımda 2 farklı OSGB’de ve tehlikeli, az tehlikeli olmak üzere 14 farklı işyerinde 16 aydır bizzat iş güvenliği uzmanlığı mesleğimi icra ederken yaptığım saha gözlemleri neticesinde elde ettiğim bilgiler ile birlikte söz konusu olguların iş kazaları üzerine etkisi açıklanmaya çalışılmıştır.

Bilim Kodu : 113505

Anahtar Kelimeler : Tevhidi düşünce, kapitalist girişimci, iş güvenliği, OSGB zihniyeti

Sayfa Adedi : 289

Tez Danışmanı :Prof.Dr.Osman ŞİMŞEK

A COMPARATIVE APPROACH TO “JOB SECURITY” AND “JHSU MENTALITY
STRUCTURE” WITHIN THE FRAMEWORK OF TAWHIDI THOUGHT AND
POSITIVIST THOUGHT METHODS

M.Sc.

Reyhan ŞİMŞEK

ANKARA HACI BAYRAM VELİ
UNIVERSITY THE INSTITUTE OF
GRADUATE STUDIES

May 2024

ABSTRACT

In the 6th century BC, in Ancient Greece, the concept of work was mainly approached through concepts such as "torture, pain, the injustice leading to lack of freedom,, inequality, colonialism, uneasiness and fear" in the framework of the universe-human-work interaction by the materialist school of Miletus which was based on pure rationalism. In the Islamic civilization in the 7th century, however, the concept of work through the method of monotheistic thought science included many positive meanings such as "far from negativity, peaceful, the truth of labor, no exploitation, to deserve, halal and honesty, success, to be coveted." Occupational health and safety, which has emerged in relation to the concept of work, has also gained meaning and developed according to these two thought methods in the study. Even though the origin of the concept of work dates back to the day when the first human being was created, today, it is claimed that the modern concept of work began in the industrial revolution. In relation to the concept of work, the concepts of occupational health and safety have also emerged. While occupational health and safety practices are accepted to have started before Christ in Western Europe according to the information sources of Western civilization, it is claimed that they started in the 1800s in the Turkish-Islamic Civilization. On the contrary, the original thought method of the Turkish-Islamic Civilization regarding occupational health and safety practices in the fields of economics, law, work, work relations and work ethics etc. were established with Tawhidi Thought with the Verse 195 of the Surah Al-Baqara mentioned in the Holy Quran in the 7th century: "Do not endanger yourself with your own hands." While the OHS practices applied to prevent worker deaths in the Western Civilization, which was established with the positivist thought method of materialist origin, only aimed to reduce the death rates, in the Ottoman Empire, which was established with the Tawhidi Thought, the occupational health and safety practices were based on the beliefs of Muslims who were conscious of servitude, their concern about harm to humans, the idea of people's rights, and the fact that humans are honorable creatures as we see in the examples of the Ahi Order. In this study, the entrepreneurial typology of the Western civilization with a liberal/capitalist mentality based on materialist/positivists and the perception of job security of this mentality are compared with the entrepreneur typology and perception of job security of the Turkish Islamic Civilization, which deals with the world with material + spiritual integrity with the Tawhidi Thought method, and the perception of job security in Modern Turkey through explanations with current situations. In this study, I tried to explain the effects of the mentioned facts on work accidents together with theoretical information, statistical data and the information I obtained as a result of field observations I have made while working as an occupational safety specialist for 16 months in 2 different JHSU and 14 different workplaces, including hazardous and less hazardous ones.

Science Code : 113505

Key Words : Tawhidi thought, capitalist entrepreneurship, job security, JHSU mentality

Page Number : 289

Supervisor : Prof.Dr.OSMAN ŞİMŞEK

TEŞEKKÜR

Tez yazım sürecim boyunca bana yardımlarıyla yol gösteren, bilgileriyle ufkumu genişleterek akademik hayatıma yeni bir pencere açan, önyargılı davranmadığım sosyoloji/ içtimaiyat ilmini bana sevdiren değerli danışmanım ve saygı değer hocam Prof. Dr. Osman ŞİMŞEK'e teşekkürlerimi sunuyorum.

Her adımında her çalışmamda yanımda olarak maddi manevi desteklerini hiç esirgemeyen annem ve babama teşekkür ederek, Rahman ve Rahim olan Allah'ın onlardan razı olmalarını dilerim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	IV
ABSTRACT.....	V
TEŞEKKÜR.....	VI
İÇİNDEKİLER.....	Vii
TABLoların LİSTESİ.....	X
ŞEKİLLERİN LİSTESİ.....	XI
RESİMLERİN LİSTESİ.....	XII
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	XIII
1.GİRİŞ.....	1
2. ARAŞTIRMANIN ALANI, METODU (YÖNTEMİ) VE ARAŞTIRMADA KULLANILAN TEMEL KAVRAMLAR.....	7
2.1. Araştırma Metodolojik (Yöntem) Özellikleri.....	7
2.1.1. Araştırmanın Konusu.....	7
2.1.2. Araştırmanın Amacı.....	8
2.1.3. Araştırmanın Önemi ve Temel Problemleri.....	8
2.1.4. Araştırmanın Yöntemi ve Teknikleri.....	9
2.2. Çalışmada Kullanılan Temel Kavramlar.....	9
2.2.1. Metot (Yöntem) ve Mukayeseli Yöntem	9
2.2.2. Düşünce Yöntemi.....	12
2.2.3. Ahlak.....	15
2.2.4. Kültür.....	18
2.2.5. Kültürün İzafiliği.....	23
2.2.6. Medeniyet- Kültür Kavramlarının Etkileşimi.....	26
2.2.7. Zihniyet	29
2.2.8. Çalışma.....	32
2.2.8.1. Pozitivist düşünce yöntemine göre çalışma anlayışı.....	40
2.2.8.2. Marksist toplumda çalışma anlayışı.....	42
2.2.8.3. Hermonotik düşünce yöntemine göre çalışma anlayışı.....	43
2.2.8.4. Türk-İslam medeniyetinde tevhidi düşünce anlayışına göre çalışma anlayışı.....	44
2.2.9. Tevhit Kavramı.....	46
2.2.10. İş Güvenliği.....	47
2.2.11. Ortak Sağlık ve Güvenlik Birimi	49
2.2.12. Tevhidi Düşünce Bilgi Üretme Yöntemine Göre “Tevhidi Ahilik/Ahilik”.....	50
2.2.13. Kapitalizm ve Liberalizm Kavramları.....	54
2.2.13.1. Liberalizmin tarihsel gelişimi.....	56
2.2.13.2. Liberalizm ve liberalizme yönelik eleştiriler.....	57

2.2.13.3. Liberalizmin temel ilkeleri.....	60
3. ARAŞTIRMANI TEORİK ÇERÇEVESİ.....	63
3.1. Batı Medeniyetinin İnşa Ettiği Düşünce Yöntemleri.....	63
3.1.1. Pozitivizm	66
3.1.1.1. Pozitivist düşünce yöntemi.....	66
3.1.1.2. Pozitivist düşünce yöntemi ve sosyal bilim anlayışına yön veren boyutu (science).....	70
3.1.2. Hermeneutik	75
3.1.2.1. Hermeneutik düşünce yöntemi.....	75
3.1.2.2. Hermeneutik düşünce yöntemi ve sosyal ilim anlayışına yön veren boyut (knowledge).....	80
3.2. Türk-İslam Medeniyeti ve Tevhidi Düşünce Bilgi Üretme Yöntemi.....	82
3.2.1. Tevhit Kavramı ve Tevhit Kavramının Sosyal İlimlerde Kullanımı	82
3.2.2. Tevhidi Düşünce ve Bilgi İnşa Etme Yöntem Anlayışı.....	84
3.2.3. Tevhidi Düşünce Bilgi Üretme Yöntemi ve Sosyal İlimlere Yön Veren Boyutu.....	94
3.3. Türk-İslam Medeniyeti Olan Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti Devlet Tarihinde Tevhidi Düşünce Bilgi Üretme Yöntemi Anlayışından Pozitivist Düşünce Yöntemi Anlayışına Doğru Yönelimin Sosyolojik Süreci.....	97
4. TÜRK-İSLAM VE BATI MEDENİYETLERİNİN ‘‘DÜŞÜNCE YÖNTEMLERİ/ BİLGİ ÜRETME YÖNTEMLERİ’’ ÇERÇEVESİNDE.....	113
4.1. Girişimcilik ve Girişimcilik Zihniyeti.....	113
4.2. Liberalist ve Kapitalist Sistemlerin İnsan Zihniyeti ile İlgili Teorik Yaklaşımları.....	118
4.3. Liberal – Kapitalist Anlayışın Girişimciliğe Olan Etkisi.....	122
4.4. Pozitivist- Hermeneötik ve Tevhidi Düşünce Anlayışlarına Dayalı Girişimcilik.....	127
4.5. Modern Türkiye’de Pozitivist Düşünce Yöntemine Göre Girişimcilik Anlayışı.....	133
4.6. Türk-İslam Medeniyetinde Tevhidi Düşünce Bilgi Üretme Yöntemine Göre Girişimcilik Örneği Ahilik ve İş Güvenliği Zihniyeti.....	135
5. OSGB-İŞ GÜVENLİĞİ ANLAYIŞINA VE ‘‘ OSGB ZİHNİYET YAPILANMASINA ‘‘KÜLTÜREL İZAFİLİK AÇISINDAN ELE ALINIŞI....	151
5.1. Ortak Sağlık ve Güvenlik Birimi.....	151
5.1.1. Ortak Sağlık ve Güvenlik Biriminin Sosyo-Ekonomik Gelişimi.....	156
5.1.2. Modern Türkiye Açısından Pozitivist Düşünce Yöntemi Bağlamında Ortak Sağlık ve Güvenlik Biriminin Kanunlarda Bulunan Yönü.....	160
5.1.3. Bir Girişimci Olarak Ortak Sağlık ve Güvenlik Biriminin Zihniyet İncelemesi.....	163
5.2. Kanunlarda İş Güvenliği Tanımları	164
5.2.1. İş Güvenliğinin Sosyo-Ekonomik Tarihi.....	166
5.2.2. Pozitivist Düşünce Bilgi Üretme Yöntemi Açısından Kapitalist/ Liberal Batı Medeniyetinde İş Güvenliğinin Tarihi.....	172
5.2.2.1. Materyalist/pozitivist düşünce yöntemi anlayışına göre iş güvenliğinin yapılanma ilişkisi.....	174

5.2.3. Tevhidi Düşünce Bilgi Üretme Yöntemi Açısından İslam ve Türk – İslam Medeniyetinde İş Güvenliği Tarihi.....	174
5.2.3.1. Tevhidi düşünce yöntemi bilgi üretme anlayışına göre iş güvenliğinin yapılanma ilişkisi.....	197
5.2.4. Modern Türkiye Açısından Pozitivist Düşünce Yöntemi Bağlamında İş Güvenliğinin Kanunlarda Bulunan Yönü.....	180
5.2.5. İş Güvenliği Uzmanlarının Yetkilendirilmesi.....	182
5.2.6. İş Güvenliği Uzmanlığının Kanunlarda Bulunan Yönü.....	186
5.2.7. İş Kazalarının Tanımı (Kapsamı).....	188
5.2.8. Araştırma Bulguları.....	190
6. POZİTİVİST DÜŞÜNCE YÖNTEM MERKEZLİ LİBERAL KAPİTALİST GİRİŞİMCİLERİN/ İŞVERENLERİN OSGB VE İŞ KAZALARI İLE İLİŞKİSİ.....	215
6.1. Kapitalizm-Liberalizm Zihniyetinin OSGB Sayılarındaki Artış ile Arasındaki İlişki.....	215
6.2. Kapitalizm-Liberalizm Zihniyetinin Yaşanan İş Kazaları ile Arasındaki İlişkisi.....	227
6.3. Tevhidi Düşünce Bilgi Üretme Yöntemine Göre İş Güvenliği ve Ortak Sağlık Güvenlik Birimi Yapılanmasının İmkânı.....	235
6.4. Tevhidi Düşünce Yöntemine Göre İş Güvenliği Kanunlarında Muhtemel Durumu Nasıl Olabilir.....	239
6.5. Olması Gereken Tevhidi Düşünce Bilgi Üretme Yöntemine Göre Ortak Sağlık Güvenlik Birimi İle Pozitivist Ortak Sağlık Güvenlik Biriminin Mukayesesi Üzerinden Yeni Ortak Sağlık Güvenlik Biriminin Yapılanma Zihniyet Teklifi.....	242
6.6. Olması Gereken Tevhidi Düşünce Bilgi Üretme Yöntemine Göre Oluşan Sosyal Yapıda İş Kazası İlişkisi ile Olan Pozitivist Batı'da İş Kazalarının İlişkisinin Mukayesesine Göre Yeni İş Kazası Anlayışının İnşası.....	246
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	251
KAYNAKLAR.....	263
ÖZGEÇMİŞ.....	271

TABLolarIN LİSTESİ

Tablo	Sayfa
Tablo 2.1. Batı medeniyeti ve Türk İslam medeniyetinin yöntem mukayesesi.....	10
Tablo 2.2. Türk-İslam ve Modern Batı medeniyetlerinin çalışma hayatına yönelik mukayeseli düşünce yöntemi-çalışmanın ontolojisi.....	33
Tablo 5.1. İş güvenliği uzmanı sınıflandırması.....	184
Tablo 5.2. Tam süreli iş güvenliği uzmanı için çalışan sayıları.....	185
Tablo 5.3. İş kazası istatistikleri.....	191
Tablo 5.4. Toplam sigortalı çalışan sayısı.....	194
Tablo 5.5. İş kazalarının yıllara göre artışının toplam çalışan sayılarındaki artışı ile karşılaştırılması.....	196
Tablo 5.6. Yıllara göre toplam OSGB sayıları.....	202
Tablo 5.7. OSGB' lerin illere göre dağılımı.....	205
Tablo 5.8. İş güvenliği uzmanlarının toplam sayıları.....	207
Tablo 5.9. İşyeri hekiminin toplam sayıları.....	210
Tablo 5.10. Diğer sağlık personelinin toplam sayıları.....	212

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 2.1. 21.yy’da Batı ve Türk İslam medeniyetinin mukayese edilen alanları.....	11
Şekil 2.2. Türk İslam medeniyeti ve Cumhuriyet dönemi sonrası Türkiye’de mukayese edilen alanları.....	11
Şekil 2.3. İki medeniyet, iki düşünce yöntemi, iki bilgi sistemi ve iki çalışma kavram anlayışının tahlili.....	34
Şekil 2.4. Modern Batı medeniyetinde üçlü çalışma yapılanması.....	35
Şekil 3.1. Batı medeniyetindeki düşünce yöntemleri.....	65
Şekil 3.2. Pozitivist düşünce yöntemi ve hermeneötik düşünce yönteminin arasındaki farklar.....	78
Şekil 3.3. Tevhidi bilgi üretme yöntemi.....	86
Şekil 3.4. Dünya üzerindeki 3 bilgi üretme yöntemi; tevhidi düşünce yöntemi, pozitivist düşünce yöntemi ve hermonotik düşünce yöntemi.....	88
Şekil 3.5. Pozitivist düşünce, hermonotik düşünce ve tevhidi düşünce yöntemlerine göre ekonomi/iktisat bilimi.....	92
Şekil 3.6. Pozitivist düşünce, hermonotik düşünce ve tevhidi düşünce yöntemlerine göre “çalışma” konusu.....	93
Şekil 3.7. Tevhidi düşünce yöntemine göre bilgi süreci.....	93
Şekil 3.8. Modern Batı medeniyetine göre toplumların tarihsel gelişim evreleri.....	98
Şekil 3.9. Tevhidi zaman dönemi.....	99
Şekil 3.10. İki düşünce yapısı ve buna bağlı iki medeniyet.....	101
Şekil 5.1. İş kazası grafiği.....	192
Şekil 5.2. Çalışan sayısı grafiği.....	195
Şekil 5.3. OSGB sayılarının grafiği.....	203
Şekil 5.4. İş güvenliği uzmanlarının toplam sayı grafiği.....	208
Şekil 5. 5. İşyeri hekimlerinin toplam sayı grafiği.....	211
Şekil 5.6. DSP toplam sayı grafiği.....	213
Şekil 6.1. OSGB artış hızı, iş kazalarının artış hızı ve toplam çalışan sayılarının artış hızlarının mukayeseli grafiği.....	216

RESİMLERİN LİSTESİ

Resim	Sayfa
Resim 5.1. Bakanlık tarafından verilen evrak.....	200
Resim 6.1. Yargıtay kararı.....	229
Resim 6.2. Yargıtay kararı.....	230

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar

Açıklamalar

OSGB

Ortak Sağlık ve Güvenlik Birimi

İsg

İş sağlığı ve güvenliği

TDK

Türk Dil Kurumu

ILO

Uluslararası Çalışma Örgütü

AB

Avrupa Birliği

DSP

Diğer sağlık personeli

1. GİRİŞ

Batı medeniyetinin düşünce sistemi materyalist felsefeden kaynaklanmaktadır. Kökleri eski Yunan'a dayanan Batı Medeniyeti Aydınlanma çağında kendi düşüncesinin temelini oluşturmuş, 19. yy.'da ise pozitivist felsefeyle toplum sistemine dönüştürülmüştür. Materyalist temelli düşüncenin kökeni secde etmeyi reddeden iblise dayanmaktadır. Yüce Allah Hz. Âdem peygamberi topraktan yarattığında, tüm meleklerle Hz. Âdem aleyhi selama secde etmelerini emretmişti, tüm melekler bu emre itaat ederken sadece iblis gelen vahye akılla karşı çıkarak "Beni ateşten, onu çamurdan yarattın; ben ondan üstünüm." (Araf, 12) demiştir. Şeytan burada sadece salt akıl ile yola çıkarak ateşin parlak kısmının toprağın üstünde olmasından dolayı ateşin topraktan üstün olduğunu düşünmüş ve ilahi emre karşı gelmiştir. İblis'in ilahi emri çiğnemesi, onun natüralist salt maddi bilgi ile soyut kavramları anlayacak bir anlayışının olmamasını gösterir. İblisin bakış açısı ilahi emirdeki mana boyutunu görmesini engelleyerek sadece maddi boyuttan bakmasına sebep olmuştur. Bu iblisyan/salt akıl ile dünya bakış açısı Eski Yunan'dan Pozitivist modern Batı medeniyetine kadar meşruluk kazanmıştır. Bunun sonucunda insanlar gördükleri ile salt akılsal çıkarımlarıyla dünyayı anlamaya çalışmışlardır (Şimşek, 2017, s. 75).

Şimşek'in de belirttiği üzere Batı Medeniyeti salt akılsal çıkarımlarıyla medeniyetlerine yön vermiştir. Bu salt akıllarıyla meydana getirdikleri liberalizm ve kapitalizm çalışma hayatını derinden etkilemiştir. Batı medeniyetinde çalışma hayatını düzenlemek için oluşturulan hukuksal çalışmalar, sosyal faaliyetler hep pozitivist düşünce temeli üzerinden yapılmıştır. Pozitivist düşünce yöntemi ile inşa edilen çalışma hayatı iş sağlığı ve güvenliğini de bu yönde etkileyerek materyalist/pozitivist temeller üzerinden salt akıl ile iş sağlığı ve güvenliği uygulamalarını geliştirmiştir.

İş sağlığı ve güvenliğinin bugünkü amaçları; çalışanlar için sağlıklı, güvenilir, huzurlu, mutlu bir iş ortamı oluşturmak, iş kazalarını en az seviyeye indirmek, meslek hastalıklarını önleyerek tüm çalışanları ve ailelerini korumak, çevreye verilebilecek tahribatı engellemektir. Ancak Batı medeniyetinin kaynaklarında, ilk iş sağlığı ve güvenliğinin "MÖ. 500'lerde Herodot'un işçilerin verimini arttırmak için onlara yüksek enerjili besinler yedirilmesi gerektiğini" söylemesi ile ortaya çıktığı belirtilmiştir. Batı medeniyetinin materyalist düşünce temelli salt akıl ile işçiler üzerinden daha çok verim elde edilmesi düşüncesi, bu medeniyette iş sağlığı ve

güvenliği uygulamalarının bu eksen üzerinden gelişmesine neden olmuştur. Yani Batı medeniyetinde iş sağlığı ve güvenliği işçilerin sağlığı, güvenliği, mutluluğu için değil onların verimli çalışmasından kazanç sağlayan, işçi çalıştıran kişiler için ortaya çıkan bir disiplindir. Nitekim 18. yy.'da Sanayi Devriminde yaşanan insanlık dışı çalışma şartları iş sağlığı ve güvenliğinin bu medeniyette gelişmesine neden olmuştur. 18. yy.'da fabrikalarda küçük çocukların ve kadınların ağır işlerde, uzun süreli ve yetersiz beslenme koşullarında çalıştırılmaları, baca temizliğinde küçük çocukların kullanılması sonucu bu çocukların birkaç yıl içinde vefat etmesi, İngiltere'de kömür madenlerinde katırlar yerine küçük kız çocuklarının kiralanarak çalıştırılmaları ilk iş sağlığı ve güvenliği kanunlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu salt akılla oluşturulan iş sağlığı ve güvenliği kanunları ile vahşi kapitalizmin acımasız çalışma şartlarına karşı insanlar korunmaya çalışılmış görünse de kanunların materyalist/pozitivist temelli olması bu kanunların asıl amacının sadece iş kazalarını ve işçi ölümlerini engelleyerek maddi kayıpların azaltılması olduğunu bize göstermektedir. Batı medeniyetinde iş sağlığı ve güvenliği, çalışanlara mutlu ve huzurlu çalışma ortamı oluşturma amacı üzerinden değil maddi odaklı anlayış üzerinden gelişmiştir.

İslam ve Türk İslam medeniyetinde iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları ise tevhidi düşünce yönteminin insana verdiği değer anlayışı üzerinden gelişmiştir. Batı medeniyetinin kaynaklarının ülkemizde de kabul görmesinden dolayı mevcut kaynak kitaplarımızda medeniyetimizde ilk iş sağlığı ve güvenliği uygulamalarının 1865 yılında Dilaver Paşa Nizamnamesi ile başlatıldığı ifade edilmiştir. Ancak medeniyetimizde insan ve insan yaşamının önemi her alanda belirtilmişken işçilerin hayatını koruyacak iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları için bu kadar geç bir tarihte çalışma yapılması beklenemez. Kaynakların aksine ilk iş sağlığı ve güvenliği uygulaması Kur'an-ı Kerimin "Kendi elinizle kendinizi tehlikeye atmayın" (Bakara 195) ayeti kerimesi ile başlamıştır. İslam dininde mevcut kuralların en önemli amacı insanı korumak olduğu için iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları bu düşünce ekseninde gelişmiştir. Tevhidi düşünce anlayışı üzerinden kurulan Ahilik teşkilatı; insana verdiği değer, ben içinde biz duygusu, kâmil insan, eşrefi mahlûkat anlayışı ile bugünkü iş sağlığı ve güvenliği eğitimlerinin ilk örneğini usta-çırak ilişkisi içerisinde vermiştir. Yine iş sağlığı ve güvenliği açısından çok önemli olan üçüncül derece koruma olarak adlandırılan kişisel koruyucu kullanımı medeniyetimizde uygulanmıştır.

Medeniyetimizdeki demir ustalarının çalışma sırasında deri önlük ve eldiven kullanması kişisel koruyu donanım kullanımının ilk örneği niteliğindedir. Osmanlı Devleti'nde yük hayvanlarına ağır yük yüklemenin yasak olması, yük hayvanlarına izin günü verilmesi ve sokak hayvanları için temiz su temin edilmesi uygulamaları bu medeniyetin düşünce anlayışında hiçbir varlığa kasti zarar verilmeyeceğini bize göstermektedir. Kısacası Batı medeniyetinin kaynaklarında gösterildiği gibi medeniyetimiz çalışanları koruyan iş sağlığı ve güvenliği uygulamalarına geç kalmamıştır. Türk-İslam medeniyetinde iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları tevhidi düşünce ekseninde insan ve insan hayatının kutsiyeti, ahiret bilincindeki hesap verebilirlik, eşrefi mahlûkat, dengeli insan, insanı kâmil, diğergam ve paylaşımcılık, ben içindeki biz duygusu, ilahi emirler çerçevesinde koruyuculuk anlayışı üzerinden gelişmiştir.

Osmanlı Devleti'nde 19. yy.'dan sonra aydın insanların başlattığı Batı aktarmacısı çalışmalar ve devamında Türkiye Cumhuriyeti'nin bu aktarmacılığı devam ettirmesi sonucu günümüz kurum ve sistemlerimiz ikilikçi bir hal almıştır. Bu durumdan iş sağlığı ve güvenliğinin işleyişi, hukuksal boyutu, sosyal faaliyetleri de nasibini almıştır. Tevhidi düşünce anlayışı üzerinden iş sağlığı ve güvenliği bilgisi inşa eden medeniyetimiz bu düşünce yönteminden uzaklaşarak/uzaklaştırılarak materyalist/pozitivist düşünce temelli iş sağlığı ve güvenliği bilgilerini aktarmacılıkla muhteviyatına almıştır. Özellikle AB standartları, ILO sözleşmeleri kapsamında birçok iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları medeniyetlerin arasındaki kültürel izafilik dikkate alınmadan mevzuatlarımıza alınmış ve uygulanmaya çalışılmıştır. Bu duruma örnek olan 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunumuz yürürlüğe girdiği 2012 yılından bugüne değin kanunun iş kazalarını azaltma amacı taşımasına karşın istatistiklere göre ülkemizde iş kazaları her yıl katlanarak artmıştır. Yine iş kazalarını azaltmak için imzalanan ILO sözleşmeleri, çıkarılan yönetmelikler ve diğer kanunların iş kazası sayılarına pozitif bir etkisi oluşmamıştır.

İstisnai işyerleri hariç ülkemizdeki tüm işyerlerinde 6331 sayılı kanun kapsamında zorunlu olarak iş sağlığı ve güvenliği hizmet alımı maddesinin uygulanabilmesi, işverenlerin bu hizmetlere daha kolay ulaşabilmesi için ortak sağlık ve güvenlik birimleri (OSGB) kurulmuştur. Özellikle 1980'den sonra neo-liberal iktisat politikalarının uygulanması sonucunda KOBİ işletme sayılarının artması iş sağlığı ve

güvenliğine hizmetlerine ihtiyacı göz önüne getirmiştir ve bu hizmetlere ulaşım konusunda çeşitli sorular sorulmuştur. İş sağlığı ve güvenliği hizmetlerine ulaşımı kolaylaştırmak ve işverenlere bu konuda yardımcı olmak için ülkemizde ortak sağlık ve güvenlik birimleri kurulmuştur. Ancak ülkemizdeki ortak sağlık ve güvenlik birimleri Avrupa Birliği direktifleri ve ILO sözleşmeleri kapsamında İngiltere’de uygulanan grup modele benzer bir şekilde alınarak ülkemizde taklitçilik yolu ile kurulmuştur. Bu nedenle kültürel izafilik dikkate alınmadan Batı medeniyetine benzer bir şekilde ortak sağlık ve güvenlik birimlerinin kurulması bu kurumların materyalist/pozitivist/maddeci düşünce temelli olmalarına neden olmuştur. Ortak sağlık ve güvenlik birimlerinin girişimciler tarafından kurulması ve günümüzde girişimcilerin liberal/kapitalist zihniyete sahip olmaları, söz konusu bu kuruluşların ticari kar amaçlı işletmeler olmasına neden olmuştur.

Çalışmamızda yukarıda belirtilen ifadeler üzerinden Batı medeniyetinin düşünce yöntemi ve Türk-İslam medeniyetinin düşünce yöntemine göre girişimcilik, girişimcilik anlayışı, iş güvenliği algısı incelenmiştir. Batı medeniyetinin pozitivist düşünce yöntemi ile oluşan liberal/kapitalist girişimci zihniyeti incelenerek çalışmamızın temeli oluşturulmuştur. Liberal/ kapitalist girişimci zihniyetini daha iyi anlayabilmek için liberalizm ve kapitalizmin ne olduğu, girişimciliğe etkisi, çalışma hayatına etkisi, insan ilişkilerine etkisi araştırılmış ve mukayeseli analiz kapsamında değerlendirilmiştir.

Günümüz Türkiye’inde her yıl iş kazaları artarak devam etmektedir. 2022 yılında yaklaşık 600000 iş kazası yaşanmış olarak kayda geçmiştir. Ancak bu rakam korkunç görünse dahi gerçeği yansıtmamaktadır. Gerçek rakamların daha da yüksek olduğu düşünülmekte ve her gün 4 saatte bir 1 vatandaşımızın ölümlü iş kazası yaşadığı tahmin edilmektedir. Özellikle işverenlerin yanlış bilgilendirilmeleri ve kendilerine zarar gelir korkusu nedeniyle iş kazaları bildirimleri yapılmamaktadır. Bir iş güvenliği uzmanı olarak tarafımda 2 farklı ortak sağlık ve güvenlik biriminde ve tehlikeli, az tehlikeli olmak üzere 14 farklı işyerinde 16 aydır bizzat iş güvenliği uzmanlığı mesleğimi icra ederken yaptığım saha gözlemleri neticesinde elde ettiğim bilgilere göre iş kazalarının sayısal değerleri SGK’da bildirilenlerden çok daha yüksektir. İş kazalarının nedenleri fen ve tıp bilimlerine araştırılarak güvensiz hareketler ve güvensiz durumlar başlıkları altında toplanmıştır. Bu çalışmada ise alanında bir ilk

olarak iş kazalarının nedenleri sosyolojik açıdan incelerak zihniyet dünyaları ile ilişkisi araştırılmıştır. Çalışmada çalışanların sağlıklı ve güvenli bir ortamda çalışabilmesi için kanuni zorunluluk içeren, işverenler tarafından alınması gereken iş sağlığı ve güvenliği hizmeti konusunda bu hizmete ulaşım kolaylığı olması için kurulan ortak sağlık ve güvenlik birimlerinin zihniyet dünyaları ve iş kazalarına etkileri ayrıca incelenmiştir.

Bu çalışmada Batı medeniyetinin materyalist/pozitivist temelli oluşan liberal/kapitalist zihniyetine sahip girişimci tipolojisi ve bu zihniyetin iş güvenliği algısı, Türk İslam medeniyetinin tevhidi düşünce yöntemi ile madde+mana bütünselliği ile dünyayı ele alan girişimci tipolojisi ve iş güvenliği algısı mukayese edilerek modern Türkiye’de bulunan mevcut durumlar üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır.

2. ARAŞTIRMANIN ALANI, METODU (YÖNTEMİ) VE ARAŞTIRMADA KULLANILAN TEMEL KAVRAMLAR

2.1. Araştırma Metodolojik (Yöntem) Özellikleri

Bu çalışmada iş güvenliği kapsamında yapılan tüm faaliyetlere bütüncül düşünce ekseninde bakılarak iş güvenliği ve ortak güvenlik sağlık birimi olan kurumların zihniyetleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Mukayeseli düşünce ekseninde bakarak günümüzde her yıl katlanarak artan iş kazalarının sebepleri ve ülkemizdeki iş kazalarına karşı mevcut iş güvenliği çalışmaları tevhidi düşünce ekseninde değerlendirilmiştir. Ortak sağlık güvenlik birimlerini bir girişimci olarak düşünülmüş ve bu girişimcilik zihniyet boyutunda değerlendirilmiştir.

2.1.1. Araştırmanın Konusu

Türk- İslam medeniyetlerinin sistemleri kuran, oluşumunu ve gelişimini sağlayan tevhittir. Tevhidi düşünce ekseninde sistemler kurulmuş, bilgi inşa edilmiş ve sosyal hayata bu şekilde yön verilmiştir. Tevhidi düşüncenin oluşturmuş olduğu eşrefi mahlûkat yani insan varlıkların en şerefliisidir düşüncesi ile insanı koruyan, insana değer veren kanunlar oluşturulmuştur. Tevhidi düşünce ile kurulan ve dünyanın geri kalan tüm devletlerine yön veren en önemli devlet Osmanlı Devleti olmuştur. Osmanlı Devleti 19. yy. kadar Tevhidi Düşünce ile sistemlerine yön verirken 19.yy. dan sonra Batılaşma hareketi ile özünden bir kopuş yaşamıştır. Batılılaşmaya başlayarak Türk-İslam medeniyeti ile Batı medeniyetinin düşünce temellerinin farklılığı hiç gözetilmeden Batı medeniyetinin pozitivist/salt akılcı/maddeci/iblisyancı/naturalistik düşünce ile oluşturulmuş değerleri, bilgisi, Osmanlı ve yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'ne entegre edilmiştir. İş güvenliği ve girişimci olan OSGB' ler de Batıdan entegre edilen liberal/ kapitalist/ egoist düşünce etrafında şekil almış ve çalışma hayatında bu düşünce ile davranışlar sergilemektedir. Pozitivist düşüncenin salt akıl ile ortaya koymuş olduğu bu liberal-kapitalist girişimcinin bireyci/egoist düşüncesi ve günümüz iş güvenliği kanunlarının pozitivist düşünce ile bilgi üreten Batı'dan alınması mevcut iş kazalarını derinden etkilemektedir. Özellikle ortak sağlık ve güvenlik birimlerinin girişimci olması ve bu girişimciliğin liberal- kapitalist zihniyetten olması iş kazalarını temelden etkileyen diğer bir unsurdur. Çalışmamızda iş güvenliği faaliyetleri ve OSGB' lerin zihniyetleri pozitivist düşüncenin maddeci bakışı ve

tevhidi düşüncenin bütüncül bakış açısı ile mukayeseli bir şekilde analiz edilmeye çalışılacaktır.

2.1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada iş güvenliği faaliyetlerini, kanunlarını oluşturan temel düşünceleri değerlendirilerek bunların iş kazalarına etkileri anlaşılmaya çalışılmıştır. İş güvenliği kapsamında çok önemli bir yere sahip olan ortak sağlık ve güvenlik biriminin zihniyeti anlaşılmaya çalışılmış ve bu zihniyetlerinin iş kazaları ile ilişkisi araştırılmıştır. Medeniyetlerin düşünce sistemleri temel alınarak hazırlanan bu çalışmada farklı zamanlarda kurulan bu medeniyetlerin sistemleri, bilgi üretme metotları anakronizme (bir olgunun zihniyeti, kavramlarının tarihi, dönemi ile ilgili yanlış) düşülmeden düşünce bağlamında ele alınmıştır. Salt akılcı sistem ile yetiştirilen liberal kapitalist insanın iş kazalarının yaşanmaması, işçi ölümlerinin engellenmesi için davranışları ile Türk-İslam medeniyetinin tevhidi düşüncesiyle yetiştirilen eşrefi mahlûkat (varlıkların en şerefli insan) ve insan-ı kâmil kendilerine rol model olarak insana ve insan hayatına değer veren insanın davranış ve düşünceleri (bu düşünceler ile oluşturmuş oldukları hukukları) mukayese edilmeye çalışılmıştır. Tevhidi düşünce ile kurulan Türk- İslam medeniyetinin zirve devleti olarak görülen Osmanlı devletinin girişimcilik ve çalışma yaşamı ile ilgili bize bilgi verebilen, Tevhidi düşünceyi pratikte uygulamalarıyla gösteren Ahilik sistemi de ayrıca ele alınmaya çalışılacaktır.

2.1.3. Araştırmanın Önemi ve Temel Problemleri

İş güvenliği aslında her çağda her dönemde karşımıza çıkan insanı ve onun vazgeçilmez parçası olan çalışmayla büyük bir öneme sahiptir. Özellikle sanayi devrimi ile gün yüzüne çıkan, ana hatları çizilen iş güvenliği bugün birçok alt dala sahip, diğer bilimlerle ilişki içerisinde bulunan bir bilim dalı olmuştur. Makineleşme ile teknolojik gelişmelerin çalışma ortamındaki tehlikeyi artırması bu bilim dalına daha çok ihtiyacı meydana getirmiş ve bu sayede iş güvenliği üzerine çalışmalar başlamıştır. Özellikle mühendislik ve tıp alanlarındaki çalışmalar ile başlanmış sonrasında insan ölümlerinin ve kazaların azalması için hukuksal süreçlerine yoğunlaşmıştır. Ülkemizde de her yıl iş kazalarına ve ölümlü iş kazalarına yeni rakamlar eklenerek devam ediyor. İş kazalarının nedenleri ile ilgili fen bilimleri üzerinden birçok çalışma yapılmış ve nedenler için güvensiz durumlar, güvensiz davranışlar başlıkları altında kişisel koruyucu donanımları kullanmamak, dikkatsiz bir

şekilde iş sürdürmek, sinirli, uykulu ve hasta hallerde iş sürdürmek, çalışma ortamını düzenli tutmamak vb. birçok başlık belirtilmiştir. Ancak iş kazalarını engellemek için uygulanan faaliyetlerin, kurumların, kanunların hangi düşünce sistemi ile kurulduğu araştırılmamış sadece nicel sonuçlara odaklanılmıştır.

Bugüne kadar alınan tedbirler karşısında iş kazalarının sayılarının azalmak yerine artması mevcut çalışmaların yetersiz, eksik veya yanlış olduğunu göstermektedir. Mevcut çalışmaların yetersizliği veya yanlışlığına odaklanmak yerine doğru uygulamalar için düşünce sistemine bakılması gerekmektedir. Bu çalışma ile iş güvenliğine ve iş güvenliği için önemli bir kurum olan ortak sağlık ve güvenlik biriminin zihniyetine ve düşünce sistemleri mukayeseli analiz kapsamında değerlendirilmeye çalışılmıştır.

2.1.4. Araştırmanın Yöntemi ve Teknikleri

Bu çalışmada bütüncül araştırma yöntemine uygun bir şekilde nitel (gözlem, görüşme, doküman incelemesi vb.) ve nicel (istatistik karşılaştırmaları, tablo ve sayısal veri) veri kullanılmış olup veri toplama tekniği için “literatür taraması” tekniği kullanılmıştır. Konu ile ilgili olan tevhit, medeniyet, kültür, ahlak, çalışma, iş güvenliği, OSGB, ahilik gibi kavramlar için literatür taraması yapılmıştır.

2.2. Çalışmada Kullanılan Temel Kavramlar

2.2.1. Metot (Yöntem) ve Mukayeseli Yöntem

Yöntem ; “araştırma yolu ile bulunup ortaya konabilecek somut sebep-netice ilişkilerini ve mümkün olduğu hallerde bu ilişkilerin temelinde yer alan soyut ilmi kanunları tespit etmek için izlenmesi gereken yol” olarak tanımlanmaktadır (Bilgiseven A. , 1994, s. 3).

Yöntem “bir amaca ulaşmak için tutulan düzenli yol, sistem, usul olarak” olarak tanımlanır. Felsefi açıdan tanımlamak gerekirse TDK “bir gerçeğe erişmek için tutulan mantıklı düşünme yolu” olarak tanımlamıştır. Yöntemi pozitivist-modernist bakımdan ele aldığımızda bilgiye ulaşmak için kullandığımız araçtır. Modernist-pozitivist bilim anlayışında bilgi 2 yoldan üretilebilmektedir; ilki ampirik (görgül) diğeri bilimsel yöntemdir. Bilimsel yöntem, metot, gerçeği bulabilmenin ve onu kanıtlayabilmenin tek yolu salt akılcılık veya duyu organlarını kullanma esaslarının bütünüdür (<https://www.dusunuyorumdergisi.com/>). “ Tevhit” İslam Medeniyetinin bilgi

yöntemi olup tevhidi anlamda yöntemin (yol) tabiri kâinat anlayışı üzerinden incelenmiştir. Kâinatı ve içerisindekileri bütünü yaratan, yoktan var eden Yüce Allah' tır. Bu nedenle kâinatın bir bütün olmasından dolayı kâinatın içerisindeki şeyler bu bütünün parçaları konumundadır (<http://www.ozgunsosyaldusunce.com>). Sonuç olarak tevhidi ilmi yöntem kâinattaki bütünü kabul ederek soyuttan (düşünce) somut gerçekliği doğru hareket ederek ‘bütünü’ bir (tevhit) halinde gören bir yöntem anlayışını ifade etmektedir (Bilgiseven A. , 2003, s. 69)

Yöntem (Yol)	
Batı Medeniyeti	Türk-İslam Medeniyeti
Başlangıcı maddeden olan	Başlangıcı haktan olan
Sonu maddeye varan	Sonu hakka varan
Salt akıl ile hareket edilen	Kalp+Akıl (Hakikat ile hareket eden)
Akıl, deney, gözlem esas alınır	Tümevarım+Tümdengelim
Beş duyu organı esas alınır	Akıl+Kalp bütünlüğü esas alınır
Şüphecilik vardır	Her şeyin haktan geldiği bilincinde olunur. Bu sebeple duyu organlarınca algılanmayan şeylerinde kabulü mevcut, onayı mevcuttur.
Duyuların ötesine geçiş yoktur.	Duyulardan hakikat âlemine geçiş yapılması durumu mevcuttur.
Bu yolda yürünür bilim elde edilir.	Bu yolda yürünür ilim elde edilir.

Tablo 2.1. Batı medeniyeti ve Türk İslam medeniyetinin yöntem mukayesesi

Kaynak: (Yüksel Y. , 2020, , s. 9)

Mukayeseli yöntem birbirinden farklı toplumların, aynı toplumun farklı zamanlarda kendileri inşa eden değerleri; ekonomi, iktisat, din, hukuk, siyaset gibi alanlarda karşılaştırılmasıdır.

21. yy Batı

Ekonomi

İktisat

Din

Hukuk

Siyaset

Aile

Eğitim

21. yy Türk-İslam Medeniyeti

Ekonomi

İktisat

Din

Hukuk

Siyaset

Aile

Eğitim

Şekil 2.1. 21.yy'da Batı ve Türk İslam medeniyetinin mukayese edilen alanları

Kaynak: (Yüksel Y. , 2020, , s. 10)

Türk İslam Medeniyeti

(7-19.yy)

Zihniyet Dünyası

İnşa Edilen İnsan Tipi

Eğitim

Çalışma

Cumhuriyet Dönemi Sonrası Türkiye

(19-21.yy)

Zihniyet Dünyası

İnşa Edilen İnsan Tipi

Eğitim

Çalışma

Şekil 2.2. Türk İslam medeniyeti ve cumhuriyet dönemi sonrası Türkiye'de mukayese edilen alanları

Kaynak: (Yüksel Y. , 2020, , s. 11)

Yöntemi bir amaca ulaşmakta izlenilen yol olarak veya bilimde bir sonuca ulaşmak için planlı izlenen yol metot olarak tanımlayabiliriz. Modernist-pozitivist bilim anlayışına göre bilgi salt akıl üzerinden ampirik veya bilimsel yöntemlerle üretilebilmektedir. Tevhidi düşünce yöntemi ise bütüncül bir anlayış ile bilgi inşa etmektedir.

2.2.2. Düşünce Yöntemi

Türk dil kurumuna göre düşünce “uzay ve zamanın ötesinde, özenenin dışında, kendiliğinden var olan, duyularla değil, yalnızca ruhen algılanabilen asıl gerçeklik; mütalaa, fikir, idea, mülahaza veya dış dünyanın insan zihnine yansıması, niyet, kaygı, ilke, yönetici sav” gibi tanımlamalar yapmıştır (TDK, tarih yok).

Düşünme eyleminin çıktısı düşüncedir. Düşünmenin inşa ediciliği içerisinde düşünce gerçekleşir. Bu eylem dil, kelam/ söz, yoluyla sağlanır. Bu nedenle düşüncenin kelam, söz ve dil ile sıkı bir bağı vardır (Şimşek, 2017, s. 36).

Türk-İslam medeniyetinin içerisinde toplanmış bulunan toplulukların kendi dünya görüşlerine göre bilgi üretme ve düşünce geliştirme birliğinin oluşturulabilmesi için ilk olarak kendilerine özgün bilgi üretme “yöntem”inin var olup olmadığına bakmaları gerekmektedir. Bunu sağlayarak Türk-İslam medeniyeti sahip olduğu özgün düşünce yöntemiyle çeşitli ilim dallarına yönelik bilgi üretme ve düşünce geliştirmenin gerekliliği üzerine çalışılmalıdır (Şimşek, 2022, s. 201).

Medeniyetlerin kendilerine özgün bilgiler üretme yöntemi, o medeniyetin esas kurucu düşünce yöntemine bağlı olarak meydana çıkmaktadır. Bu sebeple “Düşünce Yöntemi” bir toplumun özgün kuruluşunun gerçekleşmesindeki temel ilmi kurucusudur. Böylelikle “Düşünce Yöntemi” de medeniyetlerin kurucu toplum felsefesini teşkil etmiş olur (Şimşek, 2018, s. 16). Medeniyet/toplum özgün olarak bünyesinde barındırdığı her şeyin bilgisini “kurucu toplum felsefesi- düşünce yöntemi” etkileşimiyle üreterek kendi toplum düzenini (sistemini) oluşturabilmektedir. Bu sebeple bir toplumun/medeniyetin sisteminin işlemesine vesile olacak unsurlardan olan; siyasal aklın ve kurumlarının yapılanmasında, milli aydınının inşasında, üretimin gerçekleştirilmesinde, kültürünün idrak edilmesinde, çalışma düzenin (sisteminin) kurulmasında, eğitimin şekillendirilmesi vb. gibi medeniyetin “düşünce yöntemine” göre üretilen bilgi ile meydana geldiği gerçekliktir (Şimşek, 2022, s. 204).

TDK’ ya göre düşünce; “uzay ve zamanın ötesinde, özenenin dışında, kendiliğinden var olan, duyularla değil, yalnızca ruhen algılanabilen asıl gerçeklik, mütalaa, fikir, ide, idea, dış dünyanın insan zihnine yansıması, niyet, tasarı” olarak tanımlanmaktadır (<https://sozluk.gov.tr/>). Bu tanıma göre düşünce maddesel dünyanın da ötesinde soyut olanla yani görünmeyenle ilgili bir kavramdır. Düşünme maddi dünyaya hitap eden

bir kavramdır. Düşünmek ise maddi olaylar arasındaki neden-sonuç ilişkisi kurmaktır (Topçu, 2002, s. 43). Düşüncenin görünmeyen/soyut/mana muhteşimlikli anlamı olması değere, inanca göre biçim alan tarafını ön plana çıkarmaktadır. Böylelikle düşüncenin bu niteliği medeniyetlerde, toplumlarda, ülkelerde ya da kültürlerde farklı farklı bakış açısını ortaya çıkarmaktadır (Özakpınar, 2002, s. 158). Bu taraftan baktığımızda düşünce soyut olan duygu ile ilişkisinin varlığı düşünceye izafilik konusunda ve yöntem konusunda bir özellik ve derinlik kazandırmaktadır. Bu nedenle insanın olaylar karşısında belirttiği düşünceleri aslında hep ait olduğu toplumun/inancın/medeniyetin veya sahip olduğu kültürel değerlere göre biçimlendiğinden bu durumda düşüncenin izafilik özelliği ortaya çıkmaktadır. Yöntem; “araştırma yolu ile bulunup ortaya konabilecek somut sebep-netice ilişkilerini ve mümkün olduğu hallerde bu ilişkilerin temelinde yer alan soyut ilmi kanunları tespit etmek için izlenmesi gereken yol” olarak tanımlanmaktadır (Bilgiseven A. , 1994, s. 3). Buna bağlı olarak her ilim alanında bilgi üretebilmek için medeniyetin anlayışına uygun olarak yöntemi, belirli bir metodoloji ve belirli bir mantık, takip etmek gerekmektedir. Böylelikle bir medeniyetin/toplumun anlayışına uygun olan yöntemle sahip olmakla medeniyetin/toplumun hakikatine ait bilgi üretebilmeyi, ona ulaşmayı sağlayacaktır. Bu yüzden yöntemi bilgiye ulaşabilmek için kullanılacak yol olarak tanımlayabiliriz (Ertek, 2021, s. 122-123). Filibeli Ahmet Hilmi yöntem için ”medeniyet hayatta en zaruri olan şey fikirler ve amellerde sağlam bir usule sahip olmaktır” diyerek medeniyet/toplum açısından yöntemin önemini vurgulamıştır. Yine Filibeli Ahmet Hilmi medeniyetlerin toplumların düşüncelerini, bu alandaki çalışmalarında düzenli bir yöntemlerinin olmamasını asıl hedeflerine ulaşmada başarısızlığa neden olacağını belirtmiştir (Turan, 2020, s. 476). Medeniyetlerin/toplumların başarılı olabilmeleri için hem teorik hem de pratik uygulamalar da kendi medeniyetlerin sahip olduğu kendi özgün yöntemi takip etmenin önemine Filibeli ayrıca değinmiştir (Turan, 2020, s. 477). Bir medeniyetin/toplumun başarılı ve istikrarlı olabilmesinde sahip olduğu düşünce anlayışıyla ilmi bilgi üretmesi için medeniyetin kendi değerlerine uygun yöntem bilgisini kullanıp uygulaması oldukça önemlidir. Böylece düşüncenin değer ile arasındaki ilişki düşüncenin, izafilik konusunda ve özgün yöntem anlayışını geliştirmesini belirtmektedir. Bu nedenle düşünce yöntemi değerden değere, kültürden kültüre, medeniyetten medeniyete farklı farklı düşünce temaları ve yöntemlerine göre oluşmaktadır. Düşünce yöntemi;

insanının/ medeniyetin/toplumun aileye, kadına, kendine, dine, dünyaya, sermayeye, sanayiye, girişimcilğe, gençliğe, devlete, siyasete, olaylara, eğitime, paraya, servete, ahlaka, kültüre, eşyaya(maddeye) vb. hayatın tüm beşerî sosyal (içtimai) ve kültürel olay ve durumlara, tüm şeylere karşı nasıl, nereden bakılmasının ilmi yöntemini göstermektedir. Buna göre yukarıda sayılan ve benzer alanlara yönelik bilginin ortaya çıkışını ve nasıl üretilceğini ifade eden kavram ‘‘Düşünce Yöntemi’’ dir. Düşünce yöntemi ve ilmi yöntem etkileşimi medeniyetler açısından özgün bilgi üretmenin esasını oluşturmaktadır. Düşünce yönteminin medeniyet açısından bünyesinde barındırdığı şeylerin açıklanmasında oldukça önemlidir. Bu yüzden özgün bir medeniyet/toplumun kurulabilmesi ve ihya edilebilmesi için düşünce yöntemi çok önemli bir konudur (Şimşek, 2020).

Düşünce insanoğlunun yeryüzüne gelişinden bugüne dek var olması sebebiyle 2 temel anlayış üzerinden medeniyetlere yol göstererek o medeniyetlerin sistem-düzen kurmasını sağlamıştır (Şimşek, 2020).

Yöntem, modernist-pozitivist anlamda bilgiye ulaşmakta kullanılan bir araç konumundayken pozitivist bilim anlayışına göre bilgi ampirik (görgül) yol ve bilimsel yöntem olmak üzere iki farklı biçimde üretildiği Şimşek tarafından belirtilmiştir. Batı medeniyetinin bilgi üretme ve düşünce yöntemine karşı İslam medeniyetinin bilgi yöntemi ‘‘Tevhit’’ anlayışı üzerinden üretilmekte, tevhidi anlamda kâinat bir bütün olarak değerlendirildiği için kâinatın içindeki her şey bu bütünün birer parçası olarak kabul edilmektedir (Şimşek, 2020). Düşünce yöntemleri açısından Batı Medeniyeti ve Türk-İslam Medeniyetinin farklılıkları şu şekilde izah edilmektedir;

‘‘...modern-pozitivist düşünce yöntemi, toplumdaki tüm şeylere, bilim alanlarına salt akla dayalı olarak bakmaktadır. Yani maddi dünyada sadece görünen şeyi (teki), duyu organlarının vasıtasıyla dışta gördüğüne göre ele alarak, sadece buna göre bilgi üretmektedir. Oysa Tevhidi Düşünce yöntemi ise ‘‘oluşturmuş olduğu bütüncül(soyut/mana/his) ve somutu(madde/duyu) birlikte ele alan kavramsal ‘‘birlikçi’’ (tevhidi) bakış açısı üzerinden inşa ettiği ilmi yöntem (metodu) ile; tüm toplumu, içtimai (sosyal) ilimleri, içtimai (sosyal) ilişkilerin mahiyetini ‘‘bir’’ likte ele alan bir bilgi üretme yöntem anlayışına sahiptir.’’

Şimşek Türk-İslam Medeniyetinin oryantalist-pozitivist sosyal düşünce anlayışıyla üretilen bilgilerin muhtemelen tehlikelerini ve eksik taraflarını giderebilmek için İslam’a özgü bilgi anlayışını ve düşünce yönteminin öğrenilmesinin gerektiğini belirtmektedir. Bu yüzden medeniyetin özgünlüğünü oluşturan temeldeki belirleyici faktörlerin o medeniyetin değerleri etrafında oluşturulan düşünce yöntemi ve bilgi

anlayışı olduğunu tasdikinden hareketle, bu konuda özgün bilgi yoluyla ”tıp, felsefe, tarih, sanat, çalışma, iktisat toplum (içtimaiyat), hukuk, siyaset, eğitim, iktidar, dini anlama, şehir, ruhiyat (psikoloji), fen bilimleri, mühendislik vb.” gibi ilim alanlarının meydana getireceği medeniyetin bütüncül yapısını oluşturacağı düşünülmektedir (Şimşek, 2021, s. 316).

Düşünce görünmeyenle ilgili olup soyut bir kavram olmasına karşı maddi dünyaya hitap ederek inanç ve değer etrafında şekil almaktadır. Düşüncenin ait olduğu toplumun, medeniyetin, inancın, kültürün ve değerlerin etrafında şekillenmesi ona izafilik özelliği kazandırmaktadır. Düşünce yöntemi ile insanın veya toplum dünyadaki tüm şeylere karşı nasıl ve nereden bakılması gerektiğini bizlere göstermektedir. Düşünce yöntemleri toplumlar/medeniyetler arasında farklılık taşır. Batı medeniyetinin düşünce yöntemi modernist pozitivist düşünce yöntemi iken Türk-İslam medeniyetinin tevhidi düşünce yöntemidir.

2.2.3. Ahlak

Türk dil kurumuna göre ahlak; “ bir toplum içinde kişilerin uymak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kuralları; aktöre, sağıtöre veya huy” olarak tanımlanmıştır (TDK, tarih yok).

“Hulk; din, tabiat, karakter, yaradılış, huy gibi anlamlara gelirken” bu kelimenin çoğulu olan “ahlak” Arapça kökenli bir kelimedir (Bolay ve Sarıkavak; 2001:121). Aynı zamanda “Hulk; iyi ve kötü huy” manasında da kullanılmaktadır. Davranışın iyi huylusundan bahsederken “hüsnü’l-huluk”, kötü huylusundan bahsederken ise “suü’l-huluk” denilmiştir (Karışman, 2010, s. 51).

Ahlak, tek başına bir anlamı ifade etmemekle beraber bünyesinde birden çok anlam barındırmaktadır. “Arzulara hakîm olabilme, iyilik yaparak yaşama gücüdür”, “Kişilerin toplum içerisinde benimsedikleri davranış biçimleri, uymak zorunda oldukları kurallardır” (Bolay & Sarıkavak, 2001, s. 12). Kısacası ahlak bizlere; “insanın nasıl davranışlara sahip olması gerektiğini bildirir” (Şimşek, 2013, s. 23).

Genel tanım olarak ahlak; vicdan, duygu ve düşünce ile davranışın tutarlılığı, uyumluluğudur. Ahlak kavramını Gazali;” fiillerin, düşünmeye ihtiyaç kalmadan ve kolay bir şekilde kendisinden sadır (kalpten) olduğu, insan ruhuna yerleşmiş hali” olarak belirtmiştir (Şimşek, 2013, s. 79).

Ahlak Şimşek'e göre de "toplum-insan ilişkisinde insana; erdemli olmayı, hedefler koymayı, gerçekleştireceği bu hedeflere yönelik araçları kullanmayı öğreten, insan olarak görevlerinin neler olduğuna yönelik görüşleri, hayat tarzını bildiren yapıdır" (Şimşek, 2013, s. 23).

İnsanlardan hangi koşullarda ve nerede bahsediyorsak bahsedelim o ortamda ahlak kavramı da vardır. "Ahlak; doğa, ahlak varlığı da doğa yasasını ifade eder. Nasıl ki su ve hayat birlikte varsa insan ve ahlak da bir arada bulunur" (Aydın M. , 2008). Ahlak kuralları, toplumun dayanışma ve birlik içerisinde yaşarken; toplumda huzurun sağlanması ve bu görevin üstlenmesi ahlak kuralları ile gerçekleşmektedir (Şimşek;2013:21). Ahlakın olmadığı bir toplumda birlik ve beraberlik içinde yaşamak da oldukça güç olacaktır (Şimşek, 2013, s. 24)

Ahlak bir bütün olarak incelendiğinde tek başına bir kişiyi değil; kişi ile toplum, kişi ile Allah arasındaki ilişkiyi etkileyen, yön veren bir kavramdır. Aynı zamanda toplumsal kurumlar üzerinde de etkisi bulunmakta; en önemlisi de bu ilişkiyi ahlak, din ile sağlamaktadır. Din ve ahlak kavramları birbirleri ile bağlantılıdır. Voltaire bu bağlantıyı: "ışığın Güneş'ten yayıldığı gibi, ahlak da Allah'tan çıkar ve yayılır." şeklinde ifade ederek temelde var olanı bize belirtmektedir. Dine bağlı ortaya çıkan ahlak kuralları gibi dinden bağımsız bir şekilde ortaya çıkan ahlak kuralları da bulunmaktadır. Dini inancı olmayan bireyler de dürüst olmak, iyi davranmak, yardım etmek gibi ahlaklı işler yapabilir ve bu davranışlarının karşılığında mükâfatları olmaz. Ahlaklı işler yapmadığı zaman da yaptırım gücü ile karşılaşmazlar, toplum içerisinde tutunamazlar. Bu yüzden din ile bağlantısı olan bireylerin uymuş oldukları ahlak kuralları karşılığında bir mükâfatlandırılma biçimleri ve yaptırımları olduğu için toplum içerisinde daha çok kabul görmektedirler (Bolay & Sarıkavak, 2001, s. 18).

Ayrıca ahlak Ülgen'e göre de; "aşk üzerine kurulu olmalıdır". Örneğin ahlak oluşturulurken korkuyu kullanmak ahlakı var etmez. Dini öğeler (cehennem vb.) veya hukuksal terimlerle (yasa, kanun gibi) oluşturulan korku insan yaşamını düzeltebilir; fakat bu korku insani bir ahlaki değer oluşturmaz. Benzer şekilde bir umuda bağlanarak da ahlakın temelleri oluşturulamaz. Mesela kişiye cenneti, iyi ve güzel bir gelecek umudu vaat edildiğinde ve bu kapsamda menfaatler sağlandığında ahlaka gerek kalmayacak veya menfaatler doğrultusunda umut edilen gelecek sağlanmadığında dürüstlük ve erdem yok olacaktır. Fakat sevgi, bağlılık, aşk temelleri

ile oluşturulan ahlak hiçbir kâr beklemeden oluşturulduğunda ahlakilik kavramından bahsedilebilmektedir (Ülken, 2004, s. 102-103) .

Ülgen'in "aşk üzerine kurulu bir ahlak olması gerekir" düşüncesine bakılarak ahlakın, iş ve çalışma kavramlarıyla bağlantısına bakılarak, iş tutkusu "işin yoğunluğunu sevmek, yapılan işe dört elle sarılmak ve zorluğunda bile rahatlığını fark etmektir". Yapılan işi severek, sürekli ve bıkmadan istemesidir. İş hedefe ulaşmak için araç veya vazifeyi yerine getirmek için vasıta olarak görmek yerine işi; onun sevgisiyle ve yalnız iş için yapmak gerekir. İş, başkalarının onayını almak için değil aşk ile çalışılmalı ve o iş aşk ile yapılmalıdır. Tam tersi olduğu zaman kişi "işine kul olandır". Fakat çalıştığı işi severek yapan bir kişi "işinin efendisidir". Çalışılan işte her türlü sıkıntı olabilir. Bu sıkıntılara karşı sabır göstermek ve dayanma gücünü ortaya koyabilmek yine bu işe karşı olan tutkunun varlığıdır (Ülken, 2004, s. 120). Çalışma kavramı Türk-İslam geleneğinde Ülgen'in belirttiği gibi devamlılığını; ahlak üzerinden sağlamıştır. Bu konuda ahilik kurumu en güzel örnekleri vermiştir. İş ahlakını ahilik teşkilatı pratik hayata aktarmış; bu ahlak kurallarının gelişmesinde öncü vazife oluşturmuşlardır. Sanayi Devrimi sonrasında Batı medeniyetlerinde ahlaki değerler köklü bir değişime uğramıştır (Köksal F. , 2016, s. 331).

Ahlaki kuralların kaynağının nereden olduğu, bu konu üzerine düşünenlerin çözmeye çalıştığı bir soru olarak karşılaşılmakta; farklı farklı cevaplar bu soruya verilebilmektedir. Ahlakın kaynağının ne olduğu konusuna iki açıdan yaklaşılmaktadır. İlk yaklaşım ilahi, dini yani özcü yaklaşım, ikinci yaklaşım ise akla, duyguya ve sezgiye dayandıran; ilahi olmayan yani din dışı yaklaşımlardır. Kimilerine göre kaynağını ahlak; akıldan, kimilerine göre duygulardan, kimilerine göre dinden, kimilerine göre de uzlaşılan konulardan alır. Fakat verilen her cevap bir diğer cevabı dışlayıcı özellikte değildir. Çünkü kurallara, ahlaki değerlere ve tutumlara ana etmen oluşturduğu düşünülen unsurlar arasında güçlü bir bağ, karşılıklı bir etkileşim bulunmaktadır. Bu yüzden ahlaki kuralların kaynağında, temelinde tek bir kaynağın varlığını belirtmek çok zordur (Şimşek, 2009, s. 1145).

Ahlak ilk insanın yaradılışından bugüne kadar var olmuş olan ve insandan ayrılmaz bir parçadır. Ahlak bizlere neyi nasıl yapmamızı göstermenin yanında nasıl davranmamız nasıl tavır ve tutumlarımızın olması gerektiğini düşünmeden ruhumuza yerleşmiş hali ile gösterir. Ahlak; kişiler arası, kişi-toplum ve kişi- Allah arası ilişkileri

etkiyerek yön vermektedir. Ahlak din kaynaklı olabileceği gibi din dışı olarak da karşımıza çıkmaktadır. Ahlak sayesinde toplumlar birlik ve beraberlik içinde yaşayabilmektedir. Ahlakın en güzel hali ise bir işte karşılık, mükâfat beklemeden ya da cehennem, hukuki yaptırım korkusu içerisinde değil aşk ile yapılan işteki ahlaktır.

2.2.4. Kültür

Her milletin kendine özgü değerleri, inançları, hisleri ve fikirleri vardır. Bu özgülük olmasaydı sosyoloji ve zooloji iç içe olurdu (Said Halim Paşa, 2009, s. 76). Haliyle Türk toplumunun da kendine has inanç sistemi, değerleri bulunur ve bu özellikleriyle diğer medeniyetler üzerindeki konumu, özellikle Batı medeniyeti karşısında, onlara karşı alacağı tavrı ortaya koymak için medeniyet ve kültür kavramlarını ayırt etmesi ve bilmesi gerekir (Özakpınar, 2012, s. 73).

Kavram olarak kültür, Fransa’da Aydınlanma döneminde ortaya çıkmıştır. Köken olarak, “colere” mastarı ile Latince “cultura” dan türemiştir. Bunlardan colere; düzenlemek, yetiştirmek, inşa etmek, onarmak, ekip biçmek, bakım göstermek, işlemek, eğitmek, iyileştirmek, işlemek, özen göstermek gibi çok zengin ve geniş anlamlara gelen bir kavramdır (Özlem,2012: 158).

Türk-İslam medeniyetinde kültür açıklamalarına bakıldığında; M. Turan’a göre kültür; toplumdaki değer ölçüleri ile oluşan bir bütünü ifade etmektedir. Toplum bünyesinde oluşan alışkanlıkları, her türlü ilgiyi, değer ölçülerini, genel görüşü, tavır ve zihniyeti, her türlü bilgiyi içine almaktadır. Ona göre bir toplumda bütün bu özellikler, o toplumun genelinde görülmekte, farklı toplumlardan ayrı olarak o toplumun belirleyici özelliği olarak ortaya çıkmaktadır. Kişinin zihniyetini meydana getiren kültür öğeleri, toplumdan topluma farklılık gösterdiğinden bir toplumu oluşturan zihniyet bir diğer toplumun zihniyetinden farklı olmaktadır (Turhan, 1972, s. 56) . Kısaca kültür, kişinin davranışlarına yön veren bir bütünü ifade ettiğinden dolayı “şekil almış davranışlardan” meydana gelmektedir (Turhan, 1972, s. 42-43).

Cemil Meriç ise kavram olarak kültürü eleştirmiş ve kültür yerine “irfan” sözcüğünü koymaktadır. Onun irfan sözcüğü medeniyeti de kültürü de içinde bulunduran zengin bir kavramdır. Bunu

“Batı’nın kültürü var, bizim ise irfanımız. İrfan insanoğlunun has bahçesi; ayırmaz, birleştirir. Bu bahçede kinler susar, duvarlar yıkılır, anlaşmazlıklar sona erer. İrfan kendini tanımakla başlar. Kendini tanımak için ön yargıların köleliğinden

kurtulmak gerekir. İrfan, nefis terbiyesi, olgunluğa açılan kapı, amelle taçlanan ilim. Kültür, irfana göre katı ve fakir. İrfan insanı insan yapan vasıfların bütünü, yani hem ilim hem iman ve hem de edep. Batı kültürün vatani, Doğu irfanın. Ne Batıyı tanıyoruz ne de Doğuyu; en az tanıdığımız ise kendimiz.” sözüyle aktarmaktadır (Kalin, 2018, s. 89).

Edward Burnett Tylor kültür için şu tanımı yapmıştır. Ona göre ahlak, hukuk, bilgi, inanç, sanat, örf-adet olup insanın bir toplumun parçası olması hasebiyle kazanmış olduğu sayılanların dışındaki yetenek ve ihtiyaçların bütünüdür. C.Wiesler kültürü “toplumun yaşam tarzı” olarak tanımlamışken Gökalp kültür için bir ulusun hukuki sözleşmesi, estetik, dil, milletin inancı, ahlaki, teknik hayatın ahenkli bütünü olduğunu söylemiştir. (Kafesoğlu, 1989, s. 15-16)

Kültür için yapılan bir diğer tanıma göre; insan-insan ve insan- madde ilişkisinde insanın nasıl davranış sergileyeceğini belirleyen bir bütündür (Erkal, 1993, s. 40).

Linton kültürü; kişilerce öğrenilmiş olan davranışlar ve davranışların meydana gelmesiyle oluşmuş sonuçların bileşimi olarak tanımlamıştır. Onu bir bütün haline getiren parçalar, o toplumun üyelerince paylaşılır ve nesillere aktarılır. Malinowski ise Linton’un görüşüne katılarak kültürün ırk ile değil eğitim-öğretim ile kazanabileceğini ve sosyal miras yoluyla nesillere aktarıldığını belirtir. Thurnwal; belirli bir topluluktaki örf-adetlerden davranış türlerine kadar, kurum ve teşkilatlardan kurulu olan ahenkli bir bütün olarak tanımını yapmıştır. Deneysel psikoloji ve sosyal psikoloji çalışmalarıyla tanınan, Kültür değişimleri adlı çalışması olan Mümtaz Turhan kültürü şu şekilde “ kültür; bir cemiyetin sahip olduğu maddi ve manevi kıymetlerden teşekkül eden öyle bir bütündür ki, cemiyet içinde, umumi tavır, görüş ve zihniyet ile her nevi davranış şeklini içine alır” tanımlamıştır (Ergin, tarih yok).

ŞİMŞEK kültür kavramı “*bir medeniyet ya da toplumun; varlık anlayışına, düşüncesine, “insan” unsuruna, eşyaya, zamana, bilgiye bakan yüzünü oluşturduğundan çok yönlü ve farklı medeniyetlerin hayat görüşüne yön veren izafilik şuuru üzerine kurulu bir kavramdır*” şeklinde ifade etmiştir. Bu nedenle kültür yeryüzündeki tüm medeniyet, toplum ve ülkelerin her şeye, her konuya kendi değerleri, akıl yapıları değerleri vb. çerçevesinden bakan bilgiyle kendi bakış açılarını inşa eden bir niteliğe sahiptir (Şimşek, 2022, s. 410).

Kültür kelimesinin kök kaynağının İslam’ın kutsal kitabı Kur’an-ı Kerim olduğuna yönelik güçlü simgeler mevcuttur. Diğer taraftan İslam’ın kültürü sekafe ve hars

kelimelerinden oluşan bir oluşum üzerinden tanımlamasına göre kültürü Türk İslam medeniyetinin kavramsallaştırmış olduğu anlaşılmaktadır (Şimşek, 2021, s. 23).

Türk-İslam medeniyetinde kültür kavramı Batı medeniyetine göre kavramsal içeriği ve kullanım tarihlendirilmesi açısından daha eski ve kapsamlı olduğu görülmektedir. Türk İslam medeniyetinde kültür kavramının muhteviyatında insan-toplum ve insan, toplum etkileşimine bağlı olarak 3 unsurda gelişmiştir. Bu şekilde Türk İslam medeniyetinde kültür; insanların kullandıkları dilde, inançlarında, sanat idraklerinde, dünya görüşlerinde, yaşama tarzlarında, örf- adetlerinde, içtimai tarihleri üzerine yön vericiliği bulunmaktadır. Türk İslam medeniyetinin tevhidi içtimai idrak ile kutsal kitabı Kur'an-ı Kerim bakması gerekmektedir. Kur'an-ı Kerim 7.yy.'da insanlığa, kıyamete değin geçerliliğini koruyacak bir zaman aralığı için gönderilmiş kutsal kitaptır. Bu kutsal kitap kıyamete kadar insanların yaşayacakları içtimai sürece yönelik olarak kültürün tüm unsurlarına genişçe yer vermektedir (Turgay, 2012, s. 1057).

Tevhidi kültür anlayışının kavramsal çerçeve ve tanımına göre madde+ mana bütüncüllüğü; "vahye dayalı akıl ile üretilen bir kültür tanımı ve idrak merkezli kavramsal mahiyete sahip olması" ile (Bilgiseven A. , 1992, s. 28) pozitivist ve hermenötik düşüncenin kültür tanımları ile mukayese edilemeyecek özgün bir niteliğinin olduğunu göstermektedir. Zira tevhidi kültür kavramı ontolojik açıdan ilahi bilgi kaynaklı olarak insan aklına yön vermesinde bütüncüllüğü var olmasına karşın modernist pozitivist kültür kavramı tekçi bir özelliklerle salt insan akıl içeriğine sahiptir (Şimşek, 2021, s. 32-33).

Türk İslam medeniyeti, pozitivist-hermeneötik yöntemin kültür anlayışı ile kendi kültürüne bakması veya açıklaması hem yetersiz kalmakta hem anlamsızlık içermektedir. Yani tüm konulara pozitivist düşünce yöntemi, hermeneötik düşünce yöntemi ile maddeci kültür tanım anlayışı veya mana görünümlü maddeci kültür tanım anlayışı ile bakılması durumunda tevhidi kültür, kültür, tevhidi milliyetçilik, milliyetçilik gibi konuların incelenmesine yönelik hiçbir "ilmi" lik tarafının bulunamayacağı söylenebilir. Ayrıca Batılı yöntemler ile Türk İslam medeniyetine yönelik tevhidi içerikli herhangi bir konuyu çözümlemenin ve anlamının bu açıdan mümkün olmadığını belirtmek gerekir (Şimşek, 2021, s. 38).

Modern Batı medeniyeti kültürü salt akıl temalı bir anlayış ile incelemektedir. Buna göre kültür düşünce yönteminin niteliğine göre 3 tür üzerinden açıklanmaya

çalışılmıştır. Bunlar; maddi(etnoloji/ırk) , mana(seçkinci idealistik) ve mana+ maddeyi salt akıl üzerinden parçalı bir şekilde ele alınmasıdır. Böylelikle modern Batı medeniyeti kültürü söz konusu bu 3 tür ile salt akılcı materyalist düşünce yöntem anlayışı ile ürettiği parçalı kültür tanımlamaları şeklinde incelemiştir (Şimşek, 2021, s. 43).

Türk İslam medeniyetinde kültür/ tevhidi kültür kavramı Kur'an-ı Kerim üzerinden açıklanmıştır. Buna göre Kur'an-ı Kerim'de doğrudan kültür kavramı geçmese de çeşitli ayeti kerimelerde tevhidi kültür kavramının ifade edildiği söylenebilir. Kur'an-ı Kerimde ifade edilen kültür anlayışı günümüz modern toplumunun pozitivist düşünce yönteminin kullandığı maddeci kültür anlayışından ve hermeneötik düşünce yönteminin mana görünümlü maddeci kültür anlayışı ve tanımından çok farklı olduğunu belirtmek gerekir. Kur'an-ı Kerimde kültürün en önemli unsurları olan "dil ve kelam" üzerine vurgular yapılarak tevhidi manada kültürü oluşturan unsurlardan bahsedilmiştir. İslam'ın tevhidi kültür anlayışında renk ve ırkın bir üstünlük unsuru olmadığı belirtilerek tevhidi kültürün renk/ırk konusundaki bakışının nasıl olduğu buradan anlaşılmaktadır. Yine bu bağlamda bakıldığında her peygamberin bir topluma gönderilmesi, o toplumun dili ile konuşması, peygamberlerin içinde yaşadıkları kültürün bir temsilcileri olarak Allah'tan aldıkları mesajları kültürlerine aktarmaları vahiy ile kültürün buluşturulduğunu bizlere göstermektedir (Özakpınar, 2002, s. 43).

Böylece vahiy-tevhit-tevhidi kültür ilişkisi topluluk, toplum ve insan etrafında renk-ırk farklılığı, dil-dil farklılığı, toplumda tevhidi kültürün canlı taşıyıcısı olan seçilmiş önderler yani peygamberler ile İslam medeniyetinde tevhidi düşünce yöntemi ile özgün tevhidi kültür anlayışının var olduğu söylenebilir. Tevhidi kültürün içerisinde; yaratılmışlık, farklı yaratılma, dünyayı anlamda ve yaşamada geçmişten gelen bir düşünce, insan- toplum hayatı, ahlak, deneyimlerin kabullerinden oluşan aktarım, örf-adet, yeni yaşanan dönemin insanı, topluma yön veren belirleyicilik gibi unsurların Kur'an-ı Kerimde bulunması, tevhidi düşünce yönteminin bilgi üretme anlayışı ile tevhidi kültürü oluşturduğu anlaşılmaktadır. Buradan hareketle din ve kültür etkileşiminde vahiy daima kültürü biçimlendirmiştir. Ancak bunu yaparken kültürel gerçekliğe dikkat etmiş ve onu yok saymamıştır. Kültürel gerçekliğe dikkat etmeseydi anlaşılmaz bir metin halini alırdı (Çapçioğlu, 2020, s. 99).

Türk İslam medeniyetinin bilgi birikiminde kültür ve din ilişkisi açısından İslamiyet'in "kültürden bağımsız olmadığı ve kültürü biçimlendirici özelliğe sahip" olduğu görülmektedir. Buna göre tevhidi düşünce yönteminin, kültürü biçimlendiren bir özelliğe sahip olduğu görülmektedir. Din-kültür ilişkisi bakımından vahyin (tevhidi düşüncenin) kültürü bu bakımdan etkilediği, şekillendirdiğini söyleyebiliriz (Çapçioğlu, 2020, s. 101).

Batı medeniyetinin Hristiyanlık dinin (teslis inancına dayalı) hermeneötik düşünce yöntemi anlayışına göre kültür-hermeneötik kültür kavramı ile Batı medeniyetindeki muhafazakâr kesim bu yöntem ile kendi sosyal bünyelerini incelemektedir. Bu açıdan hermeneötik kültür anlayışı sekülerleştirilmiş dindarlık, materyalist dindarlık muhteviyatlı millilik ve değer anlayışları üzerinden hermeneötik kültür kavramını geliştirmişlerdir (Şimşek, 2021, s. 51).

Pozitivist düşünce yöntemi maddeci kültür tanımı ile hareket etmektedir.

Tevhidi düşünce yönteminin bütüncül özelliği ile her şeye bakılabilmesinden dolayı bu durum kültür anlayışına da yansımış ve ortaya madde+ mana bütüncüllüğü ile bakan tevhidi kültür anlayışı çıkmıştır. Bu madde+ mana bütüncüllüğü ile oluşturulmuş kültür; vahyin emrine girmiş akıl ile oluşmuş olduğundan bir kültür tanımı, kavramsal derinlik taşımaktadır. İslam ile kültür ilişkisinin kurulmasında tevhidi kültür, İslam' da yer alan peygamber- toplum etkileşimine göre açıklamıştır. Bu açıdan Kur'an-ı Kerimde her kavme kendi içinden peygamberler gönderilmesinin haricinde Ad, Semud ve Eyke vb. gibi toplumlardan da bahsedilmiştir. Böylece bu milletleri/kavimlerin takip ettikleri atalarının yolu yani kültürlerinden vazgeçmeyerek peygamberlere karşı çıktıkları ifade edilmiştir. Bu şekilde Kur'an-ı Kerimde dil, din, ahlak, tarih, toplum, şehir, üretim, hak, iktisat, hukuk vb. şeylerden bahsedilerek tümünden tevhidi kültür bakışı ile ilahi içtimaiyat anlayışının değerlendirildiği görülmektedir. Böylelikle tevhidi kültür; " hayatın her alanına yönelik olarak her şeyi, vahyin emrine girmiş akıl ile madde + mana bütüncüllüğünde ele alarak, tevhide bağlı hayat tarzının yaşam biçimi şeklinde" tanımlayabiliriz (Şimşek, 2021, s. 51-52).

Kültür, farklı medeniyetlerin kendi düşünce yöntemleri üzerinden tanımlanmıştır. Buna göre pozitivist düşünce yöntemi üzerinden kültür sadece maddeci anlayış üzerinden kavramlaştırılırken, hermeneötik düşünce yönteminde kültür madde ve mana üzerinden kavramlaştırıldığı belirtilse de aslında mana görünümlü maddeci bir

anlayış üzerinden kavramlaştırılmıştır. Tevhidi düşünce yöntemine göre kültür tevhidi kültür olarak ifade edilmiş ve madde+ mana bütüncüllüğünde vahyin emrine girmiş akıl ile yaşamın her alanındaki her şeyi incelemek olarak açıklanmıştır. Tevhidi kültürde din ve kültür ilişkisine ayrıca dikkat çekilmiştir. Çünkü vahyin kültürü etkilediği ve Kur'an-ı Kerimde ayetlerde toplumların kültürüne dikkat edildiği ve asla göz ardı edilmediği görülmektedir. Türk İslam medeniyeti, Batı medeniyetine göre kültürü daha öncesinden fark ederek ona yönelik tanımlamalarda bulunmuştur. Kültür Kur'an-ı Kerimde açık bir şekilde ifade edilmemiş ve ya tanımlanmamış olmasına karşın kültürün en önemli unsurları dil, din ve milletlerden bahsedilmiştir.

2.2.5. Kültürün İzafiliği

Sosyolojik açıdan kültürel gelişmelerin en önemli noktası ve dinamiği çok veya az farklılıkları bulunan toplumların ve kültürlerin birbirlerini etkilemeleri bir gerçekliktir (Aydın M. , 2015, s. 35). Zira Kur'an-ı kerimin Maide Suresinin 48. Ayetinde “*Allah dileseydi sizi tek bir ümmet yapardı*” yer ifadeye göre insanların, toplumların birbirinden farklılıkları olduğu ve onlar arasında bir kaynaşmanın etkileşimin olacağı belirtilmiştir (Çorak, 2024, s. 32).

Her bir toplulukta sosyal (içtimaiyat) bilgisi diğer toplumlarda yaşanan sorunlardan, gelişmelerden, olaylardan belli başlı benzerlikleri olması haricinde genelde bağımsız yaşanmaktadır. Bunun nedeni her bir toplumsal dinamizm/medeniyet; kendi kültürü birikimi ve kültür ağı etrafında yaşamış olduğu sosyal olaylar, örf-adet, tarih, insan ve çevre ilişkileri sonucunda şekil almaktadır (Şimşek, 2018, s. 158).

İçtimai/sosyal ilimler fen bilimlerinde olduğu gibi genel geçer kuralları olmadığı için bu ilimler içinde yer aldığı toplumların tarihlerinden, kültürlerinden ve yaşanmışlıklarından doğrudan etkilenmektedirler. Bu nedenle her bir coğrafyayı ve kültürü kendi nezdinde bağımsız olarak değerlendirmek, farklılıklarını ve benzerliklerini bunlar arasındaki etkileşimlerin neler olduğu konusunda ayrı değerlendirmeler yapılmalıdır (Çorak, 2024, s. 32).

İnsan toplulukları tarif edebilmek için insanlık tarihi araştırmaları çerçevesinde sınıflandırmalar yapılmıştır (Şehristani, 2011, s. 25-26).(D.1076/Ö.1153;25-26). Sınıflandırmalar yapılırken insanları ırklarına göre, mezheplere göre veya insanların düşüncelerine göre sınıflandırmışlardır. Hatta insanları yedi iklime göre sınıflandırmada dahi yapılmıştır. Tabakatü'l Ümem adlı eserin sahibi Said el Endelüsi

(Ö.1070) eserinde milletlerin tarihlerini araştıranların insanları dillerine göre ve kabile kabile ayırmadan önce yedi millet olarak ifade edildiğini söylemiştir. Söz konusu bu milletler;

1. Millet Farslar
2. Millet Kaldaniler
3. Millet Yunanlar
4. Millet Mısır ve Güney halkı
5. Millet Türkler
6. Millet Hint ve Sindler
7. Millet Çinliler ve onlarla birleşen ülkeler

Eserde yapılan bu tasnif ile yeryüzündeki tüm insanların bu sınıflandırılmaya dâhil edildiği belirtilmiştir. Dikkatli bir şekilde incelendiğinde yüzyıllardır yapılan bu tarz sınıflandırmalarda toplumların arasındaki inanış, coğrafi bölge, ırk, baskın kültürel özellikleri başlıklarına göre ayrımların yapıldığı görülmektedir. Ayrıca toplumların yapısı değerlendirilirken, söz konusu toplumlar hakkında varsayımlarda bulunurken kendi kültürel farklılıklarına, yaşayış ve davranışlarına göre sınıflandırmalar, betimlemeler yapılmıştır (Çorak, 2024, s. 32-33).

Sosyal/içtimai hayatta tüm zamanlarda ve coğrafyalarda (ırk, kültür, inanç aidiyeti) gibi somut gerçeklikler bulunmasına karşın bunların etkileyen, yön veren ve her yönden saran soyut kanunların varlığı da açıktır. Yaşam süresi boyunca her şeyin her zamanda değişim göstermesinin bir düzen ve bir sınır içinde metodolojik bir bütünlükle gerçekleştiği görülmektedir (Bilgiseven A. , 1989, s. 10).

Dünyanın yaratıldığı zamandan bu zaman kadar her dönemde farklı inançlara ve dile sahip çok sayıda mikro topluluk vardır. Düşünürlerin hepsi ahlakın kökeni, insan tabiatının özünü, erdemler konusu yorumlarken fikir birliği oluşturamamıştır. Sistemleşmiş fikirlerin veya bir okulun öne sürdüğü ahlaki değerler bir diğer mikro toplumun benimsediği ahlaki değerler ile örtüşmemektedir (Heller, 1994, s. 73).

Batılı düşünürlerin hakikati görmezden gelerek bu toplumsal ve kültürel farklılıkları kabullenmese de bu söz konusu farklılıkların asıl sebebini Allah mübarek kitabı Kur'an-ı kerimde açıklamıştır. Hucurat Suresi 13. Ayeti kerimesinde; “Ey insanlar! Şüphesiz sizi bir erkek ile bir dişiden yarattık, tanışasınız diye sizi kavim ve kabilelere ayırdık, Allah katında en değerli olanınız O’na itaatsizlikten en fazla sakınanınızdır. Allah her şeyi hakkıyla bilmektedir, her şeyden haberdardır” ile kimlikler edinme, bunula tanışma ve tanınmanı hikmeti ifade edilmiştir. Yine bu ayette farklı kimliklerin

oluşu ve bununla tanınmanın ve tanışmanın hikmetinin yanı sıra bu farklılıkları bir üstünlük olarak görülmemesi gerektiği ifade edilmiştir. Böylece insan etnik kültürüne dayanarak şeref ve değeri göstermeye çalışmamalı asıl çabalayarak kazandığı erdem ve ahlaktan şeref ve değerini gösterebilmelidir (Çorak, 2024, s. 33-34).

İslam medeniyetinin temel iki dayanağı olan sünnet ve Kur'an-ı Kerimin temel anlamda ahlak ve inanç sisteminin, hukuk düzeninin kurallarını ve yaşama biçiminin sınırları çizilmiş olup bunlarla ilgili kültürel, siyasi ve sosyal hayatla ilgili diğer konular ise Müslüman toplumun inisiyatifine ve yorumuna bırakılmıştır (Kalın, 2016, s. 34).

Elbette ki bu içtihadı konularda sünnet ve Kur'an-ı Kerimin rehberliğinde hareket edilse dahi bid'atlar ortaya çıkacaktır. Ancak bu bid'atların yaşama düzenini bozacak özelliklerinkinden kaçınılması gerekmektedir (Çorak, 2024, s. 34).

Toplumsal anlamda kültürel izafiliği incelediğimizde her kültürde insan davranışlarının hem kısıtlandığı hem özgür bırakıldığı, yardımlaşmanın olduğu ancak bir taraftan da bölünmelerin ve gruplaşmaların olduğu çok yönlü sosyal ilişkiler ağı (Er, 1988, s. 2) ile insanların içten ve doğal bir güdü ile var olduğu toplumun kültürel değer yargılarına, içtimai/sosyal yapısına uygun olan davranışlar sergilemesine neden olur (Çorak, 2024, s. 34).

Batı medeniyetinin tek tipçi bakış açısına karşın post-modern zamanda dünyadaki farklı medeniyetlerin ve kültürlerin mevcudiyetine bağlı olarak toplum ve siyaset algısı daha da önem kazanmıştır. Buradan hareketle insan tiplerinin farklılığından doğan kültür ve medeniyetlerin birbirlerinden farklı oluşunun teşekkül etmesinin idrakiyle artık daha çok medeniyet ve kültür yapılarının dikkate alındığı yeni bir dönem başlamıştır. Bu nedenle en doğru bilimsel yöntemin toplumların farklılıklarını esas alan analizlerle insan tipi ve onun benlik algısına dayalı medeniyet algısıyla gerçekleştirilen yöntemlerdir (Şimşek, 2013, s. 108-109).

Sonuç olarak her bir toplumda, inançta, yaşayışta ve kültürde ilmi yöntemlerin ve meydana çıkardığı ilim zihniyetinin farklılığı olacağından, neticelerin aynı olmasında bile ona ulaşma yolları farklılık taşıyabilmektedir (Çorak, 2024, s. 34-35).

Ahilik kurumu döneminde kültür-izafilik bağlantısına dikkat edilmiş, toplumda yaşanan tüm olayların birbirleriyle bir bağlantısı, bir ilişkisi olduğu belirtilmiştir.

Toplumsal egemen bulunan kurumu ifade edilirken izafilik bağlantısı göz önünde bulundurulmuştur. Toplumsal bir değişme ya da gelişme olduğunda izafilik bağlantısı her yönüyle dikkate alınmıştır. Kültürün ayrıca toplumun kendine has sosyal bir olgu olduğu, özelliklerinin aynı olmayıp toplumdan topluma değişeceği ifade edilmiştir. İzafilik kavramı Batı medeniyetinde ise çözümsüz kalan diğer konular gibi yine “yok” sayılmıştır. Bütün kurumların birbirinden bağımsız olduğu kabul edilmiş, bir kurumun bir başka kurumun alanına girmesine izin verilmemiştir. Sadece sosyal hayat içerisinde kültür kabul edilmiş, teknolojik gelişmeye, bilime etkisi olduğu kabul edilmemiştir. Türk-İslam medeniyeti izafilik-kültür bağlantısında tevhidi sosyal düşünce açısından bütüncül bakış açısı ortaya koyarken, Batı medeniyetinin yine tek taraflı bakış açısı sürdürdüğü görülmektedir. Batı medeniyetinde bu da toplumsal sorunların açıklanmasında, kültürel olguların çözümünde eksik ve sığ kalmasına yol açmaktadır (Şimşek, 2008, s. 48).

Maide suresinin 48. Ayeti kerimesinde de belirtildiği gibi “ Allah dileseydi sizi tek bir ümmet yapardı” ifadesinden Allah’ın toplumları birbirinden farklı yarattığı ve “Ey insanlar! Şüphesiz sizi bir erkek ile bir dişiden yarattık, tanışasınız diye sizi kavim ve kabilelere ayırdık, Allah katında en değerli olanınız O’na itaatsizlikten en fazla sakınanınızdır. Allah her şeyi hakkıyla bilmektedir, her şeyden haberdardır (Hucurat 13)” ayetinden de anlaşıldığı üzere toplumların birbirlerini tanımları gerektiği ifade edilmiştir. Buna göre her bir toplum, coğrafya, kültür kendi nezdinde incelenerek farklılıkları, benzerlikleri ve etkileşimleri üzerine değerlendirmeler yapılmalıdır.

2.2.6. Medeniyet-Kültür Kavramlarının Etkileşimi

Kültür ve medeniyet kavramları bazı yerlerde birbirine karıştırılmakta, çoğu zaman da birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. Oysaki medeniyeti oluşturan ahlak nizamı ve inanç gibi kavramlardır. Toplumun hareketlerini belirlemekte olan bu kavramlarla birlikte toplumda kültür gibi öze ait eserler meydana gelmektedir. Burada ortaya çıkan eserler kültür iken medeniyet ise kültürün arkasında bulunan ahlak nizamı ve inanç olmaktadır (Özakpınar, 1999, s. 51). Kısaca; bireyler medeniyetin ruhuna göre yaşamakta, oluşturulan kültürün içerisine medeniyetin ruhu sinmektedir (Özakpınar, 2012, s. 35). Kültürü ve medeniyeti birbirlerinden farklılığını belirten ve ilk kez tarif ederek sistemli bir şekilde ortaya koyan Ziya Gökalp’tir (Turhan,2002:39). Onun medeniyet ve kültür tanımlamalarına bakmak faydalı olacaktır. Kültür kelimesi

Fransızca culture kelimesi olup iki farklı anlamı bulunmaktadır. Bu anlamlardan birincisi hars yani milli kültürü belirtirken ikinci anlamı ise tehziy yani olgunluk olarak belirtebiliriz. Kültür, halkı ifade eden din, gelenek, ahlak ile ilgiliyken, olgunluk ise aydınlara aitliği, yüksek eğitim almış bireyleri ifade eder (Gökalp, 2013, s. 84).

Milli kültür ile medeniyet arasında bir bağlantı söz konusudur. Öncelikli olarak her kavmin yalnızca kültürü vardır. Bu kavim kültürü yükseldikçe gelişecek, geliştikçe de devlet oluşturacaktır. Aynı zamanda kültürün yükselmesiyle beraber kendi bünyesinde medeniyet de oluşmaya başlayacaktır. Öncelik olarak medeniyet kültürden doğduğu halde, daha sonra çevresindeki medeniyetlerden de farklı farklı kurumlar alır. Fakat medeniyetlerin hızlı gelişimi zararlıdır. Bu hızlı gelişimle medenileşmeye başlayan devletler öz benliğini, milli kültürünü kaybetmektedirler (Gökalp, 2013, s. 38). Bu durumu örnekle belirtecek olursak; medeniyette yükselmeye başlayınca Mısırlıların milli kültürleri bozulmaya başladı. Fransızlar tarafından yenilgiye uğradılar. Bir başka örnek ise İran'da yaşandı. Medeniyette yükselen İranlılar, milli kültürü benliğini koruyan ve bozulmamış olan Yunanlılara yenildiler. Bu durum böyle devam ederken medenileşmeye başlayan Arap milleti de milli kültürünü yitirerek en sonunda egemenliklerini Selçuk Türklerine bırakmıştır (Gökalp, 2013, s. 39).

Kültür ve medeniyetin birbirlerinden ayrı olduğunu belirten Gökalp'e göre "Medeniyet, aynı gelişmişlik düzeyinde bulunan birçok milletin toplumsal hayatlarının ortak bir bütünüdür." Bir medeniyet birden fazla milletin ortak malıdır (Gökalp, 2007, s. 24). Ona göre medeniyet uluslararası bir özelliğe sahiptir. Fakat medeniyetin her millette aldığı farklı farklı şekilleri de vardır. Bu özel şekillere "hars" denilmektedir. Medeniyet ait olduğu millettten bir başka millete geçebilir, bu geçiş olurken aynı durum kültürde bulunmaz. Kültür, bir millettten başka bir millete geçemez. Millet, medeniyetini değiştirirken kültürünü değiştiremez (Gökalp, 2007, s. 25). Örneğin Avrupalı milletlere baktığımızda bu milletlerde ortak bir Batı medeniyeti bulunmaktadır. Fakat bunlar kendi içlerinde bağımsız; Alman, Fransız, İngiliz gibi bünyelerinde farklı farklı kültürler bulundurmaktadır (Gökalp, 2013, s. 30). Dünya genelinde daha birçok medeniyet mevcuttur ve komşu devletler birbirlerinin aynı kurumlara sahip olabilirler. Kurumları aynı olan bu cemiyetlere "medeniyet zümresi" denilir (Gökalp, 2007, s. 23). Bu zümrenin birçok dairesi vardır: İslam Medeniyet Dairesi, Akdeniz Medeniyet Dairesi, Mısır Medeniyet Dairesi ve Hristiyan Medeniyet

Dairesi bilinenlerine verilebilecek en önemli örneklerdir. Toplum ait olduğu medeniyet dairesini değiştirebilir. Buna örnek verecek olursak; Türk kavmi medeniyet dairesini iki kere değiştirmiştir. İslamiyet öncesi “Akse-yı Şark Medeniyeti Dairesi”ne, İslamiyet’ten sonra da “Şark Medeniyeti Dairesi”ne girmiştir. Türk kavmi zaman geçtikçe de “Garp Medeniyeti”ne, çağdaş medeniyet dairesine girmeye çalışmaktadır (Gökalp, 2007, s. 24).

Kafesoğlu medeniyeti; birçok Dünya topluluklarını ortak değerler düzeyine yükselten müşterek zihniyet ve davranış, yaşama vesilelerin tamamı olarak tarif etmiştir. Tutum, davranış ve yaşama unsurları birlikte bu ortak değerler seviyesine ulaşmayı sağlamaktadır. Mesela “Batı Medeniyeti” denilince akla dini inancı bakımından Hristiyan toplumlar ve bu toplumların manevi, toplumsal değerleri ve pozitif temelli bilime dayanan teknik seviyesi geliyor. Hâlbuki Batı Medeniyeti olarak adlandırdığımız milletler kendi içinde her biri bir diğerinden ayrı kültüre sahiptir. Batı Medeniyetleri pozitif bilimi ve bu bilimle bağlı tekniği müşterek kullanmalarına karşın bu medeniyetler farklı dilleri kullanıyor, giyim kuşamı, gelenek ve ahlak anlayışları, edebiyat-destanları, adetleri, güzel sanatları- halk oyunları hep farklıdır. Ayrıca Batı Medeniyetlerinin hepsini Hristiyan olarak değerlendirmemize karşı bu milletler dini tutum ve davranışlarında farklılıklar vardır (Kafesoğlu, 1989, s. 16).

Medeniyet ve kültür arasında bir karşılaştırma yaptığımızda medeniyet; insanlığın geneline hitap eder. Açıkça belirtmek gerekirse medeniyet maddi kültür unsurları olan tank, top, uçak, baraj gibi somut şeylerken kültür ise özel olma niteliğinden ötürü toplumun mana unsurları olan inanç, örf-adet, gelenek gibi şeylerdir (Şimşek, 2005, s. 4).

Oluşturdukları “insan” türleriyle medeniyetler kendilerini çağlar boyunca taşıtmışlardır. Bu başarının sebebi ise medeniyetlerin insan-toplum arasındaki etkileşimli ilişkide görülmektedir. Toplum ise kurumlar aracılığıyla kendi mevcudiyetlerini sürdürmektedirler. Toplumu var eden bu ana kurumlar her yerde ve zamanda mecburiyet olarak bulundular. Her toplumun sosyal evrensel gereksinimi olan bu kurumlar toplumun sosyal davranışlarını kurumsallaştırmaktadırlar. Bu temel kurumlara siyaset, aile, din(inanç), ekonomiyi örnek verebiliriz. Elbette bu kurumlar kültürü de etkilemekte ve bunlar olmadan sosyal yaşamdan bahsedilemez. Kültürden kültüre farklılıklar göstermektedir bu eğitim, siyaset ve ekonomi kurumları (Fichter,

2004, s. 114) .

Bulundukları toplumlar arasında farklılık gösteren bu kurumdan biri olan inanç kurumu, Türkiye’de İslam Batı’da Hristiyanlık olması, bu kurumların kendilerine has özellikleri neticesinde oluşturdukları insan davranış, tavır ve tutumlarının farklı farklı insan tipolojilerini meydana getirmektedir. Türk insanının inanç kurumunda bulunan özellikten dolayı kendisinde oluşan şahsiyet tipolojisi madde-mana birliği içinde egoistlikten uzak biz olan, cömert ve dayanışmacılık bünyesinde oluşmaktadır. Batı toplumundaki inanç kurumunun neticesinde meydana gelen insanın şahsiyet tipolojisi egosantrik ‘‘ben’’ merkezinde olan, dayanışmacılıktan uzak, toplumuna ve kendisine karşı yabancı kalmış, madde içerisine eklenen bir mana alt değişkeni içindeki bir insan tipolojisi oluşturmıştır. Bu toplumsal kurumların oluşumunu toplumun kendi tarihsel ve kültürel süreçleri de etkilemektedir. Bu nedenle insan tipolojisinin somut-soyuta ve madde-manaya karşı davranışlarının derinliğindeki etkilerinin anlaşılması için medeniyet-toplumsal, kültür- insan etkileşimi bağlamında konunun incelenmesi gerekmektedir. Bahsi geçen bu incelemede insana olan bakış açısı ve insanın madde karşısındaki tutumuyla medeniyetleri kurmasındaki yönlerinde batı toplumundaki tarihsel ve kültürel gelişiminin de incelenmesi gerekmektedir (Şimşek, 2005, s. 6-7).

İnsanlar medeniyet ve kültür kavramlarını karıştırarak birbirlerinin yerlerine kullanılmaktadırlar. Medeniyet ahlak nizamı inanç gibi kavramları ifade etmektedir. Her bir toplumun kendine özgün kültürü olmasına karşın birçok toplum bir araya gelerek bir medeniyeti oluşturur. Medeniyetler ait olduğu toplumdan bir başka topluma geçebilir ancak kültür bir toplumdan diğerine geçemez.

2.2.7. Zihniyet

Ülgener zihniyeti ‘‘toplumsal yapıdaki bütün kesimlerin sahip oldukları değer yargıları, tercihleri ve eğilimlerinin hepsini belli bir bakış açısından hareketle açıklayan bütünlükçü bir yaklaşım’’ olarak tanımlamıştır (Ülgener S. , 1983, s. 19).

Zihniyet, var olan değerlerin toplumda meydana getirdiği bir sistemdir. Ayrıca zihniyet, toplumda yer alan değer yargıları, eğilimleri ve tercihleri açısından bakıldığında kendi içinde toplumda bir dünya görüşü taşır. Bu görüşten dolayı zihniyet, olaylara karşı kendi içinde bir tutum üretir. Olaylar karşısındaki hareketlerden ötürü ve vermiş olduğu tavır alışlardan dolayı zihniyet ‘‘toplumsal faaliyetlere dönüşmüş davranışlardır’’ (Şimşek, 2008, s. 87).

Muchielli' ye göre zihniyet; “ bir toplumsal grubun örtük referans sistemi”dir (Mucchielli, 1991, s. 7). Toplumsal davranış olan örf ve adetlerle birlikte bir düşüncenin görülmesine zihniyet denilmektedir. Bu nedenle zihniyet toplumdaki dünya görüşü ve bu görüşe bağlı davranış ilkelerin (gizli ahlak) ile toplumun bütün kesimlerindeki davranışları kavramaktır (Mucchielli, 1991, s. 17).

Toplumdaki zihniyet değerlerden etkilendiği ve bunlardan meydana geldiği gibi yeni olayları da etkiler. Hem etkilenen hem etkileyen konumundadır. Her çağa hâkim olan bir zihniyet bulunmaktadır. O çağın kurumlarının sosyal yapısını o zihniyet şekillendirmektedir. Her toplumda farklı farklı zihniyette birbirinden ayrı bireyler olduğu için, bir grubun zihniyet yapısına uygun gelen bir durum bir başka gruba uygun gelmeyebilir (Şimşek, 2008, s. 88). Bu yüzden bir toplumun içinde bulunduğu çağın toplum anlayışını belirleyebilmek için orada bulunan toplumsal grupların zihniyet yapılarındaki farklı yönlerini ve ortak yönlerini ortaya koymak gerekir (Şimşek, 2008, s. 90).

Bu nedenle bir topluluk içindeki farklı toplumsal grup, farklı zümre, farklı sınıfların ve farklı sosyo- kültürel sistemde olan toplumsal yapılarda bulunan zihniyetlerin doğru bir şekilde anlaşılabilmesi, doğru yorumlanabilmesi için ortak yönleri ile bunların birbirlerine karşı farklı yönlerinin incelenmesi gerekir (Şimşek, 2006, s. 66).

Kişinin dünya görüşünün bir göstergesi olan zihniyet; gerçeklerin bilimsel olarak ifade edilmesinin de en esaslı yollarından biridir. Zihniyetin kendine göre anlama ve bilme, bence ve sence anlama, gereksinimine detaylı bir açıklama özelliği vardır. Bu özelliğinden dolayı bir toplumun zihniyetini anlamak için sıradan dogmatik iddialardan onu ayırt etmemiz gerekir. Ayırt edebilmek için en doğru yol ise toplumun iktisat zihniyeti ve iktisat ahlakı ayrı ayrı incelenerek sosyolojik olarak çözümlenmelidir. İktisat ahlakı ve iktisat zihniyetini ayırtırmakta da oldukça zordur (Ülgener S. , 1991, s. 44).

İktisat ahlakı; bir toplumda uyulması talep edilen kaidelerin hareket kurallarının toplam ifadesidir. İktisat zihniyeti; bireyin asıl davranışlarında göstermiş olduğu değerlerin-inançların toplamıdır. İktisat zihniyetinde ferdin değerleri ve inançları yalnızca içe kapanık bir ideal özleyiş şeklinde kalmamaktadır. Aynı şekilde bunun yaşama ve davranış türüne dönüşen bir eylem olmasıyla birlikte somut anlamda gerçeklikte kazanması gerekmektedir. Bu çerçeveden bakıldığında ahlak ve zihniyet

ikilisinin toplumdaki kültür dünyasını tabandan tavana olacak şekilde belirleyen ikili bir yapılanmanın çıkış noktasını göstermektedir. Ülgener; iktisat zihniyeti ve iktisat ahlakına yaklaşımın farklılığına dikkat çekmektedir (Ülgener S. , 1991, s. 21).

İktisat ahlakı; ferдин yaptığı eylemlerde takipçisi olarak bazen emredici unsur olarak ferдин davranış biçimlerinde üstünde veya karşısında yer alabilmektedir (Ülgener S. , 1983, s. 21).

Bu durumdan hareketle Osmanlı'yı örnek olarak ele aldığımızda çözölme devrindeki iktisat hayatındaki insana inanç-sanayi-ekonomi ilişkisini asıl kültür anlayışından uzak, üretim anlayışında kanaati ön plana çıkaran amacı gündelik geçim olan bir ticaret hayatı teşvik edilmiştir. Bu dönemde kültürün, var olduğu çağa uygun yeni değerlendirmesini yapan bilgi geliştirici özelliği kullanılmayarak özden uzaklaşmıştır. Aslında Osmanlı-Türk kültürünün özünde miskinlik zihniyetine yer olmadığı gibi çalışmayı teşvik eder ve 2 gün aynı seviyede kalmayı da zarar olarak değerlendirmekteydi. Batı medeniyetinde ise aynı zamanlarda insanlara; güce sahip olma, kar, kazanç ve yönetebilmek için sermaye sahibi olabilmeyi, cehenneme gidinceye kadar ticaret yapmayı, temel alan iktisat ahlakı dersleri verilmekteydi (Braudel, 1993, s. 498).

İktisat zihniyetinde toplum, bir bütün olarak değerlendirilir ve bireyin bilinçaltındaki dünya görüşünün türlerinden biri olarak kurumlara ve ekonomik faaliyetlerine bakan yüzü olarak gösterilir. Kültürü birbirleriyle ilişkili olan ve birbirlerini tamamlayan değer, fikir, tavır ve inançların toplamı olan zihni ve ruhi davranım biçimi şeklinde düşündüğümüzde, iktisat zihniyeti mal, zaman ve çevre koşullarına göre yaşam sürdürülen dünyaya bakış açısına bağlı kalmıştır. Bu nedenle kültürün bir modölüdür iktisat zihniyeti (Ülgener S. , 1991, s. 20). İktisat zihniyetini öne çıkaran sözler arasında "altın anahtar her kapıyı açar", "aza kanaat etmeyen çoğu bulamaz", bol bol yiyen bel bel bakar" vb. gösterebiliriz" (Par, 1991, s. 51,72,94,113,126).

Batı medeniyetinin insan-insan ve insan-madde arasındaki ilişkilerini olabildiğince açık, doğru ve kapsamlı bir şekilde anlatabilmek ve anlayabilmek için iktisat ahlakı ve iktisat zihniyetine ihtiyacımız vardır. Bu sayede liberalizmi-kapitalizmi ve bunların inşa ettiği batı medeniyetinin insan-toplum-kültür ilişkileri, maddeye karşı görüşü, yapmak istedikleri dünya tasarımını bir ölçüde göstermeye çalışılır (Şimşek, 2005, s. 6) .

Aslında zihniyet toplumsal faaliyetlere dönüşmüş tüm davranışlardır. Zihniyet kişilerin dünya görüşlerinin göstergesi olarak da kabul edilmektedir. Zihniyet bir toplum içindeki değer yargıları, eğilimler ve tercihlerle bir dünya görüşü oluşturarak olaylar karşısında bir tutum sergiler. Zihniyet toplumdaki değerlerden etkilenebildiği gibi olayların seyrini değiştirebilecek etkiye de sahiptir.

2.2.8. Çalışma

Çalışma kavramına genelde Batı literatürü etrafında sosyolojik olarak ele alındığı için çalışmanın tanım ve kavramı da bu yönden incelenmiştir. Ancak çalışma tüm toplumların sosyolojik tabanlarında var olan bir kavram olup her toplumun kendi sosyolojileri çevresinde incelenmelidir. Bu nedenle çalışmaya yalnızca modernist terminoloji üzerinden değil “çalışma –kültür”, “çalışma-medeniyet”, “çalışma-özgün düşünce”, “çalışma –bilgi yöntemi” etrafında izafilik dikkate alınarak ele alınmalıdır. Buradan hareketle Türkiye’de çalışma kavramı kendi özgün medeniyet ve kültür anlayışları etrafından incelenmelidir. Böylece oryantalist modernist aktarmacı sosyal düşünce ve sosyal bilimin referans alınarak bize nakledilmesinin ortaya çıkardığı taklitçilikten uzaklaştıracağı için çalışma kavramı, Türkiye nezdinde hem pozitivist-modernist açıdan hem de Türk-İslam medeniyetinin özgün düşünce anlayışımız Tevhidi düşünce anlayışı üzerinden değerlendirilmelidir (Şimşek, 2019, s. 181).

Her İki medeniyet	Ana Kurucu Düşünce	Ana Kurucu Düşünce Bilgi Yöntemi	Aktif Tarihsel Zaman Aralığı	“Çalışma” Kavramına Bakış Zihniyeti
Türk-İslam Medeniyeti	Tevhidi Düşünce	Tevhidi Düşünceye Dayalı “Bütüncül” Bilgi Yöntemi	M.S. 7.yy.- M.S. 19.yy	Tevhidi Düşünceye Dayalı “Diğergamcı” Çalışma Zihniyeti
Modern batı Medeniyeti	Pozitivist Düşünce	Pozitivist Düşünceye Dayalı “Salt Akılcı” Bilgi Yöntemi	M.S. 19.yy - M.S.21. yy	Pozitivsit Düşünceye Dayalı Politeist “Egosantrik-Antroposentrik Bireyci”Çalışma Zihniyet,

Tablo 2.2. Türk-İslam ve Modern Batı medeniyetlerinin çalışma hayatına yönelik mukayeseli düşünce yöntemi-çalışmanın ontolojisi

Kaynak: (Şimşek, 2019, s. 191)

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere Dünya siyasal sistemine yön veren ve birbiri ardınca gelen bu iki medeniyetin kendi kurucu düşünce yöntemleri ve bu kurucu düşünce yöntemlerine dayalı özgün toplum görüşü vardır (Şimşek, 2019, s. 191).

Buradan hareketle toplumsal gerçekliğe dayalı ilmi veriler ışığında belirtilen bu iki medeniyetin-sistemin-düzenin var olduğu toplumun inancına göre düşünce, kültür ve bilgi yöntem anlayışları çerçevesinde çalışma sistemlerini oluşturmuşlardır. Burada belirtilen sosyolojik (içtimai) bakımdan toplumların çalışma hayatını anlayabilmek için söz konusu toplumun; ahlak anlayışı, kültür, düşünce, bilgi yöntemi, dini- inancı vb. göre oluşan çalışmayı etkileyen şekillendiren söz konusu toplumun ontolojik kök anlayışları ile incelenmesi ilmi bir tutum olduğunu göstermektedir (Şimşek, 2019, s. 191).

MÖ. 6. yy.’ da Eski Yunan’da Milet okulunda ki materyalist düşünce okulu olarak da bilinen bu okulda salt akıl üzerine inşa edilen fikir kökleri, 19.yy.’da Modern Batının materyalist-pozitivist sanayi medeniyetinin düşünce temellerini oluşturur. Bu salt akıl düşüncesi ile Modern Batının çalışma anlayışının kültürel kökleri oluşturulmuştur (Payzın, 1992, s. 7) .

Yeryüzünde hâkim medeniyet olarak Dünya sistemine yön veren hiçbir toplumda düşünce sisteminin, bilgi inşa etme yönteminin, ait olduğu özgün kültürünün ve değerlerinin tam zıttı ile değişmesi Türkiye hariç görülmemiştir. Bu nedenle 1923’den sonra çalışma, Modern Türkiye’de zamanla Batı materyalist-pozitivist düşünce temelli kapitalist-liberal işçi-işveren ilişkisi üzerine inşa edilmiştir. Böylece taklitçi, aktarmacı, obskurantist sosyal bilim anlayışı ile her şeye yön verilirken çalışma kavramının zihniyet dünyası da oluşturulmuştur. Bu açıdan bakıldığında;

Türk-İslam Medeniyeti	Modern Batı Medeniyeti
Tevhidi Düşünceye Dayalı Bilgi İnşa Etme Yöntemi	Pozitivist Düşünceye Dayalı Bilgi İnşa Etme Yöntemi
Tevhidi Düşünceye Dayalı Tevhidi Çalışma Yapılanması	Pozitivist Düşünceye Dayalı Modernist Çalışma Yapılanması
Düzenli, Dengeli, Huzurlu Tevhidi Bütüncül ÇALIŞMA	Çoklu, Dengesiz, Çatışmacı, Pozitivist Kaoscu ÇALIŞMA

Şekil 2.3. İki medeniyet, iki düşünce yöntemi, iki bilgi sistemi ve iki çalışma kavram anlayışının tahlili

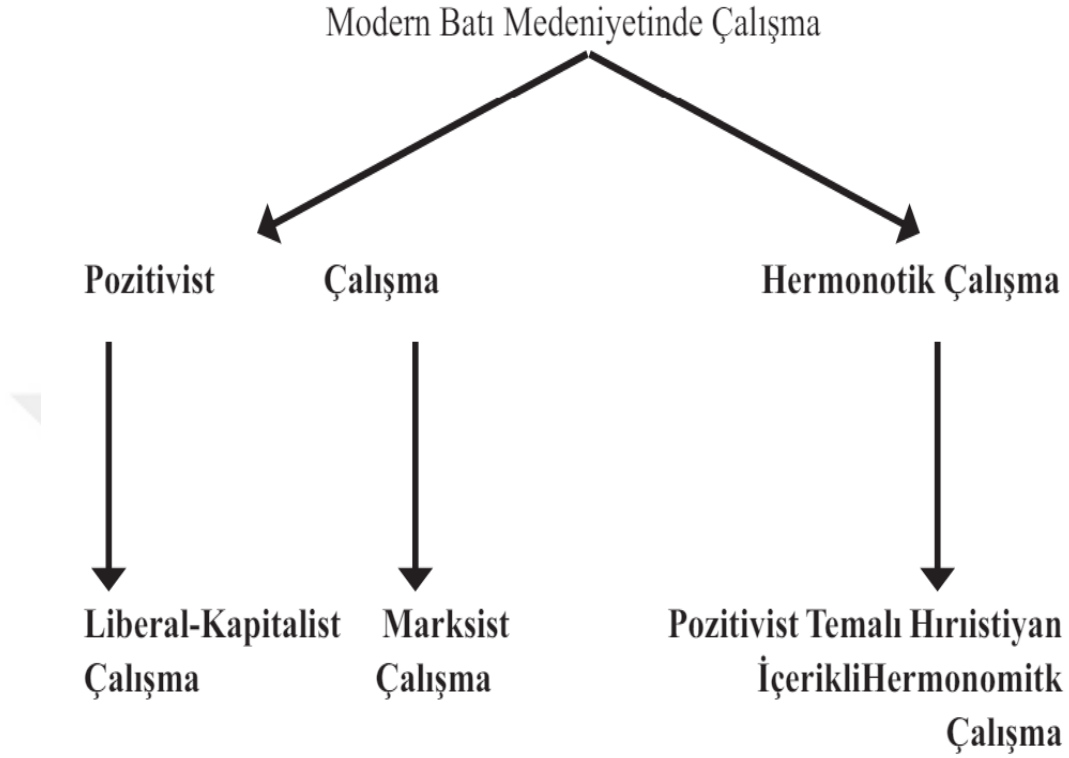
Kaynak: (Şimşek, 2019, s. 180)

Yukarıdaki tabloya göre Batı medeniyetinin kendi içinde üçlü bilgi ve üçlü çalışma alt sistemi mevcuttur. Üçlü alt sistem temelli çalışma şu şekilde meydana gelmektedir;

‘1. Pozitivist düşüncenin iç bünyesine bağlı olarak oluşan pozitivist-liberal-kapitalist Çalışma alt sistemi

2. Pozitivist düşüncenin iç bünyesine bağlı olarak oluşan pozitivist Marksist Çalışma alt sistemi

3. *Pozitivist düşünce anlayışına bağlı olarak gelişen Hristiyan muhafazarlığı unsurlarından dan da beslenen pozitivist Hristiyan değerler içeren Hermonotik Çalışma alt sistemidir ‘’ (Şimşek & Çiçek, 2018, s. 254)*

Şekil 2.4. Modern Batı medeniyetinde üçlü çalışma yapılanması

Kaynak: (Şimşek, 2019, s. 181)

Batı medeniyeti kendi içerisinde dahi tek bir çalışma yapılanması belirleyememiş, üçlü çalışma yapılanması ile çalışma, çalışma ilişkileri ve çalışma hayatı oluşturmuşken Türkiye’ye özgün bir çalışma, çalışma ilişkileri, çalışma hayatı ve çalışma yapısı inşa edemez.

Eski Yunan’da çalışma için bir kavram kullanılmadığı belirtilse de buna yönelik 3 özel anlam içeren” acı veren faaliyet anlamına gelen “ponos”, askeri ya da zirai vazife anlamına gelen “ergon”, ve teknik anlamına gelen “techne” kelimeleri kullanılmıştır (Şimşek, 2019, s. 182).

Kelime olarak çalışma; ekonomik ve sosyal bir kavramdır. Zaman içinde toplumları şekillendirmiş olan bu kavram; değişen şartlar karşısında toplumların iş ilişkilerine de yön vermiştir. İstihdam ve iş kavramlarıyla eş anlamlı olarak kullanılıyor olsa da hepsi

farklı farklı anlamları ifade ederler (Bozkurt, 2011, s. 3).İş kavramı modern anlayışa göre; Sanayi Devrimiyle ortaya çıkan, önceleri kendisi için sadece çalışan insanın bir işverenin emrinde, emeği karşılığında belirli bir ücrete tabi olarak ve o işverenin belirlediği çalışma kurallarına dönüşmüştür. Yani iş “bir bireyin yeteneğini, bilgisini ve çalışmasını belirli bir zaman kapsamında işverene kiralamasıdır” (Bozkurt, 2011, s. 4).

Türk ve Batı dilleri çalışma kavramını farklı şekilde tanımlamışlardır. “Travail” çalışma anlamına gelirken “tripalium”dan yani bir işkence aletinden gelmektedir. “Labour” kelimesi ise “zahmet, acı” gibi manalara gelir. Aynı şekilde Kırgızistan’da ‘emgeg’ anlamında kullanılan çalışma kelimesi “sıkıntı, yorgunluk” manalarına gelir (Bozkurt, 2005, s. 49-50). Arapça’ da çalışma kelimesi “amel” manasına gelen “bir şey üretme” ve “hareket” anlamına gelen “sun” sözcüklerine karşılık gelir (Nasr, 2009).

16.yy.’da liberal modernleşmenin başlangıcı olan bu dönemde iş ile ilgili olarak Batı Avrupa’da “oevrer” ve “operarus” kelimeleri kullanılmıştır. Latince “labor” ‘labourer(işçi)’ kelimesi kullanılmaktaydı. Böylece ortaya “operarus” ve “labour” kelimeleri yerine “Tripalium” kelimesi ortaya çıkmıştır. Tripalium kelimesi ‘ üç boynuzlu bir alet kullanarak acı çektirmek (işkence aleti) anlamına gelen Latince “Tripaliare” kelimesinden gelen “Travailier” kelimesini ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sonuç olarak modernleşmede Batı medeniyeti çalışma kavramını ‘travailier’ kelimesi ile “acı ve özgürlüğün olmayışı arasındaki bağlantıdan” bilinçli olarak oluşturulmuş bir kelimedir (Grint, 1998, s. 19).

Roma’da çalışma kavramı için “zahmet yorgunluk, acı, ıstırap” anlamlarına ‘labour’ kelimesi kullanılarak çalışmaya olumsuzluk anlamı yüklenmiştir. Bu nedenle Eski Yunan’da ve Roma’da genelde çalışmak köleler başta olmak üzere alt tebaayı içeren toplumda değer görmeyen sınıfı nitelendirmek için kullanılan bir kavramdır. Bu şekilde nitelendirilmiş çalışma kavramı Avrupa’nın orta çağ sürecinde de feodal toplum yapısında geçerliliğini korumuştur. Çalışma kavramı Sanayi Devrimine bağlı olarak verimlilik, kar maksimizasyonu, gelişen teknoloji, liberal-kapitalist acımasız tekelleri rekabetle birlikte Batı Avrupa’da fabrikaların inşasıyla çalışma disiplinli bir nitelik kazanarak zorunlu bir özelliğe dönüşmüştür (Özaydın & Metin, 2014, s. 28). Bu nedenle modernleşme de Batı Avrupa’da çalışma “kölelik kurumu ile bağlantılı

olarak en alçaltılmış emek şekli” anlamında devam ederek günümüzde çalışma; monotonluk, yabancılaşma, zorunluluk çevresinde insani sosyal ilişkilerin unutulduğu bir anlamı taşımaktadır (Grint, 1998, s. 19).

Modern Batı Avrupa’ da “çalışma” dış anlam yani maddesel yön ile ilgilidir. İnsanlar sigortalarını, vergilerini vs. ödeyebiliyorlarsa çalışıyordur aksi halde bu durum çalışma olarak nitelendirilemez. Buna göre modern Batı çalışmayı ekonomik olarak inceleyerek materyalist bir zihniyetle tanımlamaktadır (Grint, 1998, s. 10). 18.yy. sonrasında Aydınlanma Düşüncesi ile pozitivist düşüncenin toplum kurucu niteliği birlikteliğinde Batı devletleri, vatandaşlarını ekonomik olarak incelemiştir. Böylece işe gitmek ve çalışma normal hale gelmiştir (Grint, 1998, s. 11).

Çalışma kavramı yalnızca ekonominin talimatlarına uyarak her şeyde çalışma sadece iktisadi amaçlıdır anlayışı oluşmuştur. Bu nedenle çalışma kavramı ekonomi kurumuna kendisini endeksleyerek var olabilmıştır. Böylece endüstri ilişkilerini ve çalışma koşullarını etkileyen en önemli faktör kapitalist- liberal ekonomik yapıdır (Dereli, 1998, s. 285).

Çalışmanın evrimi açısından Sanayi Devriminin yaşandığı zamanlar çok önemlidir; çünkü endüstri öncesi insanlar yaşayabileceği kadar kazanç amacı güderken sanayi çağında kapitalist girişimcinin açmış olduğu fabrikasını işletebilmesi için fazlasına gereksinim vardır. Bu durum beraberinde daha çok çalışacak olan işgücü ihtiyacını ortaya çıkarmıştır (Bozkurt, 2005, s. 55). Püritan değerler böylece sarsılmış, kapitalizm beraberinde kitle üretim ve kitle tüketim hazcı yaşam biçimi meydana getirmiştir. Püritan değerlerde çalışma kutsallaştırılırken bunun yerini nasıl eğlenmeli ve nasıl harcamalı anlayışındaki normlar almıştır (Bozkurt, 2005, s. 67). Bu anlayış doğrultusunda üretim araçlarını elinde bulunduran bireyler daha çok kar etmek amacıyla; işçileri ağır çalışma şartlarına tabi tutmuşlar ve çok düşük ücretlerle çalıştırmışlardır. Çocuklar ile kadınlar ağır ve kötü şartlarda çalışırken ayrıca çalışma saatleri de 12 saati geçmiştir. Sermaye sahipleri varlıklarına varlık katarken, işçi bölümü yoksullaşmaktadır. Adaletsiz olan bu yapı “vahşi kapitalizm” olarak isimlendirilecektir (Samsun, 2017). Bu zihniyetiyle kapitalizm, çalışma kavramını da şekillendirmiş, bireyin kendisini geliştirmesinde vasıta olarak gördüğü çalışma kavramı onu eğitmekten ziyade kendisinden bile uzaklaştıracak bir amaca dönüşmüştür (Başbuğ a. , 2012, s. 33).

Tüm bunların neticesinde modern toplum, pozitivist düşünce yönteminden meydana gelen ekonomi kurumu önderliğinde toplum yapısı şekillenmektedir. Bu sayede ekonomi kurumu insanın çalışmasını kutsayarak onu paganlaştıran bireyci bir çalışma sonucunda seküler toplumu oluşturmuştur. Bu çalışma çeşidinden toplumlarda sosyolojik çalkantılardan dolayı çatışma ve zaman zaman kaoslar meydana gelmiştir (Şimşek, 2019, s. 184).

Pozitivist düşünce temelli modern Batı Avrupa’da çalışma (work) kelimesinin ” işkence, acı ve özgürlüğün olmayışına gönderme yapan” bir anlamında kullanılması ile huzursuzluğu, sömürüyü, eşitsizlikçiliği, adaletsizliği, korkuyu çağrıştıran anlam ve uygulamalarda ele alınmasına karşın İslam medeniyetinin tevhidi düşünce ilmi yöntem anlayışı ile çalışma kelimesi; olumsuz anlamlardan uzak bir anlamla, huzura ermeyi, helali, başarılı olmayı, emeğin hakikatinin kavranması, dürüstlüğü, sömürsüzlüğü, hak etmek, gıpta edilmesini içeren çok yönlü olumlu anlamlar temeli üzerine kurulu bir niteliğe sahiptir. Bu nedenle İslam anlayışı tüm zamanlarda tüm çalışma türlerini ilahi ölçüler çerçevesinde ele alarak anlamlandırmaktadır. Buradan hareketle İslam’ın ‘‘çalışmayı/iş’’ anlayışı ‘‘work’’ yani ‘‘ işkence, acı istenmeyen bir durum, özgürlüğü sınırlayan, ya da alt sınıflara ait bir zorunluluğu’’ ifade eden Batı medeniyetinin pozitivist temelli çalışma anlayışından çok uzak olduğu görülmektedir. Bu farklılık dikkate alındığında, İslam medeniyetinin kulluk bilincine dayalı çalışma anlayışından uzaklaşması ile modern çalışma kavramı içine girilebileceği olasıdır. Pozitivist-modernist temelli yapılacak olan çalışma ile kulluk bilincinin dışına çıkılarak yalnızca kazanç- gelir elde etmek ve “*yerine göre maddeye, nefse, dünyaya, iktidara, beşerî otoriteye kulluktur, yani; bir manada şirktir ve isyandır*” şeklinde bir değerlendirme yanlış olmasa gerek (Karaman, 2005, s. 334).

Çalışma için Kur’an-ı kerimde geçen ayetlere baktığımızda;

“*Bilsin ki insan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur. Ve Çalışması da ileride görülecektir*” (Necm Suresi 39-40),

“*Allah’ın sana verdiğinden (O’nun yolunda harcayarak) ahiret Yurdunu iste; ama dünyadan da nasibini unutma...*” (Kasas 77),

“*Göklerde ve yerde bulunanların hepsi O’ndan ister (O’na muhtaçtır). O her an Yaratma halindedir*” (Rahman Suresi 29),

“Ve çalışması da yakında görülecektir” (Necm Suresi 40),

“Sonra ona karşılığı tastamam verilecektir” (Necm Suresi 41), - “Gerçekten sizin İşiniz başka başkadır”(Leyl Suresi 4),

“Şu hâlde kim mü'min olarak bir salih amel işlerse, çalışması asla inkâr edilmez. Şüphesiz biz onu yazmaktayız” (Enbiya Suresi 94).

“Allah’ın ve sizin düşmanlarınızı ve onların gerisinde olup sizin bilmediğiniz ama Allah’ın bildiklerini korkutup caydırmak üzere, onlara karşı elinizden geldiği kadar güç ve savaş atları hazırlayın... (Enfal Suresi 60) ayetlerini görmekteyiz.

Hadisi Şeriflerde ise;

“Geçimini sağlamak için çalışıp helalinden kazanmak farzdır”

*“Hiç ölmeyecekmiş gibi bu dünyaya hemen ölecekmiş gibi öbür dünya için çalışınız”,
“İki günü birbirine eşit olan aldanmıştır”,*

“Kişi kendi elinin emeğinden daha temiz bir kazanç elde etmemiştir” karşımıza çıkmaktadır.

Yukarıda belirtilen hadis ve ayetler etrafında İslam’ın çalışmaya karşı bakışı; teknolojik gelişme, stratejik güç olma, kulluk gereği, iyilik, huzur, helaliye, kimseye yük olmama hem dünya çalışması hem de öte dünya çalışmasıyla istek ve arzularına kavuşma noktasında çalışmanın iki dünya üzerine vahye dayalı olarak oluştuğudur. Böylelikle Tevhit; *“tüm toplumlara ilim yöntemi ve ilmi düşünce başta olmak üzere her yönüyle tüm toplumlara felsefi, içtimai, iktisadi, siyasi, hukuki, eğitimi, nefsiyat ilmi, sanayi anlayışı, girişimciliği, teknolojik yenilemeciliği, çalışma, çalışmanın ahlakına... vs.”* seslenen kusursuz bir dünya görüşüdür (Şimşek, 2016, s. 48).

Türkiye’nin taklitçilik ve aktarmacılık ile çalışma yaklaşımını benimsemesi sonucunda Tevhidi Çalışma anlayışına yabancılaşmasına neden olmuştur. Türkiye Batı medeniyetinin pozitivist modern çalışma ontolojisini bu aktarmacılık ve taklitçilik yöntemi ile kendi çalışma ve çalışma ilişkilerine uyarlayarak kendi sistemini kurduğu görülmektedir. Türkiye’de kopyalanarak uygulanan çalışma düşüncesi, çalışma anlayışı ve çalışma zihniyeti, 19.yy. pozitivist düşüncesi ile Batı medeniyetinin aydınlanma düşüncesiyle gelişerek sistemleştirilmiştir (Şimşek, 2016, s. 128-129).

Batı medeniyetinin kendi değer, anlam ve normları ile oluşturduğu çalışma kavramları, çalışmanın pozitivist düşünce ile değerlendirilmesi sonucu sekülerleşmiş çalışmanın ontolojik anlayışına göre; hak, hukuk, girişimcilik, girişim, işçi, işveren, sendika, üretim, gelir dağılımı-çalışma ilişkileri, işletme vb. gibi epistolojik temalı çalışma ontolojisiyle günümüzde olan çalışma ilişkileri sistemi kurulmuştur. Bu nedenle Türkiye tek tipçi modern pozitivist bilgi yönteminin kendisine dayatması sonucunda Batı medeniyetinin salt akıl üzerinden modernist- paganist- sekülerleşmiş çalışma kök değerlerine bağlı kalarak kendi çalışma sistemini taklitçilik ve aktarmacılık üzerinden kurmuştur (Şimşek, 2019, s. 192).

Batı medeniyeti tek bir çalışma yapılanması oluşturamayarak pozitivist düşünce temelli çalışma (kapitalist-liberal çalışma), hermeneotik düşünce temelli çalışma (pozitivist temalı Hristiyan içerikli hermeneotik çalışma), materyalizm temelli Marksist çalışma yapılanması ile çalışma, çalışma hayatı ve çalışma ilişkilerini oluşturmuştur. Türk-İslam medeniyeti kendi özgün düşünce yöntemi tevhidi düşünce yöntemi ile tevhidi çalışma yapılanmasını oluşturmuştur.

2.2.8.1. Pozitivist düşünce yöntemine göre çalışma anlayışı

MÖ. 6. yy.' da Eski Yunan'da Milet okulunda ki materyalist düşünce okulu olarak da bilinen bu okulda salt akıl üzerine inşa edilen fikir kökleri, 19.yy.'da Modern Batının materyalist-pozitivist sanayi medeniyetinin düşünce temellerini oluşturur. Bu salt akıl düşüncesi ile Modern Batının çalışma anlayışının kültürel kökleri oluşturulmuştur (Payzın, 1992, s. 7) .

16.yy.'da liberal modernleşmenin başlangıcı olan bu dönemde iş ile ilgili olarak Batı Avrupa'da "oeverer" ve "operarus" kelimeleri kullanılmıştır. Latince "labor" "labourer(işçi)" kelimesi kullanılmaktaydı. Böylece ortaya "operarus" ve "labour" kelimeleri yerine "Tripalium" kelimesi ortaya çıkmıştır. Tripalium kelimesi " üç boynuzlu bir alet kullanarak acı çektirmek (işkence aleti) anlamına gelen Latince "Tripaliare" kelimesinden gelen "Travailier" kelimesini ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sonuç olarak modernleşmede Batı medeniyeti çalışma kavramını "travailier" kelimesi ile "acı ve özgürlüğün olmayışı arasındaki bağlantıdan" bilinçli olarak oluşturulmuş bir kelimedir (Grint, 1998, s. 19).

Roma'da çalışma kavramı için "zahmet yorgunluk, acı, ıstırap" anlamlarına "labour" kelimesi kullanılarak çalışmaya olumsuzluk anlamı yüklenmiştir. Bu nedenle Eski

Yunan’da ve Roma’da genelde çalışmak köleler başta olmak üzere alt tebaayı içeren toplumda değer görmeyen sınıfı nitelendirmek için kullanılan bir kavramdır. Bu şekilde nitelendirilmiş çalışma kavramı Avrupa’nın orta çağ sürecinde de feodal toplum yapısında geçerliliğini korumuştur. Çalışma kavramı Sanayi Devrimine bağlı olarak verimlilik, kar maksimizasyonu, gelişen teknoloji, liberal-kapitalist acımasız tekelci rekabetle birlikte Batı Avrupa’da fabrikaların inşasıyla çalışma disiplinli bir nitelik kazanarak zorunlu bir özelliğe dönüşmüştür (Özaydın & Metin, 2014, s. 28). Bu nedenle modernleşme de Batı Avrupa’da çalışma “kölelik kurumu ile bağlantılı olarak en alçaltılmış emek şekli” anlamında devam ederek günümüzde çalışma; monotonluk, yabancılaşma, zorunluluk çevresinde insani sosyal ilişkilerin unutulduğu bir anlamı taşımaktadır (Grint, 1998, s. 19).

Modern Batı Avrupa’da “çalışma” dış anlam yani maddesel yön ile ilgilidir. İnsanlar sigortalarını, vergilerini vs. ödeyebiliyorlarsa çalışıyordur aksi halde bu durum çalışma olarak nitelendirilemez. Buna göre modern Batı çalışmayı ekonomik olarak inceleyerek materyalist bir zihniyetle tanımlamaktadır (Grint, 1998, s. 10). 18.yy. sonrasında Aydınlanma Düşüncesi ile pozitivist düşüncenin toplum kurucu niteliği birlikteliğinde Batı devletleri, vatandaşlarını ekonomik olarak incelemiştir. Böylece işe gitmek ve çalışma normal hale gelmiştir (Grint, 1998, s. 11).

Pozitivist düşünce yöntemi ile oluşan kapitalist-liberal toplumda iş/çalışma; ekonomi ilişkisinin hakim yön vericiliği ile oluşmuştur. Bu nedenle liberal-kapitalist ekonomi hakim yapısı ile liberal-kapitalist çalışmayı biçimlendirmiştir. Böylece kapitalist-liberal çalışma anlayışında öncelikli unsur çalışmadır (Çağatay T. , 1975, s. 119).

Kapitalist-liberal toplumda çalışmanın merkezi konumda olmasını “fabrika kapılarının sınırlarından çok uzaklara yayılan bir gücü temsil etmesi” ile açıklanabilir (Grint, 1998, s. 47). Kapitalist-liberal çalışma anlayışında önemli bir diğer unsur işçilerdir. Burada ekonomik nitelik taşıyan bir çalışma anlayışı olduğu için işçiler, kapitalist-liberal çalışma yasalarına bağlı olarak iş yapan kimseler niteliğinde görülmesi gerekmektedir. Buradan hareketle kapitalist-liberal çalışma zihniyetinin egosantrik içeriğine göre çalışma ilişkilerinde işçi; bir ücret karşılığında, belirli bir zaman aralığına bağlı olarak çalışmayı-işi yapan kimselerdir (Çağatay T. , 1975, s. 119).

Modern pozitivist düşünce yöntemi ekonomi kurumunu lider bir hale getirerek toplumsal yapıyı biçimlendirmiş ve ekonomi kurumu insanın çalışmasını kutsayan,

paganlaştıran bireyci bir çalışma, seküler toplumu meydana getirmiştir. Kapitalist-liberal çalışma anlayışı toplumda dönemsel kaoslar ve çatışmalar meydana getirecek sosyolojik çalkantıları oluşturarak yeniden düzen-çatışma üzerine yeni yapılanma şekli oluşmaktadır (Şimşek, 2019, s. 184) .

Pozitivist düşünce yöntemi Aydınlanma çağı ile birlikte kapitalizm ve liberalizmin meydana gelmesini sağlamıştır. Kapitalizm ve liberalizmin 19.yy.'dan itibaren çalışma kavramında değişiklikler yaparak çalışmanın günümüzdeki yapısını oluşturmuşlardır. Bu düşünce yönteminde çalışma belirli bir ücret karşılığında belirli bir zaman aralığı içerisinde yapılan iş olmuştur. Pozitivist düşünce yönteminin oluşturduğu kapitalist-liberal çalışma anlayışında en önemli iki unsur çalışma ve işçilerdir. Kapitalist-liberal çalışma anlayışı dönemsel kaoslar ve çatışmalar üzerine kurulmuştur. Bu çalışma anlayışında tekelleşme, sömürü, işçilerin sömürülmesi, haksız rekabet, reklamcılık vb. olgular vardır.

MÖ. 6.yy.'da başlayan materyalist düşüncenin salt akıl ile kurmuş olduğu fikirler 19.yy.'da Batı medeniyetindeki materyalist-pozitivist sanayi medeniyetinin temellerini oluşturmuştur. Bu düşünce yöntemi ile Aydınlanma düşüncesinin meydana getirdiği kapitalist-liberal zihniyet sanayi devrimi ile birlikte hız kazanarak başta çalışma ilişkileri olmak üzere toplumun tüm alanlarını etkileyerek medeniyetteki tüm sistemlerin, kurumların liberal-kapitalist zihniyet temelleri üzerinden kurulmasını sağlamıştır. Kapitalist-liberal çalışma anlayışı ise sömürüyü, tekelleşmeyi, haksız rekabeti, kamu yararını reddetme, egosantrik ve bireycilik düşüncesini beraberinde getirmiştir. Özellikle çalışma ilişkileri açısından kapitalist-liberal çalışma anlayışı, 18.yy.'da vahşi kapitalizm adı ile bilinen insanlık dışı çalışma şartları ile tanınmıştır.

2.2.8.2. Marksist toplumda çalışma anlayışı

Marks kapitalist toplumu mülkiyet temelli bir çalışma yapılanması olduğu için ve bu sistemde işçilerin mülkiyet sahibi olamaması, çalışmanın sınıf temelli ve emek sömürüsüne dayanması üzerinden değerlendirmiştir. Buna göre Marks üretim ve çalışmanın ana materyalini, liberal yaşamın güç ve politik temelli salt akla dayanan epistemolojik ontolojisi ile belirlemektedir (Şimşek, 2013, s. 35).

Ricardogil ve Smith'in emek teorisinde servetin çoğu kapitalist liberal girişimcilerin olmaktadır. Marks bu durumu eleştirerek yeni çalışma-emek ilişkisini açıklamaya çalışmıştır. Marks'a göre toplumlar her türlü mal/ürün işçi sınıfına aittir ancak

kapitalist liberal girişimci sınıfı söz konusu bu malın çoğunluğuna el koyarak çalmıştır. Marks sınıf-çatışma-emek ilişkisine dayalı bir çalışma anlayışı geliştirmiştir (Bilgi, 1992, s. 23).

Komünist ve sosyalist toplum düzeninin çalışma ilişkisinde, devlet ve devletin içindeki seçkin zihniyete sahip bir sınıfın aldığı kararların doğrultusunda uygulamalar gerçekleşmektedir. Bu çalışma sistemiyle seçkin üst sınıfın iktidarı güçlenmektedir. Yani materyalist toplum gerçeğinin tabii sonucu olarak komünist ve sosyalist toplumun siyasal yapısında seçkin, sınıflı bir yapı oluşmaktadır. Düzen-zihniyet ilişkisi üzerinden bir genelleme yapılırsa materyalist pozitivist düşünce yönteminin sistem kuran düşünce özelliği ile inşa ettiği kapitalist-liberal ve Marksist, komünist-sosyalist toplum düzenlerinde; sınıf temelli, ekonomi merkezli, elitist zihniyetin yön vericiliği temelleri üzerine çalışma ilişkileri kurulmaktadır (Şimşek, 2019, s. 75).

Materyalizm temelli Marksist, komünist-sosyalist çalışma anlayışı kapitalizmde yer alan sermaye sahibini işçilerin emeğini çalmak ile suçlarken kendi içerisinde devlet ve devletin siyasal elit kesiminin güçlendiği sınıflı bir yapı oluşturmaktadır.

2.2.8.3. Hermonotik düşünce yöntemine göre çalışma anlayışı

Hermeneotik çalışma 19. yy.' da Avrupa'da "protestan inancı ve ahlakının iktisadi hayat ve din arasındaki ilişkiye vurgu yapan yaklaşımı" ile belirginleşmiştir. Buna göre tembellik büyük bir günah iken çalışmak tanrısal bir ödevdir. Hermeneotik çalışma anlayışında çalışmak asalet verici bir davranış ve yüce bir değer olarak algılanmaktadır (Özaydın & Metin, 2014). Bu açıdan İngiltere'de 19.yy.'da Victoria döneminde sanayi devriminin sistemleştiği süreçte çalışma zihniyeti dini sözlerle ilişkilendirilerek açıklanmıştır. Böylece "sıkı çalışmanın erdemleri" olan; azla yetinme, biriktirme, itidal ve ağırbaşlılık gibi değer-din- çalışma ilişkisi yeni çalışma zihniyetini oluşturmuştur. Söz konusu ilkeler protestan doktrinde korunmuştur (Grint, 1998, s. 21). Sonuç olarak Protestan ahlakının çalışmayı kutsallaştırması ve modern pozitvizmin ekonomi merkezli çalışmayı esas alması ile birlikte hermeneotik çalışma anlayışı meydana gelmiştir. Böylece pozitvizmin muhteviyatından Hristiyan değerlerine bakarak oluşturulan çalışma; modern kapitalist-liberal bireyin özel alanından sosyal alana aktarılmasıyla yani çalışmanın toplum tarafından değer görmesinde çok etkili olmuştur (Özaydın & Metin, 2014, s. 36).

Neticede materyalist düşünce temelli hermeneotik değer merkezli çalışma zihniyeti kapitalist-liberal girişimciliğin ekonomi temelli bakışı ile çıkarıcı zihniyetini sürekli göz önünde bulunduran ekonomi-din bütüncül ilişkisi temelli çalışma ilişkileri kurulmuştur (Şimşek, 2019, s. 77).

Hermeneotik çalışma anlayışı; mana görünümlü maddeciliği ve materyalizm temelli Protestan ahlakı ile meydana getirdiği çalışma ilişkilerinde “çalışmak” kutsallaştırılarak toplum tarafından değer görmesi sağlanmıştır.

2.2.8.4. Türk-İslam medeniyetinde tevhidi düşünce anlayışına göre çalışma anlayışı

Pozitivist düşünce temelli modern Batı Avrupa’da çalışma (work) kelimesinin “işkence, acı ve özgürlüğün olmayışına gönderme yapan” bir anlamında kullanılması ile huzursuzluğu, sömürüyü, eşitsizlikçiliği, adaletsizliği, korkuyu çağrıştıran anlam ve uygulamalarda ele alınmasına karşın İslam medeniyetinin tevhidi düşünce ilmi yöntem anlayışı ile çalışma kelimesi; olumsuz anlamlardan uzak bir anlamla, huzura ermeyi, helali, başarılı olmayı, emeğin hakikatinin kavranması, dürüstlüğü, sömürsüzlüğü, hak etmek, gıpta edilmesini içeren çok yönlü olumlu anlamlar temeli üzerine kurulu bir niteliğe sahiptir. Bu nedenle İslam anlayışı tüm zamanlarda tüm çalışma türlerini ilahi ölçüler çerçevesinde ele alarak anlamlandırmaktadır. Buradan hareketle İslam’ın “çalışmayı/iş” anlayışı “work” yani “işkence, acı istenmeyen bir durum, özgürlüğü sınırlayan, ya da alt sınıflara ait bir zorunluluğu” ifade eden Batı medeniyetinin pozitivist temelli çalışma anlayışından çok uzak olduğu görülmektedir. Bu farklılık dikkate alındığında, İslam medeniyetinin kulluk bilincine dayalı çalışma anlayışından uzaklaşması ile modern çalışma kavramı içine girilebileceği olasıdır. Pozitivist-modernist temelli yapılacak olan çalışma ile kulluk bilincinin dışına çıkılarak yalnızca kazanç- gelir elde etmek ve “*yerine göre maddeye, nefse, dünyaya, iktidara, beşerî otoriteye kulluktur, yani; bir manada şirktir ve isyandır*” şeklinde bir değerlendirme yanlış olmasa gerek (Karaman, 2005, s. 334).

Çalışma için Kur’an-ı kerimde geçen ayetlere baktığımızda;

“Bilsin ki insan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur. Ve Çalışması da ileride görülecektir” (Necm Suresi 39-40),

“Allah’ın sana verdiğinden (O’nun yolunda harcayarak) ahiret Yurdunu iste; ama dünyadan da nasibini unutma...” (Kasas 77),

“Göklerde ve yerde bulunanların hepsi O’ndan ister (O’na muhtaçtır). O her an Yaratma halindedir” (Rahman Suresi 29),

“Ve çalışması da yakında görülecektir” (Necm Suresi 40),

“Sonra ona karşılığı tastamam verilecektir” (Necm Suresi 41), - “Gerçekten sizin İşiniz başka başkadır”(Leyl Suresi 4),

“Şu hâlde kim mü’min olarak bir salih amel işlerse, çalışması asla inkâr edilmez. Şüphesiz biz onu yazmaktayız” (Enbiya Suresi 94).

“Allah’ın ve sizin düşmanlarınızı ve onların gerisinde olup sizin bilmediğiniz ama Allah’ın bildiklerini korkutup caydırmak üzere, onlara karşı elinizden geldiği kadar güç ve savaş atları hazırlayın... (Enfal Suresi 60)” ayetlerini görmekteyiz.

Hadisi Şeriflerde ise;

“Geçimini sağlamak için çalışıp helalinden kazanmak farzdır”

*“Hiç ölmeyecekmiş gibi bu dünyaya hemen ölecekmiş gibi öbür dünya için çalışınız”,
“İki günü birbirine eşit olan aldanmıştır”,*

“Kişi kendi elinin emeğinden daha temiz bir kazanç elde etmemiştir” karşımıza çıkmaktadır.

Yukarıda belirtilen hadis ve ayetler etrafında İslam’ın çalışmaya karşı bakışı; teknolojik gelişme, stratejik güç olma, kulluk gereği, iyilik, huzur, helâlîye, kimseye yük olmama hem dünya çalışması hem de öte dünya çalışmasıyla istek ve arzularına kavuşma noktasında çalışmanın iki dünya üzerine vahye dayalı olarak oluştuğudur. Böylelikle Tevhit;”*tüm toplumlara ilim yöntemi ve ilmi düşünce başta olmak üzere her yönüyle tüm toplumlara felsefi, içtimai, iktisadi, siyasi, hukuki, eğitimi, nefsiyat ilmi, sanayi anlayışı, girişimciliği, teknolojik yenilemeciliği, çalışma, çalışmanın ahlakına... vs.”* kusursuz bir dünya görüşüdür (Şimşek, 2016, s. 48).

Tevhidi düşünce temelli çalışma anlayışı; İslam’ın kutsal kitabı Kur’an-ı Kerim ve hadisi şeriflerden kaynaklarını alarak oluşmuştur. Buradaki çalışma anlayışı madde + mana bütüncüllüğü, iki dünya anlayışı, helal kazanç düşüncesi, vahyin emrine girmiş akıl ve kalp unsurları üzerinden gelişmiş ve çalışma olumsuzluktan uzak, huzura ermek, başarılı olmak, emeğin değerinin anlaşılması gibi olumlu ifadeler belirten anlamlarda kullanılmıştır.

2.2.9. Tevhit Kavramı

Kelime anlamı olarak “bir kılmak, birlemek” anlamına gelen tevhit; İslam dininde Allah’ın tek olduğunu, birliğini, O’ndan başkasının olmadığını ifade etmektedir (Şimşek, 2016, s. 31).Kur’an ‘da bazı ayetlerde Allah’ın varlığından, birliğinden yani tevhit anlayışından bahsedilmiştir. Bunlardan bazıları şu şekilde belirtilebilir: “O, Allah’tır, bir tektir. Samed’ dir. (Her şey O’na muhtaçtır; O hiçbir şeye muhtaç değildir. O’ndan çocuk olmamıştır. Kendisi de doğmamıştır. Hiçbir şey O’na denk ve benzer değildir” (İhlas; 112: 1-4). “Allah, her şeyin yaratıcısıdır. O, her şeye vekildir” (Zümer; 39: 62). “O, göklerin ve yeryüzünün mülkü (hükümlerliği) kendisine ait olandır. Çocuk edinmemiştir. Mülkün de hiçbir ortağı da yoktur. O, her şeyi yaratmış ve yarattığı o şeyleri bir ölçüye göre takdir etmiştir” (Furkan; 25: 2).

Tevhidin mana ve madde birlikteliğini belirten iki yönü vardır. Dış yönü, tevhidin akıl vasıtasıyla dünya ekseninde Allah’a iman etmesini ve Allah’ın birliğini bulmasını ifade etmektedir. Esas olan “Tek ilaha” imandır. İç yönüyse mana kısmını belirtmektedir. Hiçbir şey var olmadan Allah’ın varlığından bahsetmektedir. “Her şeyde Allah’ın yüzü, her yerde O’nun varlığına” imanı belirtir (Şimşek, 2017, s. 50-52).

Razi’ ye göre Tevhidin isimleri vardır ki bunlar; ‘ihlas’, ‘ihsan’, ‘yüce sıfat’, ‘ahid’, ‘iyilik’, ‘yer ve göklerin anahtarı’, ‘kurtuluş’, ‘hak davet’, ‘adalet’, ‘sözün en güzeli’, ‘güzel kelime’, ‘sabit söz’, takva’, ‘Baki olan kelime’, ‘Allah’ın yüce sözü’, ‘eşit olan kelime’, ‘din’, ‘sapasağlam ip’, ‘doğruluk’, ‘yol (sırat)’, ‘hak’...vb. dir (Razi, 2015, s. 59-87)

Razi’nin saydığı bu isimlerde görüldüğü üzere tevhidin bu isimleri içtimai sistem kurmakta ve düzenlemekte gerekli olan ilim dallarına zemin teşkil eden kavramsal altyapısı vardır (Şimşek, 2016, s. 35)

Yukarıda sayılan başlıkların içtimai sistem kurmakta ve düzenlemekte içerdiği anlamların bazılarına bakarsak;

Doğruluk tabiriyle; toplumsal birliği sağlayan dayanışma, toplumsal ilişkilerin tevhidi anlayışın dürüstlük kavrayışıdır. (“Emrolunduğun gibi dost doğru ol...”)

Adalet tabiriyle; sömürsüz, hak edenin hakkını veren, doğru olmayı, hakikate göre hüküm vermeyi, adil olmayı, dürüstlük, doğru yolu izlemeyi vb. anlamlar

içermektedir.

Ahid tabiriyle; tevhit anlayışına göre verilen söze bağlı kalınmasını, güven tesis edilmesi ve böylece güvenilir toplumun oluşturulmasıdır.

İhsan tabiriyle; bütün ilişkilerde ilahi kameranın altında gözlemlendiği şuuruyla, sosyal ilişkileri ve davranışları düzenleyen, emanet bilinci düşüncesi ile oluşturulan içtimai/sosyal yapıyı işaret eder.

Hak tabiriyle... , işçi-işveren ilişkilerinde buna göre şekil almasını ifade eder (Bilgiseven A. , 2003, s. 18)

Tevhidin bu anlamları içtimai sistem kurmada ve içtimai/sosyal hayatı düzenlemede göstermiş olduğu davranışlar, olması gereken yönler her alanda olduğu gibi iş sağlığı ve güvenliği uygulamalarındaki yaşanan sıkıntılara çözüm olabilecektir.

Bugün materyalist, kapitalist- liberal düşüncede oluşturulan iş sağlığı ve güvenliği uygulamalarındaki en büyük problemler şunlardır; sistemdeki açıkları, boşlukları kullanarak kendi menfaatlerini korumak, işçi-işveren ilişkilerinde tarafların birbirlerini düşman gibi kabul ederek çatışmacı ve güvensiz bir ortamın oluşması, işverenlerin dengeli insan düşüncesinden uzaklaşarak sömürge düşüncesi ile hareket etmesi, işverenlerin menfaatlerini maksimum seviyeye çıkarma isteği, yaşanan iş kazalarının bildirim yapılmaması yani dürüstlükten uzaklaşmak, ilahi bir kameranın varlığını düşmeyen insanların tarafların haklarını hiçe sayarak yaşaması, işverenlerin daha fazla kazanç elde etme hırsı sebebiyle iş güvenliğini kendisine maliyet olarak görmesidir.

2.2.10. İş Güvenliği

İş güvenliği; iş yerlerinde işin meydana getirilmesi sırasında sağlığa, işyerine ve işe zarar verebilecek olan, değişik sebeplerden kaynaklanan, olumsuzluklardan korunmak amacıyla oluşturulan planlı çalışmaların hepsine denir (Kartalkanat, 2016).

1975 BM Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi ve 1948 İnsan Hakları Bildirgesi'ne göre; "İş Güvenliği ve Sağlığı" kavramı

"hukuk, iktisat, tıp ve mühendislik disiplinlerinin ortak alanlarını meydana getiren çalışanların güvenlik ve sağlık konuları ile ilgili geniş kapsamlı ve çok yönlü bir kavramdır. Çalışanların kendilerini geliştirebileceği, insan kişiliğine uygun çalışma şartlarında ve toplum için fayda sağlayabileceği, güvenli ve sağlıklı ortamda çalışma hakkı vardır" biçiminde ifade edilmiştir.

İş Sağlığı en basit şekli ile her kişinin sosyal ve aile yaşamına ilişkin faktörleri göz önüne alarak, mesleki çevrede, zihinsel ve fiziksel iyi olma halinin oluşturulması biçiminde tanımlanabilir (Ffrench, 1973, s. 6) . İş sağlığı; sağlıklı ve güvenli bir çalışma ortamı oluşturmak ve bu ortamda kimyasal, fiziksel ve diğer işyeri tehlikelerinden kaynaklanan olumsuzlukların belirlenmesi ve kontrol edilmesiyle ilgilidir. Güvenlik kavramı, “güvende olma” durumunu; tehlikeyle karşılaşma, kayba uğrama ve yaralanma risklerinden veya durumlarından korunmayı belirtmektedir. İş güvenliği, çalışan kişilerin çalışma ortamında sağlığı ve refahıyla ilgilidir (Friis, 2016, s. 4-5).

WHO’nun, aynı biçimde küresel ölçekte çalışan ve bu kapsamda etki yaratan bir kuruluş olan Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ile 1950’deki ortak komitesinin ilk oturumunda belirttikleri tanımda iş sağlığı kavramının amacını;

“tüm mesleklerde çalışan bireylerin en yüksek zihinsel, sosyal ve fiziksel refahı; çalışma şartlarından kaynaklanan sağlık nedenlerinden dolayı işten ayrılmalarını engelleme; çalışan bireylerin sağlığına olumsuz etkilere neden olan risklerden korunması; işçinin psikolojik ve fizyolojik yeteneklerine uygun çalışma ortamına yerleştirilmesi ve kısaca yapılan işin insana ve her insanın işine odaklanması, adapte edilmesi” şeklinde ifade etmişlerdir (ICOH, 2012, s.2-3).

İş sağlığı ve güvenliği dünya da bugün çıkmış bir kavram değildir. Edwin Smith’in 1862 yılında bulduğu papirüse göre M.Ö. 3000 yıllarında kırıklar, cerrahi, pansuman ve merhem gibi yaygın tedaviler papirüste anlatılmaktadır. M.Ö. 2000 yıllarında Babil’deki hamurabi kanunu yaralanma tedavileri, doktor ücretleri ve başkalarına zarar verenlerin tazminatları hakkında hükümler içeriyordu. Mısırlılar 2.Ramses’in öncülüğünde M.Ö. 2000 yılında donanımlı iş sağlığı kliniği kurmuşlardır. Mısır’ da bulunan tapınak ve kanalların inşası için çalışan işçileri düzenli denetleyen, inceleyen, hijyen uygulayan ve hastalıkları izole eden doktor memurları mevcuttu (Foley, 2011, s. 1031).

Arkeolojik kazılara göre tarihteki ilk meslek hastalığı Mısırlı köleler ve çakma taşı yapıcısı olarak çalışan işçilerde görülen silikozdur. Hipokrat kurşun, kükürt, cıva ile diğer kimyasalların hastalığa neden olduğunu yazmıştır. Pliny kükürt ve çinkonun toksik maddeler olduğunu söyleyerek hayvan mesanesinden maske yapmıştır. Yunan Doktor Galen ise kurşun zehirlenmesini ve bakır madencilerinin çalıştığı asit buharının tehlikesini anlatmıştır (Hilgenkamp, 2006, s. 323).

İş güvenliği tarihsel açıdan ilk çalışmanın başlaması ile meydana gelmiş olmasına karşın 18.yy.'da vahşi kapitalizmin ağır çalışma şartlarına karşı işçileri korumak amacıyla ön plana çıkarılmıştır. İlk zamanlarda iş güvenliği, sadece işçileri yaptıkları işin tehlikelerinden onları korumak amacı taşısa da zamanla gelişerek bugün tüm çalışanların işin ve ortamın tehlikelerine karşı koruyarak sağlıklı, güvenli ve huzurlu bir çalışma ortamı oluşturma amacı taşımaktadır. İş güvenliği medeniyetlerin düşünce yöntemlerine göre şekil alarak gelişmiştir.

5.bölümde iş sağlığı ve güvenliği konusu ayrıntılı bir biçimde ele alınmış olup bu bölümde kısaca tanıtılmıştır.

2.2.11. Ortak Sağlık Güvenlik Birimi

Ortak Sağlık ve Güvenlik Birimi (OSGB):

“Organize sanayi bölgeleri ile kamu kurum ve kuruluşları, 6102 sayılı ve 13/1/2011 tarihli Türk Ticaret Kanunu’na göre aktif olarak çalışan şirketler tarafından, işyerlerine iş güvenliği ve sağlığı hizmetlerini sağlamak için kurulan gerekli personele ve donanımına sahip olan ve Bakanlıkça görevlendirilen birimi” şeklinde tanımlanmaktadır (Mevzuat, 2012)

Ortak Sağlık ve Güvenlik Birimi; Çalışma ve Sosyal Güvenlik Başkanlığınca (ÇSGB) hazırlanan 27417 sayılı ve 25 Kasım 2009 tarihli Resmî Gazete ’de yayımlanarak yürürlüğe giren “İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Tehlike Sınıfları Tebliği” ve öncesinde yayımlanan “İşyeri Ortak Sağlık ve Güvenlik Birimleri ile Ortak Sağlık Güvenlik Biriminin Çalışma Esas ve Usulleri Hakkındaki Yönetmelik” ile yetkilendirilmektedir. Kendi bünyelerinde OSGB’ nin faaliyetlerini büyük işletmelerde yürütmek üzere İSG faaliyetlerinin doğru, etkin ve düzenli bir şekilde yürütülmesi amacıyla İSGB kurmak zorundadır. İşveren bu zorunlulukla iş güvenliği uzmanı ve işyeri hekimini tam zamanlı görevlendirilmesi gereken hallerde İSGB kurar (Mevzuat, 2012)

Yönetmeliğe göre ortak sağlık ve güvenlik birimi; bir ve daha fazla sayıdaki işyerlerine iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerini vermek üzere hizmeti alacak işyerleri dışında kurulan, gerekli olan donanım ve gereken nitelikte ve sayıda personeli bulunan, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının birimi olan iş sağlığı ve güvenliği birimi tarafından yetkilendirilen kamu kurum ve kuruluşları ve özel hukuk tüzel kişileri şeklinde tanımlanmıştır (Ekmekçi, 2009, s. 65).

Ortak sağlık ve güvenlik birimi kısaltılmış hali ile OSGB genel de organize sanayi bölgesi OSB ile karıştırılmaktadır. Yönetmelikte OSGB’ nin kurulması ve yetkilendirilmesi birçok yönden şartlara bağlanmış ve faaliyet çevresi dahi düzenlenmiştir. OSGB’ lerin kurulması ve işlerini devam ettirilebilmesi Bakanlığın izni ile olmaktadır. Bu OSGB’ ler den hizmet almak isteyen işletmelerde belirli kurallara uymak zorundadır (Ekmekçi, 2009, s. 65).

Ortak sağlık ve güvenlik biriminin kurulabilmesi için kurucunun bir adet işyeri hekimliği sertifikası olan ve ortak sağlık ve güvenlik biriminde tam zamanlı çalışacak işyeri hekimi gerekmektedir. Kurucu veya ortağı olacak kişi işyeri hekimi değilse A sınıfı iş güvenliği uzmanı olmak zorundadır. Bu kurucu kişiler bir tane ortak sağlık ve güvenlik birimi kurabilir daha fazla ortak sağlık ve güvenlik birimi kurmaları mümkün değildir. Bu kuruculuğun tek şubeyle ilgili olması daha fazla ortak sağlık ve güvenlik birimi kurulmasının kötü amaçlar için kullanılmasının engellemek içindir. Ortak sağlık ve güvenlik biriminin kurulması için Bakanlığa yetki alımı için başvuruda bulunmalıdır. Yetki alımı gerçekleşen ortak sağlık ve güvenlik birimleri 3 yılda bir gerekli evrakları vize yaptırmalıdır (Ekmekçi, 2009, s. 66).

Ortak sağlık ve güvenlik birimleri Batı medeniyetinin materyalist/pozitivist düşünce yöntemi ile oluşturulan bilgiler ışığında kurulmuş ve kültürel izafilik dikkate alınmadan ülkemizde de aynı biçimde kurulmuştur. Bu kurumların amacı, özellikle KOBİ’lerin iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerine ulaşımını kolaylaştırmak olarak gösterilse de sonuç olarak bu kurumlarda amacı kar olan birer işletme niteliğindedir.

5.bölümde OSGB konusu ayrıntılı bir şekilde anlatılmış olup bu bölümde sadece tanımını ve kuruluş şartlarına kısaca değinilmiştir.

2.2.12. Tevhidi Düşünce Bilgi retme Yöntemine Göre “Tevhidi Ahilik/Ahilik”

Çağatay “ahi” kelimesinin kökeninin Orta Asya’dan gelen “akı” olduğunu lakin özellikle Anadolu’da Türk kurum ve terimlerinin değiştirilerek Araplaştırılması çabasının arttığı bir dönemde Türk akının böylece Arapça Ahi’ye çevrildiğini söyler. Bu kelimenin Orta Asya’daki “akı” sözcüğünden geldiğini belirtmesinin bir nedeninin de kelimenin anlamının yiğitlik, eli açıklık, mertlik, konukseverlik hasletlerinin, alplık ve Ahiliğin ifade ettiği ticaret ve sanat kurum ve kuruluşlarının o coğrafya da yani Orta Asya Türkleri arasında genel olarak yaygın bir şekilde bulunmasından ileri geldiğini söyler (Çağatay N. , 1997, s. 44) .

Ahilik kelimesine tanım olarak bakıldığında Ekinci'ye göre;

“ahlak disiplini çerçevesinde, hem meslek, iş ve yamak, çırak, kalfa, usta, şeyh hiyerarşisi kapsamında çalışmayı ibadet olarak kabul eden, toplumsal eğitsel ve kültürel faaliyetlerde, sınai, ekonomik, askeri ve ticari gibi bir sivil toplum kuruluşu faaliyetlerinde bulunan hem de bireylerin ahlaki erdemler bakımından donanımlarını gerektiren, kişileri iyi birer fert yapmayı amaçlayan, toplumsal yapıların barış ve esenlik içinde, huzurlu yaşamasını amaç edinen bir insanlık kurumudur”.

Ayrıca Ekinci'ye göre Ahilik hem bir değerler ve kabuller sistemi hem de bir yapılanma modeli olarak karşımıza çıkar ve siyasi-askeri, sosyal ve kültürel, dini tasavvufi cepheleri vardır (Ekinci Y. , 2011, s. 16-17).

Ahiliğin Anadolu'da ortaya çıkmasına neden olan 3 ana sebep olduğu kabul görmektedir (Ceylan, 2012, s. 13);

- 1-İslam dininin dönüştürücü, yapıcı ve değiştirici özellikleri,
 - 2-Türklerin Türkistan'dan getirdikleri yaratılışlarından var olan unsurlar ve kültür özellikleri,
 - 3-Yaşadığımız coğrafyalardan (Anadolu ve İran) bünyesine aldığı kültür unsurlarıdır.
- Ahiliğin temel dört aracı vardır. Birinci olarak kişiyi eğitip yararlı ve üretici hale getirmek, ikinci olarak bireyi toplumda layık olduğu yere oturtmak, üçüncü olarak bilinçli, üretici, mutlu ve ahlaklı bir orta yapı oluşturup, bireyin güçlülüğünü devam ettirmek ve dördüncü olarak da yapılar arasında güven, rıza duyguları, karşılıklı anlayış, iş birliği ve iş bölümü oluşturarak toplumda ekonomik ve sosyal dengeyi sağlamaktır (Soykut, 1971, s. 87). Ahilik insanları hem mesleki yönden hem de ahlaken eğiterek topluma yararlı ve üretici duruma getirmektir. Ahlaklı, şuurlu, üretici ve inançlı bir toplum oluşturarak, kişiler arasında karşılıklı güven, anlayış ve rıza duyguları içerisinde işbirliği ve iş bölümü kurarak toplumda ekonomik ve sosyal dengeyi oluşturmak Ahilerin temel amacıdır (Soykut, 1978, s. 88), (Köksal M. , 2007, s. 13).

Temel anlayışı Ahiliğin; tüketicinin korunması, esnaf, devlet ve vatandaş arasındaki sorunlara adalet ve hakkaniyet ölçülerinde çözüm aranması, ülkenin milli beraberlik ve birliğinden yana olması, ilkelerinin çalışma, akıl, ahlak ve bilim değerleri üzerinde yükselmesidir. Bu kuruma sadece sanatkârlar, meslek sahibi olanlar ve esnaflar kabul edilirdi. Özelliklerine bakıldığında bir ahinin; alçak gönüllü olması, kusur aramaması, sır saklamayı bilmesi, cömertliği, yalan söylememesi, doğruluktan ayrılmaması, iyi huylarını geliştirmesi, gerçeklik ve uyanıklık, merhamet ve bağışlama, al-i cenaplık

(Onurlu ve şerefli olmak), misafirperverlik, bencillikten uzak olma, insan sevgisi, ahlak, yardımlaşma, kardeşlik, sanat ve ilim sahibi olması, eğitim ve çalışmaya önem vermesi gerekmektedir (Uçma, 2011, s. 106-108) .

Ahilik; *”İslam inancıyla Türk örf ve adetlerini kaynaştıran bir düşüncedir. Bu düşünce sisteminde insan sistemin merkezine konulmuş, her şey onun dünya ve öbür dünya mutluluğu için düzenlenmiş”* bir kurum ve anlayış olarak ifade edilebilir (Akçakaya, 2018, s. 412).

13.yy.’dan sonra Türk İslam medeniyeti çalışma ve üretim ilişkisinde, tevhidi düşünce temelli geliştirilen “tevhidi ahilik üretim ve çalışma düzeni” yapılanmasını gerçekleştirmiştir (Şimşek , 2018, s. 594).

İlk olarak Türk İslam medeniyeti tevhidi düşünce yöntemi bağlı kalarak vahyin emrine girmiş akıl ile ilim devrimini, ilmi düşüncede yapısal değişikliği meydana getirmiştir. “Ardından yeni meslek ve teknikler, üretim ve sanayi devrimini” gerçekleştirerek özgün bir değişim meydana getirmiş ve bu böylece 18.yy.’a kadar bu özgünlüğü içtimai bünyesinde taşımıştır. Türk İslam medeniyeti 18.yy.’ a kadar tevhidi ahiliğe bağlı üretim ve çalışma düzeni sayesinde Dünya ilim ve üretim sisteminde yaygın ve etkin bir konumda olmuştur (Kala, 2019, s. 13).

Buradaki üretim ve çalışmanın yapısal işleyişi Osmanlı toplumunda toplum-fert dengesi üzerinden tevhidi düşünce anlayışına göre gerçekleşmiştir. Zira Osmanlı toplum yapısında iktisat çalışma düzeni Türk-İslam kültür ve tarih anlayışına bağlı olarak tevhidi düşünceye dayalı toplum felsefesi bağlamında faaliyet göstermiştir (Türkdoğan, 1998, s. 119). (Şimşek, 2018, s. 34).

Türk İslam medeniyetinin üretim ve çalışma hayatına yönelik en önemli kavramları ‘‘ahi’’ ve ‘‘ahiliği’’ tevhidi düşünce anlayışı çerçevesinde incelemek ilmi bir zaruri yettir. Böylelikle ahiliğin ve ahinin düşünce dünyasına bağlı bilgi inşası ve onun davranışa dönüşmüş uygulaması, akıl ve kalp bütüncüllüğü ile gelişen tevhidi bilgi yöntemi ile oluşmuştur. Türk İslam medeniyetinde bilgi inşası vahyin emrine girmiş aklın tevhidi düşünce esaslı bilgi üretimi ile oluşmaktadır. Böylelikle ahi öznesi ve ahilik kurumu akıl ve kalp bütünlüğü ekseninde her faaliyetini, üretimini, çalışmasını, iktisadını, kültürel, siyasi, sanat vari vb. gibi tüm alanlarda, konularda davranış ve düşünce üretmesi tevhidi düşünceye dayalı bütünlükçü bilgi yolunun oluşturulması ile yöntemleştigiinden (Şimşek, 2018, s. 594), ahilik tevhidi bir kurumdur. Aslında Ahilik

Ahi Evran'ın ahlak-tasavvuf ve tevhidi felsefe anlayışlarının bütünlüğünden başlayarak toplumun ve insanın ihtiyaçlarının karşılanması için geliştirilmiş ilim ve meslekleri, kurmuş olduğu çalışma ve üretim merkezli "medeniyet" görüşü ile ortaya koymuştur. Bu açıdan Ahi Evran geliştirmiş olduğu özgün çalışma, meslek, iş ve üretimi içerikli görüşleri hem Dünyaya hem Türk İslam toplumuna önemli katkılar sağlamıştır (Kala, 2019, s. 63).

Ahi Evran tevhidi düşünce bilgi yöntemine göre iki dünyacılık içerikli medeniyet anlayışına göre tevhidi içtimai toplum yapısında çalışma ve üretim düzenini kurmuştur. Ahi Evran'ın geliştirmiş olduğu bu tevhidi düşünce temelli iki dünyacı ahilik çalışma ve üretim düzen yapılanması, iktisat ve içtimaiyat ilim alanlarına "üretimin arttırılması, verimlilik, kalkınma, sınaî mülkiyet hakları, meslek geliştirme, uzmanlaşma, iş ahlâkı gibi birçok konuda önemli katkılar" sağlamıştır. Bu açıdan Ahi Evran'ın tevhidi ahilik anlayışı temelli toplum görüşü "zümreler halinde üretim birlikleri kurup, kümelenerek" oluşmuş özgün "üretim kuramını da/görüşü"nü de içerisinde bulunduran tevhidi bütüncül sanayi çalışma düzenini içermektedir. Buna göre Ahi Evran'ın tevhidi düşünce temelli üretim ve çalışma anlayışı sadece kendi zamanındaki medeniyetine değil söz konusu dönemde karanlık çağını yaşayan Batı dünyasına ve 18.yy.'a kadar da etki alanındaki coğrafya üzerine çok büyük bir etki bırakmıştır (Kala, 2019, s. 63).

Bu nedenle Türk İslam medeniyetinde Ahi Evran'ın tevhidi şehir yapılanmasında tevhidi ahi çalışma düzeninin işleyişi ortaya koyduğu bu özgün kurumsal yapılanma, tevhidi kümelenmecî üretim görüşü ve tevhidi çalışma toplum düzeni, içtimaiyat-din(tevhit)- iktisat birlikteliğinde, bütüncül etkileşime dayalı olarak oluşmuştur. Ahi Evran'ın geliştirmiş olduğu "kümeleme üretim teorisi" özgün üretim ve çalışma görüşü, "tevhidi üretim anlayışı - tevhidi çalışma yöntemi- ahilik kurumsal yapısının" tevhidi şehir mekânsal alanındaki etkisi üzerinden oluşmuştur. Neticede Türk İslam medeniyetinin yönetim ve çalışma anlayışını Ahi Evran tevhidi ahilik kurumu örneği ile tüm dünyaya uygulama ve teori birlikteliğinde göstererek bu özgün yapılanmanın günümüzde Batı medeniyeti ülkelerinin bazılarında çalışma kök dinamiğine öncü olmuştur (Şimşek, 2021, s. 40-41)

Türk İslam medeniyetinin tevhidi düşünce anlayışına göre "çalışma – toplum - iş kurumu" ilişkisinin kültürel arka planının Ahi Evran ve Biruni üzerinden özgün olarak

ifade edilmiştir. İbn'ül Arabi, Mevlana, Hacı Bayram Veli, Gazzali, İbn'ü Haldun...vb. önemli İslam alimlerinin tevhidi çalışma kültürüne ve tevhidi çalışma ontolojisine katkıları unutulmamalıdır. Ayrıca tüm çağlarda Türk İslam medeniyetinin tevhidi düşünce yöntem anlayışı ile meydana gelen çalışma kültürü ve bunun için özgün bilgi üreten ilim adamları, kendi kültürlerinde özgün şehir kimliği ve bu şehir kimliğinde ahi sanayici tipi, ahilik çalışma kurumu niteliğinde derin bir çalışma kültürünün mevcudiyeti mümkündür. Tevhidin tüm çağlara hitap eden ve geçerliliğini koruyan niteliği ile 21.yy. ve ötesinde tevhidi çalışma kültürü ve tevhidi çalışma ontolojisi ile her an öze uygun yeni iş ve yeni çalışma yöntemlerinin geliştirebilecek vasfa sahiptir (Şimşek, 2021, s. 42).

Tevhidi çalışma kültürü; ‘‘insanın çalışmasından başka kendisine bir karşılık yoktur, iki günü birbirine eşit olan aldanmıştır, hiç ölmeyecekmiş gibi bu dünyaya ve hemen ölecekmiş gibi de öte dünyaya insanın çalışarak hazırlanmasını, dünya da bu çalışmayı para/üretim ile iman arasındaki dengeyi ilahi ölçülere göre kurma kişiliğini tasavvufi eğitim ile alarak gerçekleştirmeyi’’ ifade ederek ahilik karakterinin ve tevhidi ahilik çalışma düzenin özgün olarak tüm zamanlara hitap edebildiğini ve geçerliliğini koruduğunu belirtebiliriz (Şimşek, 2021, s. 44).

Ahilik Ahi Evran'ın öncülüğünde tevhidi düşünce anlayışı üzerine iki dünyacı görüş ile kurulan bir sistemdir. Bu yapı sadece mesleksen bir örgütlenme olmayıp yaşamın her alanına dokunan bir tevhidi temelli bir düşünceye sahiptir. Ahi ve ahilik unsurlarında eşrefi mahlûkat olan insan yapının merkezine konularak iki dünyada da mutluluğu amaçlanmıştır. Tevhidi düşünce temeli üzerine inşa edilen Ahilik teşkilatı; çalışma, üretme, çalışma kültürü, çalışma ilişkileri, iktisat zihniyeti, iktisat ahlakını, iş güvenliği, mesleki eğitim vb. birçok alanda özgün bilgi inşa ederek temelde Türk-İslam medeniyetini ve geniş bir coğrafyada yer alan birçok medeniyetini etkilemiştir.

2.2.13. Kapitalizm ve Liberalizm Kavramları

Weber' e göre kapitalizm; sadece sömürme ve kazanma hırsından oluşmamaktadır. Gösterişten ve tüketimden çok, esas alınan ‘‘rasyonel-metodik çalışma’’ ile harcama yaparken parayı hesaplı olarak boş yere harcamadan tekrardan yatırıma yönelmektir. Fakat her ne kadar mana eksenli yani Tanrı odaklı bir anlayıştan hareket edilse de sonuç olarak madde birikimine gidileceği için materyalizme doğru mana üzerinden bir çıkış söz konusudur (Ülgener S. , 2015, s. 12). Önceleri hermeneutik Protestan burjuva

üzerinden ekonominin ahlak ve din ile mevcut olan bir bağı vardı. Fakat 18.yy'dan sonra oluşan bu bağ zamanla kopma sürecine girmiştir. Aydınlanma düşüncesi ve pozitivism ile ilerleyen modern dünya sistemi, bu akılcı vasıtaya dayandırılan ekonomisini de “kapitalist bir dünya ekonomisi” ne geçiştirmiştir. Çünkü pozitivism göre; din, ahlak, kültür gibi konularda kanıtlanabilen bir sonuca ulaşılmayacağı için bu konularla uğraşmayı, ele almayı anlamsızlaştırmıştır (Karışman, 2010, s. 155). Kısaca artık “Allah’ın serbest dolaştığı toplumsal bir yapıdan, sermayenin bazı kesimlerde ve belli ellerde serbestçe gezdiği bir topluma geçilmiştir” (Karışman, 2010, s. 121). Bu şekilde bütün dinler Kalvenizm de dahil toplumdaki yerini kaybetmiştir. Artık kapitalizmin manadan ayrılmış “akılcılaştırılmış” dünyasında mevcut hiçbir dine yer yoktur (Karışman, 2010, s. 127).

Özel mülkiyet temelinde gelişmiş kapitalizm, serbest girişim temeline dayanan ekonomik bir sistemdir (Özgener, 2000). Kapitalizm; kendiliğinden işleyen piyasa düzeni, özel mülkiyet, rekabet, bireysel özgürlük gibi tanımlamalarıyla liberalizm düşüncesiyle eşleşmektedir. Kapitalizmde kesinlikle olması ve vurgulanması gereken en önemli temel ilke özel mülkiyet kavramıdır. Kişinin çalışmasını teşvik etmekte olan bu kavram; kişiye serbest girişim hakkı vermektedir. Böylece mülkiyet güvencesi beraberinde serbest girişimi de getirmiş olacaktır. Kapitalizmin varlığının bir gereği de girişim özgürlüğüdür. Bu özgürlük sayesinde birey elindeki sermaye ve emeği istediği gibi kullanabilmekte ve böylelikle ekonomik faaliyetlerde artmaktadır (Çelik & Dağ, 2017). Sermaye birikimi yapıldıkça ortaya çıkacak olan kar daha fazla olacaktır. Kar güdüsü ise kapitalizmin başka bir ana öğelerinden biridir (Özgener, 2000).

Önceleri Tanrı’nın rızasını almak için çalışan insan rasyonel akılla beraber manevi yönü tamamen göz ardı edilmiş, paylaşma, cömert olma, diğerkâmlık gibi dini değerler aracılığıyla oluşan özellikler yok edilerek, bunun yerini çalışan bireyin sadece ve sadece kendi maddi çıkarını düşünmesini sağlayan bir girişimci tipolojisi oluşturulmuştur (Karışman, 2010, s. 199).

Kapitalizm özel mülkiyet temelinde gelişerek serbest girişimciliği savunan ekonomik bir sistemdir. Kapitalizmin en temel unsurları rekabet, kendiliğinden dengeye ulaşan piyasa mekanizması, kar, bireysel özgürlük ve özel mülkiyettir.

2.2.13.1.Liberalizmin tarihsel gelişimi

Orta çağ mevcut düzeninin çözülmesiyle Liberalizm, Avrupa’da kendini göstermiştir. Çözülen bu düzenin yerini alacak olan yeni düzende yeni bir dayanak noktası oluşturulmaya çalışılmıştır. Kişinin her alanda özgürlüklerinin kısıtlandığı, daraltıldığı ortamın yok edilmesi fikri bu dayanak noktasını oluşturmaktadır. Yeni düzende böylece “özgürlük” fikri meydana gelecektir. Orta Çağ’ın eski düzeni olan baskıcı üç güce karşı kişinin; özgür olduğu ve hiçbir kısıtlamaya maruz kalmadığı bir düzene geçiş başlamıştır. Bu çağın düzeninde hakîm yapıyı; baskıcı üç gücü kilise, feodal beyler ve kral oluştururken, şehirlerde ticari faaliyetlerin gelişmesiyle burjuva adı verilen bir sınıf ortaya çıkmıştır. Oluşturduğu sermaye birikimi ile burjuva sınıfı feodal sistemden ayrı olarak yeni bir ekonomik güç elde etmiştir. Toplumdaki sosyal yapı değerlerini alt üst ederek bu güç ile kilisenin, feodal beylerin ve kralın sonunu hazırlamıştır (Başbuğ A. , 2010, s. 23). Burjuvazide piyasaya hiçbir müdahalenin olmaması ve pazar ekonomisinin gelişmesi amacıyla “kral, kilise ve feodal beyler” i yani üç erki yok etmek zorundaydı. Buda üç erkin yani iktidarı ellerinde bulunduranların hâkimiyetlerinin kırılması ile oluşacaktır. Çünkü burjuvazinin gereksinim duyduğu şey “serbest bir piyasa” düşüncesidir (Başbuğ A. , 2010, s. 28). Öncelikli olarak bunun için de kilisenin hâkimiyetinin kırılması gerekliydi. Hem kendisinde pazar ekonomisine müdahale gücü görerek ticaret hayatına karışma hem de krallar üzerinde oluşturduğu siyasi otorite ile tüm yetkileri kendi bünyesinde görüyordu. Kilisenin katı yapısına karşı olan Protestanlık inancıyla burjuva, kilisenin hâkimiyetini kırmayı başarmıştır. Böylelikle dini, yaşamın özel alanına itmiş, dinle bağlantısının olmadığını düşündüğü siyaset ekonomi dâhil her alandan dini uzaklaştırmıştır. Kilise özel alana itilince her alanda uygulanması öngörülen özgürlük fikri, serbest piyasa düşüncesi gerçekleşmeye başlamıştır. Kilisenin dogmatizmine karşı ön plana çıkan rasyonel düşünce olmuş ve liberalizmin de arka felsefî planı olan doğa felsefesinin özgür ve eşit bireyi gündeme gelmiştir (Başbuğ A. , 2010, s. 25-27).

Liberalizm bireyin özgürlüğünü savunmaktadır. Bu savunmayla kralın, feodal beylerin ve kilisenin gücünü kırılarak birey ön plana çıkabilmiştir. Birey bu özgürlükçü yapıda daha fazla methedilmiştir. Birey toplumdan farklı bir unsur olarak incelenmiştir. Tek yol göstericisi olarak da insan aklı kabul edilmiştir. Sonuç olarak da “ferdiyetçi, akılcı ve yaşama her şeyden fazla değer veren rasyonel birey” meydana çıkmıştır. Liberalizm

görüşlerini savunanlar özgürlük, akılla güvenmek, doğal düzen gibi kavramları müdafaa ederek liberalizmin felsefesi kaynağını oluşturmuşlardır. Jon Locke liberalizmde özgürlük kavramı için devlet bireyin varlığını tanıyarak kabul etmek zorundadır demiştir. David Hume serbestliğin daha adaletli olacağını belirterek bu konuda devlet müdahalesini kesinlikle kabul etmemektedir. Smith ise bireyin kendi menfaati peşinde koşarken toplumsal çıkarları sağlayacağını belirmiş ve doğal düzenin en özgür düzen biçimi olduğunu söyleyerek liberalizmin gelişimine katkıda bulunmuştur. Liberalizm bu görüşler ile orta çıkarken kapitalizm ise Protestan ahlakıyla yani burjuvanın çalışmaya karşı yaklaşımı sonucunda ortaya çıkmıştır (Çetin, 2002).

Burjuva sınıfı maddi kaynaklarını servet olarak değerlendirmek yerine sermayeye dönüştürerek kapitalin doğmasını sağlamıştır. Neticede ortaya çıkan sermaye birikimi ile kapitalizmin ruhu meydana çıkmış ve kapitalizm girişimcilik anlayışına da yansımıştır (Bostan, 2019, s. 76).

Liberalizmi sermaye sahibi bireyin özgürlüğü, kapitalizmi burjuvanın çalışmaya olan yaklaşımı olarak kabaca tabir edebiliriz. Liberalizm, orta çağda baskıcı gücü olan kral, kilise ve feodal beylere karşı bireyin (sermaye sahibinin) özgür olması gerektiği algısı ile kilise, kral ve feodal beylerin iktidarı ellerinden alınarak kendine yer bulmuştur. Sonuç olarak kapitalizm ve liberalizm birbirleri ile olan bağlantısı nedeniyle birlikte anılmakta ve bazen birbirlerinin yerlerine kullanılarak karıştırılmaktadır. Liberalizmi en kolay biçimde tanımlayan; bırakınız geçsinler bırakınız yapsınlar sözüdür.

2.2.13.2. Liberalizm ve liberalizme yönelik eleştiriler

Aydınlanma felsefesinin ortaya çıkmasıyla liberalizm fikri temeli ortaya atılmıştır. Batı medeniyetinde ortaya çıkan liberalizm birçok çeşitli türlere sahiptir.

Liberalizm, bir çeşit ticari özgürlük arayışıdır ancak burada kast edilen özgürlük halkın özgürlüğü değil sermayesi olan girişimcinin özgürlüğüdür. Bireyin mülkiyeti liberalizmin kaynağı olduğu için her türlü monarşiyi reddeder (Marshall, 1999, s. 456). Liberalizm bırakınız yapsınlar bırakınız geçsinler felsefesiyle ifade edilen özgürlükçü ve bireyci ekonomik sistemdir. Tabiat kanunlarının varlığı ve değiştirilemezliği gibi liberalizmde ekonominin de kanunları olduğunu ve değiştirilemeyeceğini söyler. Rekabet, serbest dolaşım, bireysel menfaat, ekonomik özgürlük ve çalışma gibi faktörler ekonominin değiştirilemez kanunlarına bağımlıdır. Liberalizm göre

bireysellik (bireysel menfaat hissi) kişileri çalışıp kazanmaya ve üretime yönlendiren en önemli unsurlardır. Bireysel menfaatlerin karşı karşıya kalması neticesinde ekonomik dengeye ulaşılmaktadır. Bu ulaşılan ekonomik dengeyle genel menfaat meydana gelir. Genel menfaatin oluşabilmesi için birey meslek seçiminde, karını en yüksek noktaya ulaştırmak için yapacağı mücadelesinde, sermaye birikiminde, çalışmalarında ve tüketim faaliyetlerinde daima serbest olması gerekmektedir. Ancak bu şekilde refahın sağlanması ve bireysel sermayenin oluşumu sağlanabilir. Çeşitli insanlara farklı yaşama imkânının sağlanmasıyla her bir bireye kişiliği uygun imkânların verilmesini sağlar. Bireyselleşme gelişme ile aynıdır. Bu anlamda iyi olarak tanımlayabileceğimiz iyi insan tipolojisini bireysellik zihniyeti olan insanlar tarafından ortaya çıkarılabilir. Bunların sonucunda yeryüzündeki medeniyetlerin gelişmesi ve ilerleme özgür çalışmanın gerçekleştirilmesi ile mümkündür (Mill, 1997, s. 122). Daha kaliteli üretimin rekabet sayesinde olacağını belirtmişlerdir. Bireysel mülkiyet için özgürlük ve bireysel menfaatin gerekli olduğu belirtilmiştir. Toplumun ekonomik düzeninin sağlanmasıyla bireysel mülkiyet güven içinde olmaktadır (Topçu, 2001, s. 83-84). Bu düşünceler liberalizmin temelleridir. Bu düşünceler ekonomik anlamda liberalizm başlığı altında piyasa sistemini oluşturmak için toplumu düzenleyen ilkelere dönüşmektedir (Polanyi, 2000, s. 196).

Birçok yazar Batı medeniyetindeki gelişmenin dini açıdan Hristiyan olan, ekonomik zihniyeti liberalist/kapitalist olan ve ahlaki bakımdan “kazan ama ne şekilde olursa olsun kazan” muhteviyatlı hırs felsefesine dayandırmaktadır (Weber, 1997, s. 45). Buna göre iktisat ahlakını açıkça gösteren ve özgürlük için koşuşturan girişimciyi koruyan ve motive eden ilkelerin Yahudi kökenli olduğu ve bunun gözlemlenebilir olduğunu Sombart “Kapitalizm ve Yahudilik” adlı eserinde belirtmiştir (Sombart, 2005, s. 121).

Hristiyanlık-özgürlük ve hırs ilişkisini yorumlayan Weber, özgürlük- kapitalizm ve Yahudilik ahlak ilkeleriyle ilişkisini yorumlayan Sombart’ ta karşı Mill’ de eşitliğin ve özgürlüğün liberalizmin değişmeyen dayanakları olduğunu söyleyerek mikro analize yönelmiştir. Mill önce özgürlüğün var olması gerektiğini böylece eşitliğin olacağını belirterek özgürlüğün eşitlikten önce geldiğini belirtmiştir. Mille göre bireycilik ve liberalizm; idealist, faydacı ve bireylere sorumluluk verir ve doğal düzende göreceli, kısıtlı bir iyilik meydana getireceğini söylemektedir (Hamitoğulları,

1978, s. 147).

Liberalizmin en mühim unsuru olan doğal düzenin eksik yanlarının olduğunu ve bunların düzeltilmesi gerektiğini belirten Mill, doğal düzene düşünüp taşınmadan inanmanın yanlış olduğunu belirtmiştir. Mill “her şeyin kendi kendine en iyi biçimde yürüyeceğine inanmanın” yanlış bir düşünce olduğunu belirtir. İnsanın gelişmesini ve daha çok kazanmasını isteyen liberalizm, bireyin kişisel çıkarlarını önlemek ve bireyi hazmetmek isteyen siyasal iktidar- sistemlere karşı mücadele isteği bulundurmaktadır. Sosyal düzenin oluşmasını kısıtlayan devletçi müdahalelerin, bireyin özgür tercihlerini engelleyen tutumlarına kadar dini, laik veya başka bir şey olmasının fark etmeksizin bu engeller liberalizm için savaş alanlarıdır (Hamitoğulları, 1978, s. 181). Bu sebeple devletçilik liberalizm ve tüm türlerinde kabul görmemektedir. Tam bu noktada liberalizme karşı yapılan eleştirilerden bir tanesi de ekonomik alanda doğal kanunların varlığını kabul etmesin hususundadır. Liberalizmin olduğu gibi kabul görmesinde, haksız kazanç ve bireysel mülk edinme karşısında kalındığında bunu ekonomide belirttiği doğal kanunlarıyla mı açıklamak gerekecektir. Ayrıca sosyal hayatın kanunlarının haricinde insan iradesi ve ahlak kanunlarının da varlığı söz konusudur. Ahlaki kanunlar sosyal hayatta karşılaşılan adaletsiz durumların giderilmesini, yoksulluğu karşı mücadeleyi ve haksızlığın ortadan kaldırılmasını buyurmaktadır. Devlet bu konulara ilgisiz kaldığında işçilerin yoksulluğu, sefaleti ülke içerisinde baştan sona çevrelemektedir. Bu yüzden insanların bireysel menfaatleri toplumda sosyal düzeni sağlayacağı fikri hatalı ve yetersizdir. Aslında liberalizm kapitalizme neden olarak toplum da insanlar arasında eşitsizliği arttırmaktadır (Topçu, 2001, s. 85).

Birçok 3. Dünya ülkeleri arz fazlalığından sebep kıtlık problemi ile uğraşmakta ve bundan dolayı günde otuz bin çocuğun ölmesine neden olmaktadır. Liberalizm-demokrasi ilişkisinde liberalizm demokrasiyi girişimcisinin egosantrik karı için kullanması, liberal girişimcinin kar ve ticarete daha çok kazanması için çalışan siyasal yönetim anlayışına dönüşmüştür. Aslında gerçek manadaki demokrasi de genel halkın yararı esas olup demokrasi bir zümrenin haklarının meşrulaştırılması amacıyla kullanılmaz. Bu yüzden liberalizm demokrasiye karşıt bir içerik bulundurmaktadır. Liberal- kapitalist sistemdeki demokrasi uygulamalarında ne çeşit demokrasi anlayışının olduğunu anlamak için Irak ve Afganistan örnekleri ile bakılmalıdır (Gray, 2004, s. 37). Uyumsuz ilerleme düşüncesiyle liberalist- kapitalist zihniyet ahlaki

kuralları kabul etmeyen bireyci düşünce çıktısı genel refahla ilgili özgürlük söylemlerini geri plana iterek liberalizm sivil toplumla bir çatışma içerisine girmiştir (Gray, 2004, s. 41-42).

Netice itibariyle liberalist-kapitalist sistem maddeci kültür merkezli girişimci insanı oluşturarak girişimci bireyin özgür ticaretini, sermaye biriktirme hedefiyle egosantrik sanayi-iktisat ahlakını geliştirmiş olup bundan dolayı da eşitsizliği arttırmaktadır. Bu yüzden güç arayışı zihniyetinden dolayı hegemonik menfaatleri doğrultusunda kullanma amacı taşımaktadır (Şimşek, 2005, s. 16).

Liberalizm özgürlükçülüğü savunuyor gözüксе de savunduğu özgürlük bireyin değil sermaye sahibinin özgürlüğüdür. Liberalizm demokrasiyi dahi girişimcisinin (sermaye sahibinin) egosantrik karı için kullanmaktadır. Liberalizmde yer alan; bireylerin kendi menfaatlerinin peşinde koşması ile toplumda sosyal düzeni sağlayacağı ifadesi hatalı ve yetersiz kalarak sonuçta liberalizm bireyler arasında eşitsizliğe neden olmuştur.

2.2.13.3. Liberalizmin temel ilkeleri

A-) Bireycilik;

Kişi liberalizm düşüncesinde, birey olarak ele alınmıştır ve kişiye birtakım özellikler atfedilmiştir. Kişiye devletin ve toplumun tek amacı anlayışıyla bakılarak bireye farklı bir özgürlük alanı tanınmıştır. Yani kişi herhangi bir toplum, sınıf, devlet ya da millettten daha üstün olarak görülmektedir. Böylece bu anlayış, kilisenin toplumdaki egemenliğine tepki olarak meydana gelmiştir. Birey liberalizme göre, toplumdan daha önce var olduğu için kişiye dayanmayan yani bireyi üstün tutmayan her türlü olgu, hareket liberalizm açısından birer tehdittir. Liberalist yazar Benjamin Constant liberalizmi; “her şeyde, her yerde bireyciliğin hâkim olması” şeklinde tanımlamaktadır. Birey bu anlayışa göre, kimseye hesap vermeden ve kimseden izin almadan özgürce yaşamalıdır. Kant’a göre, kişi asla araç olarak değil, başlı başına bir amaçtır. Çünkü insan bir nesne değildir. Dolayısıyla birey; devlet, millet ve toplumların amaçlarını yerine getirmek için araç olarak kullanılamaz. Liberalizm bu anlayış doğrultusunda “kamu yararı” nı reddetmektedir. Önemli olan kişinin, kendi çıkarlarıdır ve bireysel çıkarlar dışında ortak çıkarlardan bahsedilemez. Tersine durumunda, kişiyi toplum çıkarı için kullanmak bireyi amaç olmaktan uzaklaştırıp onu araç haline getirecektir. Bu durumda liberalizmin ilkesine ters düşmektedir (Çetin, 2001).

B-) Özgürlük

Liberalizm denince akla gelen olmazsa olmaz kabul edilen en önemli kavram özgürlüktür. Özgürlük, kişinin istediği şekilde davranabilmesidir. Bu özgürlük anlayışı liberalizmde “negatif özgürlük” şeklinde ifade edilmektedir. Özgürlük anlayışı burada “bir şeyden özgürlüktür” “bir şeye özgürlük “değildir (Çetin, 2001).

C-) Doğal Düzen ve Piyasa Ekonomisi

Liberalizmin işleyişinde kendiliğinden var olan bir düzen mevcuttur ve bu var olan doğal düzene devlet dahil hiçbir şey müdahale etmemelidir. Fizyokratlar doğal düzen anlayışını “Laissez-faire, Laissez-passer” yani “bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler” sloganıyla ilk kez savunanlar olmuştur (Aktan, 1995). Bu doğal düzen anlayışı; yapılan işlerin doğal akışına bırakılarak, herhangi bir baskıyla karşılaşılması durumunu belirttiğinden dolayı, özgürlük kavramıyla da iç içedir. Ekonominin de her alanda olduğu gibi doğal işleyişe bırakılıp, müdahale edilmeden özgür olmasını belirtmektedir. Özgürlük ve bu ekonomik özgürlük anlayışı birbirinden ayrılmayan kavramlardır. Piyasa ekonomisinin kendisi ekonomik özgürlükle ifade edilmektedir (Çetin, 2001). Bir yerde özgürlük söz konusuysa orada piyasa ekonomisinin özgürlüğünden de bahsedilebilmektedir. Çünkü özgürlüğü oluşturan etmen piyasa ekonomisinin olmasıdır. Bu özgürlüğü de rekabet ile sağlamaktadır (Çetin, 2001).

D-) Sınırlı Devlet

Özgürlük liberalizm de çok önemli bir yere sahiptir. Buradan anlaşılmaktadır ki; kişi çok değerlidir ve hiçbir baskıya, engellemeye maruz kalmamalıdır. Burada kişinin karşılaşabileceği ve davranışlarını kısıtlayabilecek özellikteki tehditlerin en büyüğü devlettir. Bu en büyük tehdidi ortadan kaldırmak için belirlenen yol “devletin birey için var olduğunu” düşünmek ve böylece onu sınırlandırmaktır (Çetin, 2001). Toplumsal çıkarları savunan Bentham’a göre devlet, halkına müdahale ettiği ve toplumu engellediği ölçüde toplum huzursuz olacaktır. Birey, liberalizmde önemli olduğu için bireyin mutlu olması adına devletin yükümlülüğü güvenli bir ortam oluşturmaktır. Devletin amacı kısaca kişiye hizmettir. Çünkü Spencer’ e göre devlet, var olan doğal düzene müdahale ettiğinde bunun devamı gelecek ve bireyleri köleleştirme yoluna bile gidebilecektir. Devletin bu yüzden üstleneceği hizmetler güvenlik, savunma ve adalet şeklinde kısıtlanmıştır. Devlet bu kısıtlamanın dışına

ıkarak mesela; ekonomiye müdahaleyi kendinde hakkı olarak görürse bu müdahale piyasa işleyişini bozacak ve haliyle özgürlükleri de ortadan kaldıracaktır. “Kamu menfaati” gibi önemli kavramları ön planda tutmak için görev olarak kabul edeceği sosyal adaleti sağlama girişimi her alanda özgürlüğü savunan liberalizmin istemediği bir durumdur. Liberalizme göre çünkü öncelikli olarak kişi gelir ve öncelikli olan toplum değil, kişilerin çıkarıdır (etin, 2001).

Liberalizmde 4 temel ilke olup bunlar; sınırlı devlet, özgürlük, doğal düzen ve bireyciliktir. Bireycilik; kişinin toplum, sınıf, devlet ve millettten üstün tutulmasıdır. zgrlk; kişinin istediği şekilde davranmasıdır. Doğal düzen; liberalizmin işleyişinde doğal bir düzen vardır ve bu düzene devlet dâhil kimse müdahale etmemelidir. Sınırlı devlet; devletin birey için var olduğu görüşü kabul edilerek faaliyetlerini sınırlamasıdır.

3. ARAŞTIRMANIN TEORİK ÇERÇEVESİ

3.1. Batı Medeniyetinin İnşa ettiği Düşünce Yöntemleri

Batı medeniyetinin düşünce yönteminin kökeninde materyalizm vardır. Batı medeniyeti tarihsel olarak kökü MÖ. 6.yy. Eski Yunan' a kadar dayanmakta olup 19. yy. Aydınlanma çağınının yaşanmasıyla düşünce yönteminin temeli oluşmuştur. 19. yy. 'da Batı medeniyetinin düşünce yöntemi pozitivist felsefeyle birlikte toplum sistemi halini almıştır. Allah tanınmayı murat etti ve insanoğlunu, kâinatı yoktan var etti. İlk insan Hz. Âdem'i yaratarak tüm meleklere ona secde etmesini emretti. Tüm melekler ona secde ederken İblis ona secde etmeyi reddederek şunu söyledi; “Beni ateşten, onu çamurdan yarattın; ben ondan üstünüm” (Araf, 12). İblis Hz. Âdem' in topraktan yaratılmasını ve kendinin de ateşten yaratılmasında ateşin toprak üzerinde yanarak meydana gelen bir olay olması, ateşin toprağın üzerinde yer almasını bir üstünlük olarak görüp ayette belirtilen sözleri söylemiştir. İşte bu durum materyalist düşüncenin kökünü oluşturmuştur. İblisin bu isyanı vahye karşı çıkması ve bunu akla dayandırmasından kaynaklanmaktadır. İblis salt akılla neden sonuç ilişkisi kurmuş ve ateşin yanıcı tarafının topraktan üstün olduğu kanısına vararak natüralist bir bakış açısıyla Allah'a isyan etmiştir. İblisin secde etmeyerek Yüce Yaratana isyan etmesi onun natüralist içerikli salt maddi bilgiyle soyut kavramlar arasındaki farkı anlayamayacak türde anlayışının olduğunu gösterir. İblisin bu davranışı, ilahi emrin mana boyutunu göremeyerek sadece maddi boyutla bakmasından kaynaklanmıştır. Bu salt akıl ile dünyaya bakma anlayışı İblisten sonra Eski Yunan- Roma İmparatorluğu – Aydınlanma Çağı ve Pozitivist modern Batı medeniyetinde resmiyet kazanarak insanlar sadece gördüklerine ve salt akıl ile dünyayı algılamaya çalışmışlardır (Şimşek, 2017, s. 75).

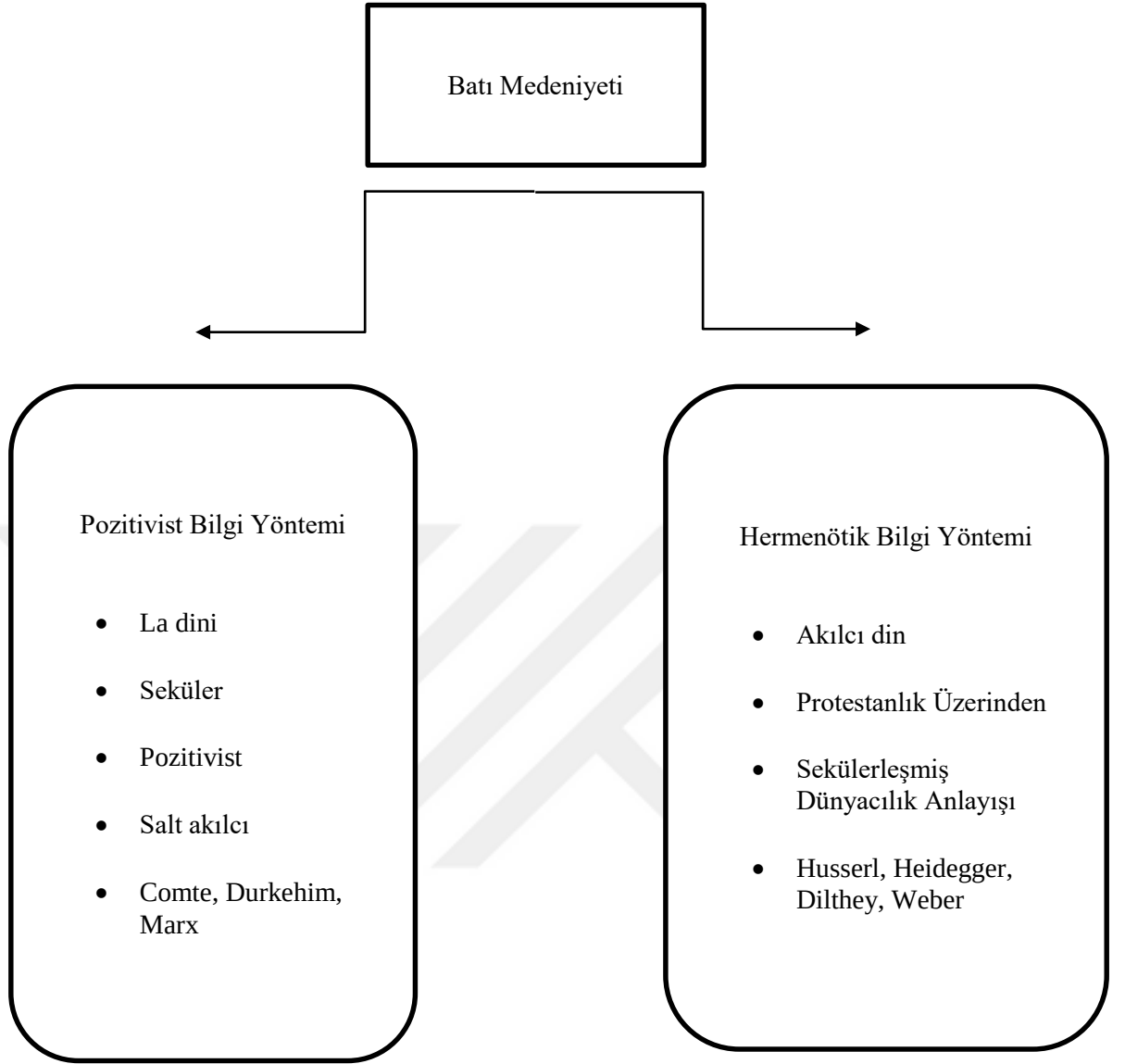
İblisyan düşünceyle oluşturulan materyalist felsefe Batı medeniyetince bilgi inşa etmede kullanılmış; salt akıl üzerinden görünen her şey ele alınmış, duyu organlarıyla neden- sonuç ilişkisi kurularak bilgi inşa edilmiştir. Bu anlayış ile Batı medeniyeti dünyayı tek taraflı olarak incelemiş ve onlar için değerlendirilemeyen ve görünmeyen her şey bilimin dışına itilerek gerçek dışı şeyler olarak kabul edilmiştir. Böylece sadece sayısal veriler ve bir yığın istatistikle tek tek bütüne ulaşmayla tümevarım yöntemi kullanılır. Tümevarım yöntemi kapsamının haricinde kalan bilgiler bilimin konusu kabul edilmemiş ve sayısal değerlerle ulaşılan bilgiler güvenilir olarak kabul edilmiştir

(Şimşek, 2017, s. 182).

Miletli Thales Eski Yunan'da MÖ. 6.yy.'da materyalist felsefeyi başlatmıştır. Thales evreni mitolojik veya dini düşünceler üzerinden açıklamayı reddederek neyin gerçekte var olduğu sorusuna yanıt aramıştır. Thales ancak göz ile görünen, akıl ile anlaşılan, sürekliliği ve kalıcılığı olan gerçekliğin varlığına inanmıştır. Thales; “*evreni oluşturan, yok olmayan tek varlık su*” diyerek bir maddeye sonsuz anlam yüklemiştir. Anaksimandros ise Thales' in su teoremini; suyun sınırlı olması evrenin sonsuz, tükenmez olmasıyla eleştirmiş ve özelliği bakımından “*belirsiz, nicelik bakımından sınırsız bir maddenin*” var olduğunu söyleyerek ilk maddesi apeiron (anlamı: belirsiz bir varlık, soyut bir ilke) 'dan bahsetmiştir. Böylece Anaksimandros maddeye ilahi bir anlam yükleyen ilk kişi olarak tarihe geçmiştir. Anaksimenes ise evrenin havadan oluştuğunu ve birlikten çokluğa yön alan bir geçişten bahsetmiştir (Cevizci, 2013, s. 36).

19.yy. 'da dünya sadece maddi boyut ve salt akıl üzerinden incelenerek pozitivist felsefenin temeli atılmıştır. Sonuç olarak iblisyan düşünce- Eski Yunan paganizmi- Aydınlanma çağı düşüncesiyle pozitivist felsefe sistemleştirilmiştir (Şimşek, 2017, s. 90).

Tıpkı doğa bilimlerinde olduğu gibi olgular neden sonuç ilişkisi üzerinden incelenmiş olup somut, genel geçer, objektif bilgiler pozitivist felsefede elde edilmeye çalışılmıştır. Duygu ve hisleri çalışmalarının dışında tutan pozitivist felsefe tek tek olgulardan bütüne ulaşmaya çalışarak tümevarım yöntemi ile doğrulara erişmeye çalışsa da yetersiz ve verimsiz kalmıştır. 19.yy. gelindiğinde pozitivist yaklaşımının yetersizliğinin karşısında hermenötik yaklaşım tercih edilmeye başlanmış, burada olgulara açıklık kazandırmaktan öte insanın duygu ve düşüncelerini anlamlandırmayla insan eylemlerinin niyeti ve amacı anlamaya çalışılmıştır. Bu eylemler belirli değerlere dayandırılarak, bu değerlerden meydana geldiği iddia edilmiş doğa yasalarındaki neden – sonuç ilişkisi ile açıklanmaya çalışılmamıştır. Hermenötik yaklaşımda mana boyu bulunmaktadır. Ancak mana boyutu tevhidi düşüncede olan mana ile benzerlik göstermemektedir. Buradaki mana pozitivist yaklaşımda olduğu gibi akla dayanan bilgi inşa etme anlayışıdır. Bu akıl tevhidi düşüncede olan vahiy kaynaklı akıldan farklı olarak antropomorfist düşünce temelli teslis inancı muhteviyatlı bir akıldır.

Şekil 3.1. Batı medeniyetindeki düşünce yöntemleri

Kaynak: (Şimşek, 2017, s. 58)

Belirtilen şemada Batı medeniyetinin düşünce yöntemleri olan Pozitivist düşünce ve Hermenötik düşünce sistemleri mukayeseli bir şekilde ele alınmıştır. Söz konusu bu sistemler bilgi inşa ederek kurumlara yön vermektedir. Bu sistemlerden pozitivist sistem maddi boyutunu ön plana çıkarmaktayken hermenötik sistem mana boyutunu ön planda tutmuş gibi görünse de temelde bu iki sistemde materyalist düşünce sisteminin devamı niteliğindedir (Şimşek, 2017, s. 58).

İblisin isyanı ile başlayan salt akılla her şeyi ele alma düşüncesi Eski Yunan'dan başlayarak 19.yy.'a kadar meşruluk kazanmış ve materyalizm temelinde düşünce yöntemleri oluşmuştur. Batı medeniyetinin iki düşünce yöntemi; pozitivist ve hermeneötik düşünce yöntemi vardır. Pozitivist düşünce yöntemi tek taraflı olarak

yani sadece madde odaklı olarak dünyayı algılamasına karşın hermeneötik düşünce yöntemi madde + mana görünümünde dünyayı algılamaya çalıştığı belirtilse de özünde Batı medeniyetinin bu iki düşünce yöntemi de materyalizm üzerine kurulmuştur.

3.1.1. Pozitivizm

Pozitivizm veya olguculuk;

” *Auguste Comte'un başını çektiği, doğru bilginin yalnızca bilimsel bilgi olduğu, doğru bilgiye ise yalnızca ampirizm (deneycilik) ile ulaşılabileceğini ve bu bilginin kendisinin deneysel olmadığını savunan düşünce akımıdır*”. Pozitivizm, sosyal bilimlerin fen bilimleri gibi kesin gerçeklikler içeren kurallara dayanması ve felsefi tartışmalardan uzaklaşmak hedefiyle, 19. yüzyıl içindeki toplumsal ilişkiler çerçevesinde şekillenmiştir” (Varel, 2017).

3.1.1.1. Pozitivizm düşünce yöntemi

Latince’ de poner, positius terimlerinden; Fransızca poser ve pose terimlerinden türetilmiştir Pozitif. Pozitivizm kesin bilginin kaynağı gözlem ve deneydir. Bu nedenle duyumlarla bilgi edinmek bu bilim anlayışının ötesinde kabul edilir. Sadece akıl ve gözlemlle edinilen bilgiler objektif ve bilimsel bilgi olarak kabul görür. Doğa bilimlerinin son zamanlardaki gelişmesi pozitivizmin doğmasında çok etkili olmuştur. 19. yy. başlarında kimya ve fizyoloji alanında Fransız bilginlerinin başarılı olması, Galilei ve Kepler sonrasında Newton’un bilimsel ilkeleri ve metotları doğa alanlarında uygulanmıştır. Pozitif bilimler doğanın tüm alanlarında işlenmesinden kaynaklı olarak insanın yaşam tarzı ve hayat görüşünde pozitif bilimin doğru tasarımı kullanacaktır (Gökberk, 2020, s. 530).

Pozitivizm; Almanca positivismus, İngilizcede positivism, Fransızca positivisme kelimeleri ile tasvir edilmekte olup kökeni pozitif kelimesinden gelmektedir. Pozitif kelimesi ise Fransızca da pose ve poser terimlerinden üretilerek Latince de positius ve poner terimlerinden üretilmiştir (Şimşek, 2016, s. 130). Pozitivizm kelimesi Latince de Ponere fiilinden türetilmiş olup “vaz etmek, göz önüne yerleştirmek, öne koymak ve karşıya koymak” anlamlarına gelmekteyken Fransızcada “gerçek, olgu, kesin, kanıtlanmış, olumlu” anlamlarını ifade etmektedir. Genel bir ifade ile pozitivizmi; “deney yoluyla açıklanabilen, spekülatif olmayan, gözlenebilen” olarak tanımlayabiliriz. Comte “pozitif deyimi, kök şekliyle yıkıcı anlamındaki negatif deyimi karşılığı olarak yapıcı anlamını” ifade etmiştir. Comte bu ifadesiyle kendisine kadar önceki felsefelerin yıkıcı, olumsuz olduğunu ancak kendi kurduğu sistemin

olumlu ve yapıcı olduğunu savunmaktadır (Ballıkaya, 2015).

Pozitivizm kavramını ilk kullanan kişi A. Comte olarak bilinse de bazı kaynaklarda Saint Simon, Comte'un hocası, olarak geçmektedir. Pozitivizm kavramını ilk kullanan kişi Simon olarak kabul etsek dahi Comte bu kavramı geliştirerek sistematik hale getirmiştir. Comte bu konu için

“Uzun zamandan beri Saint Simon'un ana fikirleri üzerine kafa yormaktayım. Bu filozofun ilmi yönelişle ilgili düşüncelerini sistemleştirmeye, onları geliştirmeye ve olgunlaştırmaya çalıştım. Pozitif çalışma sistemi bu çalışmadan doğdu... bu beyanatı şunun için arz ediyorum: Çalışmalarım beğenilirse, bu takdirin gerçek mercii pozitif mektebin kurucusudur. Ben de o mektebe bağlı olmakla şeref duymaktayım” sözlerini söylemiştir (Ballıkaya, 2015).

Aydınlanma çağının yaşanmasıyla pozitivizm ortaya çıkmıştır. Aydınlanma; “toplumdaki eksiklikleri gidermeye, iyilik, adalet ve bilimsel bilgi düşüncesini yayarak, toplumdaki gelenekleri, politikayı, yaşam koşullarını değiştirmeye çalışan bir toplumsal siyasal eğilim” olarak tanımlanmaktadır. Buradan hareketle diyebiliriz ki aydınlanma çağının yaşanmasıyla toplumda değer yargıları değişerek vahiy ve inançtan meydana gelen bilgiler reddedilmiş ve bilimsel bilgiye odaklanılmıştır. Comte pozitif toplum aşamasını ilerlemenin geçmişten bugüne kadar olan tüm zamanlarda varılabilecek son seviye olarak ifade eder (Ballıkaya, 2015). Comte bunu üç hal yasası olarak adlandırdığı insanlığın ve bilimin gelişimi noktasında açıklamıştır. Bu üç hal yasası; metafizik ya da soyut, hal teolojik ya da kurgul hal, bilimsel ya da pozitif haldir (Comte, 2015, s. 17).

Teolojik hal veya kurgul hal; insanlığın başlangıcıyla M.S. 1300' ler arasını kapsayan ilkel dönemdir. Doğa olayları ve araştırmalar doğaüstü güçlere dayandırılmaktaydı. Bu zamanda akıl ile açıklanamayan her şey doğaüstü güçlere atfedilirdi. Metafizik hal veya soyut hal; M.S. 1300'ler ve 1700'lerin sonunu arasındaki zaman aralığını kapsamaktadır. Bu halde teolojik hal veya kurgul halin basit bir dönüşümüdür. Burada soyut güçler doğaüstü güçlerin yerine doğal olaylara neden olduğu kabul edilmiştir. Bilimsel ya da Pozitif; 19.yy.'dan bugüne değin geçen zaman aralığını kapsamaktadır. Olguları, olayları gözlem ve akıl yürütme ile yaklaşmaktadır. Değişmez yasaların olduğunu öne sürmektedir. Bilim ancak bu halde yapılabilmektedir (Comte, 2015, s. 18-19).

Yani pozitivizm “bilimsel bir yönteme işaret etmek” niyetiyle ilk kez Simon tarafından kullanılmış Comte tarafından geliştirilmiş felsefi bir harekettir. Fakat bu

kavram felsefe ile sınırlı kalmayarak başta bilimde olmak üzere ile edebiyat, sanat ve hukuk vb. çeşitli alanlarda düşünce biçimini ifade etmek için kullanılmıştır (Ural, 1986, s. 17).

Pozitivizm, doğadaki ilişkinin düzenliliğini temel anılan bir anlayışı ve bilgi üretme metodunu benimsemiştir. Comte pozitivist düşünce sistemini ortaya atmış ve bunu sistemleştirmiştir. Aydınlanma çağına gelindiğinde doğa bilimlerindeki akıl, deney ve gözlem yoluyla bilgi üretme Comte' u da etkilemiştir. Doğa bilimlerinde olduğu üzere toplumlardaki yapılar neden – sonuç ilişkisiyle salt akılla çıkarım yapılmıştır (Cevizci, 2013, s. 487).

Comte göre toplumda iki tür insan vardır; ilki rasyonel insanlar olup bu insanlar toplumun çok az bir kısmını oluşturur. Rasyonel insanlar akli ve bilimsel analizlere göre davranan soğuk kanlı olarak ölçüp hesap edenlerdir. Diğerleri his ve duygularıyla hareket eden toplumun çoğunluğunu oluşturan taraftır. Bu rasyonel olan azınlık toplumda doğru kararlar vererek toplum sorunlarıyla baş edebilen taraf olduğunu düşünen Comte toplumu rasyonellerin yönetmesi gerektiğini belirtmiştir (Cevizci, 2013, s. 487).

Comte'ye göre toplumlar sürekli bir ilerleme içerisinde. Bunu süreç halinde gerçekleştirerek ilerlemektedirler. Süreç ilk teolojik sonra metafizik ve en sonunda pozitif evre ile gerçekleşir. Teolojik evrede insanlar her şeyi ruh ve irade ile değerlendirir, metafizik evrede doğaya bir canlılık yüklemek yerine doğa kavramları açıklanmakta ve her bir şeyin özünün olduğu kabul edilmekte, son evre olan pozitif evrede ise son aşamaya ulaşan toplumlar artık her şeyi neden sonuç ilişkisi üzerinden açıklama yapar ve bilimsel yöntemlere yönelmektedir. Comte için en mükemmel evre bu üçüncü pozitif evredir (Cevizci, 2013, s. 487).

Bilgiseven Comte' un ilerlemenin 3 formülü teorisini, Batı medeniyeti kendisi için bilgi inşa etmede kullandığını belirterek bu formülde; olaylar arasında sebep sonuç ilişkisi bilim, felsefe ve dini alanlarda kullanıldığını, yaşadıkları zamanın formüldeki son aşama olduğu, son aşamada elde edilen bilgilerin kayıtsız şartsız doğru ve gerçek olarak kabul ettiklerini belirtmiştir. Ayrıca Bilgiseven Comte' nin bu formülünde karanlık çağ ile dini bağdaştırarak dinin bilime baskı yaptığını, din ve bilim arasında engel teşkil eden bir duvardan bahsettiğini söylemiştir. Ancak İslam medeniyetinde durum bu şekilde değildir. İslam medeniyetinde doğa ve sosyal olan tüm olgu ve

olaylar tevhit inancıyla incelenerek madde ve mana unsurlarının bütünlüğüne dikkat edilmektedir (Bilgiseven A. , 2005, s. 39).

Kur'an-ı Kerimde tevhit Allah'tan başka ilah yoktur anlamını ifade ederek inançta Allah'ın birliği anlamına gelmektedir. İşte bu şekilde tevhit din ile bilimin bir arada olmasını sağlamıştır. Türk İslam medeniyetinde her zaman her çağda geçerliliğini koruyan bu bütünlük anlayışı tevhit ile ilim ve din daima barışık bir bütünlük içerisinde (Bilgiseven A. , 2005, s. 39).

Pozitif felsefenin yegâne amacı pozitif kültür bilimi kurmaktır. Rönesans'tan sonra doğa biliminin gelişmesiyle doğa yasalarını öğrenen insanoğlu doğaya hâkim olmayı başarması gibi insanoğlu kültür dünyasının öncülerini araştırarak bunlardan bir yasa oluşturup kültür bilimi kurabilecek ve bu şekilde tarihin gidişatına yön verebilecektir (Gökberk, 2020, s. 534).

Comte sadece görüneni odaklanarak görünmeyi reddetmiştir. Comte bu nedenle insan davranış ve düşüncelerinin kaynağı şeyleri dikkate almamıştır. Comte için salt akla dayanmayan gözle görülmeyen duyu organlarıyla algılanamayan her şey bilimin dışında kalmaktadır. Böylece Comte Allah'ın varlığını salt akıl ile açıklayamayınca inkâr etmiş ve düşünce sistemini la-dini olarak inşa etmiştir. Batı medeniyetinin sistemi “görünen vardır ve görünen bilgisine akıl ile ulaşılabilir” düşünce anlayışı üzerine kurulmuş ve sosyal/ kültürel yapı sayesinde bir devamlılığı olmuştur (Şimşek, 2018, s. 94).

Batı medeniyetinin görünmeyi ret etmesindeki neden Allah'ın ebedi ve ezeli halini anlayamamaları ve her şeyi salt akıl ile incelemelerindendir. Böylece mana boyutunu görmeyen Batı medeniyeti sadece maddi boyutla ilgilenmiştir. Aslında görünen her şey bize Allah'ı işaret ederek varlığını kanıtlamaktadır. Türk İslam medeniyeti ile Batı medeniyetinin bilgi üretme anlayışı birbirinden şu nokta da farklılaşmakta; Türk İslam medeniyeti madde + mana bütünlüğüyle bilgi inşa etmiş Batı medeniyeti sadece maddi boyuta odaklanarak bilgi inşa etmiştir. Tevhit kâinat ana düzün kurucu olarak her şeyin iki yüzünü birlikte ele almıştır. Bu iki yüzü batının/iç/mananın ve zahiri/dış/madde bir olarak ele alınışdır. İşte bütünlük anlayışı ile bilgi inşa edilmektedir. Bilgi oluşturulurken soyutun somuta yön veren bir bütünlüğü vardır. Tevhitteki “La ilahe illa hüve/iç yüzü/soyut boyutu” manayı yani Allah'ın hiçbir şey yokken varlığına insanların duygu yoluyla inanarak iman etmelerini ifade etmektedir. Bu durum

bilginin ilk kaynağının ilahi kökenli oluşundan hareket ederek bilgi inşa edilmesine başlamak gerektiğini ifade eder. Tevhidin maddi eksenini “La ilahe illallah/dış yüzü/somut boyutu” olup vahiy kaynaklı olarak bilginin ele alınmasıdır. Tevhidin maddi boyutu Batı medeniyetinde olduğu gibi akıl içerir ancak buradaki akıl salt akıl olmayıp vahiy kökenli bir akıldır. Böylece tevhidi düşüncede mana + maddi bütünlüğü ile bilgi inşa edilmiştir (Şimşek, 2017, s. 149).

Pozitivist düşünce yöntemi görmediğini ret ederek sadece gördüğünü kabul ederek inkâr yoluyla materyalist bir düşünce oluşturmuştur. Bu nedenle salt akıl üzerinden dünya algılanmaya çalışılarak bir düşünce sistemi geliştirilmiş ve bununla bilgi inşa edilerek pozitivist düşünce sistemiyle modern eğitim, ekonomi, aile vb. gibi kurumlara yön verilmiş böylece bunlar üzerinden bir medeniyet inşa edilmiştir. Ortaya çıkan bu pozitivist temelli modern medeniyet düşünce anlayışını Batı dışı medeniyetlere dayatarak söz konusu medeniyetlerde taklitçiliğe sebep olmuştur (Tuğcu, 2021, s. 16-17).

Pozitivizm Aydınlanma çağında ortaya çıkarak doğa bilimlerinde kullanılan akıl, deney ve gözlem ile bilgi üretmeye çalışmıştır. Doğa bilimlerinde olduğu gibi pozitivism de toplumsal olayları neden-sonuç ilişkisi içerisinde salt akıl ile açıklamaya çalışmıştır. Pozitivizm Dünyayı salt akıl ile algılamaya çalışması ve sadece gördüklerini kabul etmesi sebebiyle vahiy din gibi metafizik konularını bilim dışı olarak kabul etmiştir.

3.1.1.2. Pozitivist düşünce yöntemi ve sosyal bilim anlayışına yön veren boyutu (science)

Pozitivist düşünce yöntemine göre sadece dünyanın görünen yüze ele alınmıştır, salt akılla olaylara sebep-sonuç ilişkisi üzerinden bakılmıştır. Pozitivist düşünce sisteminde görünen şeylere bakılarak bunlara nasıl sorusuna deney ve gözlem ile cevap aranmıştır. Bu nedenle gözle görünmeyenler, deney ve gözlem ile elde edilemeyen her şey inkâr edilmiştir. Tek taraflı bu bakış açısı maddi boyuttan dünyaya bakış sosyal bilimleri de etkilemiş, mana boyutuna dikkat edilmemiştir. Pozitivizmin ortaya çıktığında doğa yasalarıyla doğa bilimlerinin açıklanması ve objektif bir şekilde genellemesi pozitivist düşünceyi de etkilemiştir. Pozitivist düşüncenin bu şekilde etkilenmesi sonucunda sosyal bilimlerde yasalar ile açıklanmaya çalışılmıştır. Comte soyut bilim olarak nitelendirdiği sosyolojinin mekanik, kimya, biyoloji gibi somut bilimlerden sonra geldiğini belirterek sosyolojinin tüm bilimlerinde üstünde olduğunu

söylemiştir. Comte bahsi geçen yasaları toplumların analizinde kullandığı gibi bilimleri bölümlendirirken de kullanmıştır (Gökberk, 2020, s. 532).

Pozitivist düşünce yönteminde olan salt akıl ile bilgi elde edilmiş, elde edilen bu bilgi ile kurumlar oluşturulmuş ve medeniyette sistem haline gelmiştir. Buna göre modern; sosyoloji, iktisat, siyaset, felsefe gibi sosyal bilimin parçaları pozitivistin etrafında biçimlenmiştir. İnsan gözünün gördüğü vardır, gözlerinin görmediği yoktur anlayışında bilgi üretmişlerdir (Şimşek, 2017, s. 95).

Pozitivist düşünce yöntemiyle bilgi üretilirken tek taraflı maddi olan dünyaya bakıldığı için bütünde ulaşmakta tek tek veriler kullanılarak tümevarım yöntemine başvurulduğunda genel bilgilere ulaşmakta hataya düşülmüştür. Tümevarım yönteminde kullanılan bu duruma karşı çıkan Popper, genellemenin yasa haline gelebilmesi için sonsuz sayıda deneye ihtiyaç olduğunu ve bunun imkânsız olduğunu söylemiştir (Bostan, 2019, s. 20).

Pozitivist düşünce anlayışı sadece bilimsel yollardan elde edilebilen bilgilerin doğruluğunu kabul ederek bilimin objektif ve tarafsız olduğunu söyler. Bilimin kapsamı dışında kalan bilgiler pozitivist için gerçek dışıdır. Sosyal bilimlerde bahsedilen bu durumlar kullanılarak bilimin tarafsız olmasını Batı dışındaki diğer topluluklara dayatmışlardır. Batı medeniyeti toplumun değerlerini bilimin konusunun dışarısında tutarak bunları yok saymıştır. Ayrıca diğer toplumların sosyal bilimleri, toplum sistemleri ve kurumları tek tipleşen Batı kültürü ile uymaması gereğinden dolayı kabul görmemiştir. Batı medeniyeti kendisi dışında kalan medeniyetlerin, her medeniyetin zihniyet yapılarının farklı şekillenişini ve medeniyetlerin özlerinin farklı oluşunu kabul etmeyerek bu medeniyetleri yoksul bırakarak dışlamış ve bu medeniyetlere bilimselliğin tarafsızlığını ve objektifliğini dayatmıştır. 19.yy. 'da Türk İslam medeniyeti bilimin tarafsızlık-objektiflik yanılgısına kapılarak kendi özgün bütüncül yönteminden vazgeçmiş ve Batı medeniyeti ile kendi medeniyeti arasındaki farkları gözetmeden pozitivistin materyalist yöntemini kullanmaya başlamıştır. Türk İslam medeniyeti özüne uygun olmayan bu salt akıl ile olguları anlamaya çalışarak bilgi inşa etmeye çalışmış fakat inşa ettiği bu bilgiler özgünlük içermemesinden dolayı pozitivist değer mahreçli aktarmacı/taklitçi bilgiler olarak ortaya çıkmıştır. Modern Batı medeniyetinin hegemon sosyal düşünce anlayışıyla Türkiye ve Dünya' da bilgi inşa edilmiştir. Pozitivist /oryantalist düşünce yöntemiyle elde edilen bu bilgilerle

toplumlara yön verilmiştir. Bilimsel düşünce üniversite ile materyalist hegomoncu sosyal bilim anlayışı arasındaki ilişkiyle salt rasyonalist kökenli düşünce yöntemi medeniyetlere modernleşme vadi altında dayatılmıştır. Böylece pozitivist /oryantalist düşünce yöntemi doğduğu topraklardan Batı medeniyetinin dışına çıkarılarak diğer medeniyetlere nasıl bilgi inşa edileceği ve düşünce geliştireceği hususunda yön vererek Batı dışı toplumların özlerine uymayan, özgün olmayan bilgiler inşa etmesiyle sonuçlanmıştır (Şimşek, 2021, s. 13).

Comte düşüncesinde pozitif felsefe ve doğa felsefesini eş anlamlı kullanarak bilimden açıklanan bir tür doğa bilimleri oluşturmuştur (Comte, 2015, s. 14-15). Yani toplumsal olaylar, olgular tıpkı fizik, kimya, biyoloji gibi doğa bilimlerindeki yöntemlere göre incelenerek doğa bilimlerindeki yasalara göre açıklanmaya çalışılmıştır. Comte insanlığın ilerlemesini deney ve gözlemlere dayanan bilimsele pozitivistliğe bağlıdır. Ayrıca Comte deney ve gözlem ile doğrulanamayan metafizik ve din konuları insanlığın ilerlemesinin önündeki engeller demidir (Ballıkaya, 2015).

Pozitivizmin bilgiye ulaşmada gözlem ve deneyi kullanmayı kabul etmesinin sebebi salt akıl ve madde odaklı olmasındandır. Duyumlar ile elde edilen bilgiler pozitivistlik için kendi alanı dışındadır çünkü bu tür bilgiler hisleri temel alarak sübjektiftir (Şimşek, 2016, s. 131).

Her türlü hissi ve duyguları, vahyi ve metafizik bilgisini ret ederek yalnızca salt akla dayalı deneysel bilginin kabul edilişi ile bilim tapıcılığı diye bir olgu meydana gelmiştir. Gördüğünü kabul eden görmediğini yok sayan bu yaklaşımda görülemeyen birçok şey bilimin konusu dışında kalmakta ancak bu tutumla toplumdaki davranışlarımızı yönlendiren çoğu şeyi yok hükmünde saymaktadır. Bu belirtilenler pozitivistliği la-dini bir hale bürümektedir (Şimşek, 2016, s. 132).

Özne ve nesne olarak ikiye ayrılmaktadır pozitivist bilgi anlayışı. Bilgi; insanın dışındaki olan nesnelerin insan zihnine yansınmasıyla gerçekleşmektedir. Yani insandan bağımsız olarak kabul edilen bu dış dünya belli yöntemler ile bilinebilir ve ona hâkim olunabilir (Köker, 2013, s. 68).

Batı medeniyeti bilgiyi kendi sisteminin varlık anlayışıyla yani yalnızca akıl üzerinden incelemiş ve obje-suje ilişkisini açıklamıştır. Obje; materyalist kökenli bir varlık anlayışıyla insanı yalnızca akıl temelli bir düşünce sistemine ulaştırarak ortaya çıkan bilgi maddeyi yani objeyi tanımlamaktadır. Suje; kültür, insan ve değerler gibi

kavramları tanımlamakta olup obje süje üzerinde hâkimiyet kurabilmektedir. Bu hâkimiyetle pozitif bilgi-bilim ve bilimsel düşünce ortaya çıkmaktadır. Burada bahsedilen bilgi türü soyut olan dinden (vahiyden) uzak olarak değerlendirilerek sadece akıl kullanılmaktadır. Böylelikle maddeci bilgi anlayışı üzerinden araştırma teknik ve yöntemleri dahi bu anlayış üzerinden oluşmaktadır (Şimşek, 2018, s. 159-160). Maddeci bilgi anlayışının temelinde “*gerçek dünyanın maddeden ibaret olduğu, maddesel hareketlerinde değişmez yasalara bağlı*” materyalist tutum vardır. Tabiatta olan bütün yasaların sosyal bilimlere uygulanması doğa felsefesinden kaynaklanmaktadır. Modern bilgi üretme yöntemi belirtildiği üzere salt akıl temelli pozitivism veya pozitivist içerikli hermonotizm ile oluşmaktadır. Bu sayede yalnızca akli esas alan materyalizm üzerinden meydana gelen sosyal bilim anlayışıyla kurulan her bir sosyal bilim alanlarında bu düşüncenin etkisiyle bilgi oluşturulmaktadır. Salt akıl ile ekonomi, eğitim, psikoloji, sosyoloji, hukuk vb. alanlarda bilimsel bilgi inşa edilmektedir. Medeniyetin kurulmasını ve gelişmesini sağlayan bu bilimlerin duyu organlarıyla deney ve gözleme dayanan pozitivism ile meydana gelmektedir (Şimşek, 2018, s. 163-165).

Bu doğrultuda pozitivist yaklaşımın modern sosyal bilimlerde kullanmış olduğu unsurlardan ilki;

- İnsan = Madde

Formülüne dayanan pozitivist düşüncenin tek boyutlu bilgi inşası ve bu bağlı olarak hareket etmesidir (Şimşek, 2016, s. 159).

Batı Avrupa’ da yaşanan bilim ile din çatışması sonucunda pozitivist düşüncede mana göz ardı edilerek maddeci bir düşünce kabul edilmiştir. Batı Avrupa’da dinin bilimi engellediği düşüncesiyle bu yöntem geliştirilerek ilerlemenin sağlanacağı beklentisi içerisine girilmiştir (Şimşek, 2008, s. 259).

Positivism maddeci anlayışla her şeyi ele almış, salt akla dayanan düşünce yapısını, metodolojisini kurarak tüm toplumsal yapıyı ve kurumları bu düşünce anlayışı ile biçimlendirmiştir (Şimşek, 2016, s. 133).

Positivist yaklaşımda bilgiye tümevarım yöntemiyle ulaşılmaktadır. Bir araştırmayla ilgili olarak gözlem ve deney yapılır ve bu olayın neticesinde bir genelleme yapılır (Köker, 2013, s. 25). Ancak bir genelleme yapabilmek insan ömrü nedeniyle

imkânsızdır (Şimşek, 2016, s. 189). Popper’ de bu görüşe katılarak genellemelerin bir yasa halini alabilmesi için sonsuz sayıda deney yapılması ve doğrulanması gerekliliğini belirtmiştir. Tabi ki sonsuz sayıda deney imkânsızdır ve bunu da Popper “yanlışlanabilirlik” kavramıyla ifade etmiştir. Bu “yanlışlanabilirlik” kavramını şu örneklerle açıklığa kavuşturmuştur;

“Bütün kuğular beyazdır önermesini doğrulamak için yeryüzünde yaşamış, yaşayan ve yaşayacak olan tüm kuğuların beyaz olduğunun gösterilmesi gerekecektir ki bu olanaksızdır. O halde, bir önermenin bilimselliğinin ölçütü, onun olgusal olarak doğrulana bilirliliği olmaz. Buna karşılık, tek bir beyaz olmayan kuğunun varlığı halinde yukarıdaki önermenin yanlış olduğu kanıtlanmış olacaktır” (Köker, 2013, s. 26).

Pozitivizmde bir bilginin bilimsel olarak doğru kabul edilebilmesi için olgusal olarak sınanmalıdır. Bilimsel olabilmesinin ölçütü önerme anlamlı mı değil mi buna bağlıdır. Doğruluğu kanıtlanamayan önermeler metafizik özelliğindedir ve bu nedenle bu önerme anlamsız olarak kabul edilir. Çünkü bu önermeler dış dünyaya yönelik bir nitelik taşımamaktadır. Mesela masanın kırık olması anlamlı bir önermedir. Burada bir masa vardır ve biz onun kırık olup olmadığını sınayabilirken “kırık olan masa çok güzeldir” önermesi anlamlı bir önerme olmayacaktır. Çünkü bu önermede doğruluğunu veya yanlışlığını anlamamız mümkün değildir. Buradaki önermede güzellik kavramı vardır ve güzellik kavramı sınanamamaktadır (Köker, 2013, s. 24).

Pozitivizm akli esas olarak bilimin tekliği anlayışıyla tabiat yasalarındaki düzenliliği ve sürekliliği kendisine rehber edinmiştir. Pozitivizm tabiat yasalarının metodolojik yöntemlerini sosyal bilimlere uygulayarak bilimsel metot anlayışını inşa etmiştir (Şimşek, 2008, s. 47). Pozitivizmde bilgi inşa edilirken doğa veya toplum bilimi olduğu metodolojik olarak arasında fark gözetilmeden inşa edilir. Bilimsel bilginin tekliğinin olduğu düşünülür. Daha açık ifade etmek gerekirse doğa bilimi ve toplum bilimlerinde aynı tür metodolojik ölçüt ve ilkeler kullanılmıştır (Köker, 2013, s. 30).

Sonuç olarak bu ilkelerin kullanılmasıyla tarihsel ve kültürel ilişkilerin dışında tutulan doğaya yönelik doğrulardan yön alan sosyal bilim anlayışı meydana gelmiştir. 19.yy’da pozitivizme dayanak olan aydınlanma düşüncesiyle birlikte pozitivizm kapitalizmin temelini oluşturdu (Şimşek, 2008, s. 47) . Ek olarak Comte ‘nin meydana çıkardığı pozitivizmde insanlık dini kavramı vardır. Comte’nin bu sunduğu din, olgulara dayanan ilahi vasfı olmayan bir dindir. Bu dinde tanrıya tapılmamakta, yüceltilen şey toplumdur. Buradaki yüceltilen toplum sevgisine kadın sevgisiyle

ulaşılmaktadır. Topluluk içinde çıkan problemler bilim ile çözümlenecektir. Şimşek'in belirttiği üzere pozitivism; *“ilkesi sevgi, temeli düzen ve amacı ilerleme olan, esasında metafiziğin içinden kendi dinini kuran bir materyalizmdir”* (Şimşek, 2016, s. 149).

Pozitivist düşünce yöntemi dünyanın sadece görünen yüzü ile ilgilenerek salt akıl üzerinden toplumsal olayları sebep-sonuç ilişkisi içerisinde açıklamaya çalışmıştır. Pozitivist düşünce yöntemi materyalizmden aldığı kökler ile madde odaklı anlayışla doğa bilimlerinde olduğu gibi sosyal bilimleri yasalar üzerinden açıklamaya çalışmıştır. Pozitivist düşünce tek taraflı bakış açısı ile maddeye odaklanarak mana boyutunu göz ardı etmiştir. Pozitivist düşünce yöntemi gördüğüm vardır görmediğim yoktur anlayışı ile bilgi inşa ederek kurumları/ sistemleri oluşturmuş ve bu kurumlar/sistemlerde medeniyeti inşa etmiştir. Bu nedenle pozitivismin la-dini bir görüntüsü vardır. Pozitivizmde yer alan bilimin tarafsızlığı ilkesi ile bu düşünce yöntemi ile elde edilen bilgiler doğru kabul edilmiş ve bu düşünce yöntemi ile elde edilemeyen bilgiler reddedilerek pozitivism düşünce yöntemi Batı dışı toplumlara dayatılmıştır.

3.1.2. Hermeneutik

“Teolojik, filolojik, siyasi, felsefi ve hukuk alanına ait olan metinleri anlama ve yorumlama sanatı” anlamına gelen Hermenötik felsefe tarihi boyunca kullanılmıştır. Kökeni, mitolojik varlık olan Antik Yunan'da tanrı Hermes'e ile başlamıştır. Hermes tanrı olan Zeus'un istek ve buyruklarını halka onların anlayacağı bir şekilde anlatmaktadır. Hermes ile ilişkilendirilen kavramın 3 tane anlamı Antik Çağda kullanılmıştır. Birinci anlamı sesli ifade etmektir. 2. Anlamı durumu açıklamak ve 3. Anlamı ise tercüme etmektir (Manav, 2014, s. 10).

19.yy. Hermenötik kavramı sosyal bilimlerde kullanılan bir yöntem iken daha öncesinde filolojinin bir alt disipliniydi. Hermenötik Yunancada “açıklamayla ilgili, açıklayıcı” anlamına gelen “hermeneutikos” sözcüğünden türemiştir (Bauman, 2017).

3.1.2.1. Hermeneutik düşünce yöntemi

Batı medeniyetinin bilim adamları pozitivist düşünce anlayışının tüme varım yöntemi ile bilgiye ulaşmayı bırakarak tümünden gelimci hermonotizm metodolojisine yönelmeleri ile hermeneötik düşünce yöntemi ön plana çıkmıştır (Şimşek, 2016, s. 189).

19 yy. doğa bilimlerinin evrensel olduğu ve doğa bilimleriyle gerçeklere ulaşıldığı ve bu gerçeklere kişilerden bağımsız ulaşıldığı düşünülmüştür. Bu sebeplerden doğa bilimleri güvenilirliği artırıldığını düşünülerek doğa bilimleri üstün kabul edilmiştir. Doğa bilimlerini Comte' un pozitivizmi de etkileyerek doğa bilimleri yükselişe geçmiştir. Doğa bilimlerinde kullanılan neden-sonuç ilişkisi olgular içinde ele alınmıştır. Pozitivizme göre her şey hesaplanabilir. Bu nedenle bilimsel bilgi olarak kabul edilir ve açıklamanın önüne geçer. Amaç, irade, niyet vb. şeyler insan hayatında göz ardı edilmiştir, sistemi açıklamada yetersiz kalmasından dolayı sosyal bilimlerde yeni bir yöntem ihtiyacı doğmuştur. İnsanların eylemlerinin gözlenebilirliği yeterli değildi, kişinin duygu ve hislerinin eylemlerine etki ettiği, eylemlerindeki niyetlerinde anlaşılmasının önemi ortaya çıkmıştır. Hermenötik yaklaşım işte bu ihtiyaçtan doğmuş olup pozitivizme alternatif olmuştur (Bauman, 2017, s. 46).

Aslında hermeneötik her şeyi yorumlama ve anlamadır. Dilthey, Heidegger, Gadamer ve Weber' in temsilcileri olduğu yorumsama; *“genelde insanın gerçekleştirmiş olduğu faaliyetlerinin, sözlerinin meydana koyduğu ürün ve kurumların, anlamını kavrama ve yorumlanmasını ifade etmektedir”* (Şimşek, 2008: 49). Hermenötik kavramı tarihte ilk kez Antik Yunan'da kullanılmış, tanrıların insanlara mesaj göndermek için Hermes aracılığıyla ortaya çıkmıştır. Tanrıların mesajını insanların anlayamamasından dolayı bu sözleri açıklamak ve yorumlayabilmek ihtiyacı ortaya çıkmıştır. İşte buradaki yorumlama faaliyeti hermeneötik'dir (Fırıncioğulları, 2016).

Hermeneötik yaklaşım toplumsal- tarihsel bilimlerin bir dayanağı olan yöntem bilimidir.

16. yüzyılda yaşanan Reform hareketleriyle birlikte batıdaki insanların kutsal kitapları incili anlamak için aracıya ihtiyaç duymadan herkesin anlaması ve uygulaması düşüncesiyle geliştirilen yorumsama yöntemidir. Daha sonraki süreçte *“kutsal yazılarla hukuk metinlerinin anlamlarını yorum yoluyla belirleyip bunları günün gereklerine uygulamak için bir araç niteliğini kazanmıştır”* (Köker, 2013, s. 76).

Pozitivizme göre dış dünya (nesneler dünyası) bir düzen içerisinde olmayarak karmaşık bir yapıdadır ve bu ‘‘kaos’’ olarak ifade edilir. İnsan düşüncesi ve bilim söz konusu karmaşık hali sembol veya dil ile anlaşılabilir bir şekle getirebilmektedir. Açıkça ifade etmek gerekirse ‘‘kaos’’, dil (kelam-logos) aracılığıyla yoğrulmakta ve insan için anlaşılır kılınmakta, düzenliliğe (kosmos'a) dönüştürülmektedir” (Köker,

2013, s. 70-71).

Dilthey pozitivismi eleştirerek insan bilimlerine tin bilimi demiştir. Ayrıca doğa bilimlerinde kullanılan yöntemler ile insan bilimlerinde kullanılan yöntemlerin farklı olduğunu belirtmiştir. Ona göre insani olan şeyler yaşamın dışında kabul edilemez ve insan kültürel varlıktır (Fırıncıoğulları, 2016).

Doğa bilimleri ve insan bilimlerinin metotlarının farklı oluşuyla insan düşünceleri ve bu düşüncelerin eyleme dönüştüren düşünsel boyutlar ile eylemin gerçekleştiren tarihsel şartlar göz önüne alınarak anlaşılmalı çalışılmalıdır. İşte buradaki anlamada ele alınan olay, olayın geçtiği dönemin değerlendirmeleriyle bir yorumlamaya çalışılacaktır. Yani anlamamanın olduğu yerde yorumlamada vardır (Köker, 2013, s. 72).

Pozitivizmin nesnelliğini eleştiren Heidegger anlama işlevinin önce bir ön anlamadan geçerek gerçekleştiğini belirtmektedir. Ona göre insan herhangi bir şeye inanmadan evvel içlerinde bir ön yargı taşımaktadırlar. Ön yargıları ile insan bir şeyi sıfırdan algılamak yerine ön yargının üzerinden geliştirir. Böylelikle insan peşin hüküm verdiği şey hakkında ilk olarak yorum yapmış olup tekrardan yorumlama ve anlamlandırma yapmıştır. Bu yüzden Heidegger “her yerde aynı olan deney ve gözleme dayalı bilgi yöntemine” yani pozitivist bilgi anlayışını reddetmektedir. Hz. Peygamber (s.a.v.) ‘in hadisi şerifinde belirttiği ‘ameller ancak niyetlere göredir’ i Heidegger’in ön anlama fikri ile mukayese ettiğimizde burada kast edilen niyetler iç dünyayı (değerler sistemi) ameller ise insanın dış davranışları ifade etmektedir (Şimşek, 2008, s. 49).

Heidegger’ in de belirttiği üzere insanın niyeti bir ön yargıya karşılık gelmektedir. Yani Heidegger’ in ön yargısı, niyetler bireyin davranış ve tutumlarını belirleyerek onlara yön vermektedir. Heidegger’ in ön yargı ifadesi aslında kendisinden yüzyıllar önce 7.yy. da İslam medeniyetinde ifade edilmiştir (Bostan, 2019, s. 21) .

19. yüzyıla gelindiğinde doğa bilimlerinde kullanılan pozitivist yöntemlerin sosyal bilimlerde kullanılmaya çalışılması sonucunda farklı bir yöneme ihtiyaç doğmuştur. İhtiyaç duyulan bu yeni yöntem insan eylemlerini, sözlerini, kurumlarını, meydana çıkan ürünleri yorumlama, anlama ve kavramayı ifade eden hermeneötik düşüncedir ve esasında yorum teorisi olmaktadır (Manav, 2014, s. 21).

Materyalizm Batı medeniyetinin düşünce sistemlerinin temelinde yer alarak bir tarafı soyut değerleri ve dini göz ardı eden pozitivizmi, diğer tarafı din ve soyut değerlerin bilgisini kabul eden hermeneötik yaklaşımı meydana getirmektedir (Şimşek, 2016, s. 68).

Pozitivizmin akıl ve deneyin tekliği dayatmasına karşı hermeneötik yaklaşımda bilginin yorumlama, tarih ve anlama gibi alanlara açık olduğu görülmektedir. Hermeneötik yaklaşımda toplumu ve tarihi kaplayan alan (tinsel dünya) gözlem ve deneyi esas alan teklik içinde olan olgu bir dünyası değildir. Yani açıklama odaklı değil anlamak burada esastır (Türkdoğan, 2009, s. 129).

Pozitivist düşünce yöntemi ile hermeneötik düşünce yöntemlerinin arasındaki farkları aşağıda belirtilen tablo üzerinde daha net anlaşılabilir (Şimşek, 2018, s. 40);

<u>Pozitivist düşünce yöntemi</u>	<u>Hermeneötik düşünce yöntemi</u>
• Salt Akılcı Bilgi • Maddeselci Bilgi • Doğacı Bilgi Geleneği • Olgusalcı Bilgi • Nicel Bilgi Yöntemi • Açıklamacı Bilgi Yöntemi • Akıl-Madde İlişisine Dayalı Bilgi • Tümevarım	• Manayı Akılcılaştıran Bilgi • Mana Merkezli bilgi • Kültür bilimci Bilgi Geleneği • Anlamacı Bilgi • Nitel Bilgi Yöntemi • Yorumsamacı Bilgi Yöntemi • Akıl-Mana (rasyonelleştirilmiş) Bilgi • Tümdengelim

Şekil 3.2. Pozitivist düşünce yöntemi ve hermeneötik düşünce yönteminin arasındaki farklar

Kaynak: (Şimşek, 2016, s. 58)

Yukarıda belirtilen tabloyu incelediğimizde hermeneötik düşünce pozitivist düşünceden çok farklı olarak algılanmaktadır. Fakat hermeneötik düşüncede iblisyan/materyalist akıl temelli üzerine kurulmuştur. Yani Batı medeniyetinin muhafazakâr düşünce yöntemi olan hermeneötik düşünce din, kültür gibi soyut

değerleri ele alırken pozitivist düşüncedeki iblisyan akılcılık ile incelemektedir (Şimşek, 2016, s. 68).

Schleiermacher' e göre hermeneötik insanların diyalogu anlama süreci ile ilişkilidir. Ona göre bir diyalogda dile getirilen şey bir eylemken söylenen şeylerin anlamı ise bir başka eylemdir. İşte bu nedenle hermeneötik bir diyalogdaki ifade edilen sözlerin anlaşılmasıyla ilgilenmektedir. Schleiermacher hermeneötiği; “ *düşüncelerin doğru bir şekilde ifadesi, düşüncelerin doğru bir şekilde anlaşılması ve anlaşılın düşüncelerin bir başkasını aktarılması*” ile tanımlamıştır (Manav, 2014, s. 26).

Dilthey hermeneötiği insan bilimleri (tin bilimleri) yöntemi olarak yorumlamıştır. Ona göre hermeneötik; insan belirli bir dünyaya doğmuştur, tarihsel bir süreçten geçmiştir ve yorumlama yapılırken bu durumların dikkate alınması gerekmektedir. Ayrıca pozitivist bilimler ile insani bilimler birbirinden farklı olup insani bilimler nesnel değil anlama odaklıdır. Bu nedenle pozitivist bilimler yetersiz ve eksik kalmaktadır. Pozitivist düşüncenin doğa bilimlerinde her şeyi açıklamaya çalışması insan bilimlerinde (tin bilimlerinde) konunun insan olması nedeniyle nesnelliğin olmaması hasebiyle açıklamak yerine anlamamanın önemli olduğu görüşü kabul edilmiştir. Dilthey' ye göre doğa bilimlerinde veriler üzerinden hipotezler ile açıklama yapılabildiğini fakat insan bilimlerinin (tin bilimlerinin) simgesel bağlamları içinde bütünlemeyle anlaşılabilceğini belirtmiştir. İnsan bilimleri yani tin bilimlerinin konusu insan olduğu, manevi dünyanın anlaşılmaya çalışılmasıyla pozitivistin açıklayıcı yöntemi değil hermeneötik yöntemdeki anlamamanın kullanılması gerektiği belirtilmiştir (Manav, 2014, s. 32).

Ayrıca Dilthey insanı tarihsel bir varlık olarak görmüş ve onun tarihinden kopararak anlaşılmayacağını belirtmiştir. Bu nedenle tarihsel süreci içinde insan eylemleri anlaşılmaya çalışılmalıdır. Zira insan nesne gibi boş duran bir varlık değil yaşaması ve ölmesi belirli bir zaman aralığında gerçekleşen bu nedenle tarihi esas alarak anlamlandırılması doğru olacaktır. Bu yüzden insan, hermeneötiği anlama ve tarihsellik içinde birlikte incelenmiştir (Manav, 2014, s. 36).

Pozitivist düşünce yönteminin amaç, irade, niyet vb. şeyleri insan hayatında göz ardı etmesinden dolayı sistemi açıklamada yetersiz kalmış ve bu yetersizliği giderebilmek için hermeneotik düşünce yöntemi pozitivist düşünce yöntemine alternatif olarak ortaya çıkmıştır. Hermeneötik düşünce yönteminde açıklamak değil anlamak önemlidir. Hermeneötik düşünce yöntemi dini, vahyi kabul etmesi ile madde + mana

taşıyan bir görünümü vardır. Ancak burada söz konusu mana tevhidi düşüncede yer alan mana gibi değil maddeci/iblisyan/salt akıl anlayışlı bir manadır.

3.1.2.2. Hermeneutik düşünce yöntemi ve sosyal ilim anlayışına yön veren boyutu (knowledge)

Pozitivist yaklaşımın doğa bilimlerinde kullanmış olduğu gözlem ve deney yöntemleri ile doğa yasaları gibi yasalar oluşturmaya çalışmasına, her şeyi sebep sonuç ilişkisiyle açıklamaya çalışmasına, insan eylemlerindeki irade, niyet ve amacı göz ardı etmesine karşın yeni bir yöntem olan Hermeneötik yaklaşım meydana çıkmıştır. Hermeneötik yaklaşıma göre insan tarihsel bir süreçten geçerek yaşamı şekillenmekte, insan doğduğu toplumun kültürü ile yaşamakta, bulunduğu toplumdaki dini ve geleneksel değerler içinde büyümekte olup bunların neticesinde insan eylemleri bunlara göre şekil almaktadır. Bu yüzden insan eylem ve davranışları bütünsellik içerisinde bakılmalıdır. Hermeneötik yaklaşımın mana boyutunun tevhidi düşüncedeki “Allah her şeyin yaratıcısıdır” mana boyutu ile karıştırmamak gerekir. Zira hermeneötik yaklaşımda din üzerinden sekülerleşmiş bir mana boyutu, bir düzeni vardır. Bu yaklaşımda pozitivist yaklaşımın salt akla dayanan çıkarımları, görünen dünyayı var olarak kabul eden anlayış bu yaklaşımda da üstü örtük bir şekilde görülmektedir. Hermeneötik düşüncede, antropomorfist düşünceden kaynaklı teslis inancında din ile akıl birlikte bulundurulmuş gelişmiş olup böylece materyalist temelli düşüncenin devamı sayılmıştır. Pozitivizme karşıt olarak din ve rasyonalitenin birlikteliği ile materyalist muhafazakârlık olan hermeneötik meydana çıkmıştır. Rasyonalitenin dine olan etkisi ile birlikte dine farklı bir yorumlama getirilmiş olup Batı türü materyalist düşünce ile bilgi inşa edilmiştir (Şimşek, 2017, s. 110).

Hermeneötik düşüncede insanların eylemlerinde, davranışlarında duygu ve düşüncelerinde kültürün etkisi olduğu kabul edilerek bunun üzerinden bilgi inşa edildiği, elde edilen bu bilgiler ışığında medeniyeti ve kurumların sistemleştirildiği belirtilmiştir. Fakat hermeneötik düşüncede sadece Hristiyan kültür ele alınmış ve ona göre hareket edilmiştir. Kültürel izafilik önemsenmeden Batı kültürünün tek doğru ve gerçek olarak kabul edilmesiyle bu kültürün biricikliği diğer toplumlara dayatılmıştır. Antropomorfist düşünce temellinde oluşan Hristiyan kültürü de rasyonaliteyi, manayı akıl ile ele almayı muhteviyatına dâhil etmiştir. Bu pozitivizme alternatif olan hermeneötik yöntemde siyaset, hukuk, sosyoloji, eğitim, felsefe vb. gibi sosyal bilim

alanlarında üstü örtük bir şekilde materyalist düşünce ile bilgi üreterek materyalizmin devamlılığını sağlamıştır (Tuğcu, 2021, s. 22-23) .

Hermeneötik yöntem pozitivist düşüncede olduğu gibi insan eylemlerini doğa bilimlerinde ki sürekli ve düzenli bir yasa ile açıklamak yerine söz konusu ilimleri akılcılık – değer ilişkisi üzerinden açıklamayı tercih etmiştir. Hermeneötik düşünce aslında Batı medeniyetinin kendi muhafazakâr bilim anlayışıdır. Zira Hristiyanlıkta bulunan teslis inancı akıllaştırılmış tanrı inancından ortaya çıkmıştır. Söz konusu kültür, din ve değer gibi soyut unsurlar rasyonalite çevresinde incelenmiş ve manayı akılcılaştıran bilgiler üretilmiştir (Şimşek, 2018, s. 166). Kısacası hermeneötik düşünceye dayalı sosyal bilimlerde muhafazakâr düşünen ancak pozitivist bilgi üreten bir düşünce anlayışı ortaya çıkmıştır. Böylece ilmi ve içtimai grileşme ortaya çıkmaktadır. Buradaki grileşmeyle ikircikli/karmaşık bilgi inşa eden bir düşünce hâkim olmuştur. Bu durum Türkiye’de belirgin bir şekilde kendini göstermektedir. Özellikle aydın kesimlerdeki insanların geleneği bu düşünce anlayışı üzerinden savunarak mevcut değerlerini yücelterek bilgi inşa ettiklerini sanmaktadırlar. Ancak yaptıkları şey aslında Batı’ya özgü olan kendi değerleri ile meydana gelen bu düşünce yapısını kullanmaktır. Bu söz konusu insanlar kalplerinde tevhit varken akıllarıyla pozitivist bilgi inşa etmektedirler. Bu grilikten dolayı herhangi bir netlik oluşmamaktadır (Şimşek, 2016, s. 88).

Bu netliğin oluşabilmesi için materyalist – pozitivist düşünce temelli sosyal bilim anlayışından uzaklaşılmalıdır. Türk İslam toplumuza pozitivist ve hermeneötik düşünce temelli olan Batı medeniyetinden çok farklı bilim ve düşünce anlayışı gelmiştir. Türk İslam toplumumuza bu uygun olmayan metodolojik alan reddedilerek kendi özümüze uygun sosyal düşünce anlayışına geçilmedikçe özgün bilgi yöntemi inşa edilemeyecektir. Bu nedenle bu 3 düşünce anlayışlarını öğrenerek aralarındaki farkları mukayese edip anlayıp göz önünde bulundurmak özgün yöntem inşası için önemlidir (Bostan, 2019, s. 21).

Hermeneotik düşünce yöntemi Batı medeniyetinin muhafazakâr din kökenli düşünce anlayışıdır. Ancak burada söz konusu olan din Hristiyanlıktır. Bu düşünce yönteminde din, kültür ve değerler gibi soyut olan unsurlara rasyonalite çerçevesinde bakılarak manayı akılcılaştıran bilgiler inşa edilmiştir.

3.2. Türk-İslam Medeniyeti ve Tevhidi Düşünce Bilgi Üretme Yöntemi

3.2.1. Tevhit Kavramı ve Tevhit Kavramının Sosyal İlimlerde Kullanımı

Tevhit kavramı daha çok ilahiyat bölümünde kullanılan bir kelime olması kanısı onun ağırlıklı olarak iman konusu etrafında incelenmesine neden olmuştur. Aksine ‘‘Tevhit’’ kavramı iman boyutu ile İslam dini ile olan ilişkisi tartışmasız doğru olmakla birlikte bu çalışmalarımızda tevhit imanına sahip olan insanın/içtimai grubun; düzen kurucu yapısı, dünyaya yön verışı, cemiyetin medeniyetin içtimaiyat alanındaki etkisi, düşünce kurmasında ve bilgi üretimindeki özgün olma özelliği incelenecektir. Böylece ‘‘tevhit-ilmi yöntem’’, ‘‘tevhit-içtimaiyat’’, ‘‘tevhit-düşünce’’, ‘‘tevhit-bilgi inşası’’, ‘‘tevhit-iktidar’’ vb. gibi alanlarda tevhidin ilk olarak içtimaiyat ilmi kapsamında incelenmesinin gerekliliği ve önemi üzerinde durulacaktır (Şimşek, 2022, s. 216).

Tevhit kavramına baktığımızda onu kâinatın bütünlüğünü ifade etmesinden dolayı İslam’ın ‘‘öz’’ ü olarak değerlendirebiliriz (Bilgiseven A. , 2003, s. 118). Bilgiseven bunu şu sözlerle ifade etmektedir;

‘‘Bütün cüz’ileri ile kâinat Allah’tandır...

Allah’ın tecellisidir ve O’nun nuru (ruhu, enerjisi) ile ayaktadır.

Bundan ötürü görünen her şey, tek bir İlahla bağlılığı açısından tektir. Tek bir vücuttadır’’ (Bilgiseven A. , 2003, s. 119).

Buradan hareketle tevhidin bu yönüne göre kâinattaki her şeyin, tevhit kanununa bağlantısından ötürü ‘‘teklik’’ üzerinden faaliyet gösteren bir anlamı olduğunu göstermektedir. Böylelikle kâinattaki her şeyin Allah’ın tekliği ve Allah’ın teklik ilahi kanunu ile oluşturulan bilgiyle yani tevhidi anlayış ile ele alınması gereklidir. Bu niteliğin ilmi yöntem anlayışı üzerinden inceleyebilmek için ‘‘tevhit-düşünce’’ ilişkisinin kurulması gerekmektedir. Tevhit ve düşünce ilişkisinin kurularak toplum/cemiyet hayatındaki tüm şeylerin içtimai/(sosyal) bir taban üzerinden ortaya koyulmasıyla tevhidi; içtimaiyat/ictimaileşme ile ilgili bir kavram olarak kabul etmemiz gerekmektedir. Zira tevhit kavramının insan yaşamına yönelik her şeylerin ilahi kanunlar etrafında incelenmesini içeren bir anlayışı vardır (Şimşek, 2022, s. 216).

Tevhit’ in ilahi bir kaynağının bulunmasından dolayı onun “insanın maddi (dünyevi) ilişkilerini düzenlemesi” tarafıyla,” tevhidin, insanın hem iç dünyasını (soyut), hem dış dünyasını (somut) bütün olarak şekillendirdiği” belirtilebilir (Yüksel Y. , 2020,).

Tevhit kavramının bütüncül bir niteliğinin olması onun her şeye yönelik bilgi üretmesini ve bunu bir yöntem olarak gerçekleştirmesini sağlamaktadır. Böylece “tevhidi düşünce” anlayışı Allah’ın ortaya koyduğu ilmi yöntemin adı olarak (Şimşek, 2017, s. 160) tevhit-düşünce ilişkisi içerisinde özgün, birleşik bir kavram olarak belirtebiliriz (Şimşek, 2020, s. 12). Tevhit muhteviyatlı ilmi yöntemin “hiçbir ilimle yanlışılanamayacak ve ancak onaylanabilecek şekilde” bir niteliğinin olması (Bilgiseven A. , 2003, s. 118) zamanın ötesinde tüm çağlara hitap eden ve her şeyleri ilmi açıdan inceleyebilme yeteneğinden dolayı özgün bir yöntem özelliğine sahiptir. İşte bu özellikleri Tevhidi düşüncenin ilahi kaynaklı olmasındandır. Ayrıca “tevhidi düşünce” sahip olduğu özgün nitelikleriyle Türk İslam medeniyetinin Dünya çapında her çağda içtimai düzen kurma ve sürdürme vasfına sahip olduğu da görülmektedir. “Tevhidi düşünce”nin özgün olarak gelişmesi bu birleşik kavramın, Türk İslam medeniyetinin de kendine özgü bir ilmi metodunun var olduğunu göstermektedir. Böylelikle “tevhidi düşünce” anlayışı toplumu, insanı, kâinatı ve içindekileri “tevhit-düşünce” bütünlüğüne göre biçimlendirmektedir. Tevhidi düşünce kaynağını vahiyden aldığı için iki dünyacı bir görüşe sahiptir. Bu yüzden “tevhidi düşünce” bir yönüyle öte dünyayı, ahireti, ele alırken diğer taraftan insanın bu dünya yaşantısını düzenleyerek onun bu dünyada sergileyeceği tavır, tutum ve davranışlarına şekil vererek iki dünyacı bir anlayış göstermektedir. Bu nitelikleri nedeniyle tevhidi düşünce vahyin maddi dünya yaşamına kıyamete kadar her zaman yön verici bütüncül karakterine dikkat çekmektedir (Şimşek, 2016, s. 54). Manadan maddeye doğru geçişin somut haldeki ifadesini “eylem, söz ve davranışlar ” gibi köprü kavramları ile ifade ederek bütüncüllüğü sağlamış olmaktadır (Şimşek, 2022, s. 217).

Madde + mananın birlikteliğinin tevhidi düşüncedeki ilim anlayışından yer almasından hareketle esasında bilimi de içerisine alan daha büyük bir alanı tanımlamaktadır. Akıl ve duyu organlarını kullanmak bilgiyi elde etmenin tek yolu değildir. Selim hisler olarak belirtilen 5 duyunun ve akılın yanı sıra doğru haber olarak belirtilen vahiy de bilginin kaynaklarından. Vahyi sadece gayb âleminin bilgi kaynağı olarak görmemeli bütün varlıkların sahibi ve yaratıcısının, her şeyi gören,

duyan ve bilen yüce Allah'ın bize bildirdiği her konu için kesin bilgi kaynağımız olarak kabul edip görünmeyen soyuttan görünen somutu şekillendirmiş olduğu söylenebilir (Bostan, 2019, s. 31).

Tevhit kavramı sadece ilahiyat bölümünün bir kavramı olarak algınmış olsa da esasında tevhit kavramı düzen kurucu yapısı, dünyaya yön verışı, düşünce kurmasında ve bilgi üretimindeki özgün bir niteliği vardır. Kâinatın bütünlüğünü anlatan tevhit İslam'ın özü olarak kabul edilmektedir. Tevhidin ilahî kaynaklı olması ona tüm zamanlara hitap eden ve tüm çağlarda geçerliliğini koruyan bir özellik kazandırmıştır.

3.2.2. Tevhidi Düşünce ve Bilgi İnşa Etme Yöntem Anlayışı

Akdeniz Havzasında, Kuzey Afrika'da, Ortadoğu'da ve Kıta Avrupa'sında insanlık tarihinin son 2500 yıllık zamanında bu bölgelere Batı medeniyeti ve Türk-İslam medeniyeti olmak üzere iki medeniyet faaliyet göstermiştir. Bu süreçte bilgi inşa etme yöntemi olarak insanlık 2 çeşit ana düşünce yöntemi ve bilgi üretme metodu kullanmışlardır. İlk yöntem "vahiy kaynaklı bütüncül (tevhidi) akıl ile inşa edilmiş olan vahiy-akıl ilişkisine bağlı olan tevhidi bilgi türü" yani tevhidi düşünce yöntemidir. Diğeri "salt akıllı esas alan nesne (madde)- akıl ilişkisini düzenleyen materyalist bilgi türü olan pozitivist düşünce yöntemidir". Böylelikle yukarıda sayılan coğrafi bölgeleri ana kültür bölgeleri olarak kabul ettiğimizde Dünyada bu iki bilgi ve bilgiyi oluşturma yönteminin/metodunun olduğu görülmektedir (Şimşek, 2018, s. 761).

Asıl tasvir yukarıda belirtilen 2 eksenden oluşmaktadır. 7. ve 19. yy. arasında 1200 yıllık süreçte Türk İslam medeniyeti "tevhidi düşünce bilgi üretme yöntemi" ni esas olarak tam 3 kıtada; iktisat bilgisini, siyaset bilgisini, nefsiyat bilgisini, hukuk bilgisini, düşüncenin bilgisini, içtimaiyat (cemiyet/toplum) bilgisini, eğitim bilgisini vb. üretmiş olup bu geniş zaman ve mekân aralığında iktidar olmuştur. Böylelikle 1200 yıllık bu süreçte Türk İslam medeniyeti özgün bilgi üretme yöntemi ile iktidar ilişkisi içerisinde, adaleti temel alan siyasal iktidar yapısıyla "tevhidi düşünce bilgi yöntemi"ne dayanmış olan bilgi inşasıyla; kültür devleti olmayı, özgün toplum yapısının kurulmasını sağlamıştır (Şimşek, 2016, s. 28-29). Türk İslam medeniyeti kullanmış olduğu tevhidi düşünce bilgi yöntem anlayışına dayanmış kültür devletini kurarak ve içtimai (sosyal) ilim dallarında üretmiş olduğu özgün bilgisiyle sınıflı bir çatışma içerisine girmemiş, sömürü anlayışından uzak kalmış, tekelci ekonomik

yapılanmaya müsaade etmeyerek ekonomik yapısını korumuştur. Ayrıca kullanmış olduğu yöntemiyle; kültür-toplum-din ilişkisinden türeyen ırkı milliyetçiliği ve bunun üzerinden ortaya atılan dini milliyetçiliği, üstün ırk naziresi olan etnik sosyolojiyi tahrik eden ırkçılığı, toplumun katmanları olduğunu varsayan sınıf farklılığını ve hiyerarşik yönetim çatışmasını meydana getiren siyaseti kabul etmemiştir. Bunların haricinde feodalist zihniyet temelli Feodal Beye “Efendiye” ve “Tanrı” ya ihtiyaç gerektiren çatışmacı burjuvanın oluşmasını da engelleyerek güçlünün tarafını tutan adaletle zalimane olmayı, adaletsiz hukuk uygulamalarını reddederek engellemiştir. Bu acımasız, adaletsiz, sosyal düzeni bozan uygulamalar yerine Türk İslam medeniyeti hükmettiği 3 kıta, 1200 yıllık süreçteki siyasal hâkimiyetinde; “adaletli siyaset anlayışını, denge iktisadını, ilahi ölçülerden hareket eden tevhidi ”hak” muhteviyatlı hukuku, “Yaratan ve yaratılmışlık” üzerinden oluşan bir düşünce (felsefe, tefekkür) bakışını, iki dünyada başarılı olmayı sağlayan bütüncül eğitim anlayışını, egoist-bencil salt akılcı insan yerine diğergam ”tevhidi akıldan hareket eden kul insanı” özgün sosyal (içtimai) ilimlerinin ürettiği yönetim ve akıl anlayışı ile başardığını göstermektedir. Türk İslam medeniyetinin bütüncül ilmi yapısı tevhidi düşünce bilgi yöntemi sayesinde belirtmiş olduğumuz sosyal ilim alanlarının her birinde içyapılarında ve ilim dalları arasındaki ilişkilerde bütüncül bakış-yöntemli etkileşiminden meydana gelen ilmi disiplinden doğmuştur (Şimşek, 2021, s. 13). Dünya tarihinin 2500 yıllık bu son süreçlerinde belirtilen coğrafyalarda Batı medeniyeti ve Türk- İslam medeniyeti iki temel akım durumundadır. Türk İslam medeniyeti ve Batı medeniyetinde 2 farklı düşünce yöntemi vardır. Batı medeniyetinin düşünce yöntemi günümüzde materyalist düşünce temelli geliştirilmiş olan pozitivist düşünce yöntemi iken Türk İslam medeniyeti ise tevhidi düşünce yöntemini kullanarak bilgi üretmiş olup medeniyetinde hâkimiyet kurmuştur (Şimşek, 2016, s. 65).

Türk İslam dünyasında bugünün en büyük problemi toplumunun, insanının kendi medeniyetinin yapısında özgün bilgi inşa etme yönteminin varlığından haberi olmamasıdır. Özgün bilgi üretme yönteminin var olduğu bilincine ulaşırsa Türk İslam toplumu kıyamete kadar her ilim alanında, dalında, bu özgün bilgi üretme imkânına sahip olduğu idrak ve güvenine de sahip olacaktır. Ancak 19.yy. gelindiğinde pozitivist düşünce yöntemi ile bilgi üretmesi zorunluluğunun her bilim dalına dayatılması sonucunda Türk İslam medeniyeti özgün bilgi üretme yöntemi olan tevhidi düşünce yöntemini unutmuş ve bu yöntemin varlığından dahi haberi olmayan bir

duruma düşmüştür. Oysaki Türk İslam medeniyeti bu özgün yöntem anlayışı ile kıyamete değin her ilim alanında, dalında içtimai hayatı düzenleyen, yön veren özgün bilgi inşa edebilecek ve problemlerine çözüm bulabilecektir. ‘‘Tevhit’’ yukarıda da değindiğimiz üzere her şeye yönelik inşa edici özelliğinin ‘‘madde(dış/somut) + mana(iç/soyut)’’ terkinin bütüncüllüğü ile belirtilmiştir. Bu niteliği bilgi üretmeye uyarladığımızda böyle bir tablo meydana çıkmaktadır (Şimşek, 2022, s. 218).

Tevhidi Bilgi Üretme Yöntemi

Tevhidin Dış Yüzü (Madde/Somut)	Tevhidin İç Yüzü (Mana/Soyut)
Akıl (Beyin/Zihin)	Vahiy (Kalp)
İnsan bedeni	İnsan ruhu
‘‘Duyu’’lar	Duyum’’lar/hisler
Düşünme	Düşünce
Maddi/Dış/Somut Dünya	Mana/İç/Soyut Dünya

Şekil 3.3. Tevhidi bilgi üretme yöntemi

Kaynak: (Şimşek, 2022, s. 219)

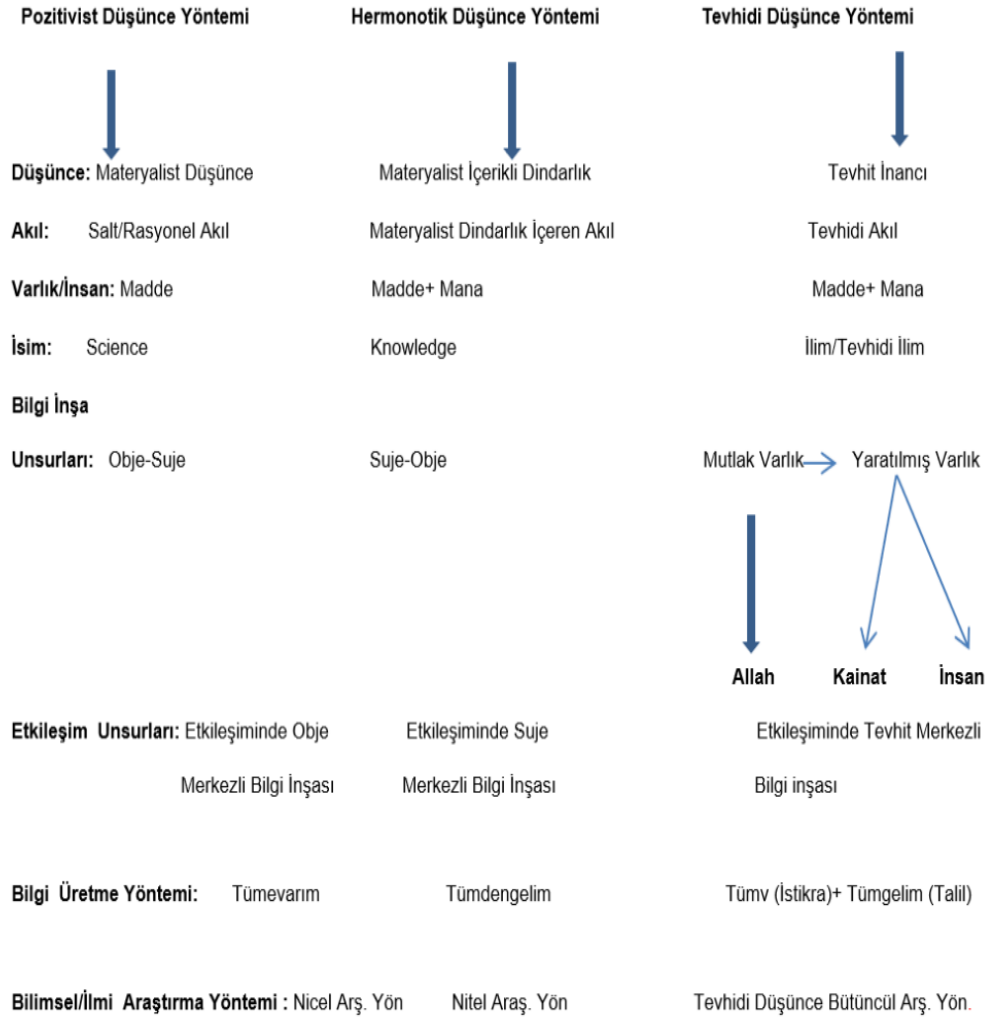
Muhyiddin Abn’ül Arabi, madde ve mana içeren her şeyin bütüncül bakımdan bilgiye dönüştürülmesinde; bütün şeylerde içten araştırma yöntemini kullanmış olup bilgi inşa etme yöntemine göre kurmuştur (Bilgiseven A. , 1994, s. 105).

Böylelikle her şeye karşı bilgi inşa etmekte her şeyde bulunan madde ve mana, 2 esas unsurdan hangisi kurucu hangisi bütüncüllüğü oluşturduğunun sorusu sorulabilir. Buradan anlaşıyor ki her şeyin bilgisinin inşa edilmesinde ilk olan içten olan yani ‘‘mana’’nın öncül konumda olmasıdır. Böylece tüm araştırmalar ve ona bağlı olarak meydana gelen bilgi inşası hep içten başlayan bir metotla meydana gelmektedir (Bilgiseven A. , 1994, s. 113).

Özgün bilgi üretilmesinde içten başlayan metodun varlığını, bilgisini bilmek çok önemlidir. Zira ‘‘her şey yok iken Allah vardı’’ bu hakikati iç dünyamızda inanarak la hüvve illahu idrakinde bulunuyoruz. İşte bu idrak tevhit kanunundaki madde ve mana

bütüncüllüğünden manaya karşılık gelmektedir. Allah tek varlık olarak tanınmayı istedi ve madde/kâinatı (eşyayı), insanı yoktan var etti. İşte bu da tevhit kanunundaki maddeye karşılık gelmektedir. Sonuç olarak her şey önce içten başlayan bir hareketle dışa doğru yön verici olarak oluşmakta işte bu nedenle bilgide önce içten, manadan, dışa yani maddeye doğru üretilerek oluşmaktadır. Bu yönle bakıldığında her şeyin tevhidi düşünce yöntemine göre incelemenin, açıklamanın meşrulaştırılmasıdır izah edilenler. Hz. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) hadisi şerifinde “ameller niyetlere göredir” diyerek bilgi inşa etmede, düşüncede ve yaşamın muhteviyatındaki her şeyi yöntemli olarak anlamayı bizlere belirtmiştir. Burada belirtilen ameller; maddeyi yani dışarıda ki davranışlarımızı, tutumlarımız, sosyal ve ferdi davranışlarımızı ifade etmektedir. Niyetler ise manayı, hisleri, sosyal düşünceleri, içten gelen duygularımızı açıklamaktadır. İşte bunlar tevhidi düşünce yöntem anlayışına göre bilgi üretmenin ve evrensel düşüncenin oluştuğunu belirtmektedir. Türk İslam medeniyetinde içten-dışa doğru yön alan, mananın maddeye yön verme niteliğine bağlı olarak bilgi inşa edilmesinin, düşünce geliştirilmesinin ve insan yaşamındaki gündelik şeylerin bu bütüncül yöntem anlayışına göre gerçekleşmekte olduğu anlaşılmaktadır (Şimşek, 2013b, s. 42).

Türk İslam medeniyetinde insanlar tevhidi düşünce yöntem anlayışına göre kıyamete değin evrensel boyutta bu yönteme bağlı kalarak her şeyi buna göre açıklama, anlama ve anlamlandırmaya yönlendirilmiştir. Buraya kadar yapılan açıklamalardan dolayı anlaşılmaktadır ki Türk İslam medeniyetinin “tevhidi düşünce bilgi üretme yöntemi” nin modern Batı medeniyetinin hâkim düşüncesinin bilgi üretme türünden çok farklı bilgi inşa etme anlayışına ve yöntemsel muhteviyatına sahip olduğu açıktır. Türk İslam medeniyetinin kıyamete değin ki süreçte tüm çağlarda geçerli olacak evrensel bilgi inşa etme yöntemi olan tevhidi düşünce yönteminin bilgi üretme özelliklerini pozitivist ve hermonötik düşünce yöntemlerinin bilgi üretme özellikleri ile mukayese yaparak açıklamak gerekirse aşağıda belirtilen tablo bizlere yardımcı olacaktır (Şimşek, 2022, s. 220).

Şekil 3.4. Dünya üzerindeki 3 bilgi üretme yöntemi; tevhidi düşünce yöntemi, pozitivist düşünce yöntemi ve hermonotik düşünce yöntemi

Kaynak: (Şimşek, 2022, s. 221)

Tabloda belirtildiği üzere tevhidi düşünce yöntemi, pozitivist düşünce yöntemi ve hermonotik düşünce yöntemi olmak üzere var olan Dünya üzerinde 3 bilgi üretme yöntemi vardır. Pozitivist ve hermonotik düşünce yöntemleri modern Batı medeniyetine aitken, tevhidi düşünce yöntemi Türk İslam medeniyetine aittir (Şimşek, 2021, s. 6-7).

Ancak toplumumuz maruz kaldığı hegemonik baskı sonucunda modern Batının bilgi üretme yöntemi olan pozitivist ve hermonotik düşünce yöntemlerini biliyoruz. Ancak tevhidi düşünce bilgi üretme yöntemi kıyamete değin tüm çağlarda ve teknolojik düzeydeki toplum yapılarında geçerliliğini koruyan ve koruyacak olan bir din ve yaşam tarzı unsurlarını içermesine rağmen bu düşünce yöntemini unutmamız veya unutturulması sonucunda bu düşünce yöntemini bilmiyoruz durumundayız. Modern

Batı medeniyetinin pozitivist düşünce yönteminde bilgiyi ifade eden “science” , hermonotik de “knowledge“ kavramları iken Türk-İslam medeniyetinde bilgi üretme yöntemini ilim/tevhidi İlimdir. Science ve knowledge kelimelerine baktığımızda pozitivist/hermonotik kavramların tevhidi düşünce yöntemli tevhidi ilim anlayış ile benzerlikleri bulunmamaktadır. Aralarındaki benzeşmezlikten dolayı bu 3 yöntem de farklı bilgi inşa etme metotlarına sahiptir (Şimşek, 2022, s. 221).

Pozitivist düşünce yöntemi sınıfsal kökenli olup universal anlamda bilgi inşa etme anlayışı ve nicel araştırmalarla bilgi inşa edilmesi vardır. Nicel araştırma yöntemiyle oluşturulan bilgi (özellikle survey yoluyla), pozitivist kaynaklı akılcı, rasyonel bilgi aracıyla üretilmiştir. Yani salt akıllı kaynak olarak materyalist bilgi veya madde=insan formülünde belirtilen sadece madde unsuruna dayalı bilgi inşa edilmiş olur. Burada ifade edilen pozitivist düşünce yöntemine göre madde olup; bu madde sonsuz evren anlayışında ifade edilen kendiliğinden oluştuğu kabul edilen maddedir. Ana “şey” olarak kabul edilen bu maddeci anlayış materyalist tema, dini içerik ve kendiliğinden oluşmuş bir anlam taşımaktadır. Bunun neticesinde çalışma ile ilgili konularda inşa edilen bilgilerde; burada belirtilen salt akıl üzerinden madde=insan tekçi formülüyle materyalist temalı olarak oluşan bilgi ağı vardır. Maddeyi pozitivist düşünce yöntemine göre incelediğimizde, her zaman ve mekânda her türlü teknolojik gelişmede sağlanan şey liberal/kapitalist girişimcinin karını amaçlayan bilim dalı konusuna uyarlanmaktadır (Şimşek, 2022, s. 143).

Modern Batı medeniyetinin diğer bilgi üretme yöntemi hermonotik düşünce yöntemidir. Hermonotik bilgi üretme yöntemine göre bilgi inşası/üretimi, mana + madde bütüncüllüğünden meydana gelmektedir. Hermonotik yöntemin bilgi üretmedeki madde+ mana bütüncüllüğü Türk İslam medeniyetinde bulunan madde/görünen+ mana / görünmeyen terkibine benziyor olsa da aralarında “tevhit” ve “paganizm” gibi derin anlam farklılıkları bulunmaktadır. Buradaki farkın idraki bilgi üretirken bilinmesi yapılacak olan ilmi çalışmaların doğruluğu için önemlidir. Pozitivist düşünce yöntemine göre madde kendiliğinden var olmuş, yaratılmamış madde anlayışyken hermonotik düşünce yöntemine göre madde+ mana formülündeki madde-görünen tanrının kâinatı yaratarak kâinat içerisinde yaratılmış bir anlam taşımaktadır. Ancak hermonotik düşünce yöntemindeki madde pozitivist düşünce yöntemindeki madde ile farklı anlama sahipmiş gibi görünse de hermonotik

anlayıştaki madde materyalist bir anlayışa sahip olduğundan dolayı yoldan da olsa pozitivist pagan muhteviyatlı madde anlayışı ile örtüşmektedir. Zira hermonotik düşüncede madde- görünen materyalize edilmiştir. Daha açık ifade etmek gerekirse teslis inancında bulunan salt akıl ile üretilen Baba Tanrı faktöründen kaynaklanarak ortaya çıkan ‘‘madde’’ salt akıl üzerinden paganizme göre şekil almış bir madde anlayışıdır, bu demek oluyor ki mananın yön vericiliğinde paganist görünen/madde meydana gelmiştir (Şimşek, 2022, s. 143-144).

Türk İslam medeniyetinin düşünce yöntemi olan tevhidi düşünce yöntemine göre bilgi inşa etmekte ise kıyamete değin her çağda- zamanda, her şartlarda, her mekân ve coğrafyada ve her türlü teknolojik gelişmenin sağladığı şey mana + madde bütüncüllüğünden kaynaklanan özelliğidir. Türk İslam medeniyetinde her şeyin bilgisi mana + madde bütüncüllüğüne, tevhit olmakla oluşur. Buradaki tevhit bir olmanın, tek olmanın iki yüzünü yani madde-görünen /mana- görünmeyenin birlikteliğini anlatmaktadır. Bu durumda kâinatı içten ve dıştan sarıp sarmalayan birlikteliği, bütüncül sistemi-düzeni ve bunun bilgisinin önemini anlatmaktadır. Böylece tevhidi tek olanın aynı anda iki yüzünü, bütünü anlamak önemlidir. Bu farkındalık ise sadece Türk İslam medeniyetinde vardır. Bu durum materyalize edilen mana muhteviyatlı anlayışlarda, hermonotik düşüncede ve fenomolojik akımda bu bütüncüllüğü ifade eden farkındalık bulunmamakta ve böylece bu sistemler tevhidin hakikatini anlamamaktadır. Ehad ve Vahyin tevhidin özünde olmasının farkındalığı, sosyal/içtimai düzenin kuruculuğu, tevhidi düşünce ile inşa edilen ilimler gibi özellikler sadece Türk İslam medeniyetinde bulunmaktadır. Böylece Türk İslam medeniyeti için kıyamete değin bu özgün yöntem anlayışından dolayı sosyal/içtimai düzen kuracak bilgi inşa etme olanağına sahip olduğu ve tevhidi öze göre bilgiyle sosyal/içtimai sistem kuracak bir yapısının olduğu söylenebilir. İslam göre madde; Allah tarafından yaratılmıştır. Buna göre madde; kâinatta ve insana yönelik olarak her türlü şeyde araç niteliğinde kullanılması görev olan sınırlı, görünen ve somut olan her şeydir. Manaya 3 bilgi üretme yönteminden baktığımızda ise pozitivist düşünce yönteminde mananın tam olarak yer almadığını görürüz. Pozitivist bilgi üretme sistemine göre sadece gördüğünü kabul eden bilimsel bilgiyi kendine konu edindiği ve bunu bilginin oluşmasındaki ana temel kabul etmesinden dolayı mana-görünmeyen bu düşünce yönteminde bir anlam ifade etmemektedir. Hermonotik düşünce yönteminde mana; soyut, vahiy ve görünmeyen unsurları ifade ederek bunları kabul etmiştir.

Ancak bu mana boyutu Baba Tanrı kavramıyla açıklandığının bilincinde olmak gerekir. Bu nedenle hermonotik düşüncedeki mana materyalize edilerek soyut/görünmeyen/mana anlamları üzerine kurulmuştur. Hermonotik düşüncede ki mananın içerisinde maddeci bir öz bulunmasından dolayı materyalist bilgi anlayışının bir unsuru olarak görüldüğünü belirtmek gerekir (Şimşek, 2022, s. 223-224).

İslam medeniyetinde mana; doğmamış ve doğurulmamış olan benzersiz ”Tek Varlık” Ehat olan Allah’ın ve onun tarafından gönderilen ilahi emir, yasakları, vahyi ve vahiy kültürünü içerisine alan soyutluğu, görünmeyeni ifade etmektedir. İşte bu açıdan tevhidi düşüncede mana vahye bağlı olarak incelenmelidir. İslami açıdan mananın anlamı ile hermonotik düşündeki mana anlayışı birbirine benzememekte, İslami olan manada materyalizm bulunmamakla birlikte tevhit içeriklidir. Böylece Türk İslam medeniyetinde mana+ madde bütünlüğü vahiy emrinde olan akıl ile meydana gelen terkiptir. Türk İslam medeniyetinin maddesi ve manası tevhit kökenli olduğundan dolayı pozitivist ve hermonotik düşüncelerdeki madden farklı olduğu gibi manası hermonotik düşüncenin manasından da farklıdır (Şimşek, 2022, s. 144-146).

Sonuç olarak her 3 yönteminde bilgi inşa etmedeki özelliklerinin farklığını belirttiğimize göre bu pozitivist/hermonotik ve tevhidi düşünce yöntemlerine göre iktisat bilimi/ilmi ve çalışma ilim alanlarında nasıl bilgi oluşturduğunu aşağıdaki tablolar üzerinden derinlemesine açıklamış olalım.

	Pozitivist Düş.Yöntemi	Hermonotik Düş. Yöntemi	Tevhidi Düş. Yöntemi
Bilginin İnşa Edilmesindeki Varlık	Obj- Suje	Suje -Obje	Mutlak Varlık- Yaradılan
İktisat /Ekonominin Niteliği:	Pozitivist/Sınıflı Ekonomi	Hermonotik Ekonomi	Tevhidi İktisat İlmi
İkt/Ekonominin İnanc Kökleri:	Materyalist Düşünce	Materyalist İçerikli Dindarlık	Tevhit İnancı
İkt/Ekonominin Zihniyeti:	Pozitivist Sömürüye	Sömürüyü Geliştiren	Tevhidi Sınıfsızlık İçerikli
	Dayalı Tekelcilik	Dindarlık Anlayışı(Teslis)	Denge Düzeninin Sağlama
İkt/Ekonominin Amacı	Pozitivist Seküler	Hermonotik-Protestan	İki Dünya için Helal
	Güç İçin Ekonomi	Çalışma ve Kazan(Ethos)	Tevhidi İktisat

Şekil 3.5. Ekonomi/iktisat biliminin pozitivist düşünce, hermonotik düşünce ve tevhidi düşünce yöntemlerine göre bilgi üretme, geliştirme yönteminin mukayesesi

Kaynak: (Şimşek, 2022, s. 224)

Yukarıda ekonomi/iktisat biliminin pozitivist düşünce, hermonotik düşünce ve tevhidi düşünce yöntemlerine göre bilgi üretme, geliştirme yöntemi mukayeseli olarak tablo üzerinden anlatılmıştır (Şimşek, 2021, s. 6).

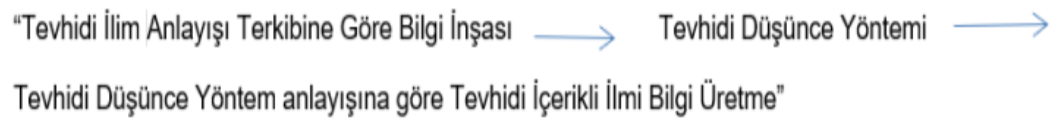
Pozitivist düşünce, hermonotik düşünce ve tevhidi düşünce yöntemlerine göre ‘‘çalışma’’ konusu incelenerek bu üç farklı yöntemle bilgi üretmesi, geliştirmesi aşağıda belirtilen tablo üzerinden açıklanmıştır.

	Pozitivist Düş. Yöntemi	Hermonotik Düş. Yöntemi	Tevhidi Düş. Yöntemi
	↓	↓	↓
Çalışmaya Yönelik Bilgi :	Tümevarım	Tümdengelim	Tüm v (İstikra)+ Tüm gelim (Talil)
Üretme Yöntemi	(Nicel)	(Nitel)	(Tevhidi Bütüncül)
Çalışmanın Niteliği:	Pozitivist/Sınıflı Çalışma	Hermonotik/Sınıflı Çalışma	Tevhidi Çalışma
Çalışmanın İnanç Kökleri:	La-dini /Pozitivist Etik	Teslisyan Etik	Tevhidi Ahlak(Hulk)
Çalışmanın Amacı :	Sömürü/Tekelciliği	Sömürüyü Geliştiren	Sınıfsızlığı ve Denge Düzenini
	Geliştiren Pozitivist	Hermonotik-Protestan	Sağlayıcı Tevhidi Çalışma
	Çalışma Etiği	Çalışma Etiği	Ahlakı
Çalışma Zihniyeti :	Seküler Güç İçin Çalışma (Dünyacı çalışma zihniyeti)	Çalış ve Kazan(Ethos) (Materyalist temalı iki dünyacı) Çalışma zihniyeti	İki Dünya için Helal Çalışmayı İçeren Tevhidi İki dünyacı Çalışma Zihniyeti
"Çalışma-Sermaye :	Salt Akılcı	Hermonotik Akılcılık	Tevhidi Akıl İçerikli
Sahibi İnsan"	Lib-Kapi. Girişimci	İçeren Liberal-Kap. Girişimci	Girişimci Fert(Kul)
Etkileşimi Açısında	Birey(Individual)	Birey(Individual)	İnsan
Çalışma-İşçi İnsan" :	Sınıflı, çatışmacı	Sınıflı, çatışmacı	" Tevhidi Hak" kavramı Üzerinden
Etkileşimi Açısında	İşçi tipi	İşçi tipi	Oluşan İşçi tipi

Şekil 3.6. Pozitivist düşünce, hermonotik düşünce ve tevhidi düşünce yöntemlerine göre "çalışma" konusu

Kaynak: (Şimşek, 2022)

Tabloyu incelediğimizde pozitivist düşünce, hermonotik düşünce ve tevhidi düşünce yöntemlerine göre çalışma konusunda, yöntemleri kullanan toplumlar arasında çalışma anlayışı birbirlerinden çok farklı olmaktadır. Türk İslam medeniyetini incelediğimizde;

Şekil 3.7. Tevhidi düşünce yöntemine göre bilgi süreci

Sürecine göre tevhidi çalışma ahlakı ve tevhidi çalışmada bilgi inşasındaki sistematığı görülmektedir (Şimşek, 2022, s. 155-156) .

Neticede tabloda da görüldüğü üzere üç farklı bilgi yöntemi kendilerinin düşünce yöntemleriyle bilgi sistemlerini kurmaktadır. Bu yöntemlerden tevhidi düşünce yöntem anlayışında; bilgi inşa etme kimliği, bilgi inşa etme yöntemi ve bilgi inşa etmeye karşı bakış açısının niteliğinde vahiy emrine girmiş bir akıl olduğu ve bu akıl çerçevesinden ele alındığı anlaşılmaktadır (Şimşek, 2022, s. 225-226).

Dünya üzerinde 3 tane düşünce yöntemi vardır. Bunlardan 2 tanesi Batı medeniyetinin pozitivist ve hermeneötik düşünce yöntemleri iken Türk-İslam medeniyetinin tevhidi düşünce yöntemidir. Tevhidi düşünce yöntemi Dünyayı madde + mana bütüncüllüğünde vahyin emrine girmiş akıl + kalp unsuru üzerinden ele alarak incelemektedir. Tevhidi düşünce yönteminin bilgi inşasında soyuttan somuta doğru gidilmektedir. Yani görünmeyenden görüne, içten dışa doğru bir yol izlenilmektedir. Pozitivist düşünce yöntemi la-dini yapısı ile manayı reddederek sadece tek taraflı bir yöntem izlemiş, hermeneötik düşünce yöntemi mana + maddeci bir yöntem izlediğini ifade etse de aslında hermeneötik düşünce yöntemindeki mana tevhidi düşünce yöntemindeki manadan çok farklıdır. Hermeneötik düşünce yönteminde yer alan “mana” Hristiyanlıkta bulunan teslis inancı nedeniyle akılcılaştırılmış materyalize edilmiştir. Tevhidi düşünce yöntemindeki “mana” Allah’ın tekliğini ifade ederek bunun üzerinden kâinatı anlamaya ve sistemler/medeniyetler kurabilecek bilgi inşa etmeye çalışmaktadır.

3.2.3. Tevhidi Düşünce Yöntemi ve Sosyal İlimlere Yön Veren Boyutu

Türk-İslam Medeniyetinin sahip olduğu düşünce yöntemiyle tüm çağlarda geçerli ve her türlü alana/bilime yönelik özgün düşünce ve bilgi inşa edebilmektedir. Bu düşünce yönteminin adı tevhidi düşünce yöntemidir. Türk İslam medeniyeti özgün olan tevhidi düşünce yöntemiyle milli kültür esaslı milli toplumunu kurmak ve içtimai/sosyal bir yapı kurabilmek için; ‘tarih felsefesi, ahlak, edebiyat, düşünce(felsefe), din, içtimaiyat(sosyoloji), hukuk, dil, tarih ve çalışma iktisat (üretim, tasarruf, vb.), nefsiyat (psikoloji), siyaset, eğitim vb. ilim alanlarında bilgi üretme metodunu ve ortak düşüncesini geliştirmek zorundadır. Bunu başarabilmek için tevhidi düşünce anlayışıyla tek içtimai/sosyal birliği sağlayabilmek en önemli ilmi faktördür. Türk İslam dünyasının parçası olan cemiyet/millet toplulukları ancak tevhidi düşünce yöntemiyle bilgi inşa ederek kurucu ve öncü ortak içtimai birliği sağlayabilir. Tevhidi düşünce metodu, Türk İslam cemiyetlerine bilgi inşa etmede ve düşüncede esas olan

yöntem birliğini sağlayabilecek tek unsurdur. Birlikçi yöntem anlayışı; “üretme” de, “eğitme” de, “tüketme” de, “çalışma” da “yaşama” da “iş” de,” tarihi anlamda, dili geliştirmede “fikir” de, düşünce” de vb. birleştirici unsurları ortaya çıkmasını sağlayacak özgün düşünce yöntemi “tevhidi düşünce” dir. Bu nedenle özgün düşünce yöntemi, sadece birkaç alanda değil tüm sosyal/içtimai sistemde (düzende/ Türk-İslam medeniyeti- milletler -devletler- ülkeler topluluğunda- cemiyetler topluluğunda) ifade edilen unsurların birlikteliğinin sağlanabilmesi açısından birincil öneme sahiptir. Ancak Türk İslam medeniyetinin parçaları olan milletlere, devletlere, ülkelere ve topluluklara bu birleştirici olan sosyolojik/içtimai en önemli öge tevhidi düşünce yöntemi 19.yy.’ dan sonra unutulmuş ya da unutturulmuştur. Türk-İslam medeniyeti, devletler/milletler/ülkeler- cemiyetler topluluğunda, bilgi inşa etme yöntemi ve düşünce üretme metodu olarak pagan ve salt akla dayanan pozitivist düşünce yöntemi veya hermonotik düşünce yöntemini kullanmak zorunda bırakılmıştır. Bu sayede dayatılan pozitivist/ hermonotik düşünce yöntemiyle Türk İslam medeniyetine bilgi inşa etmede ve düşünce geliştirmede bilim yapamıyor izlemine düşürülerek bir çeşit bağımlılığın içine düşülmüştür (Şimşek, 2022, s. 201-202).

“Göklerin ve yerin mülkün O’nundur...Her şeyi O yaratmış, O’na düzen vermiştir” Allah her şeyin yaratıcısıdır, O her şeye vekildir” (Zümer, 62) ayeti kerimelerin bizlere anlatmak istediği Allah’ın her şeyi yaratarak düzen verdiği ve ilk başlatanın Allah olduğudur. Allah yalnızca görüneni/madde/nesneyi yaratmış değil ayrıca ilimleri, sosyal düşünceyi, içtimai olay ve olguların, sosyal düşünce yöntemi dahil olmak üzere şer şeyin ama her şeyin yaratıcısıdır. Her şeyi yaratan Yüce Allah olmasından ötürü hakikat ancak tevhidi düşünce anlayışı ile incelenmelidir.(Şimşek, 2017, s. 22)

Yaratılan her şeyin belirli bir düzeni olması kâinattaki cümle varlığın tevhidi düşünce merkezli olduğunu göstermektedir. Kâinattaki her şeyin tevhidi düşünce merkezli oluşundan sebep insanın, bilgi inşa etmesinde, ilim yapmasında, düşünce sisteminde tevhit merkezli bir bakış açısı kullanmalıdır. Tek varlığı Allah olduğunu Kur’an-ı kerimin El -Hadid süresi 3. Ayetinde “O, Allah ilktir ve sondur, görünen de O’dur gizlenen de O’dur” ayeti ile ifade edilmiştir. Mutasavvıflar, ancak Allah aşkına kavuşanlar, duyanlar bütünleşme yani cem olmayı anlayabildiklerinde tevhidi algılayabileceğini ve insanın fark âleminde günlük yaşantısında ilim elde ederek bütünlüğü kavrayabileceğini söylemişlerdir. Kur’an-ı Kerimde, türlü türlü varlıkların

Allah'ın görünmez özelliklerinin ebedi ve ezeli varlığının küçük bir kısmının görünmesiyle meydana geldiği ifade edilmiştir. İşte bu görünen kısım cümle âlemi içeriden dışarıya doğru kaplamış olan, o mutlak ve sonsuz olan tek varlıktır. Allah (doğurmamıştır ki) kısmen evrene dönüşmezden evvelki ezeli ve evren yaratılmış olmasına karşın sonsuzluğuna, varlığına zarar gelmeyen ebedi haline teklik (ehadiyet) denir (Bilgiseven A. , 2005, s. 46-47).

Tam bu noktada Batı medeniyeti salt akıl ile Allah'ın ebedi ve ezeli halini idrak edemedikleri, her şeyi salt akıl ile anlamaya çalışmalarından dolayı görünmeyen onlar için kabul görmemiştir. Bu yüzden evreni anlamada mana boyutunu arka plana atarak sadece maddi boyut ile ilgilenmişlerdir. Aslın bu görünen âlemdeki bütün şeyler Allah'ın varlığının kanıtı olmaktadır bizlere. Materyalist düşünce bu görünmeyenin reddi ile tek taraflı yani maddi boyutla ilgilenerek bilgi üretirken tevhidi düşünce bütüncül yaklaşımıyla madde+ mana birlikteliğiyle farklı bilgi inşa etmiştir. Tevhit kavramına kâinatı esas düzen kurucusu gözüyle baktığımızda onun her şeyi incelemede iki yüzü yani zahiri/dış/madde ve batının/iç/manayı birlikte ele almasıyla bilgi inşa ettiği görülür. Bu bilgi üretme metodunda soyuttan somuta doğru giden ve somuta yön veren bir bütünlük vardır. Tevhidi düşüncenin mana boyutunu; hiçbir şey yokken “O” vardı anlamı, “La ilahe illa hüve/iç yüzü/soyut boyutu” insanların duygularıyla buna inanmaları ve iman etmeleri oluşturmaktadır. Bu da bilginin esas kaynağının ilahi kökenli olduğunu ve bu düşünceden hareketle bilgi inşa edilmesi gerektiğinin göstergesidir. Maddi boyutu ise “La ilahe illallah/dış yüzü/somut boyutu” nu, Dünyayı vahiy kaynaklı bilgi anlayışı ile incelemesidir. Tevhidi düşünce yönteminde de akıl bilgiye ulaşmada kullanılsa da Batı medeniyetindeki gibi salt akıl olmayıp vahiy kaynaklı bilen bir akıldır. Böylece tevhidi düşünce mana + madde boyutlarının birlikteliğiyle/ bütüncül bilgi inşa edebilmiştir (Şimşek, 2017, s. 149).

Türk İslam medeniyeti özgün düşünce yöntemi tevhidi düşünce ile 1200 yıl 3 kıtaya adaletle hükmedecek bilgiyi inşa etmiştir. Türk İslam medeniyeti tevhidi düşünce yönteminin madde + mana bütüncüllüğü, vahyin emrine girmiş akıl + kalp unsuru üzerinden iktisat, siyaset, eğitim, içtimaiyat, hukuk, çalışma, çalışma ilişkileri, üretim, sanayi vb. tüm alanlar konular için bilgi inşa etmiştir. İnşa etmiş olduğu bu bilgiler ile kurmuş olduğu sistemler/medeniyet günümüzde hala övgü ile bahsedilmektedir.

3.3. Türk-İslam Medeniyeti Olan Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti Devlet Tarihinde Tevhidi Düşünce Bilgi Üretme Yöntemi Anlayışından Pozitivist Düşünce Yöntemi Anlayışına Doğru Yönelimin Sosyolojik Süreci

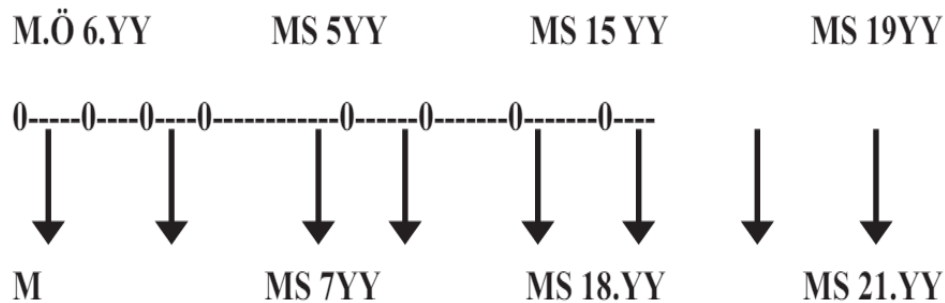
Bir medeniyetin ana kurucu düşünce yöntemiyle medeniyetin kendine özgü bilgi inşa etme yöntemi gelişir. Bu nedenle düşünce yöntemi bir toplum/medeniyetin özgün kurulabilmesi açısından temel ilmi kurucu faktörüdür. Düşünce yöntemiyle bir medeniyetin – toplumun kurucu toplum felsefesi oluşur (Şimşek, 2018, s. 204).

Böylelikle özgün bir toplum/medeniyet muhteviyatındaki her şeyin bilgisini, kurucu toplum felsefesi-düşünce yöntemi arasındaki etkileşimle inşa edilerek o medeniyetin/toplumun toplum sistemi/düzenini kurulmuş olur. Bu sebeple bir toplumun/medeniyetin sisteminin işlemesine vesile olacak unsurlardan olan; siyasal aklın ve kurumlarının yapılanmasında, milli aydının inşasında, üretimin gerçekleştirilmesinde, kültürünün idrak edilmesinde, çalışma düzenin (sisteminin) kurulmasında, eğitimin şekillendirilmesi vb. gibi medeniyetin “düşünce yöntemine” göre üretilen bilgi ile meydana geldiği gerçekliktir (Şimşek, 2022, s. 204). Buradan hareketle özetlemek gerekirse Türk İslam medeniyeti tüm bu ilimleri tevhit anlayışına göre oluşturulan düşünce yöntemiyle meydana getirerek özgün içtimai (toplum) düzenini kurmuştur. Yani Türk İslam medeniyeti tevhidi düşünce yönteminin bilgi üretme anlayışıyla kurucu toplum felsefesini oluşturmuştur. Bu sayede ise bütüncül muhteviyatlı milli içtimai yapısı meydana gelmiştir (Şimşek, 2022, s. 204).

Tevhidi düşünce esası ile inşa edilen İslam dininde Efendimiz (s.a.v.)’ me gelen ilk emir “oku” ile tevhit düşüncesine dayalı toplum yaşamı şekillendirilmiş ve böyle bir sistem kurulmaya başlamıştır. Burada bahsi geçen okuma tevhit yöntemine göre okumaktır ve emir olarak gelmiştir. Oku olarak kast edilen manevi ve maddi olarak okumaktır. Buradaki manevi okuma insanların iç dünyasını, metafizik yönünü okumasıdır. Maddi yani dışta okuma ise güneşi, kâinatı, ayı, gezegenleri okumaktır. Kısaca tevhidi düşüncede okumada aynı anda iki taraflı olarak madde ve manayı birlikte okumaya insanı yönlendirmektedir. Mesela tevhidi düşünce ile siyaseti okumak, insanı okumak, girişimciliği okumak gibi tüm ilimleri, alt dallarını tevhit merkezli okuyarak içtimai/sosyal dünya düzenini bir dengede tutabilme yöntemini sağlamaktadır (Şimşek, 2020, s. 25).

19.yy. dan sonra sosyal bilimlerde Avrupa merkezli oryantalistik bir bakış mevcuttur. 17.yy. sonlarında Batı’ da Avrupa merkezli dünya tarihsel dönemlerini adlandırılması

Modern Batı medeniyetinin toplumların tarihsel gelişim evrelerini isimlendirmesini aşağıdaki tablo üzerinden görebiliriz (Erşahin, 2017, s. 35);

Yakın Çağ ; **M.S. 18.YY**'dan(Fransız İhtilali) başlayıp, zamanımıza kadar

Kaynak: (Erşahin, 2017, s. 35)

98

zaman dönemi işte tüm bu zaman aralığını kapsamaktadır. Bu durumu aşağıdaki şekil üzerinde görebiliriz;

Bu (A) noktasında Kainat

“OL”(Kün) emri ile Yaratılmış,

Yani;-“Madde” Dünyası yaratılmıştır,

Şekil 3.9.Tevhidi zaman dönemi

Kaynak: (Şimşek, 2019, s. 177)

-“Zaman”ve “Mekan” oluşumu

-“Akla” hitap eden alan,

-La ilahe illallah(Tek İlah)

Yani;

“OL”(Yaratılma)

Zamanın başlaması

KIYAMET

---TEK VARLIK---O-----TEK İLAH-----O

La Hüve İlla Hu

La ilahe illallah(Tek İlah)

O-----TEVHİDİ İCTİMAİ TARİHİ DÖNEMİ-----O

Buna göre ;

T E V H İ T İ Z A M A N D Ö N E M İ

0-----0

Hz Adem(AS)

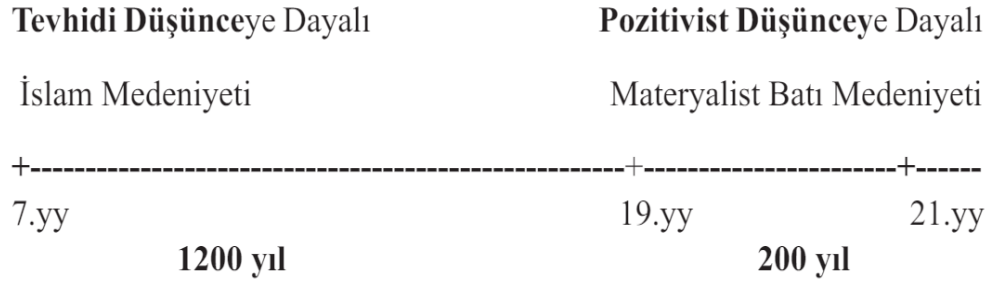

Kıyamet

Şekil 3.9. (devam) Tevhidi zaman dönemi

Kaynak: (Şimşek, 2019, s. 178)

Buna göre iki düşünce yapısı ve buna bağlı iki medeniyet şu şekilde oluşur;

Şekil 3.10. İki düşünce yapısı ve buna bağlı iki medeniyet

Kaynak: (Şimşek, 2019, s. 179)

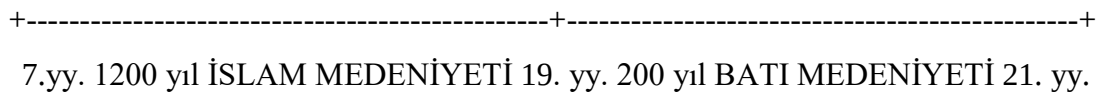
Söz konusu bu iki dönemin; siyaset, düşünce, medeniyet ve kimlik oluşturuıcı bilgi yöntemleri kendi medeniyetlerinin ana düşünce yöntemlerine göre sistemlerini; istikamet, iktisat, hukuk, üretim, çalışma, ahlak, eğitim, insan, kimlik, sevgi, sanayi vb. gibi anlayışlarını meydana getirmiştir.

Buna göre;

- İslam medeniyetinin toplum kurucu ana düşünce yöntemi; Tevhidi Düşünce ilmi yöntemidir.
- Batı Medeniyetinin toplum kurucu ana düşünce yöntemi ise; Pozitivist Düşünce'dir.

İslam medeniyeti 7. ve 19. yy. 'lar arasında tevhidi düşünce yöntemi ile tüm ilim dallarında madde + mana bütüncüllüğüne esas alarak özgün içtimai ilimler inşa ederek (felsefe, sosyoloji(içtimaiyat), çalışma, eğitim, girişimcilik, hukuk, siyaset, iktisat, sanayi vb. gibi) 1200 yıl doğrudan 3 kıtaya hâkim olmuştur (Şimşek & Çiçek, 2018, s. 236).

Dünya siyasi ve toplumsal gelişimini zamansal olarak milattan sonraki süreci aşağıda belirtilen çizelge üzerinden açıklayalım;

Yukarıdaki tarihsel gelişim çizelgesine baktığımızda Türkiye tevhidi düşünce anlayışı (kendi kültürel düşünce anlayışı) ile 19.yy. kadar bilgi inşa ederek dünya lideri olmuş ve diğer devletlere yön vermiştir. Türk İslam medeniyeti bu bağlamda toplumunda bulunan hac, misafirlik, siyasi akıl, zekât, ramazan orucu, kültürel bakış açısı, dünya algısı, diğergamlık-paylaşma vb. davranış ve tutumlarıyla birlikte tevhidi düşünce temelli tevhidi toplum (içtimaiyat), tevhidi siyaset, tevhidi iktisat ve benzeri ilimler ile toplumsal ilişkileri düzenlemiştir (Şimşek, 2020, s. 7).

İslam'ın yeryüzüne teşrifi ile birlikte medeniyetleri inşa eden yön veren özgün düşünce anlayışı Türk İslam medeniyetlerine de yansımıştır. Bu düşünce anlayışından nasiplenerek Osmanlı Devleti kendi özgün bilgi inşa etme yöntemi ile 19.yy. kadar lider konumunda olup diğer toplumları yönlendirebilecek bir güce sahip olmuştur. Ancak 19. yy.' da özden bir kopuş yaşanmaya başlamıştır. Bu özden uzaklaşma ve batılılaştırma hareketi bir anda olmayıp kısım kısım yaşanmıştır. Sultan 3. Selim döneminde başlayan bu özden uzaklaşma süreci sayfanın devamında daha ayrıntılı bir biçimde anlatılacaktır.

Bu konuda 3. Selim'in Halife, Sultan olması ve hal olayı olarak adlandırılan tahtan indirilme sürecinin düşünce yöntemini nasıl değiştirmiş, Batı taklitçiliğine nasıl yönelmiş sorularına cevabı “düşünce yöntemi dönüşümü-yozlaşma-yeniden inşa” süreçlerinin sosyolojik olarak incelenmesi ile açıklanabilir. Bu yüzden 3.Selim dönemi konumuz açısından çok önemli bir dönüm noktasıdır. 3.Selim zamanı Osmanlı Devleti'nin yeniçağa geri kalmamak için birçok alanda reformların yapılması ile bilinmektedir (Turhan, 1972, s. 192). Aslında bu dönem başta teknik alanda olmak üzere düşünce dünyası da dâhil olarak serbest ve gönüllü değişimlerin ve zorunlu içtimai dönüşümlerin yaşandığı bir geçiş dönemidir. Yani bu dönem tevhidi düşünce anlayışından Batılılaştırmaya/modern pozitivist düşünceye doğru geçiş sürecini sağlayan bir aralıktır. Bu dönemde, ara süreçte, grileşme/ikilirciliğe ortaya çıkmıştır (Şimşek, 2017, s. 60-66).

Bu geçiş süreci gönüllü serbest değişimi ifade eden amacın Batılılaştırmak değil Batı'daki değişimlerin idrakinde olarak kısmen liberal iktisat anlayışını kullanmayı ifade etmektedir. Ancak 2. Mahmut'un tahta çıkmasıyla zorunlu bir Batılılaştırma sürecine geçilmiştir (Turhan, 1972, s. 192).

1807 yılında 3. Selim'in hal edilmesi ile tanzim, tecdit ve yenileme olarak adlandırılan Batılılaşma dayatılmıştır. Böylelikle devlet, içtimai ve siyasal sistem, insan ve toplum tasarımı yön veren tevdidi düşünceden uzaklaşmış veya uzaklaştırılan bir dönem başlamıştır. Tevhidi düşünce yerine Fransız ateistlik-kaoscu sosyal düşünce sistemine yönelen toplum/devleti yöneten kamu/idare hukuku üzerinden kurulan yeni bir sistemle kültürel çözülme süreci içiresine girilmiştir. Bir başka çözülme alanı iktisat ve iktisat düşüncesinde yaşanmıştır. Ancak tevhidi düşünce anlayışı ile geliştirilen temel unsurlar her dönem ve çağda değişmez olarak kıyamete kadar bulunacaktır. İktisat ilmi ve iktisadi gelişmelerde sabiteler hariç diğer unsurlar maddi hayata göre şekillendirilerek tevhidi düşünce anlayışlı iktisattan uzaklaşmıştır. Tevhidi düşünce eksenli iktisat yerine aydınlanma düşüncesinin ortaya çıkardığı la-dini liberal iktisat anlayışına yönelmiştir. İngiltere' de kurulmuş olan klasik liberal iktisat düşüncesi ile yakınlık sonucu Osmanlı iktisat düşüncesine bu anlayış aktarılmaya başlanmıştır. 1808 yılından itibaren 3.Selim'in hal edilmesinden sonra ilk kez somut olarak tevhidi düşünce anlayışına dayalı devlet-toplum ve iktisat ve bunlardaki insan unsuru ilişkilerinden adım adım uzaklaşmaya başlanmıştır.

Artık Batı'dan modernleşme adı altında materyalist/pozitivist düşüncesinin öncüleri Osmanlı Devleti üzerinde açıkça çıkmaya başlamıştır.

Batılılaşmaya yönelten temelde 2 unsur vardır ki bunlar;

1. İngiliz liberal iktisat anlayışı, modeli ve uygulamalarıyla
2. Fransız ihtilalinin uyandırdığı ve ortaya koyduğu salt akılcı, ladinî ateistlik tabanlı sosyal düşünce anlayışıdır (Sayar A. , 2000, s. 186).

Söz konu bu iki madde; Osmanlı Devleti'nde devlet-toplum-iktisat ve insan düşüncesinde yeni kültüre yönelmesinde veya yozlaşmasında çok güçlü tesiri vardır (Şimşek, 2020, s. 14).

Sultan 3.Selim tahta çıktığında bu devlet nasıl kurtarılabilir? Sorusuna cevap olarak Avrupa'ya açılarak bunun sağlayacağı imkânları sorunun çözümü olarak görmüştür. İlk olarak ordunun düzelmesinin daha doğru olduğuna inanmaktaydı. Bu konuda ilk hamle olarak liberalizme yakın duruş sergileyen bir görünüm ortaya koymuştur. Fakat burada 3.Selim'in liberalleşmeye yönelik adımları İslam dinine ters düşmeyen iktisat siyaseti hedefleri içermekteydi (Sayar A. , 2000, s. 185).

Bundan sonrasındaki zaman; tevhidi düşünce-modern Batı düşüncesi farkı ile devlet ve devlete yön veren akıl, ana düşüncesi, medeniyetin öncelikleri, sistem yapılanması aydın- bürokrat ve insanın düşüncesinin, zihnini olmak üzere hepsinin karmaşıklaşmasının/grileşmesinin başladığı zamandır. Bu dönemi modernleşme adı altında liberalist düşüncenin devlete, devletin düşünce dünyasına, aydına/bürokrasiye hâkim olarak yön vermesini tohumlama süreci olarak ifade edebiliriz. Liberalizme duyulan bu yakınlık, gayrimüslim yapıya duyulan hayranlık sonucunda tevhit toplumundan ve tevhidi düşünceden tedrici bir süreç halinde zihnen kopuşa neden olmuştur. Aslında Batı'ya ve insanına, batının teknik yönüne karşı hayranlık duyulması tevhit inancındaki teknik öz nedeniyle tevhit düşüncesinin içtimai birlik anlayışına ters düşerek onu zedelenmesine yol açmıştır. Liberal düşünceye karşı yakınlık, tevhidi düşünce anlayışına karşı uzaklaşma ile Osmanlı Devleti zaafa düşmüştür. Osmanlı Devleti'nin düşünce yönteminde meydana gelen değişim medeniyetin içtimai alanda çözülmesinin ana sebebidir. Zira İslam medeniyetinde dinin dünyayı tümünden kuşattığı ve insanların ilahi emirde belirtildiği gibi Allah'a kul olmak için yeryüzüne gönderildiği açıktır. Tevhidi düşüncenin ürettiği bilgi ile dünya ölçeğinde bir düzen vericisi sistem kurulmaktadır. Böylece tevhidi düşüncenin dünya görüşündeki bütün unsurların güçlü bir metafizik bağı vardır. İşte bu bağ ile dünyanın maddi unsurlarını sistemleştiren bir düşünce yöntem anlayışı ile şekil almıştır.

Tevhidi düşünce yönteminin esas amacı maddi âlemdeki yani dünya üzerindeki her şeyin; iktisadi davranışın, tarımsal üretimin, üretimin, siyasetin, toplumun, çevre korumasının, kadının, eşin, çocuğun, devletin, gencin, eğitimin gibi bütün şeylerin Allah'ın emrettiği ölçülere göre düzenlenmesidir. İslam medeniyetinin hâkim devlet olmasını sağlayan Tevhid dini olduğunu Fetih Suresinin 29. Ayetinde belirtilmiştir (Şimşek, 2020, s. 14-16).

Bu ayette *”Muhammed, Allah'ın Resulüdür. Onunla beraber olanlar inkârcılara (materyalistlere, aydınlanmacı modernistlere) karşı çetin, birbirlerine karşı da merhametlidirler”*. Bu Ayeti Kerimeye göre tevhidi düşünce ile hareket eden içtimai sorumluluk taşıyan yöneticiler, kanaat önderleri, düşünce adamları, ilim adamı-aydınlar (öğretim üyeleri), girişimciler, eğitimciler, askerler gibi meslek erbabı insanların birbirine karşı merhametli ve dayanışma idrakinde olmaları belirtilmektedir. Bu bakış açısından baktığımızda tevhit düşüncesi ile hareket eden

fert veya toplumun tevhit dışı anlayışına karşı ona hayranlık duymayan, tepkili,(‘*aydınlanma düşüncesi, pozitivizm, eşitsizliği ve hak istismarı ve adaletsizliği besleyen sahte özgürlükçü liberalizm bakışına ve tekelci sömürücü kapitalizme, sekülerizme, salt akılcı (aklı tanrılaştıran) bilim anlayışına, jakobenzime...*’vb. gibi) olarak vatan-medeniyet-ahlak-kültür-din bilincini korumasıyla tevhidi düşünce merkezli medeniyetini koruyabilecektir. Ancak bu tevhidi düşünce anlayışından uzaklaşma sonrasında mesela siyasi süreçte Avrupa ile İslam farklılaşmasına idrakinde olmayan devlet adamları ve aydın kesimi meydana gelmiştir. Batılılaşma ile bu statüdeki insanların “modernleşme, pozitivizm ve salt akılcı (aklı tanrı yerine koyan) bilimin, bilimimiz” duydukları sevgi/muhabbet/hayranlık ile imanı yönden zaafa düşerek

dünyevileşmişlerdir. Böylece 19.yy.’da Osmanlı içinde bulunduğu buhrandan çıkışı salt akılcı pagan düşüncesine yönelerek bu düşünceye sevgi duyulmasına neden olmuştur (Sayar A. , 2000, s. 186).

Bunu “bir toplum/millet nefislerini (kendini) bozmadıkça, Allah onların durumunu değiştirmez” (Rad Suresi 11) ayeti kerimesi üzerinden baktığımızda Osmanlı aydınının Batıya ve Batı düşünce yöntemine duyduğu hayranlık çözülmenin en temel etkeni olmuştur (Şimşek, 2020, s. 17).

Bu sevgi hayranlık odaklı meyil etmenin sonucunda düşünce yöntemi- kültür değişmesiyle Osmanlı fikri ve fiili çözülmesine hız kazandırmıştır. Zira Batı salt akli ile makineyi icat etmiştir. Bu durum ayrıca 1. Yeni Türkiye’nin az gelişmişlik seviyesinde yıllarca anılmasına neden olmuştur (Şimşek, 2020, s. 17).

“...Onunla beraber olanlar inkârcılara karşı çetin...” ayeti kerimede belirtildiği gibi fertlerin sert ve tavizsiz olması gerekirken aksi yönde hareket edip Batı’ya hayranlık duymaları ilahi ölçütlere ters düşmelerine, tevhit nimetinin kıymetini bilmemelerine, emaneti layıkıyla taşıyamamaları ile sonuçlanmıştır. Bu Batı hayranlığı ahlaki çözülmeye de yansımıştır (Şimşek, 2020, s. 17).

Peygamber Efendimiz ’in (s.a.v.) hadisi şerifinde belirttiği üzere;

- “*Yemek yiyenlerin sofranıza birbirlerini çağırdıkları gibi, çeşitli ümmetlerin (toplumların, milletlerin) sizin aleyhinize birleşmeleri yaklaşmaktadır*”.

-Bunun üzerine ashtaptan birisi; “*Ey Allah’ın Resulü o gün (sayıca) az olacağımızdan mı (aleyhimizde birleşecekler) diye sorar.*

-Efendimiz (sav) şöyle cevaplandırdılar:

“Hayır, bilakis üzerinizdeki o gün (sayıca) çok olacaksınız. Fakat selin üzerindeki köpük ve çer çöp gibi olacaksınız. Allah, düşmanınızın kalbinden size karşı duyduğu “mehabeti (korkuyu) çekip alacak ve kalbinize “vehn” (zafiyet) ilka eyleyecek (bu sebeple düşmanınız sizden çekinmeyecek ve korkmayacaktır”.

-Bunun üzerine “vehn” nedir sorusu sorulur.

-Efendimiz;

“Vehn dünya sevgisi ve ölüm korkusudur” cevabını vererek bu hadisi şerifinde inançsız kişilere ve eserlerine hayranlık duymanın, içtimai ahlak çöküşünün ve devletin istikbali arasındaki ilişkiye dikkat çekmiştir (Topbaş, 2016, s. 25).

Hadisi şerifin ışığında baktığımızda tevhidi düşünce anlayışlı Osmanlı yöneticileri vehn duygusuna kapılarak yani dünya sevgisi, ölüm korkusu ve sekülerleşme ile dünyeviyata hayranlık duyarak, onu arzulayarak, salt akılcı bilgiyle dünyevileşmiş ve böylece ahlaki zafiyete uğramıştır. Böylelikle tevhidi düşüncenin kıyamete kadar devam edecek toplum/insan/medeniyet sistemiyle lider olan Osmanlı bu yön verme etkinliğinden uzaklaşmıştır. Taklide yönelen bu modernleşmecî unsurlar “kişi sevdiği ile beraberdir” hadisi şerifinde belirtildiği üzere materyalist ve pozitivist teknik dünyaya duydukları hayranlık ile yerli bürokrasi ve ilim kimliğinde gözükerek Batı’ya benzemeyi seven icraat ve akılla, batıcı bilimsel bilgi inşa etmiş ve devlete bu şekilde yön vermişlerdir. Modernleşme adı altında oluşan kültür çözülmesinde materyalist dünya aklı ile topluma tepeden bakan bir yönetim anlayışı da oluşmuştur (Şimşek, 2020, s. 18).

Ayet-içtimai/ahlak-düşünce yöntemi/toplum sistemi etkileşimleri açısından baktığımızda İslam dininde ferdin ve toplumun “Allah’ın sevdiğini sevmek, sevmediğine de karşı durmak (yani ona buğz etmek/kalben soğuk durmak)” idrakinde olup buna göre davranış sergilemeli ve bunu her alanda (aile, kadın, insan, sanayi, teknoloji, iktisat, siyaset, devlet, üniversite ve girişimcilik vb. gibi) uygulayarak kurucu şahsiyet kuralına bağlı kalmalıdır. Kısacası tevhidi düşünce anlayışını her alanda uygulayan yönetici, ferdin, ilim adamının şahsiyetli tavır sahibi olarak tevhidi net bir duruş sergilemelidir. İşte bu hassas ahlaki anlayışından uzaklaşmak Müslüman kişilerde vehmin oluşması demektir. Oluşan bu vehm (dünya sevgisi) ile toplumda

yozlaşma hızlanır, ilahi yardım eksilebilir (maddi dünyayı etkisi altına alan tevhidin soyut tarafı) ve bunlar pozitivist akıl üzerinden bakıldığında görülemez. Tevhidi emir ve yasakların dışına çıkılması İslam ile bağdaşmayan taraflara yönelmek yani çerçevenin dışına çıkılması Fetih Suresi 29.ayeti kerimede belirtildiği gibi medeniyetin/toplumun çözülmesine, çöküşün soyut temellerinin oluşmasına neden olmaktadır (Şimşek, 2020, s. 19).

3.Selim devrinde çözümlerin başlatıldığı, kültürel değişmelerin olduğu söylene de aslında devlet erkânı bu süreçte düşünce ve niyetlerinde tevhidi düşünceden doğrudan uzaklaşmak yoktur. Ayrıca Batı' ya benzeme, Avrupa kültürünü alma ve Batılılaşma ile devleti buna yönlendirmeye mevcut devlet erkânının yatkınlığa da tam olarak yoktu. Sefaretname sahibi sefirlerin “Batı ile yüz yüze gelen Osmanlı aydınının satih üstü” yüzeysel görünümü çıplak gözle gördükleri belirtilmiştir. Bu yüzden 3.Selim devrinde yapılan reformların iktisadi inşa edici bir tarafının bulunmaması nedeniyle tevhidi düşünceye dayalı yönteminden ve özünden doğrudan bir kayma söz konusu değildir (Sayar A. , 2000, s. 186).

Ayrıca 3.Selim devrinde yaşanan Fransız ihtilalinin Osmanlı Devlet erkânında, aydınlarında ve saray çevresinde ani bir düşünce değişimine ve yeni bir tavır takınmasına da neden olmadığı bilinmektedir. Osmanlı aydınlarından olan Atıf Efendi Fransız ihtilali için; “Voltaire ve Rousseau demekle maruf ve meşhur zındıkların ve anlar misali dehrilerin...” , “erbab-ı fitne ve fesad”ı bunları söylemiştir. Bu sözler dönemin aydın kesiminin bu olaya bakışını, görüşünü ortaya koyması açısından önemlidir (Sayar A. , 2000, s. 187).

Bu sözlerde belirtildiği üzere Osmanlı aydını Fransız ihtilalini ve aydınlanma düşüncesini tevhidi düşünce anlayışından değerlendirerek bunları zındıklık olarak belirtmiş ve böylece hala özgün düşünce anlayışına sahip olduğunu göstermiştir (Şimşek, 2020, s. 20).

1808 yılında 2. Mahmut ile Batı medeniyet değerlerine yönelik başlamıştır. 1830'lu yıllarda Osmanlının tepe devlet erkânı ve eliti Fransız pagan “'kaoscu” sosyal düşünce anlayışına ve İngiliz iktisat sistemine yönelişi hızlanmıştır. Osmanlının önemli bürokratları devletin kültürel çözülmesine çareler arar gibi gözükürken bir yandan da modern dehri / materyalist- liberal düşüncenin unsurları olan siyasi, ekonomik ve kurumlarda değişiklik yapılarak kültür değişmesi ihtiyacından bahsediyorlardı. Bu

döneme “zorunlu düşünce değişim dönemi” denilerek tohumlama dönemi artık bitmiş sayılmaktadır. Düşünce yönteminde yaşanan bu değişim ile önemli bürokratik makam sahipleri yaşanan değişim sayesinde devlete hâkim olma fırsatını elde etmişlerdir (Sayar A. , 2000, s. 188).

Vaka-yı Hayriye olarak adlandırılan Yeniçeri Ocağının 1826 yılında kaldırılması Batılılaşma ve düşünce değişimi bakımından çok önemli bir olaydır. Bu olaydan sonra Tanzimat Döneminin temeli hazırlanmaya başlanmış ve bu tarihten sonra her iktidar devletin geleneksel “din-(tevhidi) devlet bütünselliği” algısından adım adım uzaklaştırılmaya başlanmıştır (Meriç, 1975, s. 64).

Bu olayların çok az konuşulması liberalleşmenin ve Batıcılığın tarafını savunanların seslerinin güçlü çıkmasıyla yerli düşünceyi anlatanların kendine güvensiz olarak anlatılmasına neden olmuştur (Şimşek, 2020, s. 22).

Batılılaşma süreciyle birlikte yavaş yavaş Türk İslam dünyasındaki üniversitelerde Türk İslam mahreçli adları olan öğretim üyeleri olması ve Türkçe konuşulmasına karşı aynı insanımız "ladinî düşünce yöntemli materyalist sosyal düşünce yapısına ve pozitivistliğe bağlı düşünce üreten bilim adamları" olmuşlardır (Şimşek, 2020, s. 25).

19.yy. gelindiğinde Tanzimat Fermanının ilan edilmesinin ardından Osmanlı Türkiye ‘sindeki toplumu, özgün bilgi üretme yöntemi olan tevhidi düşünce yöntemi ile inşa edilen kimliğinden, kültüründen, özgün bilgi üretme özelliğinden yavaş yavaş uzaklaşmış veya uzaklaştırılmıştır. Böylece 1923 yılında yeni/modern Türkiye ortaya çıkmıştır. Bu yeni Türkiye’ de 15 Temmuz 1921’de Ankara’da Maarif Kongresinde bu yeni kurulan devletin temel ilkeleri belirlenmiş, toplumun hayat tarzı şekillendirilmiş, yeğlenen dünya görüşünün kabulü, akademik bilgi üretme yöntem tercihinde, aydınlar kimliklendirilmesi vb. kararlar alınmıştır. 17 Şubat-4 Mart 1923 tarihinde İzmir İktisat kongresi toplanmıştır. İzmir iktisat kongresinde toplumun ekonomik yaşam intizami ve Maarif kongresinde toplumun milli eğitim-akıl ilişkisi, liberal/kapitalist toplum-pozitivist düşünce yöntemi üzerinden oluşturulmuştur. İktisat kongresinde Mahmut Esat Bey’in bu durumu; yeni toplumun biçimlendirilmesini, yeni düşünce yöntemi konusundaki sözleri ile daha net anlaşılabilecektir (Şimşek, 2022, s. 204-205).

Mahmut Esat Bey;

” Yeni Türkiye’nin iktisadiyatı mevcut iktisadi sistem ve siyasetlerinin hiçbirinin aynı olmaz. Memleketimizin iktisadi mana ve ihtiyacına iktisat tarihimizin ruhiyatına muvafık başı başına bir iktisat siyaseti, takip eylemek mecburiyetindeyiz. Biz iktisat meslekleri tarihinde mevcut mekteplerin hiçbirisine mensup değiliz. Buna ben Yeni İktisat Mektebi diyorum. Yukarıda zikrettiğim hiçbirisine mensup olmamakla beraber memleketimizin ihtiyacına göre bunlarda istifade etmeyi de ihmal etmeyeceğiz. Yeni Türkiye’nin muhtelif bir iktisat sistemi takip etmesi gereklidir. İktisadi teşebbüs kısmen devlet ve kısmen teşebbüs-ü şahsi tarafından deruhte edilmelidir. Hülâsa bazı hususta iktisadiyatımızı devletleştirme usulünü takip edecek bazı hususta iktisadi teşebbüslerini şahsi teşebbüslere terk edecektir.” (Koç , 2010)

Ayrıca

“Zannolunmasın ki ecnebi sermayesine hasımız; hayır bizim memleketimiz geniştir. Çok emek ve sermayeye ihtiyacımız var. Kanunlarımıza riayet şartıyla ecnebi sermayelerine lazım gelen teminatı vermeğe her zaman hazırız. Ecnebi sermayesi bizim sanayimize inzımmam etsin ve bizim ile onlar için faydalı neticeler versin ” (Tezel, 1994, s. 149).

Sözleri ile Esat Bey yerli girişimciliği geliştirilmesi açısından pozitivist düşünce yöntemi ile meydana gelen kapitalist/liberal ekonomi modeline olan ihtiyacı ifade etmiştir. Böylelikle Yeni Türkiye’de toplumsal yapının inşası- düşünce yöntemi ilişkisi ile yapılanmasında artık pozitivist muhteviyatlı yeni kurucu düşünce yöntemi kabul edilerek pozitivist temelli kurucu toplum felsefesi benimsenmiştir. Bu nedenle Yeni Türkiye’nin medeniyet/toplum sisteminin kurucu yol haritası pozitivizm üzerinde belirlenmiştir. Kurucu toplum felsefesi-düşünce yöntemi genel kaidesi bu yeni kurulan medeniyete, sosyal içerik olarak pozitivist düşünce yöntemi- pozitivist kurucu toplum felsefesi etkileşimi ile aktarılmıştır. Yeni Türkiye kendi yapılanmasında kurucu toplum felsefesi-düşünce yöntemi genel kaidesini net bir şekilde belirtmiştir. Böylece yeni kurulan bu ülke yeni kültüründe bu yeni düşünce yöntemini (pozitivist düşünce yöntemini) düzenleyerek resmî ideoloji konumuna getirmiştir (Şimşek, 2018, s. 25).

Yeni Türkiye Cumhuriyeti’nde salt akıl ile bilimsel inşası kurulan pozitivist düşünce yöntemiyle yeni siyasi çevre ortaya çıkarılmıştır. Bu nedenle yeni kurulan devlette kurumsal yapı ve devletin temel ilkeleri tevhidi düşünce yönteminden uzaklaştırılıp pozitivist düşünce yöntemi anlayışına doğru yönelmiştir (Şeker, 2007, s. 5).

Bu yönelme ile birlikte öncelikle kültür-devlet-toplum ve din ilişkilerinde büyük değişimler olmuştur. Bu değişimleri, yönelmeyi teşvik eden yapısal farklıklar meşrulaşmış olup kabul gören bu yeni düşünce yöntemi, pozitivist düşünce yöntemi

ile gerçekleştirilmiştir. Neticede Yeni Türkiye Cumhuriyeti pozitivist düşünce yöntemini ve felsefesi kabul ederek buna göre devlet kurumsal yapılanmasını inşa etmiştir. Bu sayede modern Batının kurucu düşünce yöntemini aktarmacılıkla taklitçilik ile alan Yeni Türkiye yeni devlet, toplum yapılanmasında bu yöntem inşa edici kurucu düşüncesi olmuştur. 20.yy. başlarından itibaren günümüze kadar bu aktarmacı/taklitçilik ile gelen düşünce yöntemi Yeni Türkiye’de hala devam etmektedir (Şeker, 2007, s. 15).

Sosyal ilimler açısından aktarmacılık ve taklitçiliğe baktığımızda bu unsurların medeniyeti/toplumu sıg bırakarak o medeniyetin/toplumun özgünlüğüne ulaşmasına engel olmaktadır. Böylelikle aktarcamacılığa ve taklitle itilen medeniyet/toplum/yapısal unsurlar düşünce yönetiminden dolayı kendi özünde var olan cevherini söndürmekte veya buna yönlendirilmiş olmaktadır (Özakpınar, 2002, s. 125).

İfade edilen bu medeniyet/toplumsal yapı kurucu toplum felsefesini/ kurucu toplum düşünce yöntemini değiştirince kendi hakikatini kaybederek bir obskuranizm içine düşmüş olmaktadır. Obskuranizm; Fransız kökenli bir kelime olup obskucurité ‘den türetilmiştir ve anlamı karanlıktır. Türkçeye bu kelime ‘’bilmesinlercilik’’ olarak geçmiştir. Sözlükteki anlamı ”bilgiye *sahip olanların onu paylaşmak istemeyip tekelinden tutmak istemesi durumu*” dır. Obskuranizmin sosyolojik muhteviyatının modern Türkiye’ ye etkilemesiyle ortaya çıkan etmenleri sosyolojik olarak incelemek gerekmektedir. Buna göre düşünce yönteminin ideolojik kabulü, obskuranizmin etkileriyle modern Türkiye’nin özgün bilgi inşa etme anlayışı kurucu tevhidi toplum felsefesi ve tevhidi düşünce yöntemiyle her ilim dalına yönelik bilgi üretme anlayışı günümüzde tamamen unutulmuş veya unutturulmuştur (Şimşek, 2021, s. 12).

Böylelikle 1923 yılından itibaren obskuranizm-düşünce yöntemiyle modern Türkiye, modernist sosyal bilim inşasıyla bilme ve bu bilme ile düşünüp bilgi inşa etmeyi resmî ideolojik anlayış olarak kabul etmiş ve bunun neticesinde üniversiteyi, toplumu yönlendirmiştir. Bu süreçte her şeyin bu yeni yöntemle okunmasına başlanmıştır. Modern Türkiye aktarmacılık ve taklit muhteviyatlı bu yeni düşünce yapısı ve bilgisiyle somut neticede kendi bilgi üretme sistemine yön vermiştir. Hâlbuki 7.yy. ‘dan 19.yy. kadar Türk İslam medeniyeti kendi özgün tevhidi düşünce yöntemi bilgi üretme anlayışıyla 1200 yıllık süreçte üç kıtayı hâkimiyet altında tutmuştur. Bu süreçte Türk İslam medeniyeti sanayi/ahilik, siyaset, toplum, iktisat, felsefe, ahlak, eğitim vb.

tüm sosyal/içtimai ilim alanlarında tevhidi düşünce yöntemi ile bilgi üretmiştir. Lider konumunda olan Türk İslam medeniyeti madde + mana bütüncüllüğü yöntemiyle dünya siyasetine yön vermiştir (Şimşek & Çiçek, 2018, s. 236-237).

19. yüzyıl ve devamında hermeneötik düşünce yöntemi, pozitivist düşünce yöntemi, modernleşme, materyalist içerikli yapısıyla düşünce ve bilgi üretme yöntemi, modern Türk toplumunun merkezi halini almıştır (Şimşek, 2020, s. 54).

Bu durumun neticesinde İbn' ül Arabi, Gazali, Mevlâna gibi önemli âlimlerin bizlere bıraktığı bilgi mirasına pozitivist düşünce yöntemi üzerinden bakılmıştır. Pozitivist anlayış ile bu bilgilere bakmak modern Türkiye' de obskuranlıkta neden olmuş, gerçeği bilme ve anlamadan uzaklaşmıştır (Şimşek, 2013, s. 40).

Bu durum Türk İslam medeniyetinin cemiyet yapıları olan topluluklar, toplumlar, devletler, ülkeler, milletlerin; Batının düşünce yöntemi olan pozitivist sosyal düşünce yöntemine ve bu yöntemin ürettiği bilgi metodunu taklit etmesine itilerek görülmüştür. Türk-İslam mensubu cemiyet yapıları, obskuranizm ve bağımlı aktarmacı düşünce yöntemine tabi olmuşlardır. Ancak Türk İslam medeniyetine ait olan milletler/ülkeler/ devletler/ topluluklar ve elbette ki Türkiye bu salt akıl temelli, paganist olan pozitivist düşünce yöntemine tabiliğin neticesi olan ilmi hüsranlıktan kurtulması çok önemlidir. Bu kurtuluş ancak Türk İslam medeniyetinin tekrar ortak ve özgün düşünce yöntemine dönmesi ile gerçekleşecektir (Şimşek, 2020b, s. 116).

Türk-İslam medeniyeti 7.yy.'dan 19.yy.'a kadar tevhidi düşünce yöntemi ile 1200 yıl 3 kıtaya adaletle hâkimiyet kurabilecek bilgiyi inşa etmiştir. Ancak 19.yy.'da özden yavaş yavaş bir kopma yaşanmaya başlayarak Batı medeniyetini taklit etmek, modernleşme adı altında gerçekleşmiştir. Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin 1923 yılında İzmir İktisat Kongresinde aldığı kararlar ile Batı medeniyetinin materyalist/pozitivist düşünce yöntemi ve bu yöntemle ürettiği bilgiler medeniyetimizce kabul edilerek özgün düşünce yöntemimiz tevhidi düşünce yöntemi; toplumumuz ve aydınımız tarafından unutulmuş/unutturulmuştur. Batı medeniyetinin materyalist/pozitivist/hermeneötik düşünce yöntemleri ile ürettiği bilgileri ve bu bilgiler ile kurduğu kurumları/ bilim dalları/sistemleri kültürel izafilik dikkate alınmadan aktarmacılık/taklitçilik ile medeniyetimizde uygulanmaya çalışması toplumsal yapıda çok çeşitli sorunları meydana getirmiştir.

4. TÜRK – İSLAM VE BATI MEDENİYETLERİNİN ‘‘DÜŞÜNCE YÖNTEMLERİ/ BİLGİ ÜRETME YÖNTEMLERİ’’ ÇERÇEVESİNDE

4.1. Girişimcilik ve Girişimcilik Zihniyeti

Fransızca “entreprendre” ,Almanca ’da “unternehmen”, Türkçe ’de “üstlenmek” anlamlarına gelmektedir girişimcilik kavramı. Arıkan’ın ifadesine göre girişimci işletmeyi organize eden, risk alan ve yöneten, sorumluluk alan kişidir (Arıkan, 2004, s. 45). Günlük yaşamda girişim; “*bir işi yapmak için harekete geçme, başlama, kalkışma durumunu*” tanımlamakta iken girişimci; “*böyle bir durum içinde yer alan girişken kişi*” yi ifade etmektedir. İktisadi çerçevede girişimci pazar arayan kişi, talebi ve arzı yönlendirendir. Girişimcilik ise kaynakları ekonomik anlamda kullanan, harekete geçirme işlemidir (Aytaç & İlhan, 2007, s. 102).

Girişimcilik kavramını bugünkü anlamda, iktisadi olarak tanımlamak, kapitalizmden kaynaklanmaktadır. Girişimcilik kavramı 19. yy. sonu 20.yy. başlarında iktisat literatürüne girmiştir. Fransız ekonomist Cantillon girişimciyi; ‘ ‘ *gelirleri belirsiz, harcamaları ise belirli koşullar içerisinde faaliyet gösteren kişi* ’ ’ olarak tanımlamış ve bu tanımlama ile iktisadi anlamda kavramı kullanan ilk kişi olmuştur (Aytaç & İlhan, 2007, s. 102).

McClelland girişimciyi; ‘ ‘ *girişimci çaba gösteren işini sağlama alan, sorumluluk sahibi gerektiğinde risk almayı bilen kişi* ’ ’ olarak tanımlamış ve girişimcinin başarısı sayesinde toplumun ekonomisi geliştiğini öne sürerek toplum ekonomisi ve girişimcilik arasında bir ilişki kurmuştur (Şimşek, 2013b, s. 107)

Say girişimciyi; “*bütün üretim faktörlerini bir araya getirerek kıymetli olduğu sanılan bir malı üreten ve elde edeceği kâr için riski göze alan kişidir*” olarak tanımlamış ve bu tanım günümüzde girişimciyi ifade etmek için kullanılan tanım olmuştur (Aytaç & İlhan, 2007, s. 103).

Girişimcilik genelde liberal kapitalist ekonomi zihniyeti çevresinde tanımlanmıştır. Bunun nedeni 19.yy. sanayi devrimi ve peşine meydana gelen kapitalist düzenin Batı medeniyetinde sistemleşerek Batı dışı toplumlara dayatılmasıdır. Batı medeniyeti madde odaklı, tek taraflı olarak dünyayı algılayan, salt akıl ile her şeyi anlamaya çalışan bir medeniyet olarak bu niteliklerini girişimciliğe de aktarmış ve sonuçta girişimcilik kapitalist sistem içinde amacı kar etmek olan ve kar için her türlü riske

girebilen kişi olarak açıklanmıştır (şimşek, 2008b, s. 134).

Girişimcilik toplumda üretimi sağlaması açısından toplumdaki zihniyete göre oluşmuştur. Bir düşünme biçimi olan zihniyet kişilere olaylar ve olgular karşısında nasıl bir tutum, davranış sergilemesi gerektiğinin alt yapısını kişiye öğretilmiştir. Bundan dolayı girişimci faaliyetlerine zihniyetine göre yön verir. Ülgener girişimciliğin liberal kapitalist yaklaşımın tanımlarından daha geniş anlamının olduğunu belirterek girişimciliğin toplumsal kültürden etkilendiğini ve bu etkinin girişimcinin faaliyetlerine yansıdığını söylemiştir. Ona göre girişimcilik toplumsal kültüre bağımlı olmasından ötürü her bir toplumda farklı bir girişimcilik modelinin olması gerektiğini, toplumların özgün kültürü nedeniyle girişimciliğe farklı farklı baktığını ve zihniyetlerine göre davranışların, tutumların ortaya çıktığını belirtmiştir (şimşek, 2013b, s. 109).

Toplumsal yapı içinde görülen girişimcilik zihniyeti, sermaye biriktirme odaklı zihniyet gibi sosyal gelişime etkisi olan maddi kaynaklı olguların aynı süreç içinde farklı toplumlarda, sosyo-kültürel yapılarda, farklı ve ortak yanları vardır. Yani bir topluluk içindeki girişimcilerin başka bir topluluktaki girişimci tiplerine benzeyen ve benzemeyen yönlerinin olduğu ifade edilmiştir. Girişimcinin kültürel nosyonu onun; madde/madde ve insan/madde ilişkisinde zihniyetini etkilerken diğer yandan içinde var olduğu kültürde toplum/ girişimci ilişkisindeki eylemlerine ve davranışlarına yön verir. Bu sözü edilen ilişkilerde girişimcinin sahip olduğu kültüründen dolayı ortaya çıkan özgünlük oldukça etkilidir (şimşek, 2006, s. 66-67).

Girişimci içinde olduğu sosyo-kültürel yapıdan başka bir toplumun sermaye biriktirme yolunu veya daha farklı bir sermaye birikimi oluşturma yöntemlerini tercih edebilir. Burada girişimci insanın tavır, değer, tutumlarından meydana gelen özgün zihniyeti kendisinin sermaye biriktirmedeki tavrına da etki eden önemli bir olgudur. Zira soyut-mana zihinsel inşası ile oluşan zihniyetin, sosyal eyleme dönüşebilmesiyle somut olarak ortaya iki boyutlu etkiye dayalı bir tablo gün yüzüne çıkmaktadır (şimşek, 2004, s. 82).

Girişimci ekonomik değerlerin oluşturulabilmesi için en önemli üretim unsurudur. Girişimci insan piyasaları takip ederek talep boşluğunu yakalayabilen, talep değişmelerini takip edebilen ve bunun için gerekli şeyleri yaparak uyum sağlayan, yeni talepler inşa eden, kaynak toplayabilen, kaynakları üzerinden yatırım yapabilen,

rekabetten kaçmak yerine rekabetin öneminin farkında olan, riske giren, sorumluluk sahibi, atak ve yeni yeni icatlar peşinde koşan kişilerdir. Kar elde edebilmek için kendisine her şeyi mubah olarak tanımlayan, tekelci olan, vergi kaçırarak, tüketiciyi kandırarak para kazanan kişileri gerçek girişimci olarak tanımlayamayız (Müftüoğlu, 2002, s. 15).

Sosyolojik açıdan bir toplumun içinde yetişen insan ve girişimcisi doğal olarak içinde bulunduğu toplumun kültür sistemini de muhteviyatında bulundurur. Böyle bir girişimci yetiştiği toplumun ahlak, zihniyet ve değerler sistemini kendi sosyal/toplumsal faaliyetlerine yansıtarak girişimciliğini söz konusu bu zihni, değerler ve kültürel anlama göre yönlendirmektedir. Diğer yandan toplumların kültürleri arasında farklılık ve benzerlikleri bulunduğu için bu farklılıklar toplumda özgün insanın faaliyetlerini, davranışlarını kültür ve zihniyet çerçevesinde ortaya koyar. Bu sosyal gerçekliği göz ardı ederek toplumdaki sanayicilik, eğitimcilik, girişimcilik vb. gibi alanlarda hem zihniyet ve kültür dünyası hem de bilimsel akla uygunluk bakımından yapılan analizlerde hata yapmaya yanlış yönlendirmelere sebep olacaktır. Bu hatalara düşmemek açısından sosyal realite kavramına çok dikkat edilmelidir. Zira sosyoloji biliminde toplumlardan kurumlardan meydana gelmektedir. Bu kurumlar; eğitim, siyaset, aile, ekonomi ve din gibi her toplumda olan kurumlardır (Fichter, 2004, s. 144).

Ancak kurumların içeriğinin toplumlar arasında farklılaşmasından dolayı toplum-şey- insan ilişkisini farklı farklı algılamaktadırlar. Bu sebeple toplumların üretim, girişimci, girişimcilik, sanayi ve üretim süreçleri birbirlerine bazı noktalarda benzerlik gösterse de gerçekte toplumsal zihniyet dünyaları nedeniyle girişimcilik, girişimci ve sanayi anlayışların da farklı özgün anlayış oluşmaktadır. Toplumsal yapıların unsurları olan kurumlarda birbirinden farklı zihniyet ve kültür muhteviyatı olması nedeniyle ayrı değerler ve bu değerlerin meydana getirdiği kişiliği ortaya koymaktadırlar. Böylelikle toplumsal yapıda birey-üretim, birey-toplumsal, birey-toplum ilişkilerinde farklılıklarıyla zihniyet içeriği bakımından birbirinden farklı sosyal davranış sergilemektedirler. Bu açıdan toplumsal anlamlar ve değerler toplumda meydana gelen nesnel davranışları yönlendirmede önceliklidir. Türk sosyo kültür sistemini ele aldığımızda bu toplumda üretim ve çalışma ilişkilerinde işveren, girişimci, sermaye sahibinin çalıştırdığı işçinin ücretini, hakkını işçinin alınını teri kurumadan tam ve

eksiksiz olarak hızlıca vermesi zorunlu olarak görülür. Bu ahlaki şartlar altında çalışan işçi işini huzur içinde, güvenli bir şekilde yaparak yüksek bir motivasyona sahip olur, görevini layıkıyla gönüllük esasıyla yapar. Böylelikle toplumsal iş ahlakı zihniyeti sayesinde dayanışma duygusu meydana gelir ve bununla birlikte toplumsal barış gönüllülük esasıyla kurulmaktadır. Ancak Batı medeniyetinin materyalist temelli kapitalist-liberalist toplumunu incelediğimizde Türk toplumundaki çalışma ve üretim ilişkilerinden, bu ilişkileri meydana getiren kültür ve zihniyet dünyasından çok farklı bir dünya karşımıza çıkmaktadır. Batı liberalist toplumunda aynı üretim ilişkisi karşımıza monotonluk, çatışma, işe yabancılaşma ve ilk zamanlarda işçinin haklarını alabilmesi için sendika yolunu kullanmak zorunda kalması çıkmaktadır. Kısaca Batının liberalist girişimciliği güvensizlik ortamı inşa etmiştir. Bu nedenle toplumda üretimi gerçekleştiren liberalist girişimcinin tekelci bir zihniyete bürünmesiyle işçi kesimi ile bağları zayıflamış ve bunun sonucunda ise bireyin atomizasyonunu, çatışma kültürü meydana çıkmıştır (Şimşek, 2006, s. 69-70).

Tekelcilik kavramına Türk sosyo kültürünün özgün zihniyet/kültür anlayışı üzerinden baktığımızda bu kavram iktisadi bir konu olarak değil toplumun büyük bir kısmının haklarının gasp edilmesi olarak görülmektedir (Şimşek, 2006, s. 70).

Türk toplumunda tekelcilik unsuru yalnızca iktisat ve üretim konusu olarak görülmez. Türk sosyo kültürel zihniyet dünyası anlayışına göre tekelcilik toplumun ahlaki ve değer açısından ele alınışıyla iktisadi etkisinden daha çok sosyolojik etkilerine odaklanılmıştır. Türk toplumu özgün yapısındaki anti tekelci bir zihniyetle oluşturduğu diğergam iktisat anlayışı sayesinde gelir dağılımındaki adaletsizliği önlemiş ayrıca üretim ilişkilerinde pozitif rekabeti benimsemesiyle onun kendi özgün zihniyet ve kültür dünyası üzerine iktisat-ahlak etkileşimi ile birlikte bir üretim gerçekleştirme isteği olduğunu göstermektedir. Fakat 18.yy.'da Batı medeniyetine baktığımızda aydınlanma felsefesinden temel alan materyalist pozitivist düşünce (Cevizci, 2002, s. 11) ile meydana gelen liberalist zihniyet ve kültürde insan insanın kurdu olduğunu kabul eden iktisat anlayışı tekelci ekonomik zihniyeti meydana getirmiştir. Ülger'e göre bu klasik iktisat anlayışı toplumsal (manevi boyutun) ifadelerin etkilediği zihniyet dünyasının kişinin ekonomik eylemlerini etkilemediğini ifade ederek insan, klasik iktisat anlayışında sadece iktisadi bir unsur olarak nitelenmiş soyut homoeconomicusdur (Sayar G. , 1998, s. 231).

Bu oluşan yapıda insan ölümüne rekabetçilik ve adaletsiz gelir dağılımı içerisinde topluma karşı yabancılaşan, a-sosyal olan, yalnızlaşan bir varlık halini olarak bu zihniyetini toplum- birey ilişkisine de yansıtmıştır. Böylece bu iktisat- ahlak ilişkisi üzerine kurulmuş toplumsal yapıda toplumsal barışın bozulması, çatışma, ekonomik ve siyasi açıdan gücü elinde tutan toplumun çok az bir kısmını oluşturan hegemonik elit bir kesimin varlığı toplum yapısında oluşur. Bu ifadelerden yola çıkarak Batı toplumunun girişimcilik, üretim, işçi ilişkileri, iktisat gibi konularda sadece nesnel kültür açısından incelediği sonucuna varılmaktadır. Böylelikle Batı medeniyeti pozitivist liberal felsefe temelli tekeli siyasi unsurlarını rasyonalite olarak meşrulaştırmış ve bunu diğer toplumlara dayatmıştır. Bunun sonucunda ise Dünya'daki sosyal barışı ve Türk toplumu gibi medeniyet inşa etmiş toplumların iktisadi, sosyolojik ve siyasi yapılarını bu iktisat felsefesi üzerinden oluşturmak için çalışmıştır. Böylelikle Batı hedef aldığı toplumların kaynaklarını istedikleri gibi kullanmasını, özgün olarak iktisat bilgisi inşa etmesini, girişimcilerin özgürlüğünü, özgün sanayi kültür inançlarını yitirmesi için bilinçli olarak aydın ihaneti, Türk toplumunda iktisat anlayışının, başlangıcını aydınlanma dönemi ve Batı sanayi devriminden itibaren sayarak, liberalist iktisat haricinde başka bir dünyanın var olamayacağını kanısında yanıltıcı bilgi ve yayınlarla vb. gibi bilinçli sosyal/psikolojik araçlar üzerinden sağlamaktadır (Şimşek, 2006, s. 70-71).

Osmanlı-Türk sosyo kültürel sistemine yükselme döneminin yaşandığı ahilik kurumuna küçük ve orta ölçekli işletmeler açısından baktığımızda kendine has işleyişe sahip özgün sanayisini kurduğunu görürüz. Bu söz konusu özgün sanayi devletin siyasi üstünlük kurabilmesi için gerekli maddi unsurları oluşturan askeri endüstriyel sanayiye meydana getirmiştir. Fakat buradaki girişimcilerin acımasız-haksız rekabet ve tekellecilik anlayışı gibi iktisat zihniyetlerini taşımamışlardır. Aksine bu girişimciler kötülüğe iyilikle karşılık verme, egosantrik sanayici zihniyeti taşımama, şefkatli olma, alçak gönüllü olma, dostluğa ve kardeşliğe önem verme, dostları özür dilemek zorunda bırakmama, dostları istemeğe muhtaç etmeme, onların işlerini gönülden yapma (Demirci, 1996, s. 46-47) gibi madde ve imanı dengeleyen kültür-zihniyet ilişkisi üzerine kurulu iktisat ahlakını sahip olup buna göre eylemlerine yön vermişlerdir. Bu sanayi zihniyetin meydana getirdiği dengeli toplum sayesinde Osmanlı toplumu yükselme dönemine girerek sanayi-zihniyet-kültür ve medeniyet bağlamına bütüncül bir yaklaşım sergilemiştir. Durumu günümüz açısından baktığımızda ise Batı Hristiyan

liberal- kapitalist zihniyetinden Türk KOBİ girişimcilerinin etkilenmesi nedeniyle bu girişimciler *“inanç (iman) ile parayı aynı yoğunlukta tutabilen dengeyi kuramadıklarından, diğer yandan da firmaların kapitalist bir firmanın davranış kalıbı olan kâr maksimizasyonu gerçekleştirme anlayışının dışında hareket etmiyor olmaları”* söz koşunu girişimcilerin Türk İslam kültürünün ekonomik zihniyet anlayışından modern Batı medeniyetinin ekonomik zihniyet anlayışına doğru yön alan geçişi gösterdiği için önemlidir (Şimşek, 2008, s. 342).

Diğer taraftan Türkiye’de yer alan büyük sanayi girişimcileri de Hristiyan kapitalist/liberal iktisat ahlakı-zihniyetinden etkilenerek sanayi faaliyetlerine bu yönde gerçekleştirmektedirler. Burada kaprisli, çabukça kar elde etme amacında olan, normal sermaye artışının dışında olan girişimciler vardır (Ülgener S. , 1983, s. 56). Bu girişimciler maddeci değerler etrafında oluşan iktisat ahlakıyla dayanışma yerine bireyselliği, diğergamlık yerine egosantrik ve atomizasyonluğu, anti tekellilik yerine tekellilik, adaletli bölüşüm yerine sermaye sahibi grubun daha fazla almasını sağlayan Batılı zihniyet-kültür dünyasından oluşan seküler anlayış ile tutum ve davranış sergilemektedirler. Türk toplumunun her iki dönemdeki sanayi ve sanayici zihniyetlerinin mukayesesine zihniyet farklılaşması üzerinden bakıldığında toplumun, toplum felsefesi ve ahlak anlayışı bir ilişki içindedir (Şimşek, 2008b, s. 279).

Günümüzde kullanmış olduğumuz girişimcilik kavramı kapitalizmden gelmektedir. Girişimciliği genelde sermaye, hammadde, ekipman ve işçiyi bir araya getirerek üretimi gerçekleştiren kişi olarak tanımlamaktadırlar. Ancak girişimcilik içinde bulunduğu toplumun zihniyetine göre şekil alarak her toplumda farklı bir anlam taşımaktadır. Batı medeniyetinin liberal-kapitalist sisteminde girişimci; amacı yalnızca kar etmek olan ve daha çok kazanmak için “kazan ama nasıl olursa olsun kazan” düşüncesi taşıyan kişi olarak tanımlanabilir. Türk İslam medeniyetinde girişimci; tevhide düşünce ekseninde ticaretine yön veren, dürüst, güvenilir, 2 dünyacı yaklaşım ile faaliyetlerine yön veren, helal kazanç için çalışan kişidir.

4.2. Liberalist ve Kapitalist Sistemlerin İnsan Zihniyeti ile İlgili Teorik Yaklaşımları

Yapılan çalışmalara göre kişilerin karakterlerinin oluşumunda etkisi olan zihniyetin toplumsal olayları yorumlamada 2 farklı gruba ayrıldığını göstermektedir. Bu iki farklı gruptan ilki iyimser yaklaşımçıların iş birliği ve dayanışmacı görüşleriyken diğeri kötümser yaklaşımçıların mücadelecilik ve çatışmacı görüşleridir. Aslında rekabetçi

yaklaşım rekabet ilkesine dayalı görüşleriyle çatışmacı gruba yakın bir ara nitelik göstermektedir (Kozak, 1999, s. 148).

Kötümser yaklaşımçıların çatışmacı görüşlerine göre bir toplumdaki insan ve sınıf ilişkisinde çatışma ve mücadele temel tayin eden faktördür. Bu grubun savunucularına göre toplumun kaynaklarındaki kıtlığın sonucunda toplumsal olaylarda hep bir çekişme vardır. Toplumsal olaylarda taraflar ortaya çıkan bu çekişmede amaçları istediklerini elde edebilmektir. Bu isteğin elde edilmesinde karşı tarafta yer alanları etkisiz bırakmak, zarar vermek veya yok etmek amaçları arasında yer alabilir. Toplumsal olaylarda bu çatışmalar daha çok kapitalist toplumlarda birey-toplumsal küme, toplumsal küme-toplumsal küme, birey-birey arasında çıkmaktadır (Kozak, 1999, s. 149-150) .

Marx, Dahrendorf ,Coser, Simmel gibi çatışma teorisyenlerine göre çatışmanın olumsuz yönlerinin olduğu kadar olumlu yönleri de bulunmakta ve onlara göre bu insan etkileşiminin bir türüdür. Çağdaş sosyologlar ise çatışmacıların bu görüşüne katılmayarak toplumsal çatışmayı daha çok patolojik ve yıkıcı olarak düşünmüşlerdir (Poloma, 1993, s. 98)

Machiavelli kötümser görüşü savunanlar arasında yer alarak insanları nankör, değişken, doyumsuz ve içten pazarlıklı olarak görmüş ve insanlara korku salmanın onları sevmekten daha güvenli bir yol olduğunu savunmuştur. Hobbes de Machiavelli ye benzer bir görüş ile katılarak “insan, insanın kurdudur” demiştir. Ona göre insanlar bulundukları çevreye karşı korku, çatışma duygusu ve endişe içindedirler (Kozak, 1999, s. 148).

İnsanların içinde taşıdıkları egoizm, bencillik duygusunu temel alan A.Smith menfaat anlayışının önemini vurgulamıştır. Smith göre başka birinin bir bireyin isteğini yapabilmesi için bu isteği yapan kişinin bu işin içerisinde kendisine yarar sağlayacak bir şeyin olması işin yaptırılmasında son derece önemli bir yöntemdir. Aslında bu yöntemle “bencillik” ön plana çıkarılarak “insancılık” göz ardı edilmiştir. Kişinin ihtiyacı değil de yapılacak işten elde edilecek kazançları vurgulanmış ve bu şekilde gerçeği kapatan bir zihniyet anlayışı “kazanma” ideali ile meydana getirilmiştir (Smith, 1997, s. 26)

Çatışmacı görüşe daha yakın olan rekabet ilkesine göre, rekabete giren taraflar hedeflerine kendilerinin ulaşmasını istemektedirler. Rekabet ilkesinin çatışmacı gruptan ayrılan yönü ise hedeflerini elde etmede çatışmacı gruptaki gibi birbirlerini engellemek, yok etmek gibi bir zihniyetleri mevcut değildir (Şimşek, 2005, s. 8).

İyimser yaklaşımclar ise toplumlarda iş birliğini ve dayanışmayı temel alarak bunların önemi üzerinde durmuşlardır. Mayo; toplumun iş birliğini temel alan bir sisteminin olduğunu söylemektedir (Kozak, 1999, s. 150).

İş birliği ilkesinde var olan ortak amaca beraber, birlikte ulaşmak esastır tek başına ulaşmak değildir. Bu ortak amaca ulaşmak için toplumsal taraflar arasında karşılıklı olarak dayanışma ve yardımlaşma mevcuttur. Örneğin Durkheim bu konu hakkında bir toplum varlığını dinamik olarak devam ettirebilmesi için dayanışmanın çok önemli olduğunu belirtmiştir (Kozak, 1999, s. 151).

Veblen Batı medeniyetinin sosyo-kültürel sisteminde var olan kapitalizm için devamlı kazanma hırsı ve tek taraflı insan-madde ilişkisi üzerinden bir toplumdaki insan ilişkilerinde çekişme, rekabet, kıskançlık duygularını daha çok güçlendirdiğini ifade etmiştir (Kozak, 1999, s. 151).

Batı medeniyetinin toplumsal yapısına bakıldığında, liberalist-kapitalist sistemin lüks tüketim ve gösteriş yapma zihniyetinin artışına bağlı olarak var olan insan gücünün yarısını faydasız ve üretkenliğin dışına doğru ittiğini göstermektedir. Buna göre Veblen, liberalist-kapitalist sistemle yönetilen toplumsal yapılarda bireylerle gruplar arasında acımasız ve kıyasıya bir rekabetin söz konusu olduğunu ve bunun neticesinde barbarlığın yeniden ortaya çıkabileceğini söylemektedir. Bu nedene bağlı olarak kapitalist toplumlarda bireyler toplumları için birlik bütünlük içerisinde hedeflerine yönelmek yerine kişisel çıkarlarına yönelerek birey ve toplumsal gruplar arasında çatışma ve çekişmeler meydana gelmektedir. Modern süreçte bu durum yeni bir tür barbarlık özelliği barındırmaktadır (Kozak, 1999, s. 160).

Kapitalist ülkelerde rekabet ve çekişme temeline dayalı toplum yapısı diğer sistemlere nazaran daha ön plandadır. İktisatçı olan Schumacher çağımızın içinde bulunduğu bu bunalımın temel sebebi olarak madde ve mana bütünlüğünün bozulması olarak görmekte ve kişilerin üstün moral düzeyini geliştiren erdemlerden uzaklaşılması olduğunu belirtmektedir. Bu sebeplerin sonucunda insanlarda sonsuz bir rekabet ihtirası, kıskançlık, çekişme, tamah etmeme duyguları oluşmaktadır. Çağımızdaki

maddi kaynaklı tek taraflı sistemlerimiz ise insanın doğasında bulunan kıskançlık ve hırs duygularını daha çok arttırmakta ve bunun sonucunda insan bütünlüğü ve her şeyi tam kapsamıyla görememeye başlamaktadır (Kozak, 1999, s. 154).

Çatışmacı yaklaşımclar ise toplumları parça parça ve devamlı olarak düzeltmek istedikleri için bütünlükçü çözüm yollarını kabul etmezler (Aron , 1992, s. 65).

Türk sosyo-kültürel yapısının kurmuş olduğu bütünlükçü, iki boyutlu, insanın doğasına daha uygun zihniyet kurgusu; paylaşmayı bilen, madde ve mana bütünlüğüne karşı duyarlı, benmerkezcilik özelliklerini baskılayabilen, cemiyet içerisindeki üretim araç-amaç dengesini topluluğun faydası önünde kullanan, lüks tüketim ve israf gibi olumsuzluklara düşmeyen ve bu konuda dengeyi sağlayan ekonomi, kültür, inanç bileşkesinin gerçekçi bir beraberlik biçimindedir. Sınıf farkına takılmadan adaletli bölümü özendiren, sömürgeciliği ve gelir düzeyinde aşırı farklılaşmayı önlemek için çalışan ayrımcılık yapmaksızın yönetilen herkesin mutlu bir yaşam sürmeleri için gereken acımasız sömürünün gelişmesini ve tekelleşmeyi önleyen iktisat politikalarının uygulanmasını evrensel bir vazife olarak görmüştür (Şimşek, 2004, s. 133,143,144,167,176).

Bunu da kendine has medeniyet-toplum- insan tasarımı ile ortaya koymuştur. Bahsi edilen bu sosyo-kültürel özellikler çağın her döneminde yeniden yorumlanarak insanı ve topluluğu zafere götürecek madde-mana ve insan muhteviyatlı kültürel bir zenginliktir. Fakat 1750'ler den sonra medeniyet ve insan unsurlarının kültürün özgün hali ile yorumlamaması sonucunda yenilikler üretme niteliğini kaybeden coşkusuz, üstünlük yanılgısına düşen insan tipinin oluşması Türk milletini çağdaşlarından geri kalmasına ve ardından da milli şahsiyetini taklit ile kaybetmesine neden olmuştur (Şimşek, 2005, s. 9).

Kapitalist ülkelerde toplum içinde rekabet ve çatışma daha ön plandadır. Kapitalizmde madde ve mana bütünlüğünün bozulması ile toplum içinde hırs, rekabet ihtirası, kıskançlık, çekişme, tamah etmeme duyguları oluşarak toplumsal bunalımlar yaşanmaktadır. Türk İslam medeniyetinin tevhidi düşünce anlayışı ile yetiştirdiği insan tipolojisi dengeli insan/dengeli kul olma bilinci taşımasından dolayı kapitalist sistem içindeki hırslı, rekabetçi, kıskanç, kanaatsiz duygulardan meydana gelen bunalımlar yaşanmamıştır.

4.3. Liberal – Kapitalist Anlayışın Girişimciliğe Olan Etkisi

Bırakınız yapsınlar felsefesi olan liberalizm aslında bireyci ve özgürlükçü olan ekonomi sisteminin adıdır. Liberalizm anlayışına göre tıpkı tabiat kanunlarında olduğu gibi ekonominde kanunları vardır ve tabiat kanunları gibi değiştirilemezler. Bu değişmeyen ekonomi kanunlarının etrafında çalışma, ekonomik özgürlük, bireysel menfaat, rekabet, serbest dolaşım değişir ve gelişir (Şimşek, 2005, s. 14).

Liberalizme göre bireysellik (kişinin kendi menfaati), kişiyi çalışmaya, kazanmaya, üretmeye yönelten güçtür. Bireylerin kendi menfaatlerinin karışmasının sonucunda ise ekonomik denge oluşur ve bu dengenin oluşması genel menfaati oluşturur. Genel menfaatin oluşması için birey serbest olmalıdır; çalışma hayatında, meslek seçiminde, tüketiminde, sermaye biriktirmesinde hep serbest bırakılmalıdır. Ancak bireysel sermayenin oluşması, refahın sağlanması serbestlik ile olur. Gelişme ve bireyselleşme aynı olduğundan bu alanda iyi inşa olmuş insan tipolojisini bireysellik zihniyetine sahip insanlar meydana getirebilirler. Yeryüzündeki ilerleme ve toplumların gelişimi özgür çalışmanın gerçekleşmesine bağlı olarak meydana gelir (Mill, 1997, s. 122)

Kaliteli üretim meydana gelmesi için rekabet yapılması mümkündür. Bireysel mülkiyetin ortaya çıkması bireysel menfaat ve özgürlüğe bağlıdır. Toplumun ekonomik düzeninin temeli bireysel mülkiyetin güvende olması ile mümkündür (Topçu, 2001, s. 83-84).

Liberalizm siyasal iktidar ve sistemleri kaldırma, kısıtlama hedefi ile kişinin bireysel çıkarlarını koruyamaya çalışmaktadır. Liberalizmin bireysel çıkarları korumadaki amacı ise insanın gelişmesini ve kazançlı olmasını sağlamaktır (Hamitoğulları, 1982, s. 181).

Liberalist-kapitalist sistem maddeci kültür merkezli girişimci insan modelini oluşturmaktadır. Girişimci insanın özgürlükçü temelde ticaret yapma, sermaye biriktiren egosantrik bir ahlak geliştirerek eşitsizliği artırmaktadır (Şimşek, 2005, s. 14).

Zihniyet toplumdaki insanların aksiyonlarının oluşmasını sağlarken bulunduğu toplumun erdemlerinin (iç mana özelliklerini) bireyin dış dünyası olan madde alanında tutum ve davranışların biçimlendirmesi açısından önemlidir. Türk sosyo-kültürel sisteminin oluşturduğu ‘‘cömert olmak’’ ve bu zihniyete bağlı olan ‘‘ikram etme’’ hem

toplumsal-kültürel hem ekonomik yönlerdeki olumlu neticeleri gereği insanlara teşvik edilir ve önerilir. Cömert olmak ve ikram etmenin uygulamadaki olumlu sonuçlarıyla insanlarda dayanışma niteliği gelişerek dayanışmacı bir toplumsal yapı oluşurken iktisat ahlakındaki bu cömertlik dayanışmacı insanın iktisat zihniyetinin oluşmasında da etkilidir. Batı medeniyetinin sosyo-kültürel sisteminde ise madde odaklı bir değer sistemi mevcut olduğundan “cömert olmak” ve “ikram etmek” zihniyeti ekonomik bir sömürölme olarak görülmektedir. Batı medeniyetinde insanların tek boyutlu olarak madde temelli yetiştirilmesinden dolayı yalnız ve bencil bir egosantrik insan figürü meydana çıkmaktadır. Neticesinde madde odaklı iktisat ahlakıyla egosantrik iktisat zihniyetinin yetişmesini sağlamaktadır (Şimşek, 2005, s. 9-10).

Egosantrik düşünceyi bu açıdan incelediğimizde egosantriğin insan- ekonomi, insan-toplum, insan-kültür, insan-çalışma hayatının üzerinde son derene belirleyici etkinin olduğu anlaşılmaktadır. Batı medeniyetinde liberalist-kapitalist sisteminin meydana getirdiği insanın iç mana niteliklerinin egosantrikleşmesiyle madde yönüne de bu zihniyet ile belirler insan. Rasyonalist, mekanist ve materyalist anlayışla batılı insan gücü eline alma tutkusu, iç ve dış dünyada biricik “değer” düzeyine gelerek toplumu “tek” taraflı bir aşamaya nasıl getirdiğinin anlaşılması gerekmektedir. Bununda daha açık ve sistematik anlaşılabilmesi için antroposentrizm ve egosantrizm kavramlarının ne olduğunu bilmemiz gerekmektedir. Bu sayede kişinin iç dünyasını biçimlendiren tarihi toplumsal kültürün aynı zamanda girişimcilik davranışını etkilemesi bakımından anlaşılmasını sağlayacaktır (Şimşek, 2005, s. 10).

Egosantrik düşünce; bir insanın zihninde oluşan şeylerle toplumsal gerçeklikler arasındaki farkı anlayamamasından dolayı oluşan bir düşünce biçimidir. Egosantrik düşünceye sahip olan birisi kafasındaki ve toplumsal gerçeklik arasındaki farkın üzerine odaklanmak yerine ortalıkta fesat şeylerin döndüğünü ve hataların başkalarına ait olup onların yanlış yaptığını düşünür. Kişi için dünya bertaraf edilmesi gereken fesatçılar ve düzeltilmesi gereken insanlardan oluşmaktadır, kişi kendisini bu şekilde haklı çıkarmaktadır. Egosantrik insan kendisi dışındaki insanlara inandığı doğru yolu empoze eder de onlara bunu kabul ettirse ve fesadı ortadan kaldırmayı başarırsa her şey düzelecektir (Güngör, 1992, s. 47-48).

Antroposentrizm insan merkeziliği manasına gelmektedir. İnsan, var olmayan bir dünyanın insanlarca kullanılması için var olduğu varsayımını dayanan bir görüştür. Bu

görüŖe göre insan doğaya veya insan dışı canlılara saygı göstermek zorunda değildir. İnsanın doğaya hükmetmesini, yaradılıŖ hikâyesi ve varlık hiyerarşisinde insan dışı doğanın bu sıralamada en alt da yer almasına bağlayarak meşru kılar (Almanak, 2024).(Merchant, 1992:70-74)

Girişimcilik teorisine göre güç sahibi olan, sistemli bir şekilde mal üretimini gerçekleştiren kişiye girişimci denir (Schumpeter, 2000, s. 51). Girişimci gelir dağılımı ve üretimdeki ana kişiliktir. Emeği, tabii kaynakları ve sermayeyi anlamlı bir şekilde birleştiren kişidir girişimci. Girişimciyi üretici ve tüketici gruplar arasında aracı konumunda görülebiliriz. Girişimci üretimi yönetmesi bakımından sermaye sahibinden ayrılmaktadır. Girişimci ve sermaye sahibi arasındaki farklara risk alma, yönetme, düzeltme, sezgi gücü (insanı ve eşyayı tanıma), zamanında ve yerinde karar vermek, kabiliyetlilik ve analiz gücüne sahip olması girişimciliğın farklarındandır (Hamitoğulları, 1978, s. 136).

Girişimcilik kavramı içerisinde risk alma, yöneticilik ve toplumsal-tarihsel kültürel nitelikleri bulundurması ona sosyolojik bir özellik giydirmektedir. Mosca toplumlarda iki tane sınıfın olduğunu ve bunların yönetenler ile yönetilenler olarak ayırmaktadır. Yönetenler (girişimciler) hep az sayıda bulunarak kurumların siyasi işlevlerine, tekel güçlere ve güçlerin getirdiği avantajlara sahiptirler (Mosca, 1964, s. 214).

Bendix; Batı medeniyetindeki insanların girişimcilik ve güç ilişkisini girişimcilerin ayakta kalmak amacıyla güç gösterisinde bulunarak girişimcilik üzerinde inşa etmiş olduğu otoriteyi sağlamasındaki başarıyla açıklamaktadır. Ona göre Batı medeniyetlerinin sanayileşmesi, batılı girişimcilerin az emir çok itaat muhteviyatlı girişimcilik modelinden kaynaklanmıştır (Bendix, 1964, s. 301-303).

Batı medeniyetinin bu girişimciliğini insan-zihniyet ve kültür kavramlarını temel alarak, egosantrik girişimci insandan-antroposentrik girişimci insan sürecine geçişteki toplumsal-tarihsel ve kültürel kaynaklara dikkat ederek çalışma-sanayi ve ekonomi ilişkilerini incelemek gerekir. Bu sayede yaklaşım, objektif ve bilimsel bir kriter de ideolojik batı yorumundan uzaklaşmış olacaktır (Şimşek, 2005, s. 11).

Rönesans'la birlikte kilisenin otoritesinden kurtulan batılı insanlar, zihinsel özgürlüğüne kavuşmuş, sanat ve edebiyat alanlarında sıra dışı çalışmaların ortaya çıkmasına sebep olan insani imkân ve yeteneklerinin farkına varmaya başlamıştır. Fakat bu çağda yaşanan atılımların bireyciliğın ve şahsiyet kültürünün ortaya

çıkmasına sebep olduğu söylenmektedir (Frankl, 2003, s. 129) .

Batı medeniyetlerinde çeşitli unsurların birlikte oluşumuyla kent devletleri zenginleştiği gibi yüksek bir refah düzeyine de erişmişlerdir. Bu zenginliğin ve refahın ana sebebi ticarettir. Ticaretle kent devletleri refahı seviyeleri artarak güçlenmişlerdir (Frankl, 2003, s. 131). Bu zenginleşmeyi Sombart kapitalizm ve Yahudilik ilişkisi üzerinden incelemiş, Yahudi toplumlarının Avrupa’ da bulunan kentlere göç etmeleriyle bu kentlerdeki ticaret ve gelir durumunun artış ve azalışlarının olduğunu belirtmiştir (Şimşek, 2005, s. 11).

Modern kapitalizmin temellerinin oluştuğu o dönemi Rönesans dönemi olarak ifade edebiliriz. Kapitalizmi kişinin aklı başında ve rasyonel olarak ekonomik vasıtalarla kendi faydasını en yüksek seviyeye ulaştırmayı bir amaç olarak gördüğü sistemin adı olarak tanımlanabilir. Rönesans’ın başlamasıyla birlikte yoğun bankacılık faaliyetleri, rasyonel muhasebecilik metotları ve bireysel iş ticareti hız kazanmıştır. Kent devletleri açısından bu durumda sermaye birikimine bağlı olarak ekonomik emperyalizmle yeni bir dönemin başladığını göstermektedir (Frankl, 2003, s. 131) .

Orta çağ boyunca Avrupa’ da mutlak güç olan Hristiyan düşünce Rönesans ve reformun dini-siyasi alanlarda yaptığı çatışmalarla kırılma yaşamıştır. Hristiyan düşüncede bulunan o muhteşem ego bu dine inanan insanların zihninden uzaklaştırılmıştır. Maddi dünya karşısında hayranlık yaşayan Avrupalılar, “yeni insan” görüşü etrafında madde ilginç bir hal almıştır (Frankl, 2003, s. 162-163).

Salt akıl ile düşünme yöntemleri kâinatı işgal ettiği için; kâinat, salt akıl ile incelenerek matematik-geometri kavramlarıyla, nedensellik ilişkisini deneysel olarak kanıtlayarak açıklanmaya çalışılıyordu. 18. yy. gelindiğinde Batı toplumunda iki olgu ortaya çıkmıştır. İlki; salt akılla bilimin ilerlemesi, eskiden tanrıya özgü olan dinamizm, büyüsellik ve kutsallık gibi niteliklerin maddi dünyaya atfedilmesidir (Frankl, 2003, s. 176).

İkincisi; insan akıl ile sağlanan güç, iktidar-yaratıcılık duygusunun, insanın beyinde yer edindiğinin kabul görmesidir (Şimşek, 2005, s. 12).

Aydınlanma çağının hümanist düşünürleri ilk olarak insan egosunu özgürleştirerek insan aklını ilahi egoya bağımlı olmaktan kurtarmak için çalışmışlardır. Onlara göre insan her şeyin ölçütüdür, bilginin yegâne kaynağı ve her şeyin ilk ve varlık nedeni

olduğunu söylemişlerdir (Frankl, 2003, s. 177). Bu durumun sonucunda Avrupa’da egonun olgunlaşması ve buna bağlı bağımsızlık mücadelesi verilirken, bireysel ve kültürel gelişimi sembolize eden çatışma yaşanmıştır (Frankl, 2003, s. 179). Bunun sonucunda insan tanrı ile iletişim kurmayacak doğaya yönelecekti. İnsan kendisi ile yüzleşerek var olan yetenekleri, sınırlarını ve koşullarını araştıracaktı (Şimşek, 2005, s. 12).

Bu yaşanan gelişmeler neticesinde ekonomik gerçekliğe ve üst seviyede bir örgütlenmeye sahip olan devlete karşı entelektüel bir ilgi oluşmuştur (Şimşek, 2005, s. 13).

Bu çağın aydınları doğanın anlaşılma yolunun sadece bilim olduğunu belirtmiştir. Kapitalist girişimcilerde karını zirveye çıkarmak ve üretimlerini arttırmak için bilim adamlarına odaklanmıştır. Bilimin iş örgütlenmesine ve üretim süreçlerine dahil edilmesiyle sanayi kendisini geliştirecek bir güce kavuşmuştur. Üretimde makineleşmenin ortaya çıkmasıyla daha fazla işçiye ve büyük oranda aygıtın kullanımına ihtiyaç olmuştur. Bunun sonucunda büyüyen üretimde iş ve ticareti kontrol altına alabilmek için matematik ve istatistiğe başvurulmuştur (Frankl, 2003, s. 185).

Üretim biçimini değiştiren mekanik icatlar insan açısından icat ettiği araçlarla ilişkisinden doğan rahatsızlıkları da peşinde getirdi. Yapılan aletler, ustaların zanaatkârlığını, yeteneğini ve becerisini temsil eder hale gelmişti (Frankl, 2003, s. 186).

Yaşanan bu değişimler neticesinde önce düşünce dünyasında başlayarak egosantrik/ antroposentrik insanı yetiştiren madde temelli sanayi/ticari odaklı yeni bir dünya kurulup gelişmekteydi. Rönesans ve reform ile başlayan bu süreçte siyasal anlamda monarşiye ve monarşinin bozulmuş bürokrasisine bir nefret doğmuş olup bunu sonucunda kapitalizm ve liberalizm (kapitalizmin ticaret düşüncesini bireysel özgürlük namına savunan) egosantrik temelli girişimci bireycilik gün yüzüne çıkmıştır. Yeni başlayan bu dönemde liberal-kapitalist düşünceyle ekonomide iktisadi açıdan güçlü olanın özgürlüğü ve hakkının korunması birincil amaç halini almıştır. Zihniyet alanındaki bu değişim birey bazında bakıldığında Batılı insanı menfaatçibencil düşünceye sahip iktisat zihniyetine büründürmüştür. Ayrıca bu zamanda bu iktisadi zihniyeti geçerli kılmak için ticaretin özgürleşmesinin, sanayinin ve ticaretin

egemenliği için tek elci iktisat ahlakının önemi belirtilmiştir. Liberal-kapitalist iktisat düşüncesinin modernliğin tek yolu olarak gösterilmeye çalışılmıştır (Şimşek, 2005, s. 13).

Liberal-kapitalist sistemin meydana getirdiği girişimci; egosantrik, bireyci, tek elci, kar odaklı anlayış, antroposentrist düşünce, maliyetleri azaltarak daha çok kazanmak, kazan ama nasıl olursa olsun kazan zihniyetine sahip bir girişimcidir. Bu girişimci tipolojisi; iş-çalışma-üretim anlayışı ile 18.yy.'da vahşi kapitalizm döneminde insanlık dışı çalışma şartlarını oluşturarak kendisini göstermiştir.

4.4.Pozitivist- Hermeneötik ve Tevhidi Düşünce Anlayışlarına Dayalı Girişimcilik

Batı medeniyetinde liberal kapitalist girişimciliğin oluşmasının nedeni materyalist düşünceden kaynaklanmıştır. Batı medeniyetinde dünyayı madde odaklı olarak ele alma düşüncesi girişimcilik anlayışına da yansımıştır. Tevhidi düşünce anlayışında olan ilahi yasaklar ve uyulması gereken emirler pozitivist düşüncede olmadığı için bu düşünce anlayışındaki girişimciler kendi istek ve arzularının doğrultusunda davranmışlardır. Böylece ortaya egoist, bireyci, yalnızca haz peşinde olan, karını yükseltmek için daha çok kazanmak isteyen bir girişimci tipini oluşturmuştur. Batı medeniyetinde tevhidi düşüncede olan bütüncül anlayıştan meydana gelen dayanışma ve diğergamlık olmadığı için burada birey bencil olarak sadece kendini düşünmüş, çatışma ve rekabet ile girişimcilik faaliyetlerini yürütmüştür. “İnsan insanın kurdudur” anlayışıyla bireyler girişimcilik faaliyetlerini yürütürken bu düşüncenin arkasında liberal kapitalist sistemin mevcut piyasalarda çatışmanın ve rekabetin canlı tutulması isteği vardır. Böylece bireycilik tercih edilmiş ve daha ötesinde antroposentik bakışla dünya ele alınmıştır. Tevhidi düşüncede olan ben içindeki biz duygusu pozitivist düşüncede hiçbir zaman yer almamıştır. Pozitivist düşüncede bireyler bencilliği tercih ederek kendi yararı dışında toplumdaki diğer insanları önemsemez ve böylece toplum yararı gözetilmeyerek bu durum girişimciliğe de aktarılmıştır (Şimşek, 2017, s. 73).

Protestanlık ahlakına göre çalışmak kutsal sayılmış ve çalışma karşılığında elde edilen servetin israf edilmemesi veya doğru değerlendirilmesi gerekmektedir. Ahlak-din-ekonomi arasındaki bağlantıdan dolayı mevcut servetin ziyan edilmeden yatırıma sokulması gerekmektedir. Böylece ortaya madde birikim odaklı olan kapitalizm gelecektir (Ülgener S. , 2015, s. 49).

Weber kapitalizm için yalnızca sömürme ve kazanma hırsı olduğunu söylemiştir. Burada gösteriş ve tüketimden daha çok “rasyonel-metodik çalışma” ile para israf edilmeden yatırıma yönelmektedir. Ayrıca Tanrı odaklı (mana eksenli) bir anlayış var gibi hareket edilse de yine madde birikimine doğru gidildiği için mana unsuru bağlı olarak materyalizme doğru yön alan bir çıkış mevcuttur (Ülgener S. , 2015, s. 12).

İlk zamanlarda hermeneötik anlayışta Protestan burjuva sınıfı üzerinden ekonominin din ve ahlak ile ilgili bir ilişkisi vardı. 18. yy. yaşanan gelişmeler ile bu ilişki kopma noktasına gelmiştir. Modern dünya sisteminde pozitivizm ve aydınlanma çağı ile birlikte salt akıl öne çıkmış bu da ekonomi anlayışına yansyarak kapitalist bir dünya ekonomisi meydana gelmiştir. Zira pozitivizmde ahlak, din ve kültür gibi soyut olan ve nesnel bir sonucu olmayan konular anlamsızlaştırılmıştır (Karışman, 2010, s. 121).

Kalvinizm (Protestanlık mezhebi) ve diğer dinlerde dâhil olmak üzere tüm dinler toplumlardaki yerini kaybetmiştir. Kapitalist anlayışa göre manadan soyutlanan akılcılaştırılmış zihniyet dünyasında hiçbir dine gerek yoktur (Karışman, 2010, s. 127).

Artık insan Tanrı’nın rızasını kazanmak için değil (rasyonel akılla birlikte insanın manevi boyutu dışlanmış, dini açıdan önemli olan paylaşma, cömert olma, diğergamlık gibi birey ve toplum için önemli nitelikler yok sayılmış) insan sadece kendi menfaati, maddi çıkarlarını düşünerek çalışan bir girişimci olmuştur (Karışman, 2010, s. 199).

Burada girişimcilik yapan insanın paraya olan zaafi tüm duyguların yerini almıştır. Bu konuda Sombart;

“Dünya’daki en önemli kavram aşk ve paradır ama para bir adım daha öteye geçmiş, büyükler ve küçükler, rahipler, zenginler ve yoksullar, keşişler ve yüksek rütbeli din adamlarının hepsinin gözü paradan başka bir şey görmüyor. Para her istediğini yaptırıyor. Bu lanet para tutkusu ruhlarda çok çeşitli çöküntülere neden oluyor. Akli körleştirip vicdanı boğuyor, belleği zayıflatıyor, iradeyi yoldan çıkartıyor. Paraya doymak bilmeyen insanların dostu olmuyor, yakınlarını sevmiyorlar, Tanrı’dan korkmuyorlar ve diğer insanlar karşısında utanma gibi bir duygu hissetmiyorlar” sözlerini belirtmiştir (Sombart, 2011, s. 41-42).

Aydınlanma felsefesi doğa felsefesinden etkilenerek gelişmiş ve pozitivist felsefeyi, onun toplum görüşlerini meydana getirmiştir. Bu zihniyette insan madde odaklı yaşayarak parayı kendisi için vazgeçilemez olarak tanımlamış ve bununun sonucunda manevi duygularını yitirmiştir. Bu durumların sebepleri araştırıldığında karşımıza hep

iblisyan köken ve materyalizm çıkmaktadır (Şimşek, 2016, s. 74). Zira şeytan Taha Süresi 120. ayetinde nazir olduğu üzere Hz. Âdem'e "Ey Âdem! Ne dersin, sana ölümsüzlük ağacını ve asla yok olmayacak bir saltanatın yolunu göstereyim mi?" demiş ve Hz. Âdem'i bitip tükenmeyen mal ile kandırarak Hz. Âdem'in Rabbinin ikazını unutmasını sağlamış ve böylece onun ilk günahı işlemesine sebep olmuştur. Bu yüzden kapitalizmde mal sevgisi nedeniyle insanların işlerinde mana boyutu ve ahlaki unsurları dışlayıp sadece madde odaklı hareket etmesinin arkasında materyalizm ve materyalizmin altında iblisyan köken vardır. Materyalizmin zihniyet dünyası ve toplum anlayışı pozitivismle birleşerek kapitalist-liberal bir toplum ve bu ahlakta bir girişimcilik anlayışı meydana getirmiştir (Bostan, 2019, s. 74-75).

Pozitivist düşüncede farklı girişimcilik politikaları tercih edilerek ürünler amacından daha farklı bir hale getirilmiş, ürünler ambalajlanmış, tüketiciyi kandırmak için türlü eylemler sergilenmiştir. Bunun içinde reklamcılık kullanılmıştır. Reklamcılık sayesinde ürünler amacı dışına çıkarılarak farklı şekilde pazarlanmış, üretimin başlıca bir unsuru reklamcılık olmuştur (Faruki, 2017, s. 228).

Ayrıca pozitivist düşüncede emek kavramı sadece maddi yönü ile incelenmiş olup işverenin (girişimcinin) karına odaklanılmıştır. Bu nedenle emeğe, meşru kazanca yeterli kadar önem verilmemiş ve böylece emek metalaşarak işçinin hakları göz ardı edilmiş ve sömürülmüştür. Hâlbuki İslami açıdan durum bu şekilde olmayıp insanların üretim sürecinde dikkat etmesi gereken konular ve üstlenmesi gereken sorumlulukları vardır. Örneğin İslami açıdan üretim süreçlerinde ve diğer konularda insanlar tabiatın faydalanabilir fakat ona zarar vermemelidir. Zira tabiatın güçleri ve nimetleri Allah'ın insanlara vermiş olduğu ihsanı ve lütfudur. Bu zihniyetin idrakinde olan insan dünya-dünya nimetleri yalnızca kendisine verilmiş gibi davranamaz ve bunların kıymetini bilip sömürü davranışlarından uzak durur. Batı topluluklarında ise aksine bir davranış biçimi olarak sanayileşme ile birlikte doğa sürekli tahrip edilip kirletilmiştir. Batı topluluklarındaki antroposentrik düşünce nedeniyle üretim sırasında tabiata zehirli atıkların atılması, doğanın kirletilmesi ve çevre kirliliği normal şeyler olarak kabul edilmiş olup geri dönüşüm, ekolojik denge ve çevre koruması göz önünde bulundurulmaz. Doğanın sömürülmesi veya suiistimal edilmesi tevhit ahlakına aykırı bir davranıştır. Tevhit ahlakında girişim yapılmaktayken mutlaka zarar verilmeden, hasarsız yapılmalı eğer hasar meydana gelirse mutlaka onarılmalıdır (Faruki, 2017, s.

227).

Hermeneötik yaklaşımda ise sadece görünen dünyanın varlığını kabul etmesi ve dünyayı salt akıl ile ele alması durumları bu düşünce anlayışında kendini üstü kapalı bir biçimde göstermiştir. Materyalist düşünce bu yöntemde antropomorfist düşünceye dayalı teslis inancı ve bireylerin akıl ile hareket etmesi ile devamlılığını sağlamamıştır (Şimşek, 2017, s. 112).

Materyalizm temeli bu düşüncede mananı akıl ile ele alınması ve dinin rasyonelleşmesi ile bireyler eylemlerini bu çerçevede yönlendirmiş bu da girişimcilik faaliyetlerine yansımıştır. İlk zamanlarda sadece Tanrıya hizmet olarak başlamış sonraları Tanrının şanını yüceltme ve kutsallık idrakiyle çalışma kavramı zamanla dünyevileşmiş iktisadi rasyonellik ile girişimcilik faaliyetleri yapılmıştır. Başlangıçta Protestan ahlakından kaynaklanan Tanrı'dan gelen vazife ve çilecilik anlayışı ile girişimcilik faaliyetleri yürütülürken zamanla bu anlayıştan sekülerleşmiş dünya zihniyetine doğru anlayış kaymış sonuç olarak ortaya Batı tipi kapitalist girişimci çıkmıştır (Tuğcu, 2021, s. 23).

Bu düşüncede materyalist temelli Batı tipi kapitalist girişimci; bireyci, dine uzaklaşmış egoist, hedonist, sadece kendi arzu ve isteklerinin peşinde koşan kişilere dönüşmüşlerdir. “Bugün ölecekmiş gibi ahirete, hiç ölmeyecekmiş gibi bu dünyada çalış” (Şimşek, 2017, s. 120) tevhidi düşüncede yer alan bu zihniyet Protestanlıkta asketizm zihniyeti ile benzetilmiştir. İslam’ da yer alan tevhit inancı hermeneötik düşüncedeki antropomorfist dayalı teslis inancının benzer olduğu belirtilmiştir. Ancak tevhidi düşüncedeki madde + mana bütüncüllüğünün meydana getirdiği girişimcilik ile hermeneötik düşüncenin meydana getirdiği rasyonelleşmiş dini girişimcilik birbirinden farklıdır. “Her şeyin yaratıcı Allah’tır.” “O doğurmamış ve doğmamıştır” (Mümin, 62) ayeti kerimeleri İslam’ın özü olarak tevhidi düşünceyi tanımlamış olup bu anlayış teslis inancının zıttı bir anlayıştır. Bu nedenle hermeneötk düşüncedeki mana boyutu ve tevhidi düşüncedeki mana boyutu birbirinden farklıdır (Tuğcu, 2021, s. 23).

Türk-İslam medeniyetinin temelini oluşturan tevhit kavramı sadece dini boyuttan ibaret değildir. Tevhidin dini boyutunun yanında insanların neyi yapıp neyi yapmaması, nasıl yapması gerektiğini, ölçüsünü, sınırlılıklarını belirleyen düşünce ve eylemlerine yön veren içtimai bir boyutu da vardır. Tevhidin sosyal hayata yön veren

bu içtimai boyutu dünyaya ve maddeye olan bakış açısını da etkilemiş ve böylece dünya ve ahirete eşit bir ölçüde yaklaşmıştır. Her şeyin yaratıcısının Allah olduğunu bilen insan kâinatı düzenleyen, farklılık içerisinde bir birliğin olduğunu kabul ederek davranışlarını bu yönde düzeltmiştir (Şimşek, 2017, s. 118).

Kulluk bilincinde olan insan, kendisini ve her şeyi yaratan varlığa inanarak kendisinden beklenen ilahi emir ve yasaklara bağlı kalmıştır. Bu bağlılık kişinin davranışına, tutumuna, üretim-tüketim zihniyetine, girişimcilik faaliyetine dahi yansımıştır. Tevhidi düşünce temelli iktisat anlayışına sahip bir girişimci; madde-mana bütünlüğüne sahip bir bakış açısıyla ahiret inancıyla bu dünyanın son bulacağını kabul ederek hayatını devam ettirmiş ve bunun sonuçlarından biri olan iktisat ilişkilerinde kulluk bilinci ile hareket etmiştir (Şimşek, 2017, s. 118).

Cumhuriyet'in ilanından sonra milli girişimcilik anlayışının seküler ahlak ile değiştiği, İslam'ın ahlakından uzaklaştığı, gözetimci dayanışmacı yönetim ideolojisinden uzaklaştığını Orhan Türkdoğan söylemiştir. Yine Türkdoğan bu yeni girişimci zihniyetinin belirli kesimlerin çıkarlarına hizmet ettiğini, belli kalıplara sokulduğunu, manevi değerlere karşı uzaklaştığını, Batı'nın taklitçiliğini yaptıklarını söylemiştir (Türkdoğan, 2005, s. 17).

Kulluk idrakinde olan Müslüman insan Allah'ın varlığına iman ederek ilahi emir ve yasaklara uymuş, bu hal onun davranışlarına, tutumlarına, tüketim üretim zihniyetine ve girişimcilik faaliyetlerine kadar yansımıştır. Bu düşünceyle girişimci aynı dünyayı ele alması gibi girişimcilik faaliyetlerinde ölçü ve dengeyi bir arada tutmuş, haksız kazanç ve rekabetten kaçmış diğergâm düşünce ile “insan insanın kurdu değil de ben içerisinde birliktelik ruhu” idrakinde olmuştur (Şimşek, 2017, s. 73).

Zira tevhidi düşüncenin idrakinde olan insan dünyanın ve yaşamın bir sonu olduğunu, ahiretin var olduğunu bilerek ahiret-dünya eksenli olarak yaşamına yön verir. Tevhidin mana + madde bütüncüllüğü insan girişimcilik faaliyetlerine de taşır. Bu sayede insan diğergâm bir düşünceye sahip olarak kendi dışındakileri düşünür ve toplum menfaatlerini gözeterek üretim için çalışır. Bu insan üretim sürecinde her şeyin kaynağının ilahi olduğu idrakiyle emir ve yasaklara riayet ederek kulluk bilincinde girişimcilik faaliyetlerini sürdürür. Tevhidi düşünce eksenli girişimciliğin bütüncül anlayışına örnek vermek istersek Türk İslam medeniyetinin ahilik teşkilatı buna örnek olacaktır. Ahi Arapça'da kardeşim anlamına gelen Ahi ve cömert anlamındaki akı

kelimelerinden türetildiğine dair görüşler mevcuttur (Tuğcu, 2021, s. 31-32).

Ahilik; Ahi Evran önderliğinde ‘ *Anadolu’da, Anadolu dışında Balkanlar, Orta Doğu ve Kafkaslara kadar yayılan sivil bir yapılanmanın adıdır*’. Ahilik kültür değişmelerin yaşandığı bir çağda çatışmacı tavır almak yerine grupları uzlaştırmayı tercih ederek, yerleşik hayat tarzına uygun, korucu değerler oluşturmak, toplum huzurunu sağlamak ve Bizans’a karşı Müslüman Türklerin menfaatlerini korumak için kurulmuştur. Bu nedenle bu birliğin siyasi, ekonomik, kültürel, sosyal yönleri mevcuttur (Ekinci Y. , 1991, s. 16).

Bu anlayışla kurulan ahilerde can ve mal beraberliği çok önemlidir. Ahi birlikleri ticarete insanların rakip olarak birbirini tanımalarını istememiş ve sadece birbirleri ile ticari faaliyetleri yürütmesini sağlamak için kurulmuş bir kuruluş değildir. Burası; insanların dayanışma ve yardımlaşma içinde yaşayıp haksız rekabetin yapılmadığı, ahilik niteliklerini yerine getirebilen Müslüman Türkler için bir mekteptir (Özdevecioğlu, 2006, s. 109). Ahilik; yardım eden, fakiri gözeten, birbirine saygı duyan, birbirini seven, yoksulu barındıran, çalışmayı bir ibadet ve işini kutsal sayan, İslam’a ve ahlaki kurallarına sımsıkı sarılmış teşkilat ve esnaflardan meydana gelmiş bir yapıdır (Ekinci Y. , 1991, s. 156).

Tevhidi düşüncenin mana + madde bütüncüllüğü girişimcilere nasıl yol almaları konusunda daima yol gösterici olmuştur. “Allah her şeyin yaratıcısıdır” (Zümer, 62) ve “Mülk Allah’ındır” (Maide, 120) ayeti kerimelerinin kendisine rehber edinen girişimci insan eşya karşı mesafeli tutumu ile zenginlik hırsına düşmemiş, madde + mana bütüncüllüğünü girişimciliğine yansıtmış, ben içindeki biz duygusunun bilincinde olmuş, toplum menfaatini kendi menfaatinin önünde tutarak hırs ve rekabetten kendisini korumuştur. Diğergam anlayış ile dengeli ve ölçülü girişimcilik yapan tevhidi düşünce anlayışlı insan, Batı medeniyetindeki gibi çatışma ve rekabet içine girmemiştir (Tuğcu, 2021, s. 32).

Batı medeniyetinin materyalist/pozitivist düşünce yöntemi ile meydana getirdiği liberal- kapitalist girişimci la-dini anlayışından dolayı ilahi emir ve yasaklar olmadan özgürcü-maddeci bir anlayış ile faaliyetlerini gerçekleştirmiştir. Bundan dolayı buradaki girişimciler; egoist, bireyci, yalnızca haz peşinde olan, karını yükseltmek için daha çok kazanmak isteyen bir tipolijide gelişmiş ve çatışma-rekabet içerisinde girişimci faaliyetlerini yürütmüşlerdir. Türk İslam medeniyetinin tevhidi düşünce

yöntemi ile oluşturduğu girişimcilik anlayışı, tevhidin kaynağı İslam dininde yer alan ilahi emir ve yasaklar çerçevesinde faaliyetlerini gerçekleştirmiştir. Bundan dolayı da girişimciler; madde-mana bütünlüğüne sahip bir bakış açısıyla ahiret inancıyla bu dünyanın son bulacağını kabul ederek hayatını devam ettirmiş, kulluk bilinci ile hareket etmiş, paylaşımcı, kardeşlik duygusuna haiz, helal kazanç düşüncesi, dürüstlük, doğruluk, yardımsever, hoşgörülü, dengeli insan, girişimcilik faaliyetlerinde ölçü ve dengeyi bir arada tutmuş, haksız kazanç ve rekabetten kaçmış diğergâm düşünce ile “insan insanın kurdu değil de ben içerisinde birliktelik ruhu” idrakinde çatışma ve rekabetten uzak durarak girişimcilik faaliyetlerini yürütmüştür.

4.5. Modern Türkiye’de Pozitivist Düşünce Yöntemine Göre Girişimcilik Anlayışı

Girişimcilik kavramı kapitalist sistem üzerinden incelenmiş içinde yer aldığı toplumun zihniyet dünyasından bağımsız olarak değerlendirilmiştir. Ancak medeniyetlerde girişimcilik medeniyetin düşünce sistemi ve kendi gerçekliğine bağlı olarak gelişir ve girişimcilik faaliyetleri bunlardan etkilenecek meydana gelmektedir. Batı medeniyetinde girişimcilik materyalist düşünceden etkilenecek girişimcinin arzu ve isteklerinin önemsendiği, hırslı, bencil, rekabetçi ve çatışmacı bir ortamda gelişerek bu yönde nitelik kazanmıştır. Türk İslam medeniyetinde ise tevhidi düşüncenin mana + madde bütüncüllüğüne bağlı olarak girişimcilik yardımsever, hoşgörülü, diğergâm anlayışları çerçevesinde gelişmiştir (Şimşek, 2013b, s. 115).

Türk İslam medeniyetinin esası tevhidi düşünce olup bu düşüncede insanların neleri yapıp yapamayacağını belirten, ölçü ve sınırları çizen, eylem ve düşüncelere yön veren içtimai (sosyal –toplumsal) bir özgün boyutu mevcuttur. Bu içtimai (sosyal-toplumsal) boyutu insanların dünyaya nasıl bakmaları gerektiğini göstererek ahiret ve dünyaya eşit düzeyde yaklaşmasını sağlayarak insanların eylemlerini, davranışlarını düzenlemiştir. Zümer Süresi 62. ayetinde “Allah her şeyin yaratıcısıdır” idrakinde olan mana + maddenin bütünlüğünden hareket ederek insanlar girişimcilik zihniyetini de bu yönde şekillendirmişlerdir (Tuğcu, 2021, s. 35).

İslam dinin son Peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v.)’e peygamberlik gelmeden önce Şam –Basra ve Mekke şehirlerinde ihracat ve ithalat yaparak girişimcilik faaliyetinde bulunmuştur. Onun zamanında bu şekilde bir iş ile uğraşması ekonomik bir kazancın haricinde yeri yerleri keşif etmek, merak, farklı bakış açısı ile birlikte Hz. Peygamber (s.a.v.) ‘in ruh dünyasında paganist Mekke’nin düşüncesini kabul etmeyerek bunun

yerine tevhitçi yeni toplum düşüncesini meydana getirmesine yardımcı olmuştur. Girişimciliğinde içinde bulunduğu bu sosyo-psikolojik etkiler Hz. Peygamberimizin (s.a.v.) yeni bir medeniyet/toplum inşa etmesinde, yeni düşünceler geliştirmesinde, risk almasında, sosyal eylemlerinde kendini geliştirmesinde ve ilahi emri yerine getirmesinde karşılaştığı engellere, zorluklara karşı başa çıkabilmenin yolunu ve sabrını ona kazandırmıştır. Bu nedenle İslam medeniyetinin 7.yy.'dan bugüne değin girişimciliğe önem verilmiştir (Şimşek, 2013b, s. 111).

Tevhidi düşünce anlayışı çerçevesinde düzenlenen girişimcilikte ilahi emir ve yasaklara riayet edilmesi gerekmektedir. Faiz, bencillik, haksız rekabet ve kazanç yasaklanmış ben içinde biz idrakiyle maneviyat ve millilik ön planda tutan bir sistem kurulmuştur. 19. yy. 'da Batılaşma nedeniyle girişimcilikte pozitivist düşünceden etkilenecek farklılaşmış, Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile birlikte pozitivist düşünce hâkim ideoloji olarak zihniyet yapısında farklılaşma meydana getirmiştir. Zihniyet yapısındaki bu farklılaşma kurumlar ile desteklenmiştir. Böylece 21.yy.'a gelindiğinde yapısal değişikliklerin sonucunda farklı bir girişimci tipi oluşmuş, Batıdaki girişimci sınıfı burada da meydana gelmiştir. Bu yapısal farklılığın arkasında çoğunluğun içinde yer aldığı karmaşık/ikircikli/gri kesimin bilinçli olarak veya olmayarak hemeneötik- pozitivist yöntemin karma bir halindeki yöntemi kullanarak bilgi inşa etmesi ve bu inşa edilen bilgi ile kurumların biçimlendirilmesidir. Kendilerini İslami kimlikler ile tanıtan ve bu kimliklerine sımsıkı bağlı olan kamusal alanda Müslüman iş insanı olarak tanınan, manevi ve milli değerlere sahip çıktıklarını öne süren bu girişimciler tevhibi düşünce yöntemini kullanarak özgün bilgi inşa ettikleri sanarak ekonomiyi yönlendirmişlerdir. Fakat bu yanılgının dışında bu kişiler yaptıkları ile Batı düşünce anlayışına bağlı olarak liberal-kapitalist bir girişimci sınıfı ortaya çıkarmışlardır. Böylece Avrupa' da yer alan muhafazakâr yapının bir benzerinin Türkiye'de oluşmasını sağlamışlardır. Kutsala saygılı olduğunu sanan ama aslında pozitivistin devamlılığı sağlayan, maneviyata bağlı olan bir girişimci sınıf meydana getirmişlerdir (Şimşek, 2017, s. 63).

Bu girişimciler Batı düşüncesinin liberal kapitalist sistemini benimseyerek piyasa şartlarına göre hareket etmiş ve böylece tevhibi düşüncede yer alan emir ve yasakları unutmuşlardır. Kendi kültürüne değerine uymayan bu kavramları girişimcilik eylemlerinde kullanan girişimciler, bunu yaparken de Batı medeniyeti ve Türk İslam

medeniyeti arasındaki farklılıkları dikkate almamışlardır. Söz konusu bu girişimciler tutum ve davranışlarında “pozitivist-hermenötik etki karmaşıklığına dayalı karma bir düşünce sisteminden” etkilenerken yön vermiş ancak her fırsatta dini kimliklerini belirtmelerine rağmen ahiret ve dünyanın olduğu iki boyutlu bir bakış açısını kaybetmiş tek yönlü bakış açısıyla Batı taklitçiliğini benimsemişlerdir (Tuğcu, 2021, s. 36).

Türk İslam medeniyeti tevhidi düşünce yöntemi ile oluşturduğu madde + mana bütünlüğüne sahip bir bakış açısıyla, ahiret inancıyla bu dünyanın son bulacağını kabul ederek hayatını devam ettiren, kulluk bilinci ile hareket eden, paylaşımcı, kardeşlik duygusuna haiz, helal kazanç düşüncesi, dürüstlük, doğruluk, yardımsever, hoşgörülü, dengeli insan, girişimcilik faaliyetlerinde ölçü ve dengeyi bir arada tutmuş, haksız kazanç ve rekabetten kaçmış diğergâm düşünce ile “insan insanın kurdu değil de ben içerisinde birliktelik ruhu” taşıyan girişimci tipolojisinden uzaklaşarak/uzaklaştırılarak Batı medeniyetinin pozitivist/ materyalist düşüncesi ile oluşturduğu kapitalist-liberal zihniyetli, egoist, bireyci, yalnızca haz peşinde olan, karını yükseltmek için daha çok kazanmak isteyen, insan insanın kurdudur, kazan ama nasıl olursa olsun kazan düşüncesi taşıyan bir girişimci tipolojine doğru geçiş yapmıştır.

4.6. Türk-İslam Medeniyetinde Tevhidi Düşünce Bilgi Üretme Yöntemine Göre Girişimcilik Örneği Ahilik ve İş Güvenliği Zihniyeti

Ahiliğin girişimcilik boyutunda değerlendirip zihniyeti anlayabilmek için önce ahiliğin ne olduğunu, kuruluşunu ve işleyişini anlamak gerekmektedir.

Ahilik; *“İslam inancıyla Türk örf ve adetlerini kaynaştıran bir düşüncedir. Bu düşünce sisteminde insan sistemin merkezine konulmuş, her şey onun dünya ve öbür dünya mutluluğu için düzenlenmiş”* bir kurum ve anlayış olarak ifade edilebilir (Akçakaya, 2018, s. 412).

13.yy.’dan sonra Türk İslam medeniyeti çalışma ve üretim ilişkisinde, tevhidi düşünce temelli geliştirilen “tevhidi ahilik üretim ve çalışma düzeni” yapılanmasını gerçekleştirmiştir (Şimşek , 2018, s. 594).

İlk olarak Türk İslam medeniyeti tevhidi düşünce yöntemi bağlı kalarak vahyin emrine girmiş akıl ile ilim devrimini, ilmi düşüncede yapısal değişikliği meydana getirmiştir. “Ardından yeni meslek ve teknikler, üretim ve sanayi devrimini” gerçekleştirerek

özgün bir değişim meydana getirmiş ve bu böylece 18.yy.'a kadar bu özgünlüğü içtimai bünyesinde taşımıştır. Türk İslam medeniyeti 18.yy.' a kadar tevhidi ahiliğe bağlı üretim ve çalışma düzeni sayesinde Dünya ilim ve üretim sisteminde yaygın ve etkin bir konumda olmuştur (Kala, 2019, s. 13).

Buradaki üretim ve çalışmanın yapısal işleyişi Osmanlı toplumunda toplum-fert dengesi üzerinden tevhidi düşünce anlayışına göre gerçekleşmiştir. Zira Osmanlı toplum yapısında iktisat çalışma düzeni Türk-İslam kültür ve tarih anlayışına bağlı olarak tevhidi düşünceye dayalı toplum felsefesi bağlamında faaliyet göstermiştir (Türkdoğan, 1998, s. 119). (Şimşek, 2018, s. 34).

Türk İslam medeniyetinin üretim ve çalışma hayatına yönelik en önemli kavramları “’ahi” ve “’ahiliği” tevhidi düşünce anlayışı çerçevesinde incelemek ilmi bir zaruri yettir. Böylelikle ahiliğin ve ahinin düşünce dünyasına bağlı bilgi inşası ve onun davranışa dönüşmüş uygulaması, akıl ve kalp bütüncüllüğü ile gelişen tevhidi bilgi yöntemi ile oluşmuştur. Türk İslam medeniyetinde bilgi inşası vahyin emrine girmiş aklın tevhidi düşünce esaslı bilgi üretimi ile oluşmaktadır. Böylelikle ahi öznesi ve ahilik kurumu akıl ve kalp bütünlüğü ekseninde her faaliyetini, üretimini, çalışmasını, iktisadını, kültürel, siyasi, sanat vari vb. gibi tüm alanlarda, konularda davranış ve düşünce üretmesi tevhidi düşünceye dayalı bütünlükçü bilgi yolunun oluşturulması ile yöntemleştikten (Şimşek, 2018, s. 594), ahilik tevhidi bir kurumdur. Aslında Ahilik Ahi Evran'ın ahlak-tasavvuf ve tevhidi felsefe anlayışlarının bütünlüğünden başlayarak toplumun ve insanın ihtiyaçlarının karşılanması için geliştirilmiş ilim ve meslekleri, kurmuş olduğu çalışma ve üretim merkezli “’medeniyet” görüşü ile ortaya koymuştur. Bu açıdan Ahi Evran geliştirmiş olduğu özgün çalışma, meslek, iş ve üretimi içerikli görüşleri hem Dünyaya hem Türk İslam toplumuna önemli katkılar sağlamıştır (Kala, 2019, s. 63).

Ahi Evran tevhidi düşünce bilgi yöntemine göre iki dünyacılık içerikli medeniyet anlayışına göre tevhidi içtimai toplum yapısında çalışma ve üretim düzenini kurmuştur. Ahi Evran'ın geliştirmiş olduğu bu tevhidi düşünce temelli iki dünyacı ahilik çalışma ve üretim düzen yapılanması, iktisat ve içtimaiyat ilim alanlarına “’üretimin arttırılması, verimlilik, kalkınma, sınai mülkiyet hakları, meslek geliştirme, uzmanlaşma, iş ahlâkı gibi birçok konuda önemli katkılar” sağlamıştır. Bu açıdan Ahi Evran'ın tevhidi ahilik anlayışı temelli toplum görüşü “’zümler halinde üretim

birlikleri kurup, kümelenerek” oluşmuş özgün “üretim kuramını da/görüşü”nü de içerisinde bulunduran tevhidi bütüncül sanayi çalışma düzenini içermektedir. Buna göre Ahi Evran’ın tevhidi düşünce temelli üretim ve çalışma anlayışı sadece kendi zamanındaki medeniyetine değil söz konusu dönemde karanlık çağını yaşayan Batı dünyasına ve 18.yy.’a kadar da etki alanındaki coğrafya üzerine çok büyük bir etki bırakmıştır (Kala, 2019, s. 63).

Bu nedenle Türk İslam medeniyetinde Ahi Evran’ın tevhidi şehir yapılanmasında tevhidi ahi çalışma düzeninin işleyişi ortaya koyduğu bu özgün kurumsal yapılanma, tevhidi kümelenmecî üretim görüşü ve tevhidi çalışma toplum düzeni, ictimaiyat-din(tevhid)- iktisat birlikteliğinde, bütüncül etkileşime dayalı olarak oluşmuştur. Ahi Evran’ın geliştirmiş olduğu “*kümeleme üretim teorisi*” özgün üretim ve çalışma görüşü, “*tevhidi üretim anlayışı - tevhidi çalışma yöntemi- ahilik kurumsal yapısının*” tevhidi şehir mekânsal alanındaki etkisi üzerinden oluşmuştur. Neticede Türk İslam medeniyetinin yönetim ve çalışma anlayışını Ahi Evran tevhidi ahilik kurumu örneği ile tüm dünyaya uygulama ve teori birlikteliğinde göstererek bu özgün yapılanmanın günümüzde Batı medeniyeti ülkelerinin bazılarında çalışma kök dinamiğine öncü olmuştur (Şimşek, 2021, s. 40-41)

Türk İslam medeniyetinin tevhidi düşünce anlayışına göre “çalışma – toplum - iş kurumu” ilişkisinin kültürel arka planının Ahi Evran ve Biruni üzerinden özgün olarak ifade edilmiştir. İbn’ül Arabî, Mevlana, Hacı Bayram Veli, Gazzalî, İbn’ü Haldun...vb. önemli İslam alimlerinin tevhidi çalışma kültürüne ve tevhidi çalışma ontolojisine katkıları unutulmamalıdır. Ayrıca tüm çağlarda Türk İslam medeniyetinin tevhidi düşünce yöntem anlayışı ile meydana gelen çalışma kültürü ve bunun için özgün bilgi üreten ilim adamları, kendi kültürlerinde özgün şehir kimliği ve bu şehir kimliğinde ahi sanayici tipi, ahilik çalışma kurumu niteliğinde derin bir çalışma kültürünün mevcudiyeti mümkündür. Tevhidin tüm çağlara hitap eden ve geçerliliğini koruyan niteliği ile 21.yy. ve ötesinde tevhidi çalışma kültürü ve tevhidi çalışma ontolojisi ile her an öze uygun yeni iş ve yeni çalışma yöntemlerinin geliştirebilecek vasfa sahiptir (Şimşek, 2021, s. 42).

Tevhidi çalışma kültürü; ‘‘insanın çalışmasından başka kendisine bir karşılık yoktur, iki günü birbirine eşit olan aldanmıştır, hiç ölmeyecekmiş gibi bu dünyaya ve hemen ölecekmiş gibi de öte dünyaya insanın çalışarak hazırlanmasını, dünya da bu çalışmayı

para/üretim ile iman arasındaki dengeyi ilahi ölçülere göre kurma kişiliğini tasavvufi eğitim ile alarak gerçekleştirmeyi” ifade ederek ahilik karakterinin ve tevhidi ahilik çalışma düzenin özgün olarak tüm zamanlara hitap edebildiğini ve geçerliliğini koruduğunu belirtebiliriz (Şimşek, 2021, s. 44).

Temel anlayışı Ahiliğin; tüketicinin korunması, esnaf, devlet ve vatandaş arasındaki sorunlara adalet ve hakkaniyet ölçülerinde çözüm aranması, ülkenin milli beraberlik ve birliğinden yana olması, ilkelerinin çalışma, akıl, ahlak ve bilim değerleri üzerinde yükselmesidir. Bu kuruma sadece sanatkârlar, meslek sahibi olanlar ve esnaflar kabul edilirdi. Özelliklerine bakıldığında bir ahinin; alçak gönüllü olması, kusur aramaması, sır saklamayı bilmesi, cömertliği, yalan söylememesi, doğruluktan ayrılmaması, iyi huylarını geliştirmesi, gerçeklik ve uyanıklık, merhamet ve bağışlama, al-i cenaplık (onurlu ve şerefli olmak), misafirperverlik, bencillikten uzak olma, insan sevgisi, ahlak, yardımlaşma, kardeşlik, sanat ve ilim sahibi olması, eğitim ve çalışmaya önem vermesi gerekmektedir (Uçma, 2011, s. 106-108).

Dr. Yusuf Ekinci Ahiliği şu şekilde tanımlamıştır;

“Ahi, vicdanını kendi üzerine gözcü koyan adamdır. Helalinden kazanan, yerinde ve yeterince harcayan, ölçü tartı ehli olan, yararlı şeyler üreten ve yardım edendir. Kalbi Allah’a, kapısı 72 millete açık olan, müevvet ve merhamet üzere olup cömertliği esas alan, ahlaki ana sermaye edinip akıl yolunda yürüyen, ilim isteyen ve ilmiyle amel edip yararlı çalışmayı elden bırakmayan kişiler ahilerdir. Fütüvvet erkanınca yiğitlik niteliklerine ulaşmış, ayrıca bir sanat öğrenmiş, Allah’ın varlığına ve birliğine inanmış, Hz. Muhammed’in elçiliğini kabul ve sünnetlerine uymuş, din ehli ile sohbet ve muhabbete yönelmiş kişiler, ahilikte ilerlemiş olanlardır” (Ekinci Y. , 2011, s. 36).

Ahiliğin kurucusu olarak kabule edilen Ahi Evran Ahiliği;

“Ahilik, bir insan ilmidir. Her şeyden, her ortamda ve her çağda denge ve düzen tutturandır. Dağıtılan değil, toparlayandır. Yıkan değil yapan, dünya ve ahiret dengesi tutturandır” olarak tanımlamıştır (Ekinci Y. , 2011, s. 184).

Ahiliği fütüvvetçiliğin bir benzeri veya Bizans loncalarının devamı niteliğinde görenler olsa da yapılan araştırmalar bunun aksini göstermektedir (Ekinci Y. , 2011, s. 60). Özellikle Ahilikte bulunan usta-çırak ilişkisi Ahiliğin söz konusu kurumlardan farklı olduğunu göstermektedir. Ahi teşkilatında usta tüm bilgi birikimini çırığa aktarır ve onun iyi bir insan olması için çabalar. Çırığın hatalarından ustası da sorumlu tutulurdu. Aynı tarihte Batı medeniyetinin usta-çırak ilişkisine baktığımızda katı bir bencilik karşımıza çıkmaktadır. Bu toplumlarda çırak kelimesi olarak “ücret

karşılığı emeğini kiralayan ve aşağılık insan manasına gelen HIRE-LING ‘‘ kullanılırdı. Bu durumdan da anlaşıldığı üzere insan anlayışı üzerinden ahilik ile Batı loncaları arasında büyük bir fark mevcuttur (Ekinci Y. , 2011, s. 61-62).

Ahilik kurumu oluşumunda ve işleyişinde kendisini meydana getiren tevhidi düşünceden dolayı Kur’an-ı Kerimde ve hadisi şeriflerde yer alan ticaret ve iş konularındaki kaideleri birer düstur olarak kabul etmiştir. Buna göre “*İnsana kendi çalışmasından başkası yoktur. Çalışması ileride görülecek ve karşılığı tastamam verilecektir*” (Necm, 39-41) “*Herkes çalışarak elde ettiği kazanca bağlıdır*” (Tur, 52/21) “*Allah’ın sana verdiğinden (onun yolunda harcayarak) ahiret yurdunu iste; ama dünyadan da nasibini unutma. Allah’ın sana ihsan ettiği gibi sen de insanlara iyilik ve ihsanda bulun (Kasas, 28/77)*” bu üç farklı Surede çalışmanın önemi belirtilerek alın teri ve el emeğinin değeri vurgulanmıştır. “*...Artık ölçüyü ve tartıyı tam yapın. İnsanların mallarını eksiltmeyin. Düzene sokulduktan sonra yeryüzünde bozgunculuk etmeyin. İnananlar iseniz bunlar sizin için hayırlıdır (A’raf, 7/ 85)*” “*Ölçüyü tam yapın. Eksik verenlerden olmayın. Doğru terazi ile tartın. İnsanların mallarını ve haklarını eksiltmeyin. Yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın (Şu’ara, 26/ 181-182-183)*” belirtilen ayetlerde de anlaşıldığı üzere ticaretle ve işte doğru-dürüst olmak gerektiği söylenmiştir. “*Antlaşma yaptığınız zaman, Allah’a karşı verdiğiniz sözü yerine getirin. Allah’ı kendinize kefil kılarak pekiştirdikten sonra yeminlerinizi bozmayın. Şüphesiz Allah, yaptıklarınızı bilir*” (Nahl, 16/ 91). “*Eli sıkı olma, büsbütün eli açık da olma. Sonra kınanır ve çaresiz kalırsın*” (İsra, 17/ 29). “*Yetimlere mallarını verin. Temizi pis olanla değişmeyin. Onların mallarını kendi mallarınıza katıp yemeyin. Çünkü bu, büyük bir günahtır*” (Nisa, 4/ 2) ayetlerde adaletli olmayı, hak yememeyi, sosyal yardımların önemi ve israf gibi konulara değinilmiştir. Bu ve benzeri birçok ayeti kerimleri Ahilik birlikleri oluşumlarının merkezine alarak bu kaideler etrafında faaliyetlerini yürütmüşlerdir.

Elbette Ahilik teşkilatı ticaretle de uğraşmış olan, İslam dinin son Peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v.) efendimizin hadisi şeriflerinden; “*Eğer (satıcı ve alıcı) doğruyu söyler, mallarının her şeyini beyan ederlerse, o alışveriş kendileri için bereketli olur. Eğer ayıbını gizler ve yalan söylerlerse alışverişlerinin bereketi yok olur*” “*Müslüman, Müslümanın elinden ve dilinden emin olduğu kimsedir*” gibi birçok ticaret ve çalışma hayatını içeren hadisi şerifleri kendilerine rehber edinmişlerdir.

Kur'an-ı Kerim'de İsra Suresi 70. ayetinde: “Gerçekten biz Âdemoğullarını şerefli kıldık, onlara karada ve denizde kendilerini taşıyacak vasıtalar lütüfettik, onları temiz ve hoş nimetlerle rızıklandırdık ve onları yarattığımız varlıkların birçoğundan üstün kıldık” ifadesi yer almaktadır. Bu, insana çok fazla değer verildiğini ve insanın üstün tutulduğunu bizlere göstermektedir.

Ahiliğin temelinde “eşref-i mahlûkat” vardır. Eşref; şerefli, onurlu anlamını taşıırken mahlûkat; Allah'ın yarattığı şeyler anlamına gelmektedir. Eşref-i mahlukat ise; varlıkların en şerefli demektir.

Ahilik; İslam inancıyla Türk geleneklerini kaynaştıran bir düşünce sisteminin adıdır. Burada insan sistemin merkezine konulmuş olup her şey onun ahiret ve dünya mutluluğu için düzenlenmiştir. Eşref-i mahlûkat olarak değerlendirilen insandan daha değerli hiçbir şey yoktur. İnsana verilen bu değer Ahiliğin tüm faaliyetlerinde görülür. Ahilik tüm varlıklardan üstün tutulan bu insanı her iki âlemde de (dünya ve ahiret) mutlu etmek için onu bir bütün olarak ele almış ve “insan-ı kâmil” denilen bir ideal tip ortaya çıkarmıştır (Ekinci D. , 2008, s. 243).

1970’li yıllarda Tarım Bakanımızın “Bir montofon ineğinin 2 üniversite mezunu insandan daha verimli olduğu” beyanına baktığımızda günümüzdeki insan ve insanın değeri anlayışının Ahilik anlayışından ve İslam’da ki eşrefi mahlûkat düşüncesinden ne kadar farklılaştığını görüyoruz. Günümüzde, 21.yy. da yine insana ve insan yaşamına değer verilmediği görülmektedir.

Ahilik insanı sadece çalışma hayatında ele alarak yaşamını parça parça ayırmamıştır. İnsanı bir bütün olarak ele almış; onun ekonomik, sosyal ve kültürel hayatını düzenlemiştir. Ahilikte çatışma yoktur. Toplumun kesimleri arasında çatışmaya izin verilmediği gibi aynı kesim içinde fertlerin çatışmasına müsaade edilmez, orta yol bulunurdu. Bu orta yol bulmada uzlaşma beklenen çatışmacı toplum için geliştirilmiş yöntem yerine sorunlar diyalog ile çözüldü. Ahilik ekonomisinde insan üretim araçlarından bir tanesi olarak görülmezdi. Ahilikte insan için ekonomi vardır, günümüzdeki gibi üretim aracı değildir insan.

Ahi birliklerinde işçi-işveren ilişkisi içerisinde ele alabileceğimiz çırak, kalfa ve ustalar aynı çatı altında teşkilatlanmış ve menfaat birliği etrafında toplanmışlardır. Çatışmayı değil dayanışmayı esas alan Ahiler, bölünüp parçalanmaya taraftar olmamışlardır. Ahilikte bölünmeye sebep olan sınıflaşma, statü gibi durumlar

olmadığı gibi çalışarak yukarı kısımlara çıkabilecek hiyerarşi vardı (Ekinci D. , 2008, s. 246).

Batı medeniyeti temelde, çatışmacı toplum yapısı üzerine kurulmuştur. İnsanları kadın-erkek, genç-yaşlı, işçi-işveren olarak gruplandırır. Sonrada bu insanların çatıştığını, bu çatışmadan çıkan enerjinin gelişmeyi sağladığını düşünür. Bu düşüncesine dayalı olarak da 2 temel ideolojiyi ortaya çıkarmıştır ki birisi bireyi temel alan kapitalizm, diğeri sınıfı kabul eden komünizmdir. Temel yapısında mücadeleyi taban alan bu ideolojiler insanlık tarihinde çok kan akıtmışlardır (Ekinci D. , 2008, s. 56).

Bu çatışmacı yapı gelişen Türkiye’imizde maalesef ortaya çıkmış ve halen devam etmektedir. Özellikle işçi-işveren arasında acımasız mücadelenin olması tarafları birbirine düşman olarak göstermektedir. 1970’li yıllarda yaşanan bu düşmanlık had safhaya ulaşmış, işçi sendikalarında işveren yanlısı olmakla suçlanan insanlar vardı. Devletin önemli makam sahiplerinin işverenlerle görüşmesi büyük olaylar olarak algılanıyor, basında bunun yalan haber olduğu söyleniyordu.

Günümüzde ise işçi-işveren çatışması hala devam ediyor, iş güvenliği açısından baktığımız da işveren işçilerin canını hiçe sayıyor, gerekli olan tedbirleri maliyet, zaman kaybı olarak görüyor. İşçiler ise işverenin tutumu karşısında her olayda işvereni sorumlu görerek onu suçlu ilan ediyor, üzerlerine düşen sorumlulukları yerine getirmiyorlar.

Ahilikte sadece ustaların hakları korunmaz, çırakların hakları da korunur. Bunu güvenli çalışma ortamı konusunda ele aldığımızda her alanda hakkı korunan çırağın göz göre göre tehlikeye atılması beklenemez. Ahilikte usta baba gibi rol oynar ve çırağını, kalfasını korur kollardı. Baba-çocuk ilişkisine benzer bir ilişki içerisinde gönül ilişkisi kurulurdu. Ahilikte çıraklar bayram namazından sonra ilk ustasının elini öper ve bayram yemeğini ustasının evinde yerdi. Çırağının veya kalfasının işlediği suçlardan ceza alan ustaların olması iş güvenliği açısından değerlendirdiğimizde maddiyat kaynaklı karşıt zihniyetli ustaların olmayacağını bizlere gösterir. Bu konuyu daha çok açıklayacak şekilde ele alalım: mesela günümüzde uzun yol taşımacılığı yapan birçok firmada şoförler frenleri tutmayan araçlar ile çalışmaya devam edilmesi istenmektedir. Bu olayın sonucunda her gün haberlerde kamyon ve tır kazalarının olduğunu görmekteyiz. Bizzat iş güvenliği uzmanı olarak saha tecrübelerimde bu

olayların benzerlerini gözlemlemiş bulunmaktayım. İşverenlerin buradaki tek amacı zamanla yarıştıkları için maddiyattan kayıp vermemek, daha hızlı bir teslimat yapılması, teslimatları bittikten sonra araçların fren bakımlarının yapılmasıdır. Buradaki işveren zihniyeti ile Ahilikte bulunan işveren zihniyeti taban tabana zıt olduğu görülmektedir.

“Dünya İçin Ahireti ve Ahiret İçin Dünyayı Terk Etme” Anlayışı

Ahilikte yaşamak için yaşatmak gerektiğine inanılır. Her fert toplumun bir parçası olarak kabul edilir ve bir insanın rahatsızlığı diğer insanları da rahatsız edeceğine inanılırdı. Hadis-i şerif’te belirtilen “komşusu aç iken tok yatan bizden değildir” düşüncesi ile sosyal adalet ve dayanışma önemlidir (Ekinci D. , 2008, s. 142).

Ahilikte aşırı kazancın dayanışmayı bozacağı endişesi ile aşırı kazanç arzusu engellenmiştir. Kazançlar genel sermayeye aktarılırdı. Sanatkârların kazancı tümüyle kendine ait değil, teşkilata ait olup, orta sandıkta toplanan bu para herkese adaletli bir şekilde dağıtılırdı ve kalan kısım ihtiyacı olan kişilere yardım olarak kullanılırdı. Çalışma hayatının düzenlenmesi, bu hayatı düzenleyen kişilerin “insan” anlayışı ile yakından alakalıdır. Düzenleyici kişilerin insan anlayışındaki değişikliklerle, çalışma hayatında büyük oranda değişiklikler meydana getirmesine neden olur (Ekinci D. , 2008, s. 243).

Ahilikte para amaç değil araçtır. Amaç sadece mal, servet ve kazanç için çalışmak değil muhtaç olmamak ve başkalarına yardım etmektir. Ekonominin amaç olmasına müsaade edilmez. Para kazanmak amaç haline geldiğinde ahlaki değerlerde araç haline gelir ki bu son derece ahlaki olmayan bir dünya görüşüne temel teşkil eder. Örneğin para kazanmak amaç olduğunda başkalarına yardım etmek araç haline gelir. Sonuçta başkalarına yardım ediyor gibi görünen kişi aslında insanların güven ve saygısını kazanarak daha çok para kazanmaya çalışır. Fakirlere yardım etmesi, para vermesi aslında başka bir kazanç sağlama yöntemidir. İslam dininde ” sağ elin verdiğini sol el görmeyecek” ölçüsünü Ahilik titizlikle uygulamıştır (Ekinci D. , 2008, s. 22) .

Ahilik ahlakında doğruluk temel iken fazla fiyata satma, zenginleşme hırsı, gönüllü hazineler peşinde koşma, karanlık ve dolaşık kazanç yollarına sapmak gibi durumlara müsaade edilmez. Ahilik mal biriktirme, yağma peşinde koşmak, haris ve istismarcı bir ticarete de karşıdır. Kolay kazanç ahlaki yönden makbul değildir (Ekinci D. , 2008, s. 24).

Sadi Şirazi' nin de dediği gibi “*mal*, ömrü *huzur* içinde geçirmek *içindir*; yoksa ömür, *mal* ve servet toplamak için değildir”. Yani insan ömür gibi kısa bir yaşam süresinde mal biriktirme düşüncesinde olmamalı gerçek mutluluğunu, dünyaya gönderilme amacını aramalıdır. Zira insan ne kadar çok kazansa da ne kadar çok malda biriktirse bu kendisine yetmeyecek ve daha fazla kazanmak isteyerek sonu gelmeyecek bir ihtirasa düşecektir. Tarih de birçok örneği olan bu durumda insan servet biriktirme hırsıyla aç gözlülük kuyusuna düşerek her şeyi kendisine mubah saymış, kendisine ve başkalarına kötülük etmekten geri durmamıştır. Bir insanın bin sandık dolusu altını olsa ve bu insana bin sandık dolusu altın daha isteyip istemeyeceği sorulsa bu insan hiç şüphesiz ki bu altınları da ister. İnsanın bünyesinde bulunan hırs ve doymak bilmeyen nefis bu durumun asıl nedenidir. Kapitalizmin insandaki bu hırs ve nefisin doymak bilmemezliğini daha ön plana çıkaracak ortamı oluşturmuştur. Hâlbuki İslam dininin temeli olan tevhidi düşünce insanda bulunan bu hırs ve nefis duyguları ile savaşıp onları iç dünyasından atıp dengeli insan olmayı öğütler. Kapitalizmde yardımı ile insan canlı cansız fark etmeksizin tüm varlığa saygısını yitirerek tek gayesi kazanmak olan bir hal almış insana, hayvana, bitkiye ve çevreye onarımı mümkün olmayan boyutta tahribata neden olmuştur. Materyalizm/iblisyan/pozitivizm düşünce temelli kapitalizm bu durumlara neden olurken tevhidi düşünce temelli kurulan Ahilikte ise insanlar yardımseverlik, paylaşma, diğergam ve kulluk bilince hareket eden dengeli insan olmaya etmeye teşvik edilmiştir. Materyalizm/iblisyan/pozitivist düşünce temelli kapitalizmin meydana getirdiği reklamcılık anlayışı ile ürünler olduğunun ötesinde satılarak tüketicilerin kandırılması meşru sayılırken tevhidi düşünce temelli Ahilik teşkilatında ürünlerin kusurlu olarak satılması durumunda satıcı kınanarak tüm insanların içinde teşir edilir böylece tüketicilerin haklarının korunması sağlanır ve diğer satıcılar bu olaydan ibret alırdı. Sonuç olarak girişimcilik başlığı altında ele aldığımız materyalizm/iblisyan/pozitivist düşünce temelli kapitalizm ve tevhidi düşünce temelli kurulan Ahilik teşkilatı mukayese edildiğinde birinde işçi haklarının göz ardı edildiği, çevre kirliliği, küresel boyutta krizlerin olduğu, tüketicilerin kandırıldığı, gelir dağılımında adaletsizliğin yaşandığı bir ortam oluşurken diğer anlayış ile diğergam, yardımsever, doğru ve dürüst insanlar, anının teri kurumadan hakkını teslim eden işverenler, dengeli insan modeli, ahiret bilinci ile insana ve hayvana zarar vermekten korkan ve geri duran düşünce dünyası, tüketicinin korunmasını esas alan bir ortam meydana gelmiştir.

Ahilikte Önce İnsan

Batı medeniyetinde ortaya çıkan sanayileşme hareketi insanın madde üzerindeki hâkimiyetini artırmış ve temel ihtiyaçlarını karşılamakta büyük oranda gelişme sağlamıştır. Ancak bu yararın ortaya çıkmasındaki süreçte yaşanan zorluklar ve ödenen ağır bedeller göz ardı edildi. Ödenen en ağır bedel; maddeye hâkim hale getirilmeye çalışılan insanın maddenin kölesi olmasıdır (Ekinci D. , 2008, s. 51).

Özellikle sanayileşme sürecinde insan kalkınmanın aracı olarak görülmüştür. Batıda bazı iktisatçılar nüfusu “işgücü” kavramı olarak ele almışlardır. Onların nazarında nüfus emeği belirleyen doğal bir kaynaktır (Ölçen, 1979, s. 9).

20.yy. sonlarına doğru insanın kalkınmanın aracı değil amacı olduğu anlaşıldı. Refah seviyesini artırmak insan içindir ifadesi anlaşıldı.

Dr. Yusuf Ekinci'nin ‘*Batılıları bugün ki noktaya getiren temeldeki bir düşünce değişikliği değil karşılaşılan problemlere sistemin kendi mantığını zorlamak suretiyle bulunan yeni çözümlerin uygulamadaki başarısıdır. Bu çerçevede insanın kalkınmaya bir araç olarak entegre edilmesinin, onun ekonomik gelişmede daha etkili bir araç haline getirilmesi ihtiyacından kaynaklandığı söylenebilir. Çünkü insanın gerçekten amaç haline gelmesi birçok alanda ciddi değişmelerin yaşanmasıyla mümkün olacaktır. Henüz böyle bir noktaya gelindiği söylenemez*’ (Ekinci D. , 2008, s. 52).

Ahilik, her şeyde insanı amaç olarak gören, yapılan şeyleri insan için düzenleyen ve uygulamaya konulurken insanın araç haline dönüştürülmesini engelleyen bir düşünce sistemidir (Ekinci D. , 2008, s. 53).

Ahi birliklerinde usta (işveren) ile kalfa ve çırak statüsünde çalışanlar baba-evlat münasebeti gibi candan ve manevi bağlar ile birbirine bağlanmıştır. Ahlak ve mesleki kaidelere göre düzenlenen bu yaşayış, yöneten heyetlerin denetim ve gözetimi altında devam ederdi. Ahi baba vekilleri hem dini hem de mesleki lider pozisyonunda olup yalnız ustaların değil, kalfa ve çırakların da haklarını korumak durumunda idiler. Ustalar yanlarında çalışan insanların davranışlarından da mesuldürler. Çırakların yaptıkları hatalardan ustalara da ceza verildiği görülmüştür. Çalışanların kötü huy ve hareketlerinden, çalışanların haksızlığa uğramalarından sadece ustalar değil kademeli olarak bütün esnaf mesul olurdu (Ekinci D. , 2008, s. 142).

İngiltere’de kömür madenlerinde katırlar yerine kız çocukları kullanılırdı. Kömür vagonlarını çekmek için 6 ile 12 yaş aralığındaki kız çocukları kullanılır, böylece katırın genişliğinde büyük tüneller açılma zahmetine girilmezdi. Üstelik kız çocukları öldüğünde yerine yenisi kiralanırdı. Katırlar gibi satın alınmazdı. Bu işler acısı durum fabrikalarda da farklı değildir. Küçük çocuklar uzun yıllar fabrikalarda karın tokluğuna gayri insani çalışma şartlarında çalışıyorlardı. Bu görüşün altında materyalist dünya görüşü yatmaktadır. Materyalist dünya görüşünde insan üretimi gerçekleştiren bir araçtır ve bu günümüzde de değişime uğramamıştır. Böyle bir durum Türk İslam medeniyetinde karşımıza çıkmadığı gibi Ahilik sisteminde gördüğümüz üzere çocuklar; hem usta-çırak ilişkisi içinde işini öğrenmiş hem de eğitimine devam etmişlerdir. Ayrıca ustasından dini-ahlaki, kültürel, sosyal, ekonomik, edep-adap öğrenene kadar eğitim alırdı. Çırağın hatasını ustasına da keserlerdi. Çocuk istismarı ihtimalinin olamayacağı bir düşünce sistemi Ahilik.

Ahilik çalışma hayatında ustanın; kalfa ve çırakların emeğini sömürmesi, hak edilen ücretin ödenmemesi söz konusu dahi olamazdı. Böyle bir durum Ahilik kaidelerine ve temelde yatan dayanışma prensiplerine aykırıydı (Ekinci D. , 2008, s. 247).

Yukarıda anlatılan olayı ele alıp iş güvenliği uygulamadaki sıkıntılarımız ile karşılaştığımızda karşımıza çıkan en büyük neden maliyet problemi aslında cevap oluyor. Günümüzde Ahilik anlayışını yaşatan bir işverenin çalışma ortamında bulunan iş güvenliği tedbirlerini maliyet korkusuyla reddetmesi beklenemez. Yahut itibarı zenginlikte görmeyen Ahiler, asıl itibarı yoksulu doyurmakta, malını dağıtmakta görmüş oldukları için iş kazalarını azaltmak amacıyla yapılabilecek harcamaları gözlerinde büyütmeceklerdir.

Ahilikte;

Yamak + Çırak + Kalfa + Usta olmak üzere mesleklerde hiyerarşi mevcuttu. Genelde 10 yaşına kadar çocuklar yamak olarak Ahilik teşkilatınca usta kabul edilmiş bir kişinin yanında eğitime başlardı. 10 yaşından sonra çocuklar yamaklığa kabul edilmezdi bunun sebebi ise ağaç yaşken eğilir düşüncesi ile bu çocukların 10 yaşından sonra eğitilemeyeceğidir. Yamaklık döneminde Ahilik kaideleri (124 kaide; haset etmemek, zina yapmamak, affedici olmak, cimri olmamak, yalan söylememek... gibi) çocuğa öğretilirdi. Yamaklık döneminde çocuk mesleki eğitimi ustasında öğrenirken, zaviyelerde dini ve sosyal bilgiler öğretilerek eğitimde birlik, bütünlük esastı.

Zaviyede çocuklara okur-yazarlık eğitimi kesinlikle verilir, edebiyat, Kur-an kursu, Türkçe, Arapça ve musiki dersleri de ayrıca verilmiştir. Şairimiz Baki'nin Ahi çırağı olarak bu eğitimleri aldığı bilinmektedir.

Eğitimlerde gençlerin Ahilik kurallarını uygulayıp uygulamadıkları, yetenekleri ve bağlılıkları ustaları tarafından kontrol edilirdi. Eğer gençler Ahilik kurallarına aykırı davranır, ihmal ederse ve kusurlu davranış sergilerse yol kardeşleri, yol atası onun bu hatasından sorumlu tutulurdu. Ancak kişi eğitimlerinde başarılı olur ve olumlu davranışlar sergilerse ustasının yanında o işyerinde eğitimine devam ederdi. Başarısız olan yamak, çırak ve kalfalar başka bir sanat dalında tekrar başlar ancak çıraklık eğitimi ile başlardı. Ancak tekrar başlayabilmesi için o sanatın bağlı olduğu Ahi birliğinden izin alması gerekirdi (Köksal M. , 2007, s. 168-169).

Ahilikte verilen eğitimde tedrici metodu uygulanırdı. Bu metotta bilgiler kolaydan zora doğru olacak şekilde basitten karmaşık sisteme doğru anlatılırdı. Burada çırağın, kalfanın ve yamağın hatalarından ustası da sorumlu tutulduğu için ustalar eğitimlerinde son derece dikkatli olur ve kaliteli birer usta adayı yetiştirme gayretinde olurdu. Her usta mesleğindeki tüm ayrıntıları ve sırları öğrencisi ile paylaşırdı (Yüksel B. , 2016, s. 99).

Çıraklık eğitimi 1001 gün sürer ve bu sürede başarılı olan çocuklar ustalarının teklifi ile kalfalığa geçerdi. Ancak kuyumculuk gibi inceliği çok olan mesleklerde bu süre 20 yıla kadar uzardı. Yamaklıktan çıraklığa çıraklıktan kalfalığa ve kalfalıktan ustalığa her geçişte ustasının önderliğine Ahilik birliğinde bir tören düzenlenirdi (Yüksel B. , 2016, s. 99).

Gündüzleri ustalarının yanında mesleki ve ahlaki eğitim alan adaylar akşamları ise toplanarak ahlaki eğitimler, ata binme ve silah kullanma eğitimleri alırlardı. Ayrıca esnaf çıraklarının okuma yazma öğrenmesi hususunda dikkatli davranılır bu konuda Fatih Sultan Mehmed' in yaptırdığı saraçhanede esnaf çıraklarının sabahları Fatih Medresesinde okutulan derslere katılmaları sağlanmış olması en güzel örnektir (Tabakoğlu, 2014, s. 296).

Kalfalık döneminde kalfaların kılıç kullanmaları, ata binmeleri, atıcılık gibi spor ve askeri eğitime tabii tutulmaları ihmal edilemezdi. Bu eğitimleri kesin alır ve usta tarafından eğitime izin ile gönderilirdi.

Ahilikte usta olmak için geçilmesi gereken mertebeleri ve bu mertebelerde alınan eğitimleri özetle şu şekilde gösterebiliriz;

Yamak: Zaviyede eğitim + işyerinde ustadan eğitim + cumartesi akşamları Ahilik kaideleri için özel eğitim+ Ahlaki eğitim

Çırak: Mesleki eğitim+ Ahlaki eğitim + (Medrese eğitimi alanlarda mevcuttur)

Kalfa: Mesleki eğitim + Ahlaki eğitim+ Sportif eğitim

Usta: Ustalar ömür boyu öğrenmeye ve bilgilerini başkalarına aktarmaya tabidir.

Ahi birliklerinde çırak ve kalfalara mesleğin incelikleri öğretilirken aynı zamanda iş ve çalışma ahlakı da aşılanırdı. Bu sayede teknik bilgi odaklı olarak kalınmaz öğrenilen sosyal ilkelerle yeni yerlerde rekabet gücü elde edilirdi (Arslan, 2012, s. 158). Üstelik bu eğitimler ücretsiz olarak verilir ve ahilik kurallarına uymak isteyen kişilerce faydalanabilmekteydi. Dersler alanında uzman olan yetkili kişi tarafından verilmekte ve eğitim ömür boyunca devam etmekteydi. Mesleki eğitimler yamaklık, çıraklık, kalfalık ve ustalık dönemi aşamalarından oluşmaktaydı (Ekinci Y. , 2011, s. 115-117). Kısaca Ahilikteki eğitimin niteliklerini şu şekilde sıralayabiliriz;

İlk olarak verilen eğitimler tek taraflı olmamıştır. Yani bilgi bir bütün olarak değerlendirilmiş mesleki eğitimin yanında dini, ahlaki ve toplumsal bilgilerde öğretilmiştir.

İkincisi iş başı eğitimle işin incelikleri öğrenilirken ayrıca iş dışında eğitimle de bu eğitim bütünleştirilmiştir.

Son olarak eğitimler belirli bir sürede işin bir bölümünde ya da hayatın bir bölümün de verilmemiştir. Eğitimler ömür boyu sürecek olan bir faaliyettir algısı mevcuttu (Arslan, 2012, s. 164).

Günümüzde işçilere iş güvenliği eğitimleri vermek çok zor. Bu zihniyetle işçinin cahil kalması, haklarını öğrenememesi için işverenler tarafından arzulanıyor. Eğitimin zaman kaybı olduğu düşünüldüğü üzere eğitim için oluşturulan evrakların sadece kâğıt üzerinde kalması, imza atılarak resmiyete bağlanması, işçinin mesai saatleri içerisinde sadece çok çalışması işverenlerin arzusudur. İş güvenliği uzmanları olarak en çok yaşadığımız sorun eğitim sorunudur. Eğitime işçi göndermek istemeyen işverenler karşısında yaptırımsız kalan biz iş güvenliği uzmanları ücretimizi aynı işverenden

aldığımız için bu yüzden şikâyetçi olamıyoruz. Ayrıca aynı işverenler yine biz uzmanlarında işvereni sayılmaktadır.

İşçiler içinde okuma-yazma bilmeyen insanların olması da tabi ki başka bir problem. 21.yy okuma-yazma bilmeyen çok sayıda işçi mevcutken onların bu eksikliği işverenlerin umurunda dahi olmuyor. Maddi dünya görüşü ile yetiştirilen insan zihniyeti ile oluşturulan çalışma hayatı ancak bu şekilde düzensiz, karmaşık, gayri insanidir.

Türk-İslam medeniyetinin en güzel çalışma hayatını, kurallarını ve sistemi oluşturan Ahiliğin temel düşünce sistemi olan tevhidi düşünceyi ele aldığımızda yeni bir iş güvenliği zihniyeti oluşturduğumuzu varsayalım. Bu zihniyet ile oluşturulan kanunları, denetim sistemlerini, çalışma ortamını düşünelim. Temelde insana değer veren eşref-i mahlûkat anlayışına sahip olan bu yeni düzende hiçbir işveren işçinin ölümüne göz yumamaz. Çünkü insan en değerli varlıktır ve canı hiçe sayılamaz. Yeni sistemimizde işverenler ekonomiyi amaç olarak görmedikleri için gerekli olan iş güvenliği tedbirlerini alarak maliyet bahanesinde bulunmazlar. Yine sistemimizde yaşanan iş kazalarının üzeri örtülmek yerine doğru bildirimler ve tedbirler alarak olabilecek yeni iş kazalarının önüne geçilir ve bu sayede kul bilincinde olan insan yalan söylemekten, insanları kandırmaktan kurtulur. Yeni sistemimizde insan en değerli varlık olma sebebiyle Ahi Evran ‘ın yaptığı gibi iş yerleri sık sık denetlenir ve kurallara uymayan işverenler tespit edilir. Sadece yılda 1 kez iş yeri denetimi yapılmaz. Düzenli aralıklarla denetime çıkılır. İş güvenliği uzman sayıları artırılarak ülke içinde tüm firmaların iş güvenliği uzmanı olur ve bu uzmanlar firma sayılarında normal seviyede tutularak daha fazla çalışanlara yardımcı olması sağlanır. İş güvenliği uzmanları işverenin çalışanı olarak algılanmasından dolayı yaptırım gücünün olmamasının önüne geçilir.

Ahilikte bulunan insana değer verme anlayışını çağımızın gerçekleri ve ihtiyaçları karşısında yeniden yorumlayarak çalışma hayatını düzenleyen, iş kazası ve meslek hastalıklarına karşı sorunlara çözüm üreten bir sistem geliştirebiliriz. Bu sistem ile yeni kanunlar, yönetmelikler çıkarabilir, bu düşünce yöntemi ile denetimler sağlanabilir ve her şeyden önemlisi toplumun her kesimini bununla bilinçlendirebiliriz. Bunu yapabilmek için de taklitçiliğin hafifliğinden ve kalıcılığından kurtulmamız gerekmektedir. Ekonomiyi amaçtan çıkartıp araç haline

getirmek ve insanı araç halinden çıkartıp amaç haline getirmek gerekir.

Ancak günümüzde net bir şekilde topraklarımızda görünen şey odur ki; bu toprakların insanları atalarından süre gelen tevhidi düşünce temelli kurulan sosyal politika, insan anlayışı, iktisat, siyaset, eğitim, Ahilik sistemi, eşrefi mahlûkat, yardımsever, diğergam, topluma ve çevreye duyarlı insan modeli vb. her yapı, unsurdan ve düşünceden uzaklaşmış kapitalist/liberal/materyalist sistemin bencillik, egoist, kar odaklı anlayış, insan anlayışı, maddeci vb. yapı ve unsurlarına göre yaşamın her yönünü biçimlendirmektedir.

5. OSGB - İŞ GÜVENLİĞİ ANLAYIŞININ VE “ OSGB ZİHNİYET YAPILANMASINA “ KÜLTÜREL İZAFİLİK AÇISINDAN ELE ALINIŞI

5.1. Ortak Sağlık ve Güvenlik Birimi

Yönetmeliğe göre OSGB; bir ve daha fazla sayıdaki işyerlerine iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerini vermek üzere hizmeti alacak işyerleri dışında kurulan, gerekli olan donanım ve gereken nitelikte ve sayıda personeli bulunan, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının birimi olan İş Sağlığı Ve Güvenliği Genel Müdürlüğü birimi tarafından yetkilendirilen kamu kurum ve kuruluşları ve özel hukuk tüzel kişileri şeklinde tanımlanmıştır (Ekmekçi, 2009, s. 65).

Ortak sağlık ve güvenlik birimi kısaltılmış hali ile OSGB genel de organize sanayi bölgesi OSB ile karıştırılmaktadır. Yönetmelikte OSGB’ nin kurulması ve yetkilendirilmesi birçok yönden şartlara bağlanmış ve faaliyet çevresi dahi düzenlenmiştir. OSGB’ lerin kurulması ve işlerini devam ettirilebilmesi Bakanlığın izni ile olmaktadır. Bu OSGB’ ler den hizmet almak isteyen işletmelerde belirli kurallara uymak zorundadır (Ekmekçi, 2009, s. 65).

2012 yılında yürürlüğe giren 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununa göre Türkiye’de bulunan tüm işyerleri iş güvenliği uzmanı ve işyeri hekimi bulundurmak zorundadır. Bu nedenle söz konusu işyerleri gerekli niteliklere ve yetkiye sahip personelleri kendi bünyelerinde bulundurabileceği gibi yetkilendirilmiş OSGB’ den hizmet alarak bu yükümlülüğü yerine getirebilir. İşyeri Sağlık ve güvenlik Birimi OSGB’ ler aynı zamanda ve ortak çalışmalar etrafında işyerlerinde günlük iş akışının güvenli bir ortamda gerçekleşmesi ve verimli çalışma ortamı için çalışırlar.

Yönetmeliklerin yayınlanarak OSGB’ lerin kurulması ve yetkilendirilmesi sıkı koşullara bağlanmış ve bu isabetli bir çalışma olmuştur. OSGB’ lerin kurulması ve faaliyetlerini yürütmesi Bakanlık iznine tabidir. Bu sayede İSG hizmetleri sunan kuruluşlara belirli standartlar getirilmiştir (Ekmekçi, 2009, s. 65-66).

OSGB’ nin kurulabilmesi için kurucunun bir adet işyeri hekimliği sertifikası olan ve OSGB’ de tam zamanlı çalışacak işyeri hekimi gerekmektedir. Kurucu veya ortağı olacak kişi işyeri hekimi değilse A sınıfı iş güvenliği uzmanı olmak zorundadır. Bu kurucu kişiler bir tane OSGB kurabilir daha fazla OSGB kurmaları mümkün değildir. Bu kuruculuğun tek şubeyle ilgili olması daha fazla OSGB kurulmasının kötü amaçlar

için kullanılmasının engellemek içindir. OSGB' nin kurulması için Bakanlığa yetki alımı için başvuruda bulunmalıdır. Yetki alımı gerçekleşen OSGB' ler 3 yılda bir gerekli evrakları vize yaptırmalıdır (Ekmekçi, 2009, s. 66).

Diğer taraftan Yönetmeliğe göre OSGB' nin kurulum şartında en az birer kişi tam süreli iş sözleşmeli işyeri hekimi ve iş güvenliği uzmanı istihdam edilmek zorundadır. Yönetmelikte asgari personel sayısı belirtilmiştir ancak kurucu ortaklardan biri işyeri hekimi belgesi var ise tam süreli işyeri hekimi bulundurma yükümlülüğü kalkmaktadır. Aynı şekilde kurucu ortaklardan birisi iş güvenliği uzmanı ise tam süreli iş güvenliği uzmanı çalıştırmak zorunda değildir (Ekmekçi, 2009, s. 66).

İş Sağlığı Ve Güvenliği Hizmetleri Yönetmeliği'ne göre

“OSGB' ler kuruldukları il ve sınır komşusu illerde hizmet sunmaya yetkilidir. (Değişik cümle:RG-31/1/2013-28545) Sınır illerin dışında hizmet verilebilmesi için, bu Yönetmelikte belirtilen şartları sağlayarak o illerde şube açılması zorunludur. Ancak niteliği gereği birden fazla ilde yürütülmesi gereken raylı sistem, yol ve nakil hattı inşası veya bakımı ve onarımı gibi işlerde hizmet alınan OSGB'nin işin yapıldığı illerden herhangi birisinde yetkilendirilmiş olması yeterlidir.”

(<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=16924&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>, 2024).

Ortak Sağlık ve Güvenlik Birimleri bulundukları ilde ve bu ilin sınır komşusu olan illerde faaliyet gösterebilir. Bunun haricinde OSGB' ler başka illerde faaliyet gösteremezler. Yani Ankara'da kurulan bir OSGB Kırıkkale, Konya, Eskişehir, Çankırı ve Bolu'da hizmet verebilecekken İstanbul'da hizmet veremez. Ancak şube açmak şartını yerine getirirse diğer illerde de hizmet verebilir. Bu yönetmelik maddesi ile OSGB' lerin faaliyet alanı daraltılmıştır.

OSGB' ler başka illerde şubeyi yönetmelikte belirtilen usul ve esasları yerine getirmek şartlarıyla sadece kurucu ortakların işyeri hekimi ve iş güvenliği uzman çalıştırma koşulu hariç olarak üzere yapabilir. Yönetmeliğe göre OSGB' ler yetki belgesini aldıktan sonra faaliyet gösterebilirler. Ayrıca OSGB' lerin haksız rekabet etmesini önlemek için;

*‘a) İsim ve unvanlar Türkçe olarak tescil ettirilir ve tabelalarında sadece yetki belgesinde belirtilen isim ve unvanlar yazılır,
b) Bünyesinde olmayan faaliyetler ve fiyatlar konusunda reklam yapılamaz,
c) Tabela veya basılı evraklarında, başka bir unvan veya mevcut unvanlarının yabancı dildeki karşılıkları kullanılamaz,
ç) Özel kuruluşlar tarafından, kamu kurum ve kuruluşlarına ait olan isimler, yanlış algılama ve haksız rekabetin önlenmesi amacıyla, ticari isim olarak kullanılamaz’*

maddeleri yönetmeliğe eklenmiştir (Ekmekçi, 2009, s. 67).

OSGB' ler hizmet verdikleri işyerlerine söz konusu işyerinin tehlike sınıflarına uygun iş güvenliği uzmanını yeterli sayıda olmak üzere göndermelidir. Yani çok tehlikeli bir işyeri için A sınıfı iş güvenliği uzmanı gönderilmelidir. Bu çok tehlikeli işyerinde 900 personelin çalıştığını varsaydığımız bu işyerine OSBG tarafından en az tam süreli iş sözleşmeli 3 kişi A sınıfı iş güvenliği uzmanı atanmalıdır. Ancak söz konusu işyeri 3 kişi A sınıfı uzmanı kendi bünyesinde tam süreli iş sözleşmesi ile çalıştırması durumunda OSGB 'den hizmet alması gerekmez veya işyerinde tam süreli iş sözleşmeli 1 kişi A sınıfı iş güvenliği uzmanı bulunması durumunda kalan 2 kişi A sınıfı iş güvenliği uzmanını OSGB' lerden tam süreli iş sözleşmesi ile talep edebilir.

Bir OSGB yetki belgesini aldıktan sonra verdiği hizmetleri bir başka OSGB' ye devredemez. OSGB' ler sözleşme imzaladıkları işyerleri için verdikleri iş güvenliği uzmanı, işyeri hekimi ve DSP'lerde aynı kişileri göndererek hizmete devam etmeleri gerekir. Burada hizmet veren personelin işyerinde elde ettiği bilgi ve tecrübelerin devamlılığını sağlayarak hizmetlerin daha iyi yerine getirilmesidir (Ekmekçi, 2009, s. 67).

Yönetmelikte OSGB' lerin kurulmasında fiziki koşullarda belirtilmiştir. Yönetmeliğe göre;

“1) İşyeri sağlık ve güvenlik birimi ile ortak sağlık ve güvenlik birimleri, iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerinin yürütülebilmesine ve çalışacak personel sayısına yetecek büyüklükte, kolay ulaşılabilir, tercihen tek katlı bir binada veya kurulacağı binanın giriş katında olmalıdır.

2) İşyeri sağlık ve güvenlik birimlerinin, muayene, ilkyardım ve acil müdahalenin yapılabileceği en az bir oda, bir iş güvenliği uzmanı odası ile bekleme yeri, ortak sağlık ve güvenlik birimleri ise, en az bir muayene odası, bir ilkyardım ve acil müdahale odası, bir iş güvenliği uzmanı odası ile bekleme yerinden oluşması gerekir.

3) Ayrıca bina koşulları bakımından işyeri sağlık ve güvenlik birimi ile ortak sağlık ve güvenlik birimleri İşyeri Bina ve Eklentilerinde Alınacak Sağlık ve Güvenlik Önlemlerine İlişkin Yönetmelik'te belirtilen nitelikte olmalıdır.

4) İşyeri sağlık ve güvenlik birimi ile ortak sağlık ve güvenlik birimleri, Ek-1'de belirtilen araç ve gereçler ile donatılır (Ekmekçi, 2009, s. 68).”

Yukarıda belirtilen maddeler gereğince OSGB' ler kurulurken yeterli metrekareye sahip bir işyeri olmalı ve bulundurması gereken steteskop, tansiyon aleti, otoskop, oftalmoskop, termometre, ışık kaynağı, küçük cerrahi seti, paravan, perde, muayene masası, refleks çekici, tartı aleti, boy ölçer, pansuman seti, dil basacağı, enjektör, gazlı bez gibi gerekli sarf malzemeleri, keskin atık kabı, manometreli oksijen tüpü

(taşınabilir), seyyar lamba, ilaç ve malzeme dolabı, ekg cihazı, negatoskop, tekerlekli sandalye gibi malzemeleri sağlamamakla yükümlüdür.

İşyeri hekimi ve iş güvenliği uzmanı olmak için gerekli eğitimi Bakanlık vermemekte eğitimler özel kurumlar tarafından verilerek sınav Bakanlık tarafından yaptırılmaktadır. Sınavda başarılı olan adaylar Bakanlık tarafından belgelendirilerek yetkilerini almaktadırlar (Ekmekçi, 2009, s. 68).

Türk-İslam medeniyetinin sahip olduğu düşünce yöntemiyle tüm çağlarda geçerli ve her türlü alana/bilime yönelik özgün düşünce ve bilgi inşa edebilmektedir. Bu düşünce yönteminin adı tevhidi düşünce yöntemidir (Şimşek, 2022, s. 201-202).

Yaratılan her şeyin belirli bir düzeni olması kâinattaki cümle varlığın tevhidi düşünce merkezli olduğunu göstermektedir. Kâinattaki her şeyin tevhidi düşünce merkezli oluşundan sebep insanın, bilgi inşa etmesinde, ilim yapmasında, düşünce sisteminde tevhit merkezli bir bakış açısı kullanmalıdır. Tek varlığı Allah olduğunu Kur'an-ı Kerimin El -Hadid süresi 3. ayetinde “O, Allah ilktir ve sondur, görünen de O’dur gizlenen de O’dur” ayeti ile ifade edilmiştir. Mutasavvıflar, ancak Allah aşkına kavuşanlar, duyanlar bütünleşme yani cem olmayı anlayabildiklerinde tevhidi algılayabileceğini ve insanın fark âleminde günlük yaşantısında ilim elde ederek bütünlüğü kavrayabileceğini söylemişlerdir. Kur'an-ı Kerimde, türlü türlü varlıkların Allah'ın görünmez özelliklerinin ebedi ve ezeli varlığının küçük bir kısmının görünmesiyle meydana geldiği ifade edilmiştir. İşte bu görünen kısım cümle âlemi içeriden dışarıya doğru kaplamış olan, o mutlak ve sonsuz olan tek varlıktır. Allah (doğurmamıştır ki) kısmen evrene dönüşmezden evvelki ezeli ve evren yaratılmış olmasına karşın sonsuzluğuna, varlığına zarar gelmeyen ebedi haline Teklik (ehadiyet) denir (Bilgiseven A. , 2005, s. 46-47).

Tevhit kavramının bütüncül bir niteliğinin olması onun her şeye yönelik bilgi üretmesini ve bunu bir yöntem olarak gerçekleştirmesini sağlamaktadır. Böylece “tevhidi düşünce” anlayışı Allah'ın ortaya koyduğu ilmi yöntemin adı olarak (Şimşek, 2017, s. 160) tevhit-düşünce ilişkisi içerisinde özgün, birleşik bir kavram olarak belirtebiliriz (Şimşek, 2020, s. 12). Tevhid muhteviyatlı ilmi yöntemin “hiçbir ilimle yanışlanamayacak ve ancak onaylanabilecek şekilde” bir niteliğinin olması (Bilgiseven A. , 2003, s. 118) zamanın ötesinde tüm çağlara hitap eden ve her şeyleri ilmi açıdan inceleyebilme yeteneğinden dolayı özgün bir yöntem özelliğine sahiptir.

İşte bu özellikleri tevhidi düşüncenin ilahi kaynaklı olmasındandır. Ayrıca “tevhidi düşünce” sahip olduğu özgün nitelikleriyle Türk İslam medeniyetinin Dünya çapında her çağda içtimai düzen kurma ve sürdürme vasfına sahip olduğu da görülmektedir. “Tevhidi düşünce” nin özgün olarak gelişmesi bu birleşik kavramın, Türk İslam medeniyetinin de kendine özgü bir ilmi metodunun var olduğunu göstermektedir. Böylelikle “tevhidi düşünce” anlayışı toplumu, insanı, kâinatı ve içindekileri “tevhit-düşünce” bütünlüğüne göre biçimlendirmektedir. Tevhidi düşünce kaynağını vahiyden aldığı için iki dünyacı bir görüşe sahiptir. Bu yüzden “tevhidi düşünce” bir yönüyle öte dünyayı, ahireti, ele alırken diğer taraftan insanın bu dünya yaşantısını düzenleyerek onun bu dünyada sergileyeceği tavır, tutum ve davranışlarına şekil vererek iki dünyacı bir anlayış göstermektedir. Bu nitelikleri nedeniyle tevhidi düşünce vahyin maddi dünya yaşamına kıyamete kadar her zaman yön verici bütüncül karakterine dikkat çekmektedir (Şimşek, 2016, s. 54). Manadan maddeye doğru geçişin somut haldeki ifadesini “eylem, söz ve davranışlar” gibi köprü kavramları ile ifade ederek bütüncüllüğü sağlamış olmaktadır (Şimşek, 2022, s. 217)

Özgün düşünce anlayışımız tevhidi düşünce yöntemi ile ortak sağlık güvenlik birimlerini kuracak geliştirecek özgün ve milli bilgiler inşa edebiliriz. Yaratılan her şeyin bir düzen içinde bulunması kâinattaki cümle varlığın tevhidi düşünce merkezli olduğunu bizlere göstermektedir. Bu nedenle insan; bilgi inşasında, ilim yapmasında ve düşünce sisteminde tevhit merkezli bir bakış açısı kullanmalıdır. Bu durum ortak sağlık güvenlik birimlerinin yapılanmasında da geçerlidir.

Ortak sağlık ve güvenlik birimlerinin (OSGB) pozitivist/materyalist/maddeci düşünce temelli kavramsal açılımları yukarıda belirtildiği gibi yapılmıştır. Mevcut kaynaklarımızda tevhidi düşünce yöntemi üzerinden tanımlanmış ortak sağlık ve güvenlik birimi kavramı yoktur. Ortak sağlık ve güvenlik birimlerini tevhidi düşünce yöntemi ile tanımlamız gerekirse bu tanımlama tevhidi düşüncenin madde + mana merkezli bütüncül yöntemi üzerinden yapılması gerekmektedir. Tevhidi düşüncenin vahyin emrine girmiş akıl ve kalp unsurları, iki dünyacı yaklaşım üzerinden ortak sağlık ve güvenlik birimini ele alarak kavramsal tanımını ve gelişimini tevhit kaynaklı olarak yapacaktır. Tevhidin sadece ilahiyat alanında olmayışı her alana hitap edişi, tüm zamanlarda geçerliliğini koruması OSGB’lerinde tevhidi düşünce yöntemi ile kurulmasını sağlamaktadır. Tevhidi düşünce temelli OSGB tanımı; sömürü ve

tekelcilik anlayışından uzak, toplum yararına çalışan, amacı kar olmayan, helal kazanç için çalışan bütün personellerin tehlikelerden korunmasını amaç edinen, eşrefi mahlûkat olan insanın iş kazası ve meslek hastalıklarına karşı koruyabilmek için çalışan, kardeşlik ve ben içindeki biz duygusunu bünyesinde barındıran, çatışma ortamından uzak iş güvenliği uzmanı, işyeri hekimi, diğer sağlık personellerini bünyesinde barındırarak iş sağlığı ve güvenliği hizmetini talep eden kişi ve kurumlara bu hizmeti sağlayan kurumdur.

Tevhidi düşünce ile yapılandırılan OSGB' lerin bütüncül anlayışı ve iki dünyacı görüşü ile söz konusu faaliyetlerini; doğruluk, dürüstlük, iş kazalarının engellenmesi, insanın korunması, çevre tahribatının engellenmesi, gerçek anlamda iş sağlığı ve güvenliği uygulamalarını gerçekleştirmek, merhamet çerçevesinde gerçekleştirecektir.

Tevhidi düşünce bilgi üretme yöntemi ile OSGB yapılanması gerçekleştiğinde söz konusu yapılanma; merhametli, adaletli, sosyal düzeni ve barışı koruyan, denge iktisadı içinde, ilahi ölçü temeli üzerine kurulu hak içerikli hukuk, Yaratan ve yaratılan düşüncesinden oluşan tefekkür, iki dünya düşüncesi, diğergam, tevhidi akıldan hareket eden kul insan bilinci üzerine kurulmuş olacaktır.

5.1.1. Ortak Sağlık ve Güvenlik Biriminin Sosyo-Ekonomik Gelişimi

Avrupa'da sanayi devriminin yaşanması ile birlikte üretim faaliyetleri ve çalışma temposunun artması çalışanlar için çalışma hayatı daha tehlikeli bir hal almıştır. Bu gelişmeler neticesinde çalışma yaşamı için iş sağlığı ve güvenliği faaliyetlerini düzenleyici uluslararası standartlar oluşturulmuştur. Bu standartları oluşturmak adına ILO (uluslararası çalışma örgütü) 1919 yılında kurulmuştur. Uluslararası çalışma örgütü kurulduğu günden itibaren çalışanların güvenliği ve sağlığı için çok sayıda düzenlemeler hazırlamıştır. Söz konusu bu düzenlemeler AB'nin iş sağlığı ve güvenliği alanında direktiflerinin kaynağı olmuştur. 1980'den sonra Dünya'da uygulanan neo-liberal politikalardan dolayı işletmeler küçülerek küçük ve orta ölçekli işletmeler yani KOBİ olarak faaliyetlerine devam etmiş ve günümüze kadar sayıları hızla artmıştır. KOBİ sayılarında yaşanan bu artış beraberinde mevcut faaliyetlerini yürütürken iş kazası sayılarının da artış hızını getirmiştir. İş kazalarının sayılarındaki artış KOBİ'lerin iş sağlığı ve güvenliği alanında önleme ve korum gibi eksiklerin olduğunu göstermiştir (Orhan, Özkan, & Uysal, 2017, s. 209).

Bu eksiklerin giderilmesi için KOBİ'ler iş sağlığı ve güvenliği konusunda hizmet alabilecekleri kurumlara gerek olduğunu fark etmişlerdir. İş sağlığı ve güvenliği hizmetinde devletin yetersiz kalması ile İSG hizmetinin dışarıdan kuruluşlar aracılığıyla alınması gündeme gelmiştir. İngiltere'de bulunan KOBİ tarzı işletmelerin iş sağlığı ve güvenliği hizmetini alabilmek için "The Sloguh Plan" uygulanmaya çalışılmıştır. Buna göre iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerinin grup model uygulaması önemli olmuştur (Rantanen & Fedotov , 1995, s. 18).

İngiltere'de uygulanan grup model uygulaması dışarıdan iş sağlığı ve güvenliği hizmetinin alınmasını sağlayan birimlerin ilk örneğidir. Türkiye'de bu modele benzer nitelikte olan OSGB' ni kurmuştur. AB ve ILO'nun çıkardığı standartlara benzer nitelikte Türkiye 2012 yılında 6331 sayılı İSG kanununu çıkartmıştır. Bu kanunun uygulamaya koyulması ile birlikte dışarıdan iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerinin alınabilmesi için OSGB birimleri oluşturulmuştur. Teknolojik gelişmelerin çalışma ilişkilerini etkilemesinden dolayı yaşanan değişiklikler için ILO düzenlemelerine göre revize edilmektedir. (Orhan, Özkan, & Uysal, 2017, s. 209).

1980 yılından sonra uluslararası boyutta İSG politikaları önem kazanmıştır. Özellikle bu tarihten sonra küreselleşme olgusunun oluşmaya başlaması ile İSG alanında yapılan her düzenleme yerel boyutta değişikliklere neden olmuştur. 1980 sonrasında küreselleşmenin de katkısıyla uluslararası düzenlemeler KOBİ'lere yönelik iş sağlığı ve güvenliği hizmet modellerini gelişmesini sağlamıştır. ILO ülkelerin mevzuat ve yerel koşullardan dolayı iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerini belirlemesinde esneklik tanımıştır. ILO'nun tanıdığı bu esneklikle "internal services" işletme içi model ve "external services" işletme dışı (harici) olmak üzere bazı ülkeler hizmet modelini iki gruba ayırmıştır (Stellman , 1998, s. 16.13).

1981 tarihli 155 sayılı ILO İSG sözleşmesine göre işverenler iş sağlığı ve güvenliği hizmetini işyerine sağlamakla hükümlüdür. Bu sözleşmenin devamında "işverenler, işletmelerinin sağlık ve güvenliğini sağlamak için, işletme dışından hizmet alabilecektir" ibaresi vardır (C155, 1981: md. 16-19). Bu sözleşme maddesi dışarıdan hizmet alım yolunu açmıştır. Bu madde sözleşmeye eklendiğinde ayrıntılı bir bilgi bulunmamakta bu hizmetin kimler tarafından nasıl sağlanacağı belirsiz kalmıştır. 1985 yılında 161 sayılı sözleşmeye göre hizmet alımı usulünde kimler tarafından sağlanacağı belirtilerek teşebbüsler ve şirketler, kamu kurum ve kuruluşları, sosyal

güvenlik kurumu, yetkili makamlarca yetkilendirilmiş diğer organlar veya bunların herhangi bir bileşimi bu hizmeti sağlayabilirler. ILO bu hizmet alım yönteminde ülkelere serbestlik sağlayarak her ülke kendi koşul ve yasalarına uygun düzenlemeler yapabilecektir. AB’de iş sağlığı ve güvenliği açısından ilk defa 1989 yılında “işverenlerin koruyucu ve önleyici hizmetleri kendi imkanlarıyla sağlayamadığı durumlarda, dışarıdan, yetkilendirilmiş kuruluş ya da şahıslardan alabilir” ifadesi bulunmaktadır. Bu madde yürürlüğe girmesi ile birlikte yer alan işverenler dışarıdan hizmet alımı yoluyla iş sağlığı ve güvenliği faaliyetlerini yürütebilmişlerdir (Orhan, Uysal, & Özkan, 2017, s. 211).

Ortak sağlık ve güvenlik biriminin Türkiye tarihinde ortaya çıkışı 2001 yılında olmuştur. 8. 5 yıllık kalınma planımızda yer alan Çalışma Hayatı Alt Komisyonu Raporunda KOBİ’lerin iş sağlığı ve güvenliği hizmetini tek başlarına sağlayamadıkları ve belirli bir standartın olmaması bir problem olarak görülmüştür. Çözüm için bir hizmet kanalının oluşturulması amacıyla OSGB’lerin kurulması gerektiği belirtilmiştir (DPT, 2001, s. 76).

2003 yılına gelindiğinde İşyeri Sağlık Birimleri ve İşyeri Hekimlerinin Görevleri ile Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliği (İHY)’nde yönetmeliği çıkarılmış ve bu yönetmeliğe göre işverenler acil sağlık ve güvenlik hizmetlerini yürütmek amacıyla bir ortak sağlık birimi kurabilir veya ortak olabilir ibaresi yer almıştır. Ortak sağlık birimi sanayi siteleri ve organize sanayi bölgeleri gibi aynı bölgede kurulmuş olan işyerlerine hizmet vermek amacıyla kurulmuşlardır (Orhan, Uysal, & Özkan, 2017, s. 215)

İş sağlığı ve güvenliği yönetmeliğinin yayınlanması ile birlikte işyerinde güvenlik ve sağlık ile ilgili önleyici ve koruyucu hizmetlerin sağlanabilmesi için nitelikli personelin söz konusu işyerinde bulunmaması halinde işverenler dışarıdan yeterlilik belgesi olmak şartıyla kuruluşlardan veya uzman kişilerden hizmet alabilir maddesi bulunmaktadır. Burada kastedilen kuruluş veya uzman kişiler OSGB’lerdir. 2006-2008 yıllarında İSGPB’de (Ulusal İş Sağlığı ve Güvenliği Politika Belgesi) ve İş Kanunda, 50 ve üstünde işçi çalıştıran işveren yasal sorumluluklarını yerine getirmek, İSGB kurulu kurmak için gerekli işyeri hemşiresi, iş güvenliği uzmanı istidam etme zorunluluğu getirilmiş ve AB normlarının etrafında iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerinin tüm çalışanlara ulaştırmak ve OSGB’lere işlerlik kazandırmanın

gerekliliği ifade edilmiştir (Orhan, Uysal, & Özkan, 2017, s. 216).

Ortak sağlık ve güvenlik birimlerinin ilk kez tanımlanması 2010 yılında “İSG hizmetlerini sunmak üzere, gerekli donanım ve personele sahip olan ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB) tarafından yetkilendirilen kamu kurum ve kuruluşları ile Türk Ticaret Kanunu (TTK) hükümlerine göre faaliyet gösteren şirketlerce kurulan ve işletilen müesseseler” ifadesi ile olmuştur (Orhan, Uysal, & Özkan, 2017, s. 216).

2012 yılına gelindiğinde ise OSGB’ leri tanımlamak için çıkarılan 6331 sayılı İSGK ve İSGHY’ de “Kamu kurum ve kuruluşları, organize sanayi bölgeleri ile 13/1/2011 tarihli ve 6102 sayılı TTK’ ya göre faaliyet gösteren şirketler tarafından, işyerlerine iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerini sunmak üzere kurulan gerekli donanım ve personele sahip olan ve Bakanlıkça yetkilendirilen birim” olarak bu tanım yer almıştır (Orhan, Uysal, & Özkan, 2017, s. 216).

2001 yılından günümüze kadar gerçekleştirilen faaliyetlerle OSGB giderek artan bir öneminin olduğu açıkça görülmektedir. OSGB’ leri 2010 yılına kadar öneri olarak firmalara sunulurken 2012 yılında 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ile bu durum öneriden çıkarak bir zorunluluk halini almıştır. Ortak Sağlık Ve Güvenlik Birimleri dışarıdan iş sağlığı ve güvenliği hizmeti sağlama modelidir. Şirketlerin bu birimlere başvurması ile iş sağlığı ve güvenliği hizmetleri bu birimlerden sağlanmaktadır (Orhan, Uysal, & Özkan, 2017, s. 216-217).

Bu sayede artan öneme sahip olan OSGB’ ler bu alanda yeni projelerin üretilmesini sağlamışlardır. Türkiye’de işletmelere sağlanan iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerinin daha etkin, kaliteli ve daha çok çalışana ulaştırabilmek için OSGB Hizmet Standartlarının İyileştirilmesi Projesi (OSGB HİSİP) uygulanmaktadır. İş sağlığı ve güvenliği hizmetlerinin belirli standartlar çerçevesinde geliştirme ve işletmelerde sürdürülebilir bir İSG hizmeti oluşturmak amacıyla bu proje hayata geçirilmiştir (<http://www.osgbhisip.gov.tr/html/proje-tanitimi>).

Ortak sağlık ve güvenlik birimi yönetmelikleri Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından çıkarılmaktadır. Türkiye’de mevcut İSG hizmetleri ÇSGB ve bu bakanlığın alt birimi olan İSGGM yani İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir (Orhan, Uysal, & Özkan, 2017, s. 217).

OSGB' lerin AB standartlarına uyum çevresinde ele alınarak ILO yönetmeliklerine benzer yönetmelikler ile çıkarılması bu yapılarında her alanda olduğu temelini gibi Batı' nın pozitivist/liberal/kapitalist/materyalist düşünce dünyasından alması ve bu yapıların taklitçilik ve aktarmacılıkla Türkiye'de benzer bir şekilde uygulanması dikkatlerimizi çekmektedir. Yani OSGB' ler Türkiye'nin özgün zihniyet anlayışı ile değil Batı'dan taklitçilik ile alınarak kurulmuş yapılardır. Bu nedenle OSGB' ler muhteviyatlarında kapitalist/liberal/maddeci/materyalist bir ruh barındırmaktadır.

5.1.2. Modern Türkiye Açısından Pozitivist Düşünce Yöntemi Bağlamında Ortak Sağlık ve Güvenlik Biriminin Kanunlarda Bulunan Yönü

2012 yılında yürürlüğe giren 6331 sayılı İş sağlığı ve güvenliği kanunda OSGB konusu 7 noktada geçerek bu kanuna göre düzenlemelere dâhil olmaktadır. Kanun ilk olarak OSGB' nin tanımını yapmıştır. Bu kanuna göre

OSGB; ‘*Kamu kurum ve kuruluşları, organize sanayi bölgeleri ile Türk Ticaret Kanunu’na göre faaliyet gösteren şirketler tarafından, işyerlerine iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerini sunmak üzere kurulan gerekli donanım ve personele sahip olan ve Bakanlıkça yetkilendirilen birimi*’dir (https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6331.pdf, 2012).

Daha sonra işverenin iş sağlığı ve güvenliği hizmetleri madde 6’ da mesleki risklerin önlenmesi ve bu risklerden korunmak için bünyesinde işyeri hekimi, iş güvenliği uzmanı, diğer sağlık personeli görevlendirir. Söz konusu personellerin bünyesinde bulunmadığında bu hizmetin tamamını veya bir kısmını OSGB' ler den alabilir ifadesi kanunda belirtilmiştir.

Yine kanunun 8. Maddesinde iş güvenliği uzmanları ve işyeri hekimlerinin çalışmalarında

‘‘ *Kamu sağlık hizmetlerinde tam süreli çalışmaya ilişkin mevzuat hükümleri saklı kalmak kaydıyla, işyeri hekimlerinin ve diğer sağlık personelinin işyeri sağlık ve güvenlik birimi ile ortak sağlık ve güvenlik birimlerinde görevlendirilmelerinde ve hizmet verilen işyerlerinde çalışanlarla sınırlı olmak üzere görevlerini yerine getirmelerinde, diğer kanunların kısıtlayıcı hükümleri uygulanmaz*’’ (https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6331.pdf, 2012)

ifadesi ile OSGB' ler den hizmet alımı durumunda faaliyetlerin yürütülmesinde kısıtlayıcı hükümlerin uygulanamayacağına değinilmiştir.

Kanun 24. Maddesinde ÇSGB' nin inceleme, kontrol etme ve denetim yetkisinden dolayı OSGB' leri İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğünün gönderdiği görevli çalışma uzmanı, çalışma uzman yardımcısı, kimyager, biyolog, mühendis, fizikçi, tabip unvanlı personelinde dahil olduğu heyet ile denetleyebilir ifadesi yer almaktadır.

Kanunun 26. Maddesinde idari para cezaları ve uygulaması hükmü başlığı altında

“ 24/A maddesinin birinci fıkrasında belirtilen iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili konularda ölçüm, inceleme ve araştırma yapılmasına, numune alınmasına veya eğitim kurumları ile ortak sağlık ve güvenlik birimlerinin kontrol ve denetiminin yapılmasına engel olan işverene beş bin Türk Lirası”
(<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6331.pdf>, 2012)

ceza verileceği ifadesi yer alarak OSGB' lerin denetimlerde istenilen evrakların vermesi, denetime müsaade etmesi gerektiği belirtilmiş aksi halde OSGB' nin işveren sıfatını taşıyan kişiye veya kişilerine 5 bin TL para cezası verileceği söylenmiştir.

İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili çeşitli yönetmelikler başlığının bulunduğu 30. Maddede Çalışma sosyal Güvenlik Bakanlığının çıkardığı yönetmelikler ile

“ ortak sağlık ve güvenlik biriminde görev alacak işyeri hekimi, iş güvenliği uzmanı ve diğer sağlık personelinin nitelikleri, işe alınmaları, görevlendirilmeleri, görev, yetki ve sorumlulukları, görevlerini nasıl yürütecekleri, işyerinde çalışan sayısı ve işyerinin yer aldığı tehlike sınıfı göz önünde bulundurularak asgari çalışma süreleri, işyerlerindeki tehlikeli hususları nasıl bildirecekleri, sahip oldukları belgelere göre hangi işyerlerinde görev alabilecekleri”
(<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6331.pdf>, 2012)

konuları düzenlenir ve bu yönetmeliğe göre değişiklikler meydana getirilir.

Son olarak kanunun geçici maddesinde OSGB' lerin geçmişte almış olduğu ihtar puanları yeni düzenlemeye aktarılacağı belirtilmiştir.

2012 yılında yayınlanan İş Sağlığı Ve Güvenliği Hizmetleri Yönetmeliğine göre OSGB' nin tanımı

“Kamu kurum ve kuruluşları, organize sanayi bölgeleri ile 13/1/2011 tarihli ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununa göre faaliyet gösteren şirketler tarafından, işyerlerine iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerini sunmak üzere kurulan gerekli donanım ve personele sahip olan ve Bakanlıkça yetkilendirilen birimi” olarak yapılmıştır (Mevzuat, 2012).

Bu yönetmelikte OSGB' lerin kurulabilmesinde, faaliyetlerini yürütmesinde, sonlandırmasında uyması gereken kurallar belirtilmiştir. Kurulan tüm OSGB' ler bu yönetmelikte yazan kurallar çerçevesinde faaliyetlerini yürütür, kurallara uymayan OSGB' ler yaptırım cezaları veya faaliyetlerine son verilme cezası alabilirler. Bu

nedenle OSGB' leri için en önemli ve bağlayıcı olan hukuksal metin bu yönetmeliktir.

İş sağlığı ve güvenliği yönetmeliğine göre OSGB' lerin kurulabilmesi şartlara bağlanmıştır. Bu şartlardan biri yönetmeliğin 12. Maddesine göre OSGB' leri tam süreli sözleşme ile bünyesinde en az birer tane işyeri hekimi, iş güvenliği uzmanı ve diğer sağlık personeli bulundurmalıdır. Bu kişiler aynı anda iki farklı OSGB ile çalışamaz. OSGB' lerin kurulduğu binada mevcut hizmetlerini yürütebilmesi için işyeri hekimine 10 metrekare, ilk yardım ve acil müdahale odası için 15 metrekare, iş güvenliği uzmanları için 10 metrekare ve bekleme odası için 12 metrekarelik uygun bir alan tasarlar. OSGB' ler sözleşme yaptığı firmaların tehlike sınıfına ve çalışan sayısına göre yönetmelikte belirlenen asgari süreden daha az süreli bir hizmet yapamazlar.

Aynı yönetmeliğin madde 13 'de OSGB' lerin çalışma usul ve esasları yer almaktadır. Buna göre;

“İşyerlerinde iş sağlığı ve güvenliği hizmeti sunmak üzere OSGB' lerce görevlendirilen işyeri hekimi ve iş güvenliği uzmanı tarafından saklanması gereken onaylı defter suretleri, (Ek ibare:RG-18/12/2014-29209) yıllık çalışma planı ve yıllık değerlendirme raporu suretleri ile çalışanlara verilen iş sağlığı ve güvenliği eğitimlerine dair kayıtlar OSGB arşivinde tutulur ve istenmesi halinde denetime yetkili memurlara gösterilir. Kendilerinden talep edilmese dahi, sözleşme süresi sonunda bütün kayıt ve dosyalar OSGB' lerce işverene teslim edilir.

(3) İSGB ve OSGB' ler iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerinin sunulması sırasında işin normal akışını aksatmamaya özen gösterirler.

(4) OSGB' ler, iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerinin tamamını veya bir kısmını başka bir kişi veya kuruma devredemezler.

(5) OSGB' lerce istihdam edilen kişilere ilişkin sözleşmeler İSG-KATİP üzerinden beş işgünü içerisinde Genel Müdürlüğe bildirilir.

(6) OSGB' ler herhangi bir sebeple faaliyetlerini bırakmaları veya belgelerinin Genel Müdürlükçe iptal edilmesi halinde 30 gün içinde yetki belgelerinin asıllarını Genel Müdürlüğe iade ederler.

(7) (Ek:RG-18/12/2014-29209) OSGB' de sorumlu müdür olarak görevlendirilen kişinin değişmesi veya bu kişinin görevinden ayrılması durumunda, OSGB'ce en geç 30 gün içerisinde yeni sorumlu müdürün İSG-KATİP üzerinden atanması zorunludur (Mevzuat, 2012).”

Yönetmeliğin 14. Maddesine göre OSGB' ler hizmet antlaşması yaptıkları firmalar ile İSG-KATİP programı üzerinden bir sözleşme imzalarlar. Daha sonra OSGB söz konusu firmaya göndereceği işyeri hekimi, iş güvenliği uzmanı veya DSP'ne bu program üzerinden bir atama yapar. Atası yapılan personeller yine bu program üzerinden sözleşmeyi kabul ederek firmada görevine başlar. Ancak

görevlendirilmeleri Genel Müdürlükçe onaylanmayan işyeri hekimi, iş güvenliği uzmanı ve diğer sağlık personeli söz konusu firmada görevlerine başlayamazlar. OSGB' lerin firmalara sunduğu her İSG hizmetinde İSG-KATİP programında bir sözleşme imzalaması gerekmektedir.

Yönetmeliğin 17. maddesinde, 6331 sayılı iş sağlığı ve güvenliği kanunun 24. maddesinde yer alan Bakanlığın denetleme yetkisinden aynı şekilde bahsedilmiştir. Yine yönetmelikte OSGB' lerin bağlı bulunduğu yönetmeliklere karşı yaptığı, yapmadığı ve geç kaldığı durumlar karşısında kalacağı yaptırımlardan bahsedilmiş ve bu konuda 2 tür cezanın olduğu belirtilmiştir. OSGB' lerin maruz kaldığı yaptırımlarda ilki ihtar puanı uygulaması ve diğeri yetki belgesinin doğrudan iptal edilerek faaliyetlerine son verilmesidir. İhtar puanı 300 'e ulaşan OSGB' lerin de yetki belgeleri 6 aylık bir süre ile askıya alınır.

5.1.3. Bir Girişimci Olarak Ortak Sağlık ve Güvenlik Biriminin Zihniyet İncelenmesi

İnsan- medeniyet ilişkisi üzerine kurulan medeniyetin niteliklerini bu medeniyetin insanında görülmektedir. Bir medeniyetin ilkelerini, felsefesini ve ahlaki unsurlarını pratikte yani gerçekte siyaset, ekonomi, sanayi, çalışma hayatı vb. gibi alanlarda tatbik eden insandır. Bu açıdan bakıldığında sanayi, ekonomi ve çalışma yaşamındaki insanın davranış, tutum ve tavırları kendini yetiştiren medeniyet – kültür dünyasının kurmuş olduğu ve pratikte uygulamasını istediği ahlak- zihniyet ilişkisine göre gelişmektedir. Bu durumda Batı medeniyeti sahip olduğu kültür-zihniyet özelliklerine göre ortaya çıkardığı birey ilk olarak egosantrik zihniyetle güç, tekelci düşünce ve iktidara ulaşmaya çalışmıştır. Sonra kendini yaratıcı olarak düşünen antroposentrik insan tipolojisi sanayi ve çalışma yaşamındaki değişkenlere karşı davranış, tutum ve tavırları Batı medeniyeti ve bu medeniyetin yetiştirmiş olduğu insan hakkında doğru bilgiyi gösterebilecektir (Şimşek, 2005, s. 16-17).

OSGB iş sağlığı ve güvenliği hizmetini özellikle KOBİ dediğimiz işletmeler başta olmak üzere İSG hizmetini zorunlu olarak alması gereken firmalara bu hizmeti sağlamaktadır. Ancak şu unutulmamalıdır ki OSGB' yi kuran kişilerde birer girişimcidir, iş sağlığı ve güvenliği hizmetini işverenlere sağlayarak bu hizmet karşılığında sözleşmede belirtilen miktarda ücret alan ticari bir faaliyette bulunan girişimcilerdir. OSGB' ler bünyelerine aldıkları iş güvenliği uzmanlarını (A, B, C sınıfı uzmanları), iş yeri hekimi ve diğer sağlık personellerini talep eden işverenlere

İSG-KÂTİP üzerinden belirlenen saat için atamasını yapan, hizmetin sorumlu işverence alınmasını sağlayan ve bunun karşılığında ücret olarak personellerin maaşını ödeyerek kalan kısmını kendi payına ayırmaktadır. Kısaca OSGB’ de içerisinde de bir işveren bulunmakta ve bu işveren personel çalıştırarak bir hizmet meydana getirmekte ve bunun sonucunda para kazanmaktadır. OSGB kurmak ve işletmek aslında karlı bir iştir. Bir girişimci kanunen istenilen şartlara tabi bir OSGB kurup Bakanlıktan gerekli izni aldığında faaliyetlerine başlayabilir. OSGB’ de bulunan işveren gerekli nitelik ve sayıda personeli bünyesine alıp hizmet almak isteyen firma sahipleri ile sözleşmelerini kurar. Genelde sözleşmeler bir yıllık yapılır ve işyerinin tehlike sınıfı ve çalışan sayısı üzerinden bir ücret belirlenir. İş güvenliği uzmanı, işyeri hekimi üzerine tehlike sınıfı ve çalışan sayısına bağlı olarak 11700 dakikayı doldurana kadar firma atanabilir. Yani iş güvenliği uzmanı, işyeri hekimi ve diğer sağlık personeli üzerine yaklaşık 90-100 arasında firma atanabilir. OSGB sahibi İşveren tek bir çalışanına yaptığı bu yaklaşık 90-100 firmadan sözleşmedeki ücretleri alır ve personel masrafı ile ofis masrafını çıkardığında kendi karını kazanmış olur. Ayrıca sadece OSGB’ ler den alınması zorunlu kılınmış evraklar mevcuttur, iş sağlığı ve güvenliği 8/12/16 saatlik eğitim sertifikaları ve sağlık raporu gibi. Bu zorunlu evraklar sadece OSGB’ ler tarafından verilmektedir. Bu evrakların karşılığında ise her OSGB belirlemiş olduğu ücreti alır.

OSGB kurmak yukarıda sayılan maddelere bakıldığında çok karlı bir iş olarak görülmektedir. Somut olarak bir üretim olmadığı için bir hizmet meydana getirilmesinde dolayı hammadde girdileri, üretim süreci, ürün kalitesi, üretim maliyetleri vb. gibi zorluklarla sorunlarla uğraşmadan sadece ofis ve personel masrafları ile kolay bir kazanç elde edilmektedir. Nitekim 2012 yılında çıkarılan 6331 sayılı iş sağlığı ve güvenliği kanunundan sonra OSGB’ ler kurulmaya başlamış bugün Türkiye genelinde yaklaşık 2500 OSGB vardır. 10 yıllık süreçte çok hızlı bir şekilde sayılarının artması OSGB kurmanın ticari yönündeki karından dolayı olabilir.

5.2. Kanunlarda İş Güvenliği Tanımları

İş güvenliği en geniş tanımıyla bir iş yerinde işin yapımı esnasında kişinin sağlığına veya iş yeri, makine, araç- gereçlere zarar verebilecek olan, çeşitli sebeplere dayanan, tehlikelerden korunmak amaçlı yapılan planlı- programlı çalışmaların hepsidir (Kartalkanat, 2016).

Ffrench iş güvenliğini “ her bireyin sosyal ve aile hayatına ilişkin faktörleri göz önünde bulundurarak, mesleki çevrede, fiziksel ve zihinsel iyi olma halinin yaratılması” olarak tanımlar (Ffrench, 1973, s. 6).

Friis; iş sağlığı ve güvenliğini güvenli, sağlıklı bir çalışma ortamını kurmak, sürdürmek için işyerindeki mevcut fiziksel, kimyasal ve diğer tehlikelerin meydana getirdiği riskleri belirleyerek kontrolü sağlanmasıdır demiştir. Güvenlik kavramı; “ güvende olmayı”, yaralanmayı, tehlikeye maruz kalma veya kayba uğrama gibi risklerden korunmayı ifade eder. İşyerinde çalışan işçilerin sağlığı ve refahı ile ilgilidir iş sağlığı ve güvenliği (Friis, 2016, s. 4-5) .

1948 yılında ilan edilen İnsan Hakları bildirgesi ve 1975 yılında yayınlanan BM Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesine göre İş sağlığı ve güvenliği;” tıp, hukuk, mühendislik ve iktisat disiplinlerinin ortak ilgi alanını oluşturan çalışanların sağlık ve güvenlik konuları ile ilgili çok yönlü ve geniş kapsamlı bir kavramdır. Bütün çalışanların, insan haysiyetine uygun çalışma şartlarında, kendini geliştirebileceği ve toplum için fayda sağlayabileceği, sağlıklı ve güvenli bir ortamda çalışma hakkı vardır” olarak beyan edilmiştir.

Dünya sağlık örgütü ile birlikte Uluslararası çalışma örgütünün ortak komitesinin 1950 de yaptıkları oturumlarında iş sağlığının amacını;

“tüm mesleklerde çalışanların en yüksek fiziksel, zihinsel ve sosyal refahı; çalışma koşullarından kaynaklanan sağlık nedenlerinden dolayı çalışanlarının işten ayrılmalarını önleme; işçilerin sağlığa olumsuz etkilerden kaynaklanan risklerden korunması; işçinin fizyolojik ve psikolojik yeteneklerine uygun bir iş ortamında yerleştirilmesi ve özetlemek gerekirse: işin insana ve her insanın işine adapte edilmesi” şeklinde beyan etmişlerdir (ICOH, 2012, s. 2-3).

İş sağlığı ve güvenliği kavramında zamanla 2 alanda gelişme yaşanmıştır. İlki işçi sağlığı olarak algılanan kavramdan dolayı sadece işçi niteliğini taşıyan kişilere yönelik olduğu düşünülmüş ve bundan dolayı kavramda bir sınırlılık oluşmuş. Yaşanan bu gelişme ile sağlık bütün çalışanları ilgilendiren bir alan halini almıştır. Diğer gelişme ise iş sağlığı ve güvenliğinin sadece işyerleri ile sınırlı olmadığı çevrenin korunması, beslenme ve emniyetli ilk yardım, sağlıklı bir konutta yaşam hakkı ve sosyal güvenlik gibi konularda iş sağlığı ve güvenliği kavramı ilişkilendirilerek iş sağlığı ve güvenliği kavramının anlamı genişletilmiştir (Gül, 2017, s. 14).

Yani iş sağlığı ve güvenliği çalışma alanında istihdam edilenlerin sağlık, güvenlik ve refahının korunması için çalışan multidisipliner bir daldır. Ayrıca iş sağlığı ve güvenliği aile üyelerinin, işverenlerin, iş arkadaşlarının, müşterilerin, yakındaki toplulukların, tedarikçilerin ve işyerine yakın konumlanmış işyerinden etkilenebilen halkın diğer üyelerinin korunmasını hedefler. İş sağlığı ve güvenliğinde sağlık terimi sakatlık ve hastalıktan korunmak, işyerinde doğrudan sağlığı etkileyen zihinsel ve fiziksel, hijyenle ilgili faktörleri belirtir. Güvenlik terimi bütün ülkelerde kullanılmasının yanında tam bir tanımı yoktur. Güvenliği tehlikenin bulunmaması veya güvenlik riski içermeyen durum olarak tanımlayabiliriz. Bazen bazı şeylerin yanlış gitme durumunun olmasından dolayı kesin mutlak bir güvenlik hali mevcut değildir (Barnett-Schuster, 2008, s. 1-2) .

İş sağlığı ve güvenliğinin hedefleri; çalışanları korumak, üretim güvenliğini sağlamak, işletme güvenliğini sağlamak, tıbbi süreç kapsamında incelemeler yapmak başlıkları altında toplayabiliriz. Bu başlıkları biraz açarsak iş sağlığı ve güvenliği çalışanların işyerinde olumsuz etkilerden korumak, güvenli ve rahat çalışma ortamı inşa etmeyi hedeflemektedir. Yine iş kazaları ve meslek hastalıkları nedeniyle işgücü ve işgünü kayıplarını minimal seviyede tutarak iş verimini arttırmak, üretimin korunmasını sağlamak, çalışma ortamlarında çeşitli tedbirler alarak yangın, patlama, makine arızaları gibi tehlikeleri ortadan kaldırmak veya devre dışı bırakarak güvenli çalışma ortamı sağlamayı amaçlar. Çalışanların meslek hastalıklarına yakalanması durumunda bu hastalığın kişinin işi ile ilgisini araştırmak, yapılan araştırmalar ile meslek hastalığı olarak nitelendirilmesi durumunda söz konusu işyerinde risklere karşı tıbbi koruma yöntemlerinin uygulanmasını, işyerinde çalışma sırasında sağlık sorunları olan çalışanların hastalıklarının teşhis ve tedavisi ile ilgilenerken hastalık ve yapılan iş ile ilgisi araştırılıp gerekli önlemlerin alınmasını da iş sağlığının amaçları arasında gösterilebilir. Sağlık konularında işyeri hekimi, işyeri ortamında sağlık ve güvenlik risklerinin saptanması, bunun için ölçümlerin yapılması, risklerin kontrol altına alınmasını ve bunun için gerekli teknik mühendislik işleri ile iş güvenliği uzmanı ilgilenmektedir (Anonim, 2016).

5.2.1. İş Güvenliğinin Sosyo-Ekonomik Tarihi

18.yy. Avrupalı girişimcilerin ön-endüstri çağında ortaya çıkardıkları sanayi devrimi ile yeni bir üretim sistemine geçilerek toplumsal ilişkilerde yapısal olarak bir değişim

yaşanmıştır. Sanayi devrimi ile ön plana çıkan bu girişimci sınıf sanayi devrimini gerçekleştirirken toprak aristokrasisini hâkimiyetine son vermiştir (Mooers , 2000, s. 76). 19. yy. gelindiğinde üretimde kitlesel üretim modeline geçilerek fabrikalar kurulmuş ve bu fabrikalarda işçi sınıfı fabrika proletaryasını ortaya çıkarmıştır (Frankl, 2003, s. 191). 19. yy. ilk döneminde liberalist- kapitalist girişimciler seri üretim modeline geçiş yaparak liberal –kapitalist toplumsal ve ekonomik faaliyetler ve sanayileşme ile arasında çıkan uyumsuzluk nedeniyle işçi sınıfında yoksulluk yoğun olarak görülmekteydi. Bu çağda ücretlerin daha az olması sebebiyle kadın ve çocuk işçilerin daha çok çalıştırılmasının tercih edildiği bilinmektedir. Tabi bu dönemde işçilerin çalışma şartları ise çok ağır ve kötü bir haldeydi. Özellikle çalışma süreleri günde 15 saate kadar çıkarken asla 12 saatin altına düşmemiştir. Bu durum hakkında Niveau; kapitalist- liberal sistemin ilk adımındaki işçi yoksulluğunun tablosunu anlatmak için Marksist olmaya gerek olmadığını ifade etmiştir (Hamitoğulları, 1978, s. 280). Bir anketçi olan Andrew Ure yapmış olduğu araştırmalarına göre İngiliz tekstil fabrikalarında çalıştırılan 11 yaşından daha küçük 4800 erkek ve 5300 kız çocuğunun olduğunu söylemiştir. 1840’larda Dr. Villerme yayınlamış olduğu raporuna göre Fransa ‘da işçilerin zor hayat koşulları altında çocuklarının nasıl feda edildiğini vaziyetini açık bir şekilde izah etmektedir. Bu çalışma şartları kapitalizmin ve liberalizmin işçi sınıfına karşı çok acımasız, cimri ve emeğin karşılığını vermeyen bir zihniyete sahip olduğunu göstermektedir (Şimşek, 2005, s. 17).

İlk sanayi işçilerinin herhangi bir hakları yoktu. Korkak, bilgisiz ve yoksul olan bu işçiler yaşam koşulları ne kadar kötü olursa olsun hayatta kalabilmek için onları muhtaç bir hale dönüştüren sanayi üretim sistemiyle karşı karşıya kalmışlardır (Frankl, 2003, s. 193). Liberal kapitalist girişimci erkek işçilerin daha maliyetli olduğunu düşünürse onların yerine kadın işçiler çalıştırıyordu. Fabrikalarda 5 – 6 yaş aralığında çocuk işçiler doluydu. Gün içerisinde çok fazla iş kazası yaşanıyordu. İşçilerin hayatları değersiz olarak görülüyordu. İşyeri olarak kullanılan evlerde ya da işçilerin kaldığı barakalarda vardiya usulü ile çalışıldığı için işçiler aynı yatağı paylaşmaları gerekmektedir (Frankl, 2003, s. 193). Böylece liberalist – kapitalist toplumlarda işçilerin hukuki açıdan koruyacak veya hakkını arama imkânı sağlayacak yapısal koşullar yoktu. Bu acımasız koşulları liberalist- kapitalist sistemin sistemleştirdiği ekonomik zihniyet ve ahlakı ile oluşturduğu girişimci insan tipolojisinin bir

sonucudur. Hak sahibi olamayan işçilerin var olduğu bir ortamda sermaye birikiminin artması, daha çok verim alınmasına karşı liberalist girişimci için yaşanan bu pozitif gelişmelere rağmen işçi sınıfının yoksulluk problemine bir faydası olmadı (Hamitoğulları, 1978, s. 210-211).

Batı medeniyetinin liberal- kapitalist sistemi sanayi alanında emek sömürüsüne yol açmış olup bu emek sömürüsünün nedeni liberal girişimcinin egosantrik ruhi durumu ile maddeye hâkim olma gayesine yönelik dünya tasavvuru olarak görülür. Liberal kapitalist sistem özgürlüğü vaat ederken (girişimcinin maksimum faydaya ulaşması) girişim hürriyeti ve mülkiyet haklarının yasal olmasını faydacı ve egosantriklik tarafına dayandırarak meşru ve gerekli olduğunu söylemektedir. Ayrıca güçlünün güçsüzü ezmesini, sömürmesini bir toplumsal gelişme işareti olarak ortaya koymuş ve sanayi işçisinin emeğini hiçliğe doğru itmiştir (Şimşek, 2005, s. 18-19).

Türk-İslam medeniyetinin toplumsal yapısı açısından konuya baktığımızda Osmanlı – Selçuklu medeniyetlerini görmekteyiz ve bu medeniyetlerin kendine özgün girişimci, özgün sanayisi, özgün iktisatı ve kendine özgün çalışma hayatı ve ilişkileri mevcuttur. Medeniyet kurmada maddi kültür değişkenleri zamanına göre en üst düzeyde olmalı ki medeniyet kurulsun ve uzun yıllar ayakta kalsın. Örneğin Türk medeniyeti çalışma yaşamında ve ilişkilerinde işçi hakları için sendika kurumu bulunmaz. Sendikaların kurulmamasının nedeni Türk sosyo –kültürel yapısının değerler boyutu girişimciye işçiyi sömürme hakkını vermediği gibi sömürülmenin insan hakkı ihlali olarak görülüp işçinin hakkının tam ve zamanında verilmesi gerektiğini tembih eden iktisat ahlakı onun zihniyet dünyasına işlenmiştir. Bu sebeple girişimci işçinin hakkını ve emeğini sömüremeyeceği için sistemin sendika kurma ihtiyacı olmamıştır. İşçi hakkı ve emeği sömürülmediği için başta yapılan antlaşma sadık kalarak uygun hareket eder ve aksi bir durum ile karşılaştığında çatışma duygusu, aldatılmışlık hissiyatı olmayan bir sosyal diyalog ile eylemlerini gerçekleştirir. Bu sebeple de sendika kurmaya ihtiyaç, Türk sosyo-kültürel sisteminin yapısında sömürü zihniyetinin bulunmamasından dolayı duyulmamıştır (Şimşek, 2005, s. 19-20).

İş güvenliği tarihi çok eskilere dayanır. Aslında ilk insanın varoluşundan bugüne değin çalışmanın var olmasıyla iş güvenliği de meydana çıkmıştır. İlk iş güvenliği çalışmalarına temel oluşturacak çalışmalar Eski Roma’ ya dayanmaktadır. İlk defa ünlü tarihçi Herodot’un işçilerin verimin artması için onlara yüksek enerjili besinler

yedirilmesi gerektiğini söylemiştir. Romalılar zehirlerle çok ilgilenmelerinin sonucunda arsenik, arsenik asidi tuzlar ile çeşitli zehirleri tespit etmişlerdir. Dioscorides de zehir alanında çalışmalar yaparak zehirleri bitkisel, hayvansal ve mineral kaynaklı olmak üzere 3 gruba ayırmıştır. Nicander MÖ. 200' de kurşun üzerine çalışarak kurşunun zehirlemesini tespit etmiştir. Plini ise MS. 1. yüzyılda çalışma esnasında kalınan tehlikeli tozlara karşı maruziyetin azaltılması amacıyla işçilerin kafalarına torba geçirilmesini söylemiştir. Demir ve metal çalışanlarında görülen göz hastalıklarıyla varis problemlerinin işten kaynaklandığı söyleyen kişi Juvenal'dır. Sanayi devriminin başlaması ile birlikte aile işletmeleri yerine fabrika üretime geçilmesinin sonucu olarak işçi gereksinimi ortaya çıkmıştır. Bu dönemde çocuklar kadınlar hep birlikte üretime dâhil olması ağır şartlar altında çalışmalarına neden olmuştur. İş kazalarının ve meslek hastalıklarına sebep olabilecek ağır çalışma ortamlarında tehlikeye açık bir şekilde uzun süre çalışılmıştır. Yetersiz beslenme başta olmak üzere uzun çalışma süreleri, eğitimsizlik, deneyimsizlik, kötü barınma şartları, gibi nedenlerle birçok iş kazası ve meslek hastalığı yaşanmıştır (Anonim, ILO, 2017).

1633-1714 yıllarında yaşamış olan İtalyan bilim adamı Ramazzini modern iş sağlığının babası sayılmaktadır. Ramazzini "DE MORBIS ARTIFICUM DIATRIBA" adlı eserinde iş kazalarının ve meslek hastalıklarının önlenmesi için işyerlerinde koruyucu güvenlik önlemlerine ihtiyaç olduğunu belirtmiştir. Ramazzini epidemiyoloji alanında uzman olmasına karşı meslek hastalıklarında ünlü olmuş ve iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili çok fazla çalışma yaparak bilimsel görüş ve öneriler sunmuştur. Ramazzini işyerinde çalışma alanlarındaki olumsuz şartların düzeltilmesi sonucunda iş veriminin artacağını söylemiş ve bugün ergonomi olarak adlandırılan işçi- iş uyumunun iş verimini ve sağlığı olumlu etkilediğini söyleyen ilk insandır (Gül, 2017, s. 13).

Sanayi devriminde kömür madenlerinin çalıştırılmasında ortaya çıkan suyun tahliyesinde buhar makinası kullanılmış daha sonra bu makinalar pamuklu dokuma makinalarında kullanılması ile fabrika sistemlerinin ilk örneği olarak sanayi devriminin simgesi olmuştur. Buhar makinalarının icat edilmesinin neticesinde aile işletmeleri yerine fabrika üretim biçimine geçilmemiş ve bununla birlikte üretim hatlarında çalışılacak insanlara ihtiyaç hâsıl olmuştur. Bu zamanda kadın ve çocuklar dâhil olmak üzere insanlar maden ocaklarında ve fabrikalarda ağır çalışma şartlarında

çalıştırılarak tüm işçiler iş kazalarına ve meslek hastalıklarına neden olacak biçimde uzun sürelerle çalışmışlardır. Olumsuz barınma şartları, yetersiz beslenme, uzun çalışma saatleri, işe uyumsuzluk, deneyimsizlik, eğitimsizlik gibi nedenlerle iş kazaları ve meslek hastalıklarına bağlı nedenlerle birçok işçi hayatını kaybetmiş veya sakatlanarak çalışmaz bir hale düşmüştür (Anonim, ILO, 2017).

Sanayi devrimin bu acımasız çalışma koşulları için İngiliz Parlamentosunda Antony Ashly Cooper çocukların ve kadınların korunması hakkında yasaların çıkarılması için çok uğraşmıştır. İşçilerin çalışma şartları ve koşulları ile ilgili bir rapor hazırlayan Hekim Thomas Percival bu raporu etkilenen İngiliz Parlamenter Sir Robert Peel'e sunarak "Çırakların Sağlığı ve Morali" isimli yasanın yürürlüğe girmesini sağlamıştır. İş sağlığı ve güvenliği konusunda İngiltere'de çıkartılan bu ilk kanun ile günlük çalışma saati 12 saat ile sınırlı kalmış, işyerlerinin havalandırılması gibi iş sağlığı ve güvenliği kuralları bu kanunda belirtilmiştir (Anonim, ILO, 2017).

Yine İngiliz parlamenter Michel Sadler 1833 yılında "Fabrikalar Yasası" isimli kanunun çıkarılmasını sağlayarak 18 yaşın altındaki çocukların 12 saatten fazla çalıştırılmaması, işyeri denetimi için müfettişler atanması ve 9 yaşın altındaki çocukların işe alınmaması zorunluğunu sağlamıştır. Sendikalar kurulmaya başlandığında iş sağlığı ve güvenliği açısından iş kazaları ve meslek hastalıklarının önlenmesi yönünde çalışmalar yapmıştır. 1919 yılında kurulan ILO' da bu alanda önemli çalışmalar yapmış ve 1946 yılında BM' le antlaşma yaparak bir uzmanlık kuruluşu olarak kabulünden sonra gelişmeler hızlanmıştır (Anonim, ILO, 2017).

ILO ve WHO 'nun yaptığı çalışmalar ile sağlık şartlarının düzeltilmesi ve olumsuz çalışma şartlarının düzeltilmesi için çeşitli bilimsel çalışmalar ve bu çalışmalar neticesinde yasal düzenlemeler ile İSG mevzuatının oluşmasını sağlamışlardır (Anonim, ILO, 2017).

Türk-İslam medeniyetinde ilk çalışmalar 1820 yılında kurulan işletmelerde çalışan işçilerin yaşam-çalışma koşullarının iyileştirilmesi için başlamıştır (Öztürk, 1978).

Mevcut tüm kaynaklarda İslam-Türk İslam medeniyetinin iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları 1800'lü yıllardan başlatılıyor. Ancak Ahilik teşkilatında gördüğümüz eşrefi mahlûkat düşüncesi, İslam dininde insanın önemi, korunması yönündeki öğütleri, Ahilik teşkilatında işveren olarak kabul edilen ustaların işçi konumundaki çırakları ile baba oğul ilişkisine göre işçilerini çalışma esnasında tehlikelere maruz

bırakmayacağı açıkça anlaşılmaktadır. Bu durumda Türk İslam medeniyetinde iş güvenliği uygulamalarının başlangıç tarihi 1800'ler olarak görmenin sebebi günümüz eğitim sisteminin ve akademik çalışmaların Batı'nın pozitivist düşünce anlayışı ile inşa ettiği bilgilerin ülkemize taklitçilik ile alınarak kaynaklarımıza dâhil edilmesinden kaynaklanıyor. Aksi halde Kur'an-ı Kerimde geçen Bakara Suresi 195. ayeti kerime de "Allah yolunda harcayın. Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın. Yaptığınızı güzel yapın; Allah güzel yapanları sever" ve İslam'ın dünya hayatındaki kuralların nedenlerinden biride insan hayatını korumak olması iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları ile ilişkisi gayet açıktır. Bu düşünce çerçevesinde bizim medeniyetimizde iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları modern eğitim sisteminin dediği gibi 1800'ler de başlamamış Kur'an-ı Kerimin 7. yy.' da inmesi ile başlamıştır. Buna ek olarak İslam dininde insanın çok önemli bir yere sahip olduğu Kur'an-ı Kerimde "O (Allah) ki; yeryüzündeki şeylerin hepsini sizin için yarattı, sonra (kudret ve iradesiyle) göğe yönelip, onları da yedi (kat) gök olarak düzenledi. O, (her şeyi bilen) Âlim' dir." (Bakara, 2/29) , "O'dur ki, O yüce Allah'tır ki bütün göklerde ve bütün arzlarda (hayat olan âlemlerde yarattığı) her şeyi katından sizlerin (insanların) emrine musahhar kıldı. Muhakkak ki bunda düşünen bir kavim için âyetler vardır." (Casiye, 45/13) ve İsra Suresi 33. Ayetinde " (asla) Haklı bir neden olmaksızın, Allah'ın haram kıldığı bir kimseyi (sakın) öldürmeyin. Kim mazlum olarak öldürülürse, onun velisine (devletten katilin cezalandırılmasını istemeye) yetki vermişizdir; (ama) o da öldürmede (kisas dışında) ileri gitmesin (kan davası gütmesin). Çünkü o, gerçekten (mağdur olduğundan dolayı) yardım olunmuştur" ayetleri ile açıklanmıştır.

Peygamber Efendimizin (s.a.v.) "Onlara yediğinizden yedirin, giydiğinizden giydirin" ve "Emriniz altındakilerin hukukuna dikkat edin" hadisi şerifleri etrafında, Müslüman girişimciler çalıştırdıkları tüm personelleri çalışma sırasında ortaya çıkan tehlikelere karşı koruyacak ve oluşan tehlikelere karşı tedbir alacaktır. Bu ve bu konuda belirtilen birçok ayet-i kerime, hadisi şerifler ışığında anlıyoruz ki İslam medeniyetinde ilk iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları 7. yüzyılda meydana gelmiştir.

Özellikle Türk İslam medeniyetinin tevhidi düşünce etrafında oluşturduğu Ahilik teşkilatının birçok uygulaması bize iş sağlığı ve güvenliği alanında çok fazla fikir sağlamaktadır. Tevhidi düşünce ekseninde oluşturulan Ahilik teşkilatında çalışma

ilişkileri usta (işveren)-çırak (işçi) ilişkileri üzerinden kurulmuştur. Ahilikte ustalar 10 yaşında yanlarına aldıkları yamakları usta oluncaya kadar yanlarında çalıştırmış ve onların ahlaki eğitim başta olmak üzere mesleki eğitim, zaviyelerde normal eğitim, cumartesi Ahilik eğitimleri, sportif eğitim gibi birçok alanda eğitim almalarını sağlamışlardır. Ahilikte usta olduğunda eğitim bitmemekte, ömür boyu eğitim anlayışı devam etmekteydi. İşte buradaki eğitim anlayışı Türk-İslam medeniyetindeki ilk iş sağlığı ve güvenliğinin temel eğitim örneğidir. Yine iş sağlığı ve güvenliğinin üçüncül koruma yöntemi olarak adlandırılan kişisel koruyucu donanım (KKD) kullanımı medeniyetimizin tarihinde bulunmaktadır. Türk-İslam medeniyetinde demircilik çok önemli bir meslektir. Bu meslekte ustalar ve çalışanları kızgın demiri işlerken deri önlük ve eldiven kullanarak kendilerini ısıya karşı korumuşlardır. İşte bu uygulama medeniyetimizdeki iş güvenliğinin koruyucu giysi kullanımının ilk örneğidir.

5.2.2. Pozitivist Düşünce Bilgi Üretme Yöntemi Açısından Kapitalist/ Liberal Batı Medeniyetinde İş Güvenliğinin Tarihi

İş sağlığı ve güvenliği dünya da bugün çıkmış bir kavram değildir. Edwin Smith'in 1862 yılında bulduğu papirüse göre MÖ. 3000 yıllarında kırıklar, cerrahi, pansuman ve merhem gibi yaygın tedaviler papirüste anlatılmaktadır. MÖ. 2000 yıllarında Babil'deki Hamurabi kanunu yaralanma tedavileri, doktor ücretleri ve başkalarına zarar verenlerin tazminatları hakkında hükümler içeriyordu. Mısırlılar 2.Ramses'in öncülüğünde MÖ. 2000 yılında donanımlı iş sağlığı kliniği kurmuşlardır. Mısır' da bulunan tapınak ve kanalların inşası için çalışan işçileri düzenli denetleyen, inceleyen, hijyen uygulayan ve hastalıkları izole eden doktor memurları mevcuttu (Foley, 2011, s. 1031).

Arkeolojik kazılara göre tarihteki ilk meslek hastalığı Mısırlı köleler ve çakma taşı yapıcısı olarak çalışan işçilerde görülen silikozdur. Hipokrat kurşun, kükürt, cıva ile diğer kimyasalların hastalığa neden olduğunu yazmıştır. Pliny kükürt ve çinkonun toksik maddeler olduğunu söyleyerek hayvan mesanesinden maske yapmıştır. Yunan Doktor Galen ise kurşun zehirlenmesini ve bakır madencilerinin çalıştığı asit buharının tehlikesini anlatmıştır (Hilgenkamp, 2006, s. 323).

Toksikolojinin kurucusu olarak kabul edilen Paracelsus, 15. yy.' da meslek hastalıkları üzerine eserler yazılmaya başlandığı dönemde, 1587 yılında maden ve eritme

işçilerinin yakalandığı hastalıklar ile ilgili ilk monografiyi yazmıştır. Maden işçilerinin ‘‘akciğer rahatsızlıkları ‘‘ ile iklim- buhar arasında bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Alman bir hekim olan Agricola madencilik kasabasında çalışan mineralog ve bilgin bir insandı. 1526 yılında De Re Metallice ‘yı yazan Agricola, bu kitapta madenciler arasındaki hastalıklar, kazaları ve alınacak önlemleri bu kitapta açıklamıştır. Bernardo Ramazzini (1633-1714 tarihlerinde yaşamış) mesleki tıp alanının babası olarak görülmektedir. Ramazzini işyerinde kullanılan tehlikeli kimyasallar ve tozların risklerini, metallerin oluşturduğu tehlikeleri vurgulayan De Morbis Articulorum Diatriba kitabını yazmıştır. İşçi hastalıkları olarak geçen bu kitap 1713 yılında Latin dilinde yazılmıştır (Abrams H. , 2001, s. 39)

Doktor olan Percival Pott (1714-1788) baca temizleme işlerinde çalışan insanların skrotal kansere yakalanma ihtimalinin daha yüksek olduğunu gözlemlemiş ve bunu işçilerin baca kurumuyla temasından kaynaklandığını belirtmiştir. Charles Turner Thackrah Temel Sanatların, Ticaretin ve Mesleklerin Sağlık ve Uzun Ömür Üzerine Etkileri adlı bir kitap yazarak fabrikalarda çalışan insanların çalışma koşulları hakkında bilgi vermiş, tehlikeli ve daha az tehlikeli olan maddelerin yer değiştirmesi gerektiğini savunan ilk iş sağlığı uzmanı olarak tarihe geçmiştir (Friis, 2016, s. 11-12).

Sanayi devrimi ile birlikte tarımdan koparılan insanlar şehirlere göç ederek fabrikalarda, makineler içerisinde yeni bir üretim biçimiyle çalışmaya başlamışlardır. Yeni üretim biçiminde işler anlaşılması zor ve bölümlerine oranla tehlikeler barındırıyordu. Fakat sanayinin gelişme hızı ile iş güvenliği faaliyetlerinin gelişmesi paralel olmamıştır. İş güvenliği daha yavaş, kapsamı dar bir biçimde gelişmiştir. 18. yy. sonlarında ilk iş yasalarının ve fabrika müfettişliğinin kurulması İngiltere’de ortaya çıkmıştır (Grantham, 2007, s. 3).

Teknolojik gelişmeler, endüstri devrimi ile birlikte; işyerlerindeki çalışma ortamını daha tehlikeli, sağlığı olumsuz etkileyen yöne doğru evrilmiştir. Mekanik makinalarının sayısının artması, döküm fırınları, buharlı motorlar ve devamında geliştirilen diğer makinalar gibi çeşitli icatlar çalışma ortamını daha tehlikeli bir ortam yapmıştır. Çalışanların içerisinde kadınların ve çocukların oranının artması sağlık ve güvenlik sorunlarında artış meydana getirmiştir (Friend & Kohn, 2010, s. 6-7) .

Uluslararası Çalışma Örgütü olan ILO’nun 1919 yılında çıkarmış olduğu Anayasası; ‘‘evrensel barışın ancak toplumsal adalete dayanıyorsa kurulabileceği’’ ve ‘‘herhangi

bir ulusun insanların çalışma koşullarını benimsemedeki başarısızlığı, kendi ülkelerindeki koşulları iyileştirmek isteyen diğer ulusların önünde bir engel olduğu” tezlerini savunmuştur (Howse, Langille, & Burda, 2006, s. 174).

5.2.2.1. Materyalist/pozitivist düşünce yöntemi anlayışına göre iş güvenliğinin yapılanma ilişkisi

Materyalist/ pozitivist düşünce yöntemi salt akıl ile dünyayı anlamaya çalışmasından dolayı tek taraflı maddeci düşünce üzerinden bilgi inşa etmiştir. Materyalist/ pozitivist düşünce yönteminde mananın göz ardı edilmesinden dolayı la-dini bir görüş vardır. Bunlardan dolayı materyalist/pozitivist düşünce yöntemi iş sağlığı ve güvenliği yapılanmasında da maddeci bir görüş kullanmıştır. Batı medeniyetinin iş güvenliği tarihine baktığımızda bu maddeci anlayışı tarihsel örneklerle görmekteyiz. Batı medeniyetinin ilk iş güvenliği uygulaması; ünlü tarihçi Herodot’un MÖ. 500’de işçilerin verimin artması için onlara yüksek enerjili besinler yedirilmesi gerektiğini söylemesinden başlatmaktadır. Herodot bu söylemi ile işçilerden nasıl daha yüksek verim alınacağı konusunda söz konusu işçilerin çalışmasından kazanç sağlayan üst sınıf kişilere fikir vermiştir. İşçilerin enerjili besinler yemesinde işçilerin sağlığı, yararı düşünülmemiş işçilerin çalışmasıyla kazanç sağlayacak kişilerin karı düşünülmüştür. Yani burada insancıl bir yaklaşım değil faydacı bir yaklaşım vardır. İş güvenliği uygulamaları bu yaklaşım üzerinden sanayi devriminde gelişerek kapitalist girişimcinin daha çok kazanç sağlamasına yardım etmiştir. İş güvenliği tarihsel süreçte sanayi devrimi ile ön plana çıkmıştır. Bunun nedeni sanayi devriminde vahşi kapitalizm şartları altında çalışan işçilerin fabrikalarda çok fazla iş kazası geçirmesi, meslek hastalığına yakalanmasıdır. Bu olay karşısında ölen veya hastalanan işçilerin yerine başka işçi bulmak zorunda kalan, iş kazalarının yaşandığı işyerlerinde kırılan malzeme ve ekipmanlardan dolayı zarara uğrayan kapitalist işverenler iş güvenliği uygulamalarına daha fazla zarar etmemek için yönelmişlerdir. Batı medeniyetinde; maddeci, liberal-kapitalist zihniyet, faydacı yaklaşım (işverenlerin faydası) üzerinden iş güvenliği yapılanması gerçekleşmiştir.

5.2.3. Tevhidi Düşünce Bilgi Üretme Yöntemi Açısından İslam ve Türk – İslam Medeniyetinde İş Güvenliği Tarihi

Türk-İslam medeniyetinde ilk çalışmalar 1820 yılında kurulan işletmelerde çalışan işçilerin yaşam-çalışma koşullarının iyileştirilmesi için başlamıştır (Öztürk, 1978).

19. yy. ortalarından itibaren daha çok el emeğine dayanan tezgâhlardaki üretimin sanayileşmenin getirdiği değişiklikler ile askeri amaçlı üretim biçiminin değişmesi, madenler, kömür ocakları ve demir yolu, tütün işletmelerindeki üretim biçimlerinin değişmesiyle devam etmiştir. Bu bahsi geçen işletme kollarındaki çalışma ortamlarının kötü ve ağır olmasının sonucunda birçok işçide akciğer hastalıkları görülmüştür. Özellikle kömür ocaklarında iş kazalarının daha çok yaşanması üretimin düşmesine neden olmuştur. Bu üretimdeki verimin azalmasını engellemek amacıyla 1865 senesinde Madeni Hümayun Nazırı Dilaver Paşa tarafından bir ferman yayınlanmış fakat sultanın onayı alınmadığı için bir uygulama olmamıştır. Dilaver Paşa Nizamnamesi olarak bilinen bu belgede ilk defa maden ocaklarında bir hekiminde bulunması gerektiği belirtilmiştir. Tanzimat döneminden sonra ilan edilen Maadin Nizammesi iş sağlığı ve güvenliği açısından yeni ve işçileri için çok önemli maddeler barındırmaktaydı. Fakat bu sayılan belgeler işverenler tarafından uygulamaya koyulmamış olup bir sonuca varılamamıştır (Anonim, ILO, 2017).

Cumhuriyetin ilanından sonraki süreçte iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili ilk çalışma 2/01/1924 tarihli “Hafta Tatili Yasası” olup 1926 yılında ilan edilen borçlar hukukunda 332. madde işverenin sorumlulukları konusunda bir ekleme yaparak iş kazaları ve meslek hastalıklarının sonucunda hukuki sorumluluk işverene verilmiştir. Umumi Hıfzıssıhha Kanunu ve Belediyeler Kanunu 1930 yılında yayınlanmış olup içerisinde iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili maddeler bulunmaktaydı. Ülkemizde iş sağlığı ve güvenliğini ayrıntılı ve sistemli bir şekil almasını sağlayan ilk iş kanunumuz 3008 sayılı kanunumuzdur. Zamanın gereklerine uygun olarak 1967 yılında 931 sayılı yeni bir İş Kanunu yürürlüğe konulmuştur. 1971 yılında 1475 sayılı iş kanunu onaylanmış olup bu kanun içeriğinde bulunan mevzuatlar ve tüzükler bakımından iş sağlığı ve güvenliğini daha kapsamlı bir hale getirmiştir. 4587 sayılı iş kanunun ilanı ile birlikte yeni bir döneme girilmiş ve bu kanun ile gelişime açık hükümler ve çağdaş maddeler eklenmiştir (Anonim, 2016).

Sosyal sigortalar alanında ise ilk kanunumuz 1945 tarihli 4772 sayılı İş Kazaları, Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortaları Kanunudur. Bu alanda yine 1945 yılında 4792 sayılı İşçi Sigortaları Kurumu Kanunu yürürlüğe girmiştir. 4772 sayılı İş Kazaları, Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortaları Kanunu kapsamına İşçi Sigortaları Kurumu alınmıştır. 1950 yılında İhtiyarlık Sigortası Kanunu, 1951 yılında Hastalık ve

Analık Sigortası Kanunu ve 1957 yılında Maluliyet, İhtiyarlık ve Ölüm Sigortası Kanunu (www.sgk.gov.tr, 2024) kabul edilerek iş sağlığı ve güvenliği alanında gelişmeler yaşanmıştır.

1964 yılında “Sosyal Sigortalar Kanunu” yürürlüğe girerek sosyal sigortalar uygulamalarında işlerlik kazanılması için iş kazaları ve meslek hastalıkları ile ilgili hükümler bu kanuna eklenmiştir. Ayrıca “Maden Kanunu” , “Deniz İş Kanunu” ve “Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlerin Tanzimi Hakkında Kanun” kanunları da iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili hükümler içermektedir. Sadece kanunlar çıkarılmamış ILO Sözleşmeleri ile Türkiye 59 adet ILO sözleşmesi imzalamıştır ve bunların 55 hala yürürlüktedir. 2003 yılında yürürlüğe giren 4587 sayılı İş Kanunun 13 maddeden oluşan iş sağlığı ve güvenliği bölümü vardır (Republic of Turkey Ministry of Labor and Social Security Directorate General of Occupational Health and Safety, s. 6-8).

2012 yılında ise ÇSGB tarafından hazırlanan 6331 sayılı iş sağlığı ve güvenliği kanunu ilan edilerek İSG daha kapsamlı bir dal olarak İş kanununun alt dalı olmaktan çıkmıştır. 2012 yılında yürürlüğe giren 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu İSG açısından ilk kanun alması açısından önemli olmak ile birlikte iş sağlığı ve güvenliği diğer kanunların içerisinde birkaç maddede yer alarak daraltılmış anlamdan kurtularak daha geniş bir kapsama kavuşmuştur. Bu kanun önleme anlayışı üzerine kurulmuştur (Korkut & Tetik, 2013, s. 472).

Mevcut tüm kaynaklarda Türk İslam medeniyetinin iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları 1800’lü yıllardan başlatılıyor. Ancak Ahilik teşkilatında gördüğümüz eşrefi mahlûkat düşüncesi, İslam dininde insanın önemi, korunması yönündeki öğütleri, Ahilik teşkilatında işveren olarak kabul edilen ustaların işçi konumundaki çırakları ile baba oğul ilişkisine göre işçilerini çalışma esnasında tehlikelere maruz bırakmayacağı açıkça anlaşılmaktadır. Bu durumda Türk İslam medeniyetinde iş güvenliği uygulamalarının başlangıç tarihi 1800’ler olarak görmenin sebebi günümüz eğitim sisteminin ve akademik çalışmaların Batı’nın pozitivist düşünce anlayışı ile inşa ettiği bilgilerin ülkemize taklitçilik ile alınarak kaynaklarımıza dâhil edilmesinden kaynaklanıyor. Aksi halde Kur’an-ı kerimde geçen Bakara Suresi 195. Ayeti kerime de “Allah yolunda harcayın. Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın. Yaptığınızı güzel yapın; Allah güzel yapanları sever” ve İslam’ın dünya

hayatındaki kuralların nedenlerinden biride insan hayatını korumak olması iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları ile ilişkisi gayet açıktır. Yüce kitabımızda kendi elinizle kendinizi tehlikeye atmayın uyarısını iş sağlığı ve güvenliği açısından düşündüğümüzde işçilerin çalışma esnasında bana bir şey olmaz diyerek İSG kurallarını ihmal etmesi mantık çerçevesinde değerlendirilemez. Nitekim İSG uygulamalarında karşılaşılan en büyük zorluklardan birisi işçilerin gerekli kişisel koruyucu donanımları kullanmayı reddetmeleri, çalışma esnasında kolaylık olması için makinelerin koruyu ekipmanlarını çıkarmaları, çalışma esnasında keyfe keder davranışlarda bulunmaları, alet ve ekipmanları amacı dışında kullanmaları, çıkılması ve girilmesi yasak bölgelere girmeye çalışmaları vb. gibi İSG kurallarının aksi yönünde hareket ederek yaralı ve ölümlü iş kazalarının yaşanması günlük çalışma hayatında çok sık karşılaşılan durumlardır. Bugün iş kazası raporlarına baktığımızda yüksekte düşmeye bağlı yaralanmaların, ölümlerin en büyük nedeni işçilerin paraşüt tipi emniyet kemerini giymeyi istememelerinden kaynaklanmaktadır. Bu emniyet kemerlerinin kendilerini rahatsız ettiğini, hareketlerini kısıtladığını öne sürerek, emniyet kemerinin giyilme yöntemlerini bilmemeleri, üşengeçlik yapmaları ve bunu zaman kaybı olarak değerlendirmelerinden dolayı bu basit koruyucu tedbiri uygulamıyorlar ve bu olayın sonucu ölümlü veya ağır yaralanmalı (sakat kalmak gibi) iş kazası oluyor. Kur'an-ı Kerimin kendi elinizle kendinizi tehlikeye atmayın ayeti ile bu durumun ilişkisi yukarıda belirtilenlerden dolayı gayet açık. Bu ayet çerçevesinde ayeti bilen ve idrakinde olan Müslüman işçilerin koruyu tedbirini alarak (emniyet kemerini takarak) tevekkülünü yerine getirmesi beklenir. Tozlu ortamda çalışanların maske takması, gürültülü ortamda çalışanların kulaklık takması, inşaat sahaları gibi kafatası yaralanmalarına neden olacak alanlarda baret kullanımı, sıcak malzeme kullanılacak alanlarda eldiven kullanımı, forkliftlerin şoför hariç yükün üzerine çıkılmaması, koruyucu kıyafetlerin giyilmesi ve yüksek yerlerde yapılan çalışmalarda emniyet kemeri kullanımı gibi İSG' nin koruyucu ve önleyici tedbirleri kendi elinizle kendinizi tehlikeye atmayın ayeti ile ilişkisi gayet açıktır. Buna göre iş sağlığı ve güvenliği faaliyetinin başlangıcını 1800' lü yıllar olarak görmek yanlış bir ifadedir diyebiliriz. Türk –İslam medeniyetinde iş sağlığı ve güvenliği uygulaması 7. yy.' da Bakara Suresinin 195. Ayeti kerimesinde kendi elinizle kendinizi tehlikeye atmayın ifadesi ile başlamıştır. Zira Batı medeniyeti kendi iş sağlığı ve güvenliğini başlangıcını ünlü tarihçi Herodot'un MÖ. 500'de işçilerin verimin artması için onlara yüksek

enerjili besinler yedirilmesi gerektiğini söylemesinden başlatıyor. Yine MÖ. 460-370 yıllarında Hipokrat'ın kurşunun zararlı etkilerini söylemesi iş sağlığı ve güvenliği alanında ilk uygulama olarak kabul ediliyor. Bu düşünce çerçevesinde bizim medeniyetimizde iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları modern eğitim sisteminin dediği gibi 1800'ler de başlamamış Kur'an-ı kerimin 7. yy.' da inmesi ile başlamıştır. Buna ek olarak İslam dininde insanın çok önemli bir yere sahip olduğu Kur'an-ı kerimde "O (Allah) ki; yeryüzündeki şeylerin hepsini sizin için yarattı, sonra (kudret ve iradesiyle) göğe yönelip, onları da yedi (kat) gök olarak düzenledi. O, (her şeyi bilen) Âlim' dir." (Bakara, 2/29) , "O'dur ki, O yüce Allah'tır ki bütün göklerde ve bütün arzlarda (hayat olan âlemlerde yarattığı) her şeyi katından sizlerin (insanların) emrine musahhar kıldı. Muhakkak ki bunda düşünen bir kavim için âyetler vardır." (Casiye, 45/13) ve İsra Suresi 33. Ayetinde “ (Asla) Haklı bir neden olmaksızın, Allah'ın haram kıldığı bir kimseyi (sakın) öldürmeyin. Kim mazlum olarak öldürülürse, onun velisine (devletten katilin cezalandırılmasını istemeye) yetki vermişsinizdir; (ama) o da öldürmede (kisas dışında) ileri gitmesin (kan davası gütmesin). Çünkü o, gerçekten (mağdur olduğundan dolayı) yardım olunmuştur” ayetleri ile açıklanmıştır.

Allah'ın yeryüzündeki her şeyi insan için yaratılması ve haksız yere ölümü haram kılması, insanın İslam dininde ne kadar önemli olduğunu gösterir. Ayrıca insanın eşrefi mahlûkat yani varlıkların en şerefli olması insanın tehlikelere atılamayacak kadar önemli olduğunu gösterir. Aynı düşünceye işverenler açısından baktığımızda insan hayatının ne kadar değerli olduğunu bilen işverenler çalışanların sağlığı ve güvenliği için gereken tedbirleri alacaktır. Bu konuda Türk-İslam medeniyetinin en önemli devleti olan Osmanlı Devleti'nde başta insan olmak üzere tüm canlıların ne kadar önemli olduğu ve onlara duyulan saygının en güzel örnekleri; yük hayvanlarına fazla yüklemenin yasak olması, bu hayvanların cuma günü tatil edilerek haftada bir gün dinlenmelerinin sağlanması, sokak hayvanlarının temiz su ihtiyacını karşılamak için vakıflar kurularak insanların bu konuda görevlendirmesi gibi birçok örneği mevcuttur. Hayvanları bile önemseyerek gerekli çalışmalar yapan bir medeniyette çalışanların hayatını etkileyen iş sağlığı ve güvenliği uygulamalarının 1800'lerden başlatıldığını öne sürmek tarihsel bir hata olarak düşünülmelidir. Nitekim İslam'ın özü olan Tevhidi Düşüncenin 7. yy.' da toplumlara hâkim olmaya başladığı yıllarda demircilerin vücutlarını korumak amaçlı giydiği deri önlükler iş sağlığı ve güvenliği

alanında koruyucu giysi giymenin örneğidir. Yine 1000’li yıllarda kurulan Ahilik teşkilatında baba oğul ilişkisi içerisinde çalışan ustaların çırakların eğitime kadar düşündüklerini yukarıdaki bölümlerde bahsetmiştik. Bu nedenle bu ustaların çıraklarını işin tehlikesine karşı korumadığı düşüncesi kesinlikle yanlış bir ifade olur. Hâlbuki Ahilik teşkilatında ustaların çıraklarını iş ile ilgili eğitmesi mesleğin her yönü hakkında bilgi vermesi işçinin iş hakkında bilgilendirilmesi ile aynı olduğunda bu uygulamalar bile iş sağlığı ve güvenliği uygulaması olmasından dolayı Türk İslam medeniyetinde İSG uygulamaları 1800’lü yıllarda değil daha evveliyatında başladığı kabul edilmelidir. Bu konuda ayrıca çalışmalar yapılarak Türk İslam medeniyetinde iş sağlığı ve güvenliğinin tarihçesi düzeltilmeli ve iş sağlığı ve güvenliği uygulamalarının birçok alandaki örnekleri tespit edilmelidir.

5.2.3.1. Tevhidi düşünce yöntemi bilgi üretme anlayışına göre iş güvenliğinin yapılanma ilişkisi

Tevhit İslam dininin özü olduğu için tevhidi düşünce yöntemi, İslam dininin emir ve yasakları, tavsiyeleri ve örnek uygulamaları üzerinden bilgi inşa etmiştir. Tevhidi düşünce yöntemi, madde + mana bütünlüğü ile vahyin emrine girmiş akıl + kalp unsuru üzerinden bilgi inşa etmiştir. Tevhidi düşünce yönteminin ilahi emir ve yasaklar çerçevesinde iki dünyacı yaklaşım ile inşa etmiş olduğu bilgilerin/sistemlerin/medeniyetlerin merkez noktasında insan ve toplum vardır. Zira İslam’da yer alan emirlerin, yasakların, zorunlulukların öncelikli amacı insanı korumaktır. Kur’an-ı Kerim’de Yüce Allah; “O (Allah) ki; yeryüzündeki şeylerin hepsini sizin için yarattı, sonra (kudret ve iradesiyle) göğe yönelip, onları da yedi (kat) gök olarak düzenledi. O, (her şeyi bilen) Âlim'dir.” (*Bakara*, 2/29) , “O'dur ki, O yüce Allah'tır ki bütün göklerde ve bütün arzlarda (hayat olan âlemlerde yarattığı) her şeyi katından sizlerin (insanların) emrine musahhar kıldı. Muhakkak ki bunda düşünen bir kavim için âyetler vardır (*Casiye*, 45/13)” ayetlerinde buyurduğu üzere yeryüzündeki her şey insan için yaratılmış ve yerdeki gökteki her şeyi insanın emrine vererek insanın ne denli önemli bir varlık olduğunu göstermiştir. İşte bu önemli varlık olan eşrefi mahlukat olan insan, yaşamın her alanında olduğu gibi çalışma hayatında da işinden kaynaklanan tehlikelere karşı hiçbir kazanç ve çıkar gözetilmeden sadece insan olmasındaki nitelikten dolayı korunmaya çalışılmıştır. İslam ve Türk İslam medeniyetinde tevhidi düşünce yöntemi ile oluşturulan iş güvenliği; insanı sadece insan olmasındaki önemi üzerine çıkarsız olarak korumak, “Müslüman

Müslümanın kardeşidir ve böylece bütün Müslümanlar kardeşirler” hadisi şerifinde belirtilen kardeşlik duygusu, eşrefi mahlûkat olan insanın korunması, Bakara Suresi 195. ayeti kerimesinde “Allah yolunda harcayın. Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın” emri üzerinden iş güvenliği anlayışı üzerinden yapılanmıştır. Tevhidi düşünce yöntemi ile kurulan Ahilik teşkilatında; iş güvenliği uygulamalarını insancıl yaklaşım, ilahi emir, hadisi şerifte belirtilen kardeşlik, kul hakkına girmemek, ahirette hesap verebilirlik, İslam’da yer alan işçi haklarını korumak amacıyla usta-çırak ilişkisinde çıraklar, mesleğin tehlikelerine karşı korunmuş, çalışanların sadece çalışma hayatı değil bir bütün olarak yaşamı için başta ahlaki eğitimler olmak üzere çeşitli eğitimler ve yardımlar yapılmış, çalışanlar için iş güvenliği eğitimleri, mesleki eğitimler, ahlaki ve sportif eğitimler verilmiştir. İslam ve Türk İslam medeniyetinde iş güvenliği, Batı medeniyetinde olduğu gibi faydacı yaklaşım ve kapitalist işverenlerin kar maksimizasyonu üzerinden değil merhamet çizgisi, insancıl yaklaşım üzerinden gelişmiştir. İslam ve Türk İslam medeniyetinde tevhidi düşünce yönteminin bilgi üretme anlayışı ile oluşturulan iş güvenliği; insancıl yaklaşım, ilahi emirler ve yasaklarda belirtilen unsurlarla hadisi şerifte yer alan işçi hakları, kardeşlik duygusu üzerine kurularak yapılanmıştır.

5.2.4. Modern Türkiye Açısından Pozitivist Düşünce Yöntemi Bağlamında İş Güvenliğinin Kanunlarda Bulunan Yönü

İş güvenliği uzun yıllar iş kanunun alt dalı olarak iş kanunu maddeleri içerisinde uygulama alanı bulmuştur. 2012 yılına kadar iş kanunu içerisinde yer alan iş güvenliği 2012 yılında ise İş Sağlığı Ve Güvenliği adında 6331 sayılı bir kanun çıkarılarak artık yeni bir hukuksal statü elde etmiştir.

6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği kanunun amacı;’’ işyerlerinde iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması ve mevcut sağlık ve güvenlik şartlarının iyileştirilmesi için işveren ve çalışanların görev, yetki, sorumluluk, hak ve yükümlülüklerini düzenlemektir’’ olarak belirtilmiş

(<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6331.pdf>, 2012).

İş güvenli ile ilgili muhteviyatında hüküm bulunan kanun ve yönetmelikler;

4857 Sayılı İş Kanunu

5510 Sayılı Sosyal Sigortalar Ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu

Yüzdelerden Toplanan Paraların İşçilere Dağıtılması Hakkında Yönetmelik

Yıllık Ücretli İzin Yönetmeliği

Konut Kapıcıları Yönetmeliği

İşçi Ücretlerinden Ceza Olarak Kesilen Paraları Kullanmaya Yetkili Kurulun Teşekkülü ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik

Çalışma Hayatına İlişkin Üçlü Danışma Kurulunun Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik

İş Kanununa İlişkin Fazla Çalışma ve Fazla Sürelerle Çalışma Yönetmeliği

Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik

Haftalık İş Günlerine Bölünemeyen Çalışma Süreleri Yönetmeliği

İş Kanununa İlişkin Çalışma Süreleri Yönetmeliği

Postalar Halinde İşçi Çalıştırılarak Yürütülen İşlerde Çalışmalara İlişkin Özel Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik

Hazırlama, Tamamlama ve Temizleme İşleri Yönetmeliği

Asgari Ücret Yönetmeliği

Sanayi, Ticaret, Tarım ve Orman İşlerinden Sayılan İşlere İlişkin Yönetmelik

Alt İşverenlik Yönetmeliği

Ücret, Prim, İkramiye ve Bu Nitelikteki Her Türlü İstihkakın Bankalar Aracılığıyla Ödenmesine Dair Yönetmelik

Kadın Çalışanların Gece Postalarında Çalıştırılma Koşulları Hakkında Yönetmelik

Engelli ve Eski Hükümlü Çalıştırmayan İşverenlerden Tahsil Edilen İdari Para Cezalarını Kullanmaya Yetkili Komisyona Dair Yönetmelik

Kamu İhale Kanunu'na Göre İhale Edilen Personel Çalıştırılmasına Dayalı Hizmet Alımları Kapsamında İstihdam Edilen İşçilerin Kıdem Tazminatlarının Ödenmesi Hakkında Yönetmelik

Korumalı İşyerlerinde Çalışan Engellilerin Ücretlerine Karşılık İşverene Yapılacak Ödeme Hakkında Yönetmelik

Analık İzni veya Ücretsiz İzin Sonrası Yapılacak Kısmi Süreli Çalışmalar Hakkında Yönetmelik

5.2.5. İş Güvenliği Uzmanlarının Yetkilendirilmesi

İş güvenliği uzmanlarının belgelendirilmesi resmî gazetede yayınlanan 28512 sayılı İş Güvenliği Uzmanlarının Görev, Yetki, Sorumluluk ve Eğitimleri Hakkındaki Yönetmeliğine göre yapılmaktadır. İş güvenliği uzmanı çalıştırma zorunluluğu 6331 sayılı İş sağlığı ve Güvenliği kanuna göre kanunda belirtilen istisnai iş yerleri hariç olmak üzere çalışanı olan tüm işlerinde işyeri hekimi ve iş güvenliği uzmanından hizmet almak zorundadır ifadesi ile belirtilmiştir. Bu kanunda işyerleri hizmet, sanayi ve tarım başlığında az tehlikeli, tehlikeli ve çok tehlikeli olmak üzere 3 tehlike sınıfına ayrılmıştır (Gül, 2017, s. 24-25).

İş Güvenliği Uzmanlarının Görev, Yetki, Sorumluluk ve Eğitimleri Hakkında Yönetmeliğe göre İş güvenliği uzmanı; *''İş sağlığı ve güvenliği alanında görev yapmak üzere Bakanlıkça yetkilendirilmiş, iş güvenliği uzmanlığı belgesine sahip, Bakanlık ve ilgili kuruluşlarında çalışma hayatını denetleyen müfettişler ile mühendislik veya mimarlık eğitimi veren fakültelerin mezunları ile teknik elemanı''* olarak tanımlanmıştır. 29.12.2012. Tarihinde ilan edilen İş Güvenliği Uzmanlarının Görev, Yetki, Sorumluluk ve Eğitimleri Hakkındaki Yönetmeliğine göre kişinin iş güvenliği uzmanı olması için gerekli nitelikler belirtilmiştir.

İş güvenliği uzmanı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca kişiye yetki verilerek iş sağlığı ve güvenliği faaliyetlerinin bir kısmını yürütmesi amacıyla iş sağlığı ve güvenliği ön lisans-lisans bölümü mezunları, mimar, mühendis ve teknik eleman unvanı taşıyan kişilerin sınavla bu yetkiyi almasıdır. Burada teknik eleman olarak kast edilen üniversitelerin Fen Edebiyat fakültelerinde fizik, kimya ve biyoloji bölüm mezunları, teknik öğretmenler ve yine üniversitelerin meslek yüksekokullarında iş sağlığı ve güvenliği bölüm mezunlarıdır. Açık ve örgün öğretim olarak iki türlü iş sağlığı ve güvenliği bölümü Türkiye genelinde belirli üniversitelerde mevcuttur. Bu bölümden mezun olan öğrenciler iş güvenliği teknikeri unvanını almaktadır. Mühendislik ve teknik bölüm (teknik öğretmenler, üniversitelerin Fen veya Fen Edebiyat fakültelerinin fizik, kimya ve biyoloji bölümleri mezunları) mezunları ise iş sağlığı ve güvenliği bölümünde yüksek lisans yaparak veya ÇSGB tarafından yetkilendirilen kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler ve Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre faaliyet gösteren şirketlerce kurulan iş sağlığı ve güvenliği kursuna

katılım şartını yerine getirerek İş Sağlığı Güvenliği Genel Müdürlüğü tarafından ÖSYM'ye yaptırılan yıl içinde mayıs ve aralık aylarında düzenlenen sınavlardan birine girip 70 ve üzeri puan alarak C sınıfı iş güvenliği uzmanı olmaktadır. İş güvenliği mezunları da ön lisans mezunu ise yetkilendirilmiş kursa katılım şartını sağlayarak sınava girme hakkı elde etmiş olur. Kurs sürecinde 180 saati teorik 40 saati pratik eğitim olmak üzere 220 saati başarılı bir şekilde tamamlayan adaylar ÖSYM 'nin hazırlamış olduğu sınava katılım hakkı elde edebilirler. İş sağlığı ve güvenliği mezunları iş güvenliği teknikerliğinden sınav ile C sınıfı iş güvenliği uzmanı olabilmekte iken iş sağlığı ve güvenliği üzerine yüksek lisans yapanlar ise C sınıfı uzmanlık sınavına ve yasal süre şartına uymadan B sınıfı iş güvenliği sınavına katılım hakkı elde edebilmektedir ancak yetkilendirilmiş kurs şartı bu durumda da geçerliğini korumaktadır. C sınıfı iş güvenliği uzmanı İSG-KATİP sisteminde yasal çalışma süresini 1000 gün yaklaşık 3 yıl sahada aktif çalıştığını gösterebilirse B sınıfı iş güvenliği uzmanlığına yükselme hakkı elde eder. İş sağlığı ve güvenliği bölümünde yüksek lisans yapmış olan mühendis, mimar veya teknik elemanlar 3 yıl şartı aranmaksızın kurs sürecini bitirerek B sınıfı iş güvenliği uzmanlığı sınavına girip başarılı olmaları durumunda B sınıfı iş güvenliği uzmanı olabilirler. B sınıfı iş güvenliği uzmanı olabilmek için zorunlu kurs şartını yerine getiren adaylar ÖSYM'nin yapmış olduğu B sınıfı Uzmanlık sınavından 70 ve üzeri puan alarak B sınıfı İş Güvenliği unvanını alabilir ve böylece tehlikeli ve çok tehlikeli iş yerlerinde çalışabilirler. B sınıfı iş güvenliği uzmanları ise 4 yıl İSG-KATİP sisteminde aktif olarak sahada çalıştığının beyanını verebilirse A sınıfı iş güvenliği uzmanlık sınavına tabi önce kurs sürecini tamamlayıp sınava girerek 70 ve üzeri puan alarak sınıfları yükseltebilirler. Ayrıca İş Sağlığı Güvenliği Genel Müdürlüğünde ve bu müdürlüğe bağlı birimlerde mühendis, mimar veya teknik eleman unvanı ile 10 yıl çalışmış olmak şartı ile A sınıfı iş güvenliliği uzmanlığı sınavına girerek başarılı olmaları durumunda A sınıfı iş güvenliği uzmanı olabilirler. Ek olarak iş sağlığı ve güvenliği bölümünde doktora yapmış olan mühendis, mimar veya teknik elemanlar, müfettiş yardımcılığı süresi dâhil en az sekiz yıl iş sağlığı ve güvenliği alanında mühendis, mimar veya teknik eleman unvanına sahip olan iş müfettişleri, iş sağlığı ve güvenliği alanında uzman yardımcılığı süresi dâhil en az 8 yıl çalışmış mühendis, mimar veya teknik eleman unvanı ile İSGGM ve bu müdürlüğe bağlı birimlerde çalışanlar A sınıfı iş güvenliği sınavına girerek başarılı olmaları durumunda bu yetkiyi alabilir ve A sınıfı

iş güvenliği uzmanı olurlar. A sınıfı iş güvenliği uzmanı çok tehlikeli işyerlerinin iş güvenliği uzmanlığı yapabilmenin yanında diğer tehlike sınıfında bulunan tüm işyerlerinin (tehlikeli ve az tehlikeli) de uzmanlığını yapabilme hakkına sahiptir.

C sınıfı iş güvenliği uzmanı = az tehlikeli iş güvenliği olduğu için az tehlikeli işyerlerine bakabildiği gibi bir üst sınıfı olan tehlikeli işyerlerine de yasal düzenleme değişene kadar bakabilmektedir.

B sınıfı iş güvenliği uzmanı = tehlikeli iş güvenliği uzmanı olduğu için tehlikeli iş yerlerine ve alt sınıfı az tehlikeli işyerlerine ve yasal düzenleme değişene kadar üst sınıfı olan çok tehlikeli işyerlerine de bakabilmektedir.

A sınıfı iş güvenliği = çok tehlikeli iş güvenliği uzmanı olduğu için kendi alt sınıfları tehlikeli ve az tehlikeli iş yerlerine bakabilmektedir.

İş Güvenliği Uzmanı Sınıfı	Atamasının Yapılabildiği İşyerlerinin Tehlike Sınıfları
C sınıfı iş güvenliği uzmanı	Az Tehlikeli ve Tehlikeli İşyerleri
B sınıfı iş güvenliği uzmanı	Az Tehlikeli, Tehlikeli İşyerleri, Çok Tehlikeli
A sınıfı iş güvenliği uzmanı	Az Tehlikeli, Tehlikeli ve Çok Tehlikeli İşyerlerinin Hepsinde

Tablo 5.1. İş güvenliği uzmanı sınıflandırması

Ancak yasal düzenlemenin gerçekleşmesinden sonra her uzman sadece kendi sınıfında olan işyerlerine bakabilecektir. Yani C sınıfı iş güvenliği uzmanı sadece az tehlikeli işyerlerine, B sınıfı iş güvenliği uzmanı tehlikeli iş yerlerine, A sınıfı ise hem kendi sınıfının hem de tüm alt sınıflarına bakabilecektir.

İş güvenliği uzmanlarının çalışma süreleri en çok merak edilen konular arasındadır. İş güvenliği uzmanları kısmi süreli iş sözleşmeli ve tam süreli iş sözleşmeli olmak üzere iki türlü çalışma şekli vardır.

Tam süreli iş sözleşmeli çalışma sisteminde işyerinin;

Çok tehlikeli işyerinde	Toplam 250 çalışanı +
Tehlikeli işyerlerinde	Toplam 500 çalışanı +
Az tehlikeli işyerlerinde	Toplam 1000 çalışanı +

Tablo 5.2. Tam süreli iş güvenliği uzmanı için çalışan sayıları

ve bu sayıların üstünde çalışan olması durumunda kanunen tam süreli iş sözleşmeli iş güvenliği uzmanı çalıştırmak zorundadır işverenler.

Bu sayılar asgari sayılar olduğu için işverenler talep etmeleri halinde bu sayıların altında çalışan olduğu halde tam süreli iş sağlığı ve güvenliği uzmanı çalıştırabilirler. Tam süreli iş sözleşmesine göre iş güvenliği uzmanları söz konusu işyerlerinde aylık 195 saat bulunur ve başka işyerinde çalışamazlar.

Kısmi süreli iş sözleşmeli çalışma sistemi ise daha çok OSGB' lerin kullandığı bir çalışma biçimidir. OSGB A/B/C sınıfı iş güvenliği uzmanlarının kendi bünyesinde dahil ederek bu uzmanların 195 saatini tehlike sınıfı ve toplam çalışan sayısına göre bölerek çeşitli firmalara bu uzmanları gönderir.

Az tehlikeli bir işyerinde her bir çalışan için 10 dakika

Tehlikeli bir işyerinde her bir çalışan için 20 dakika

Çok tehlikeli bir işyerinde her bir çalışan için 40 dakika olmak üzere iş güvenliği uzmanı söz konusu işyerinde bulunur. Örneğin çok tehlikeli bir işyerinde toplam 25 çalışanın olması durumunda her ay iş güvenliği uzmanı $40 \times 25 = 1000$ dakika yani yaklaşık 16 saat bu işyerinde iş sağlığı ve güvenliği hizmetleri sunmalıdır. İş güvenliği uzmanının 195 saatinden yani 11700 dakikasından bu 1000 dakikayı çıkardığımızda kalan 11600 dakikasını sözleşme yaptığı diğer işyerlerinde çalışarak geçirir. Birden fazla işyeri ile çalışan iş güvenliği uzmanı görev yaptığı işyerleri arasındaki ulaşım süresi hizmet süresinden sayılmaz.

Aslında 4857 sayılı İş Kanunu'na göre haftalık çalışma süresi en fazla 45 saattir. Buna göre bir kişi ayda en fazla 180 saat çalışabilmektedir. İş güvenliği uzmanlarının 195 saat çalışması fazladan 15 saat çalışıyormuş gibi görünse de bir yılda 52 hafta olduğuna göre yılda 2340 saat çalışma yapılabilir. Hesapladığımızda bu da ayda 195

saate denk gelmektedir. Tam zamanlı iş güvenliği uzmanları için fazla mesai konu ise şöyledir; 4857 sayılı İş Kanuna göre yılda en fazla 270 saat fazla mesai yapılabilir. Aylara böldüğümüzde ayda 22,5 saat fazla mesai yapabilir iş güvenliği uzmanları. İSG-KATİP sistemi aylık 195 saatlik sözleşmeye izin verirken tam zamanlı iş sözleşmeli iş güvenliği uzmanlarına 22,5 saat fazla mesai yapmasına izin vermektedir (Gül, 2017, s. 29-30).

5.2.6. İş Güvenliği Uzmanlığının Kanunlarda Bulunan Yönü

İş güvenliği uzmanı neredeyse her iş yerinde bulunması gerektiği yasal zorunluluktur. İş güvenliği uzmanı bulundurmamanın veya iş güvenliği uzmanının çalışmalarının engellemesinin maddi cezai yaptırımları mevcuttur.

Yönetmeliğe göre iş güvenliği uzmanlarının; risk değerlendirilmesi çalışmalarında bulunmak, işveren veya vekiline rehberlik, çalışanların eğitim vermek, yapılan çalışmaların ve iş kazaları, meslek hastalığı ve ramak kala olayların sebepleri kayıt çalışmaları, ilgili birimler ile iş birliği içinde olmak, çalışma ortamında çalışanların ve makinelerin gözetimi yapmak görevleri arasındadır (Gül, 2017, s. 27).

Yukarıda sayılan başlıkları daha net açıklamak gerekirse İş Güvenliği Uzmanlarının Görev, Yetki, Sorumluluk Ve Eğitimleri Hakkında Yönetmeliğe göre;

İş güvenliği uzmanlarının görevleri;

a) Rehberlik;

“İşyerinde yapılan çalışmalar ve yapılacak değişikliklerle ilgili olarak tasarım, makine ve diğer teçhizatın durumu, bakımı, seçimi ve kullanılan maddeler de dâhil olmak üzere işin planlanması, organizasyonu ve uygulanması, kişisel koruyucu donanımların seçimi, temini, kullanımı, bakımı, muhafazası ve test edilmesi konularının, iş sağlığı ve güvenliği mevzuatına ve genel iş güvenliği kurallarına uygun olarak sürdürülmesini sağlamak için işverene önerilerde bulunmak. İş sağlığı ve güvenliğiyle ilgili alınması gereken tedbirleri işverene yazılı olarak bildirmek. İşyerinde meydana gelen iş kazası ve meslek hastalıklarının nedenlerinin araştırılması ve tekrarlanmaması için alınacak önlemler konusunda çalışmalar yaparak işverene önerilerde bulunmak. İşyerinde meydana gelen ancak ölüm ya da yaralanmaya neden olmayan, ancak çalışana, ekipmana veya işyerine zarar verme potansiyeli olan olayların nedenlerinin araştırılması konusunda çalışma yapmak ve işverene önerilerde bulunmak”.

b) Risk değerlendirmesi;

“İş sağlığı ve güvenliği yönünden risk değerlendirmesi yapılmasıyla ilgili çalışmalara ve uygulanmasına katılmak, risk değerlendirmesi sonucunda alınması gereken sağlık ve güvenlik önlemleri konusunda işverene önerilerde bulunmak ve

takibini yapmak. Çalışma ortamının gözetiminin yapılması, işyerinde iş sağlığı ve güvenliği mevzuatı gereği yapılması gereken periyodik bakım, kontrol ve ölçümleri planlamak ve uygulamalarını kontrol etmek. İşyerinde kaza, yangın veya patlamaların önlenmesi için yapılan çalışmalara katılmak, bu konuda işverene önerilerde bulunmak, uygulamaları takip etmek; doğal afet, kaza, yangın veya patlama gibi durumlar için acil durum planlarının hazırlanması çalışmalarına katılmak, bu konuyla ilgili periyodik eğitimlerin ve tatbikatların yapılmasını ve acil durum planı doğrultusunda hareket edilmesini izlemek ve kontrol etmek.”

ç) Eğitim, bilgilendirme ve kayıt;

“Çalışanların iş sağlığı ve güvenliği eğitimlerinin ilgili mevzuata uygun olarak planlanması konusunda çalışma yaparak işverenin onayına sunmak ve uygulamalarını yapmak veya kontrol etmek. Çalışma ortamıyla ilgili iş sağlığı ve güvenliği çalışmaları ve çalışma ortamı gözetim sonuçlarının kaydedildiği yıllık değerlendirme raporunu işyeri hekimi ile işbirliği halinde EK-2’deki örneğine uygun olarak hazırlamak. Çalışanlara yönelik bilgilendirme faaliyetlerini düzenleyerek işverenin onayına sunmak ve uygulamasını kontrol etmek. Gerekli yerlerde kullanılmak amacıyla iş sağlığı ve güvenliği talimatları ile çalışma izin prosedürlerini hazırlayarak işverenin onayına sunmak ve uygulamasını kontrol etmek. (Ek:RG-11/10/2013-28792) Bakanlıkça belirlenecek iş sağlığı ve güvenliğini ilgilendiren konularla ilgili bilgileri, İSG KATİP’e bildirmek. “

c-)İlgili birimlerle işbirliği;

İşyeri hekimiyle birlikte iş kazaları ve meslek hastalıklarıyla ilgili değerlendirme yapmak, tehlikeli olayın tekrarlanmaması için inceleme ve araştırma yaparak gerekli önleyici faaliyet planlarını hazırlamak ve uygulamaların takibini yapmak. Bir sonraki yılda gerçekleştirilecek iş sağlığı ve güvenliğiyle ilgili faaliyetlerin yer aldığı yıllık çalışma planını işyeri hekimiyle birlikte hazırlamak. Bulunması halinde üyesi olduğu iş sağlığı ve güvenliği kuruluyla işbirliği içinde çalışmak, Çalışan temsilcisi ve destek elemanlarının çalışmalarına destek sağlamak ve bu kişilerle işbirliği yapmak” (Mevzuat, 2012)

gibi birçok görevi bulunmaktadır. İş güvenliği uzmanının asıl iş işyerleri için rehberlik ve danışmanlık faaliyeti yürütmektir. Rehberlik ve danışmanlık faaliyeti yürütmesinden kaynaklı olarak yasal bir yaptırım gücü yoktur. Bu yasal yaptırım gücü olmaması nedeniyle yukarıda bahsi geçen işlerini yapması sırasında işveren ve işçiler tarafından sıkıntı çekmektedir. İş güvenliği uzmanı bu sıkıntılar karşısında çözüm üretmekte zorlanmaktadır. İşverenin iş güvenliği ücretini bizzat kendisine ödemesi iş güvenliği uzmanı ve işveren arasında çalışan patron ilişkisi algısı meydana getirdiği için bu durumda iş ve işlemleri yürütmekte problemler meydana getiriyor. Sonuç olarak iş güvenliği uzmanı görevlerini yerine getirirken birçok dirençle karşı karşıya kalmaktadır. Bu konularda iş mahkemesine başvuru hakkı bulunmakta ancak mahkeme süreçlerinin uzun ve yorucu olması, işini kaybetme düşüncesi, bağlı olduğu OSGB ‘nin müşteri kaybetme sorunlarından dolayı çoğu uzman iş mahkemesi

seçeneğine başvurmamaktadır.

5.2.7. İş Kazaları Tanımı (Kapsamı)

6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununa göre iş kazası: “İşyerinde veya işin yürütümü nedeniyle meydana gelen, ölüme sebebiyet veren veya vücut bütünlüğünü ruhen ya da bedenen engelli hâle getiren olay” olarak tanımlanmıştır (Mevzuat, 2012).

5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ‘na göre iş kazası; kişinin çalışma sırasında **sigortalıyı** bedenen veya ruhen özre uğratan olaylardır.

5510 sayılı Kanuna göre iş kazasının kapsamı;

Sigortalı kişinin işyeri olarak geçen alan üzerinde bulunduğu sırada,

İşverence yürütülen iş nedeniyle,

İşverene iş sözleşmesi ile bağlı olan işçinin, talimat alarak kendi işyerinin dışında başka bir adrese gönderilmesi sebebiyle asıl işini yapmadığı süreç içinde,

Sigortalı kadının doğumdan sonrası kullanmakta olduğu süt izni sırasında,

Çalışanların, işveren tarafından sağlanan bir taşıtla işin yapıldığı yere gidiş geliş esnasında,

4/b kapsamında olan kendi namına bir iş ile uğraşmakta olan kişinin işini yapmakta iken

ruhen veya bedenen uğradığı tüm olaylar iş kazası olarak nitelendirilmektedir. Bu tanımla sigortalı işçinin işveren tarafından sağlanan serviste işe geliş ve gidişlerinde başına gelen her türlü olay, çalışanların işlerini yapmakta iken karşılaştıkları ruhen ve bedenen özre neden olan her türlü olay iş kazası olarak değerlendirilmektedir. Yine sigortalı işçinin çalışma sahasında yani işyerinin tüm metrekarelerinde (bahçe, yemekhane, WC, otopark, ofislerde, üretim hattında vb. gibi) işyerinin tapu üzerinde görülen tüm sahasında karşılaştığı tüm olaylarda ruhen veya bedenen özre uğraması iş kazasıdır. Sigortalı işçinin işveren tarafında görevli olarak bir yerlere görevli olarak gönderilmesinde, süt iznini kullanan kadının bu süre zarfında (süt iznini kullanması esnasında evindeyken düdüklü tencerenin patlaması, apartmanın merdivenlerinden ayağının takılması sonucu düşmesi vb. gibi durumlar bile dâhil) olmak üzere yaşadığı

tüm ruhen veya bedenen kendisini etkileyen tüm olaylar iş kazası olarak değerlendirilmektedir.

Bir olayın iş kazası sayılması için her şeyden önce çalışan sigortalı olmalıdır. Çalışan bir kişi sigortasız olarak çalışırken bedenen veya ruhen özre uğraması iş kazası olarak değerlendirilmez. Bu yüzden 5510 sayılı Sosyal Sigortalar Ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu kanuna göre sigortalı sayılanlar kişiler;

Hizmet akdi ile çalışanlar (4/a)

Kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlar ile köy ve mahalle muhtarları (4/b)

Ceza İnfaz Kurumları ile Tutukevlerinde çalışanlar

Aday çırak, çırak ve stajyerler,

Harp Malulleri ile Vazife Malullüğü aylığı bağlanmış malullerden Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentleri kapsamında çalışanlar

Türkiye İş Kurumu kursiyerleri

Sosyal güvenlik sözleşmesi olmayan ülkelerde iş üstlenen işverenlerce yurt dışındaki işyerlerinde çalıştırılmak üzere götürülen Türk işçileri

İntörn öğrenciler

Tarım ve orman işlerinde hizmet akdiyle süresiz olarak çalışan sigortalılar

Ek 9 uncu maddede belirtilen şartlarda ev hizmetlerinde çalışanlar

(<https://www.sgk.gov.tr/Content/Post/7b0b48c6-ceba-472b-8011-c4a9b3125133/Is-Kazasi-2022-07-21-09-56-51, 2022>) sigortalı olarak sayılmaktadır.

Bir olayı iş kazası olarak değerlendirebilmek için kaza geçiren kişinin kesinlikle sigortalı çalışan olması gerekmekte, sigortalının yaşadığı kaza 5510 sayılı kanunun kapsamında olmalı, meydana gelen olayda kişi ruhen veya bedenen özre uğramalıdır, kazada illiyet bağı bulunmalıdır. İşte bu dört madde bir arada yaşanan olayda mevcut ise bu olay iş kazası olarak değerlendirilebilir. İş kazalarının SGK' ya bildirimini mecburidir. Eğer 3 iş günü içerisinde SGK' ya iş kazası bildirilmez ise işyerinin tehlike sınıfına göre maddi olarak cezai yaptırım uygulanır.

5.2.8. Araştırma Bulguları

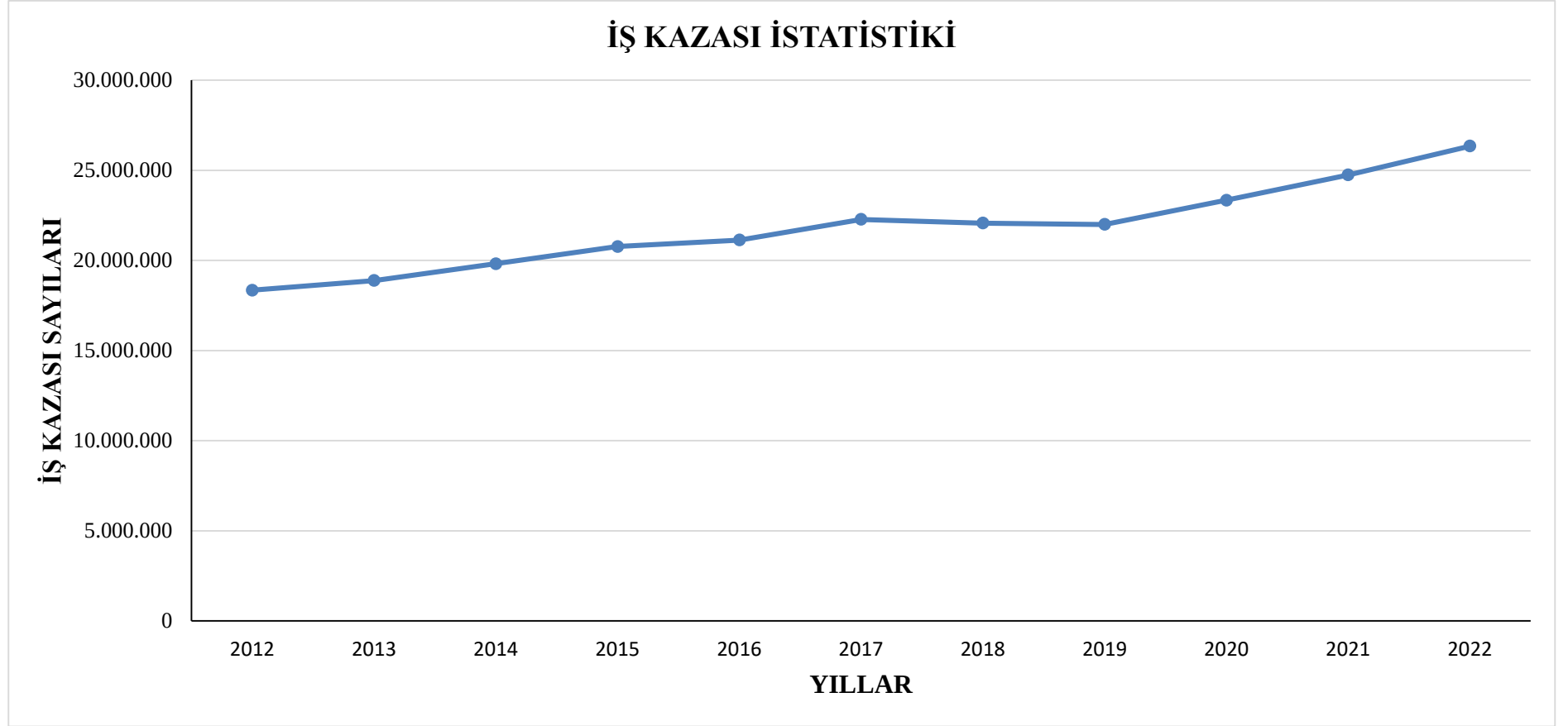
2012 yılından 2022 yılına kadar yařanan iř kazaları ařağıda bulunan tabloda belirtilmiřtir. 10 yıl sūrecin temel alınma sebebi 6331 sayılı İř Sağığı Ve Gūvenliğı Kanunu 2012 yılında yayınlanarak yūrūrlūēe girmiřtir. 10 yıllık sūreēte yařanan iř kazaların seyrini, bu kanunun iř kazalarını ōnlemek amacıyla çıkarılması ūzerinden dūřūnerek ařağıdaki tablolarda deēerlendirmeye alıřacaēız.

YILLAR	İŞ KAZASI SAYILARI	ARTIŞ ORANLARI
2012	74.871	-
2013	191.389	%155,625
2014	221.366	%15,662
2015	241.547	%9,116
2016	286.068	%18,431
2017	359.866	%25,79
2018	431.276	%19,84
2019	442.837	%2,68
2020	384.262	-%13,22
2021	511.639	%33,148
2022	589.271	%15,17

Tablo 5.3. İş kazası istatistikleri

Kaynak: (<https://www.sgk.gov.tr/Istatistik/Yillik/fcd5e59b-6af9-4d90-a451-ee7500eb1cb4/>, 2023)

Bu sayısal değerlerin artış şeklini daha iyi anlamak için yukarıdaki grafiği inceleyelim;

Şekil 5.1. İş kazası grafiği

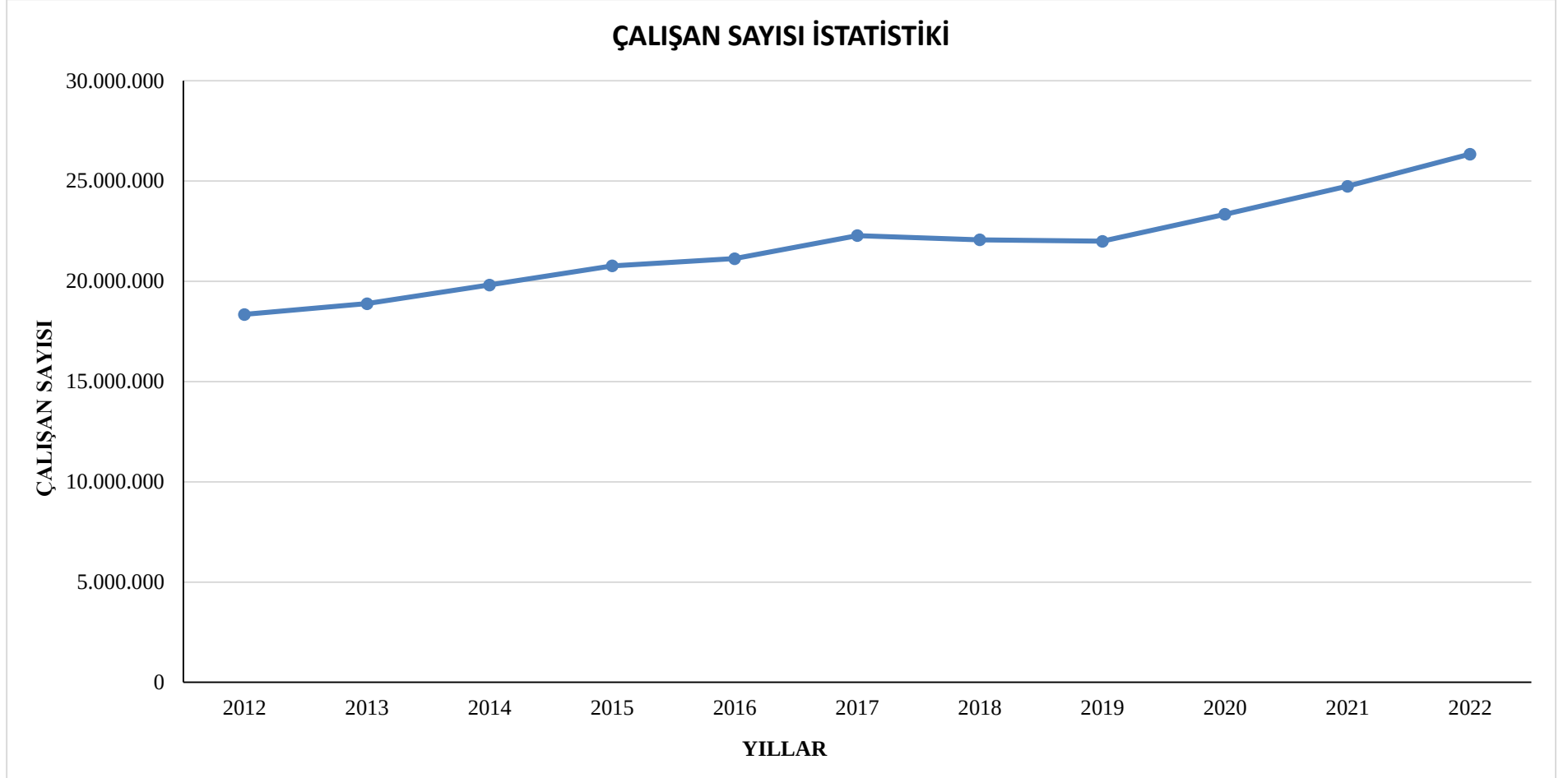
Tabloda ve grafik üzerinde de görüldüğü gibi iş kazaları 6331 sayılı İş Sağlığı ve güvenliği Kanunun yürürlüğe girdiği 2012 yılından ve yürürlükte olduğu 2022 yılına kadar sürekli olarak artmıştır. 6331 sayılı kanunun amacı çalışanlara güvenli ve sağlıklı çalışma ortamı tesis ederek iş kazalarının azalması yönünde çalışmaları olmasına karşın gerçekte iş kazaları sürekli artmıştır

YILLAR	ÇALIŞAN SAYISI	ARTIŞ ORANLARI
2012	18.352.859	-
2013	18.886.989	%2,91
2014	19.821.822	%4,94
2015	20.773.227	%4,79
2016	21.131.838	%1,73
2017	22.280.463	%7,896
2018	22.072.840	-%0,93 azalmış
2019	22.000.964	-%0,325
2020	23.344.547	%6,10
2021	24.745.149	%1,71
2022	26.344.234	%6,46

Tablo 5.4. Toplam sigortalı çalışan sayısı

Kaynak: (<https://www.sgk.gov.tr/Istatistik/Yillik/fcd5e59b-6af9-4d90-a451-ee7500eb1cb4/>, 2023)

Şekil 5.2.Çalışan sayısı grafiği

Yıllar	Toplam sigortalı çalışan	O yıl yaşanan İş kazaları	Toplam Sigortalının Artış Hızı	İş Kazalarının Artış Hızı	İş kazası artış hızının toplam sigortalı çalışan oranı arasındaki fark
2012	18.352.859	74.871	-	-	
2013	18.886.989	191.389	%2,91	%155,625	%152,715
2014	19.821.822	221.366	%4,94	%15,662	%10,722
2015	20.773.227	241.547	%4,79	%9,116	%4,32
2016	21.131.838	286.068	%1,73	%18,431	%16,7
2017	22.280.463	359.866	%7,896	%25,79	%17,90
2018	22.072.840	431.276	-%0,93 azalmış	%19,84	%20,77
2019	22.000.964	442.837	-%0,325 azalmış	%2,68	%3
2020	23.344.547	384.262	%6,10	-%13,22	%-19,92
2021	24.745.149	511.639	%1,71	%33,148	%31,43
2022	26.344.234	589.271	%6,46	%15,17	%8,71

Tablo 5.5. İş kazalarının yıllara göre artışının toplam çalışan sayılarındaki artışı ile karşılaştırılması

Kaynak: (<https://www.sgk.gov.tr/Istatistik/Yillik/fcd5e59b-6af9-4d90-a451-ee7500eb1cb4/>, 2023)

Tabloyu incelediğimizde 10 yıllık süreç içerisinde toplam sigortalı sayısında bir önceki yıllar ile karşılaştırdığımızda genelde artış olduğu görülmekte ancak iş kazaları da bu artışa paralel bir şekilde artış göstermektedir. İş kazalarındaki artışın toplam çalışan sigortalı sayısındaki oranla daha hızlı arttığı tabloda da görülmüştür.

2012 yılında 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği kanunu yayınlandığı yılın değerlerine baktığımızda toplam sigortalı çalışan sayısı 18.352.859 iken o yıl yaşana iş kazalarının sayısı 74871 olarak kayıtlara geçmiştir. Bir yıl sonraki değerler ile karşılaştırma yapıtımızda toplam çalışan sayısı %2,91 artış gösterirken toplam iş kazaları son 10 yıllık süreç içerisinde en yüksek değerine ulaşmış ve %155,625'lik bir artış göstermiştir.

Sigortalı çalışan sayısı ilerleyen yıllarda 2017 yılına kadar %4,94,%4,79,%1,73 ,%7,896 artış göstermiş ancak 6331 sayılı kanunun uygulandığı bu yıllarda iş kazaları azalması beklenirken aksine daha yüksek oranlarda artış göstermiştir. İş kazaları 2017 yılına kadar en çok 2013 yılında %155'lik bir artış göstermiş en az 2015 yılında %9' luk bir artış göstermiştir. Ancak 2018 ve 2019 yılları arasında toplam sigortalı sayısı artmak yerine azalış göstermiştir fakat bu yıllarda iş kazalarının sayısı azalması beklenirken artmaya devam etmiştir. 2020 yılında toplam çalışan sayısında tekrar bir artış görüldüğünde 10 yıllık süreç içerisinde ilk defa iş kazalarında azalış görülmüştür.

Bu azalışın sebebi 2020 yılında tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 olması ve bu salgına karşı evden çıkma yasağının uygulanması, hafta sonu çalışmaların yapılmaması, dönüşümlü çalışma, izinlerin verilmesi ve uzaktan çalışmanın etkisi olduğu düşünülmektedir. Nitekim normalleşme süreçlerinin başladığı 2021 ve 2022 yılları iş kazaları artışına %33'lük gibi büyük bir hızla devam etmektedir. Bu yıllarda sigortalı çalışan sayısı ilk yıllarda olduğu gibi daha düşük oranda artmıştır.

Tabloda SGK' nun paylaştığı rakamlar üzerinden İş kazalarının genel seyrini, artış oranlarını anlamaya çalıştık ancak bu verilerin doğruluğu tartışma konusudur. Bir iş güvenliği uzmanı olarak 2 farklı OSGB' de ve tehlikeli, az tehlikeli olmak üzere 14 farklı işyerinde 16 aydır bizzat uzmanlık mesleğimi icra ederken yaptığım gözlemler ve saha çalışmaları neticesinde gerçek iş kazası rakamları bu sayıların çok daha üstünde olduğu kanaatine varmış bulunmaktayım.

Elbette ülkemizde yaşanan kayıt dışı istihdamın olması ve sigortasız olarak çalışan bu kişilerin çalışma esnasında yaralanmaları veya ölümleri iş kazası olarak değerlendirilmemesi sonucunda yukarıda belirtilen sayıları arttırmamaktadır.

İşverenler veya işveren vekilleri iş kazalarını bildirme yükümlüğünden kaçmaktadır. İşverenlerin kendilerine zarar verir düşüncesi ile işçileri susturmaya çalışarak bildirimin önüne geçmektedir. Aslında birçok nedenden dolayı iş kazaları bildirilmiyor bildirilen ise yukarıda paylaşılan değerler kadardır.

İş kazası bildiriminden kaçıldığı bir olay bizzat tarafımda gözlemlenmiştir. Ankara’da adını paylaşmamın yasak olduğu bir kamu kurumunda temizlik işçisi olarak çalışan personel kurumun lavabosunda ayağının kayması sonucu düşüyor ve sonuçta kolu kırılıyor. Yaşanan bu olay iş kazası olmasına rağmen bu işçinin şefi kendilerine bir zarar gelir korkusu ile işçiyi susturuyor ve işçiye işini kaybetmemesi için hastaneye gittiğinde evde düştüğünü beyan etmesini istiyor. Yine başka bir örnek ise kuruluş tarihi 1800’lü yıllara dayanan Ankara’da faaliyet gösteren adını paylaşmamın yasak olduğu çok köklü ve kurumsal olan bir firmada transpaletle çalışan bir işçi çalışma esnasında ayağını kırmış ve yine sorumlu müdürünün kendisine ve kuruma zarar geleceği endişesi ile işçiyi susturarak olayın iş kazası olarak bildirmemiştir.

Buradaki işçide hastaneye gittiğinde işyerinde değil sokakta düştüğünü beyan ederek olayın kayıtlara iş kazası olarak geçirilmesini engellemiştir. Bu örneklerin sayıları daha da arttırılabilir. Bu konu olayın bizzat içerisinde yer alan iş güvenliği uzmanlarının çok sık yaşadığı bir durumdur. Maalesef ki yanlış bilinen bilgiler ve işlerini kaybetme korkusu yaşayan çalışanlarca iş kazalarının bildirilmesi engellenerek doğruluğu tartışılır iş kazası istatistikleri meydana geliyor. Olayı özelden genele doğru olarak düşündüğümüzde iş müfettişlerince denetimin en çok gerçekleştiği il olan Ankara’da, İş Sağlığı Güvenliği Genel Müdürlüğünün ve Çalışma Sosyal ve Güvenlik Bakanlığının bizzat bulunduğu Ankara’da, biri kamu kuruluşu diğeri çok köklü bir firmada bu şekilde olayların yaşandığını temel alarak düşündüğümüzde ülke genelinde, denetimlerin daha az yapıldığı küçük şehirlerde ve KOBİ olarak nitelendirdiğimiz işletmelerde yaşanan iş kazalarının ne kadarı bildiriliyordur sorusuna cevap aranmalı ve bu konuda ayrı bir çalışma yapılmalıdır.

Ayrıca 2012 yılında yürürlüğe giren 6331 Sayılı İş Sağlığı Ve Güvenliği Kanunun 10 yılda çalışma hayatına etkisi ile iş kazalarının azalması gerekirken sürekli olarak artması da dikkatimizi çekmiştir ve bu durumun sebebi sonuç bölümünde değerlendirilecektir.

Bir iş güvenliği uzmanı olarak bir diğer gözlemim ise tam zamanlı iş güvenliği uzmanının iş kazalarını engellemekte olan etkisi. İş güvenliği uzmanlarının 2 türlü çalışma şekli vardır. Tam zamanlı ve kısmi süreli olarak ayrılan bu çalışma biçimine göre iş yerinin tehlike sınıfına ve çalışan sayısına göre bir iş güvenliği uzmanı bir iş yerinde ne kadar süre çalışması gerektiği yasal mevzuatta belirtilmiştir.

Az tehlikeli işyerlerine her çalışan için 10 dk

Tehlikeli işyerleri her çalışan için 20 dk

Çok tehlikeli işyerleri her çalışan için 40 dk

İş güvenliği uzmanı o işyerinde bulunmalıdır. Örneğin tehlikeli bir işyerinde 50 tane çalışan var ise $50 \times 20 = 2000$ dk iş güvenliği bu iş yerinde bulunmak zorundadır. Bu süre asgari süredir, tarafların anlaşmasına göre bu sürelerin üzerine çıkmakta mümkündür. Her bir iş güvenliğinin bakanlık tarafından kurulan ve denetlenen internet sistemi İSG-KATİP' e göre ayda 11700 dk çalışma süresi vardır ve bu sürenin üzerine çıkılamamaktadır. $11700 - 2000 = 9700$ kalan dakikayı iş güvenliği uzmanı diğer firmalarının tehlike sınıfı ve çalışan sayısına göre paylaştırmaktadır.

Bir iş güvenliği bahsi geçen bu işyerinde ayda 33 saat yani ayda 4 gün burada bulunmak zorundadır ancak geri kalan sürede diğer firmalarında bulunmak zorundadır. İş güvenliği uzmanı sahada çalışma yaptığı esnada tehlikelere karşı uyarıda bulunabiliyor ve tedbir isteyebilir ancak bu işyerinde olmadığı günlerde üretim biçimini, işçileri, makinaları ve birçok şeyi göremediği için tehlikelerden bihaberdir. Bu nedenle iş kazalarının engellenmesi için sadece 4 gün çalışan bir iş güvenliği uzmanı ile sürekli aynı işyerinde çalışan tam zamanlı iş güvenliği uzmanı arasında büyük farklar olacaktır.

Tam zamanlı iş güvenliği uzmanı sürekli çalışma alanında yapabileceği denetimler ile saha tecrübesi, çalışanların davranışlarını, üretim biçimini ve birçok şeye hâkim olmasından dolayı tehlikelere karşı daha çok önlem alarak iş kazalarının önüne geçmektedir. Bu sebeplere dayanarak tam zamanlı iş güvenliği uzmanının çalıştığı iş yerlerinde daha az ve ciddiyeti düşük oranda iş kazası yaşanırken, kısmi süreli iş güvenliği uzmanının iş yerlerinde daha yüksek oranda ve daha ciddi iş kazaları yaşandığı tarafımdan tahmin edilmektedir. Bu görüşümün istatistiki veriler ile desteklenebilmesi amacıyla T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü'nün elinde bulunan istatistiki veriler istenilmiş ancak talebim ret edilerek aşağıda bulunan belge tarafıma gönderilmiştir.

T.C.
ÇALIŞMA VE SOSYAL GÜVENLİK BAKANLIĞI
İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü

Sayı : E-92097133-042[042]-215146

13.01.2023

Konu : Veri Talebi

Sayın Reyhan ŞİMŞEK

Yunus Emre Mah. Akçam Sok.No:10/2 Pursaklar/ANKARA

İlgi : 12.01.2023 tarihli başvurunuz.

İlgi dilekçenizle 2013-2022 yılları arasında ülkemizde gerçekleşen iş kazalı ve ölümlü iş kazalı istatistikleri ile iş güvenliği uzmanlığı, işyeri hekimliği, diğer sağlık personeli belgesine sahip profesyonel sayıları talep edilmektedir.

Bilindiği üzere 4892 sayılı Bilgi Edinme Kanunu'nun 7. Maddesinde;

"İstenecek bilgi veya belgenin niteliği

Madde 7- Bilgi edinme başvurusu, başvuru kurum ve kuruluşların ellerinde bulunan veya görevleri gereği bulunması gereken bilgi veya belgelere ilişkin olmalıdır. Kurum ve kuruluşlar, ayrı veya özel bir çalışma, araştırma, inceleme ya da analiz neticesinde oluşturulabilecek türden bir bilgi veya belge için yapılacak başvurulara olumsuz cevap verebilirler." hükmü yer almaktadır.

Dilekçenizle talep edilen bilgiler ayrı veya özel bir çalışma neticesinde oluşturulabilecek türden veriler içerdiğinden söz konusu Kanununun ilgili maddesi uyarınca talebinizin gerçekleştirilmesi mümkün bulunmamaktadır.

Öte yandan ülkemizde iş kazası ve meslek hastalıklarına ait veriler resmi olarak SGK tarafından yayımlanmaktadır. Bu itibarla 2013-2022 yılları arasında gerçekleşen iş kazalı ve ölümlü iş kazalı sayılarına <https://www.sgk.gov.tr/Istatistik/Yillik/fcd5e59b-6af9-4d90-a451-ee7500eb1cb4/> web adresinden ulaşılabilir.

Bilgilerinize sunulur.

Doç. Dr. Muhittin BİLGE

Bakan a.

İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürü

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Doğrulama Kodu: 778C31A4-90C9-424D-8BB2-ADACAC5B8A12

Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/>

Emek Mahallesi Naci AYVALIOĞLU Caddesi No:13 Pk: 06520 Çankaya / ANKARA

+90 (312) 296 60 00

Kep Adresi: csgeb@is01.kep.tr

KEP Adresi: csgeb@is01.kep.tr

Bilgi için: Engin AKGÜL

İstatistikçi

Telefon No: (312) 296 77 07

Resim 5.1. Bakanlık tarafından verilen evrak

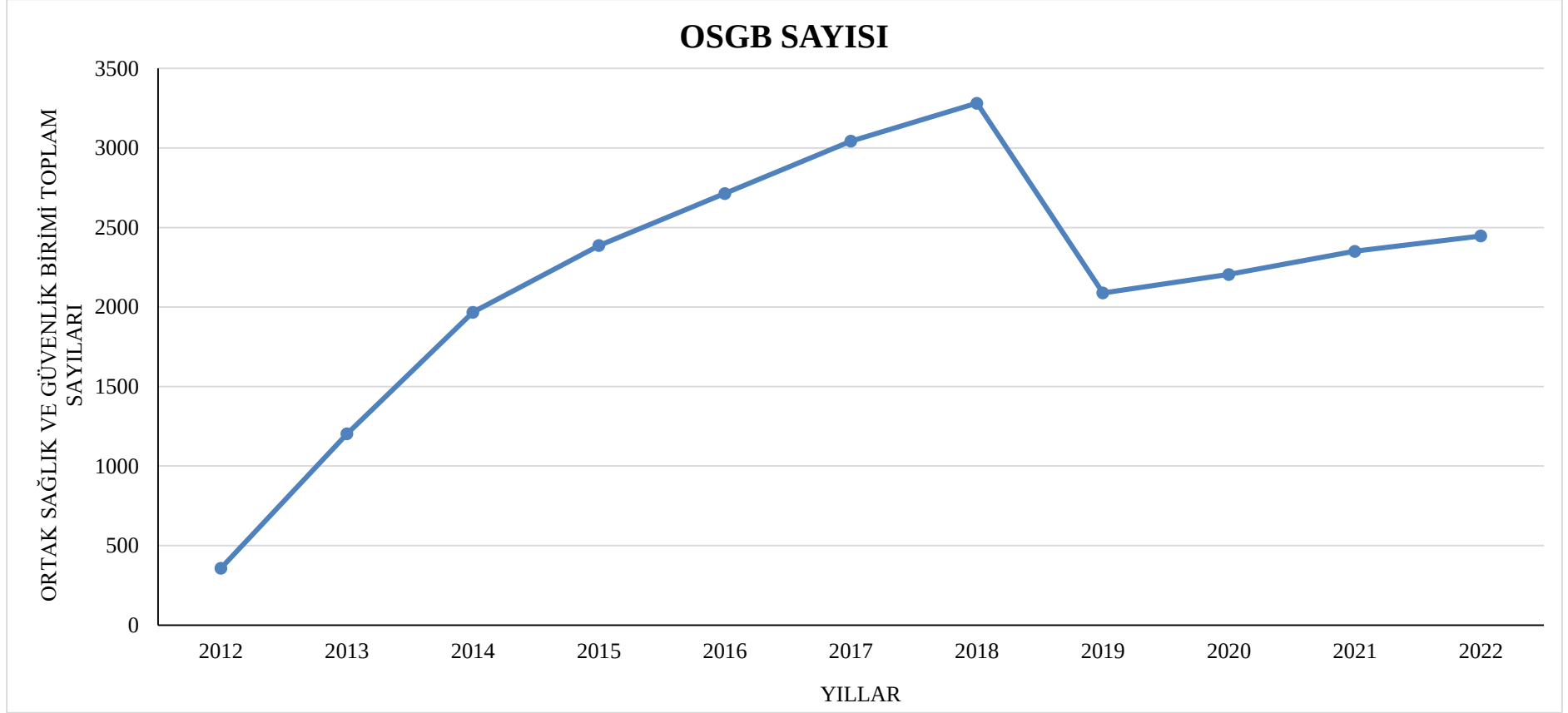
ÇSGB' lığının yaşanan iş kazalarında sorumlu uzmanların tam zamanlı iş sözleşmeli veya kısmı zamanlı iş sözleşmeli olarak çalıştığını gösteren sayısal verileri tarafımla paylaşmaması üzerine Türkiye'de kurulan ortak sağlık güvenlik birimlerinin yıllara göre artışı ile iş kazaları ile ilişkisi ve bu artışta pozitivist düşüncenin sonuçlarından olan kapitalist/liberal düşüncenin ilişkisi aşağıdaki tablo ve grafikler üzerinde incelenmiştir.

YILLAR	OSGB SAYILARI	YÜZDELİK ARTIŞ ORANLARI
2012	358	-
2013	1203	%236,03
2014	1967	%63,5
2015	2387	%21,35
2016	2714	%13,69
2017	3043	%12,12
2018	3282	%7,85
2019	2089	-%36,34
2020	2205	%5,55
2021	2351	%6,62
2022	2447	%4,08

Tablo 5.6. Yıllara göre toplam OSGB sayıları

Kaynak: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İş Sağlığı Güvenliği Genel Müdürlüğü

Sayısal verilerin artış şeklini ve hızını daha iyi anlayabilmek için grafik üzerinden inceleyelim;

Şekil 5.3. OSGB sayılarının grafiği

Hem tablo hem grafik üzerinde ortak sağlık güvenlik birimlerinin 2012 yılında yrrlēe giren 28512 sayılı İş Sađlıēı Ve Gvenliēi Hizmetleri Yönetmelik ile kuruluş tarihinin 2012 olarak kabul edilerek 10 yıllık sreē iēindeki toplam sayıları görülmektedir. Buna göre kanunun yrrlēe girdiēi ilk yıl 2012’de ülke genelinde toplam 358 adet Ortak Sağlık Ve Güvenlik Birimi kurulmuşken bir yıl sonra bu rakam tüm zamanlar iēerisinde en yüksek artış hızına ulaşarak %236,03 artış hızı ile toplam 1203 OSGB kurulmuştur. Daha sonrasında devam eden yıllarda bu kadar yüksek artış hızı olmasa da OSGB devamlı olarak artmıştır. 2014 yılında ikinci en yüksek artış hızı %63,5 ile 1967 OSGB kurulmuştur. Devam eden yıllarda sırasıyla %21,35, %13,69, % 12,12% , %7,85 olarak artış hızı yıllar iēinde kademe kademe azalsa dahi toplam kurulan OSGB’ leri sürekli olarak artmıştır. Ancak 2018 yılında OSGB’ lerin artması beklenirken düşünülenin aksine -%36,34 azalış hızı ile toplam OSGB sayısı 3282’den 2089’a düşmüştür. Yapılan araştırmalarda bu düşüşünün nedeni bulunamamıştır. 2018 yılından sonra toplam OSGB sayıları %5-%6 ‘lık artışlar hızları ile artmaya devam etmiştir.

İLLER	OSGB SAYISI	İLLER	OSGB SAYISI
EDİRNE	8	SİNOP	4
KIRKLARELİ	10	SAMSUN	34
TEKİRDAĞ	48	AMASYA	4
İSTANBUL AVRUPA YAKASI	314	TOKAT	5
İSTANBUL ANADOLU YAKASI	175	YOZGAT	3
KOCAELİ	85	KAYSERİ	27
ÇANAKKALE	13	ADANA	62
BALIKESİR	32	OSMANİYE	6
BURSA	91	HATAY	17
YALOVA	9	KİLİS	0
SAKARYA	22	GAZİANTEP	27
DÜZCE	9	KAHRAMANMARAŞ	10
ZONGULDAK	11	SİVAS	5
BARTIN	6	ORDU	9
KASTOMONU	4	GİRESUN	8
KARABÜK	6	GÜMÜŞHANE	0
BOLU	9	ERZİNCAN	4
BİLECİK	4	TUNCELİ	1
KÜTAHYA	10	ELÂZİĞ	13
MANİSA	46	ADİYAMAN	8
İZMİR	104	MALATYA	15
AYDIN	27	ŞANLIURFA	11
MUĞLA	30	MARDİN	8
DENİZLİ	28	DİYARBAKIR	17
UŞAK	7	BİNGÖL	2
KÜTAHYA	10	BAYBURT	0
ESKİŞEHİR	25	TRABZON	16
ANKARA	206	RİZE	5
ÇANKIRI	2	ARTVİN	3
ÇORUM	7	ARDAHAN	0
KIRIKKALE	3	ERZURUM	14
KIRŞEHİR	3	MUŞ	0
NEVŞEHİR	8	BİTLİS	2

AKSARAY	8	SİİRT	4
NİĞDE	4	ŞIRNAK	3
KARAMAN	7	HAKKÂRİ	2
KONYA	44	VAN	10
ANTALYA	65	AĞRI	5
BURDUR	7	IĞDIR	2
ISPARTA	8	KARS	3
AFYONKARAHİSAR	10		
MERSİN	38		

Tablo 5.7. OSGB’ lerin illere göre dağılımı

Kaynak: (<https://turkiyeosgbplatformu.com/>, 2024)

OSGB’ lerin Türkiye geneli dağılımına baktığımızda en çok OSGB’ nin İstanbul’ da kurulduğunu görüyoruz. İstanbul Avrupa Yakası 314 İstanbul Anadolu Yakası 175 adet olmak üzere toplamda 489 tane OSGB İstanbul’da kurulmuştur. İstanbul’un turizm şehri olmasının yanında birçok işletmenin kurulu olduğu ticaret şehri olmasından ve çevresinde Kocaeli ve Tekirdağ’da bulunan birçok fabrikanın, ticaret limanının oluşu ve OSGB’ lerin komşu illere hizmet verebilmesinden dolayı çok yoğun olan iş sağlığı ve güvenliği taleplerinin yerine getirilebilmesi açısından en çok OSGB’ nin İstanbul’da kurulması normaldir. 2. en çok OSGB Ankara’da kurulmuş olup sırasıyla İzmir, Bursa, Kocaeli ve Antalya olarak sıralama devam etmektedir.

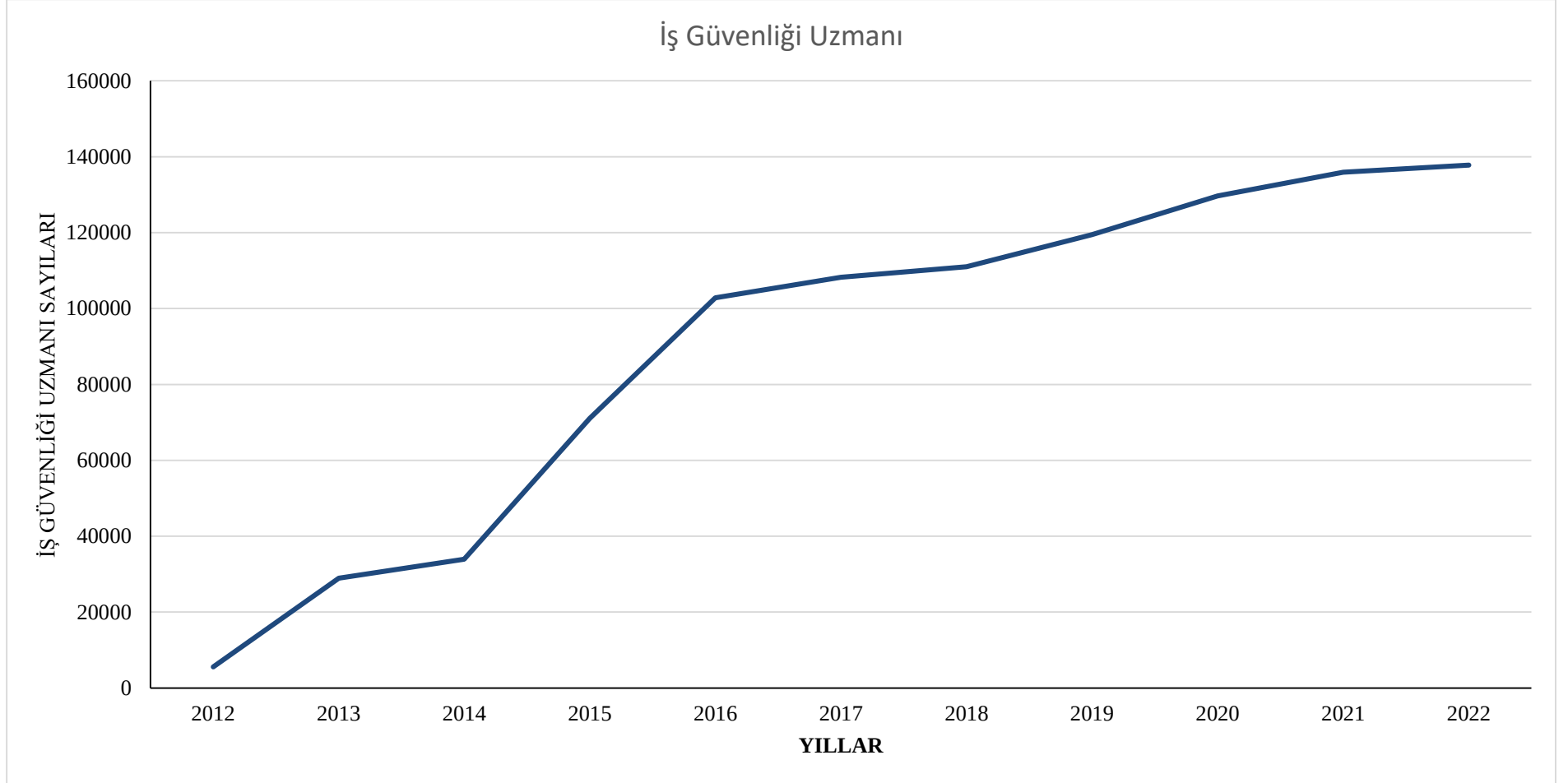
Bu kentler Büyük Şehir olarak tarım, sanayi ve hizmet alanlarında üretim faaliyetlerini gerçekleştiren birçok işletmeye ev sahipliği yapmaktadır. Bu şehirlerden üçünde liman ticareti gerçekleşmesi, sayılan şehirlerde nüfus yoğunluğunun çokluğuna bağlı olarak iş sahalarının geniş olması iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerine talebi arttırmakta bu da OSGB’ lerin bölgede talebi karşılamak için kurulma amacına dönüşmektedir.

OSGB’ lerin yıllar içinde hızlı bir şekilde kurulması beraberinde bünyesinde istihdam etme zorunluluğu ve gerekliliği olan personellerin yıllar içindeki sayılarının değişimini aşağıdaki tablo ve grafikler üzerinden açıklamaya çalışacağız.

YILLAR	İŞ GÜVENLİĞİ UZMANI TOPLAM SAYILARI	ARTIŞ ORANLARI
2012	5543	
2013	28931	%421,9
2014	33934	%17,29
2015	71039	%109,3
2016	102843	%44,76
2017	108239	%5,24
2018	111002	%2,55
2019	119444	%7,60
2020	129692	%8,57
2021	135941	%4,81
2022	137812	%1,37

Tablo 5.8. İş güvenliği uzmanlarının toplam sayıları

Kaynak: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İş Sağlığı Güvenliği Genel Müdürlüğü

Şekil 5.4. İş güvenliği uzmanlarının toplam sayı grafiği

Yukarıdaki tablo ve grafikte belirtilen rakamlar C/B/A sınıfı iş güvenliği uzmanlarının toplamı olarak yıllara göre belirtilmiştir. OSGB kurulma şartlarından biri olan tam zamanlı iş sözleşmeli iş güvenliği uzmanı çalıştırma zorunluluğu ve hizmetlerini işletmelere sunabilmesi için iş güvenliği uzmanlarına ihtiyacı olması iş güvenliği uzmanlarına talebi artmıştır. 2012 yılında yürürlüğe giren 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunda istisnai işyerleri hariç olmak üzere tüm işyerlerinin iş güvenliği uzmanından iş güvenliği hizmetinin alınmasını zorunlu tutması ile bu yetkiye sahip uzmanlara talep artmış ve iş güvenliği uzman sayılarındaki artışın en temel nedeni bu olmaktadır. Üniversiteden mimar, mühendis, teknik öğretmen; biyoloji, fizik ve kimya bölümlerinden mezun olanların ve iş sağlığı güvenliği bölüm mezunlarının işsizlikle mücadelesinde iş güvenliği uzmanı olarak çalışmak onlara yeni bir iş kapı açmıştır. Yıllar içerisinde işletmelerin sayılarında artış yaşanması vb. örnekler ile yukarıda belirtilen ihtiyaçlar sonucunda yıllar içinde iş güvenliği uzmanı sayıları artmıştır.

Tabloya baktığımızda 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunun iş güvenliği uzmanından hizmet alımını zorunlu tuttuğu ilk yılda 5543 iş güvenliği uzmanı varken bir sonraki yıl 10 yıllık zaman aralığındaki en yüksek artış hızı %421,9 ile 28931 iş güvenliği uzmanı yetkilendirilerek bu unvanı almıştır. Daha sonraki 2 yılda sayılar artmaya devam ederken 2015 yılında ikinci en büyük artış hızı %109,3 ile toplamda 71039 iş güvenliği uzmanı olmuştur. Grafik üzerinde de görüldüğü gibi iş güvenliği uzmanı sayıları hep artmış ama hiç azalmamıştır. 10 yıllık süreçte 5543 iş güvenliği uzmanından 137812 iş güvenliği uzmanına ulaşılmıştır. Bu sayıların artışında sayıları sürekli artan OSGB' lerin de etkisi vardır.

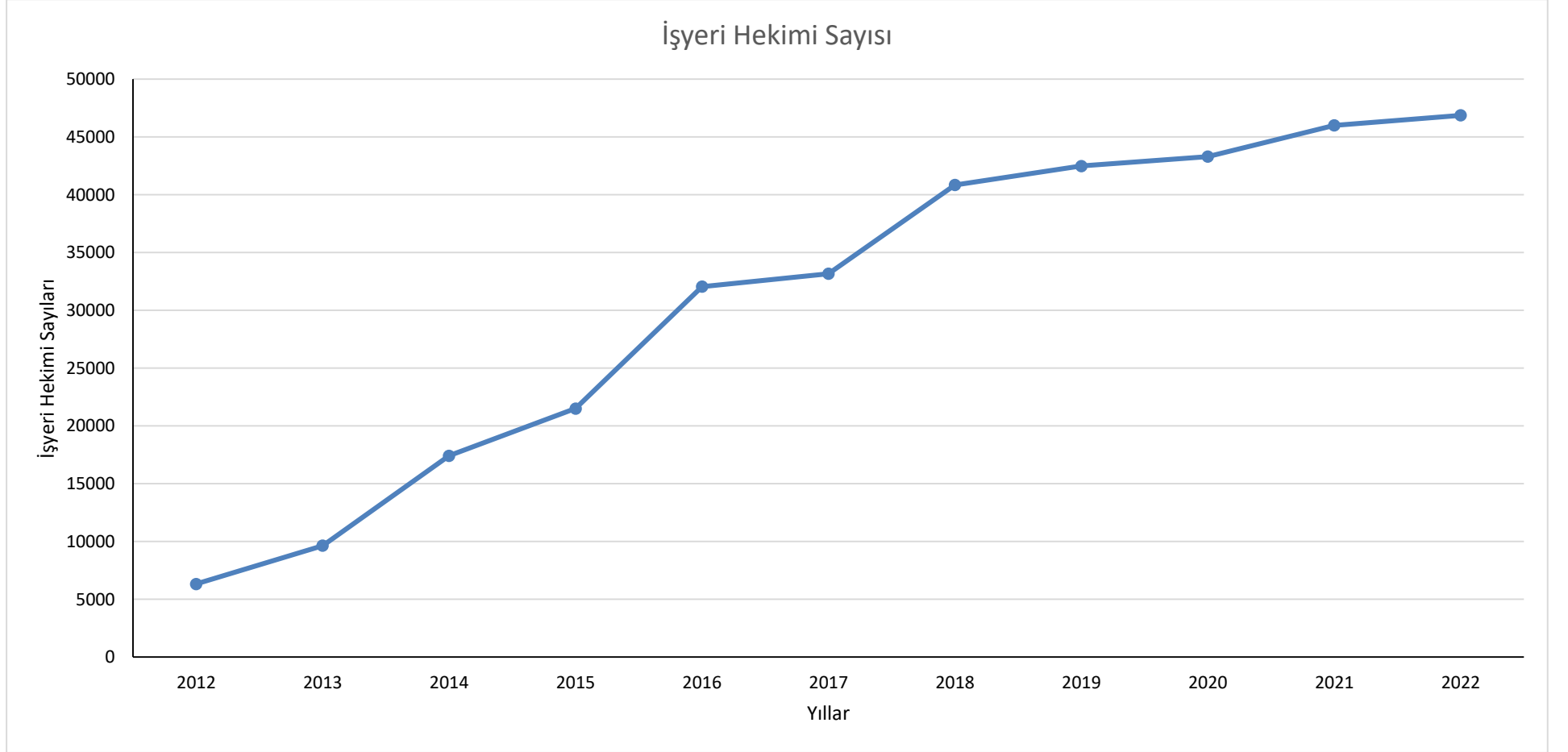
OSGB' lerin kuruluş şartı ve iş güvenliği hizmetlerini sunmak için iş güvenliği uzmanlarına ihtiyacının olmasının yanında bir iş güvenliği uzmanının 195 saat çalışma süresinden dolayı ne kadar çok iş güvenliği uzmanı bünyesine dâhil ederse o kadar çok firma ile hizmet sözleşmesi imzalayarak kazancını arttıracak için sürekli iş güvenliği uzmanlarına ihtiyaç olmuştur.

Bu nedenlerle olması ihtimal olarak 2018 yılında OSGB' lerin sayıları azalırken iş güvenliği uzmanı sayıları 2018 yılında %2,55 artış hızı ile 111002'ye çıkmıştır.

YILLAR	İŞYERİ HEKİMİ SAYILARI	ARTIŞ ORANLARI
2012	6336	
2013	9652	%52,33
2014	17423	%80,5
2015	21512	%23,46
2016	32057	%49,01
2017	33174	%3,48
2018	40851	%23,14
2019	42496	%4,026
2020	43313	%1,92
2021	46011	%6,22
2022	46881	%1,89

Tablo 5.9. İşyeri hekiminin toplam sayıları

Kaynak: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İş Sağlığı Güvenliği Genel Müdürlüğü

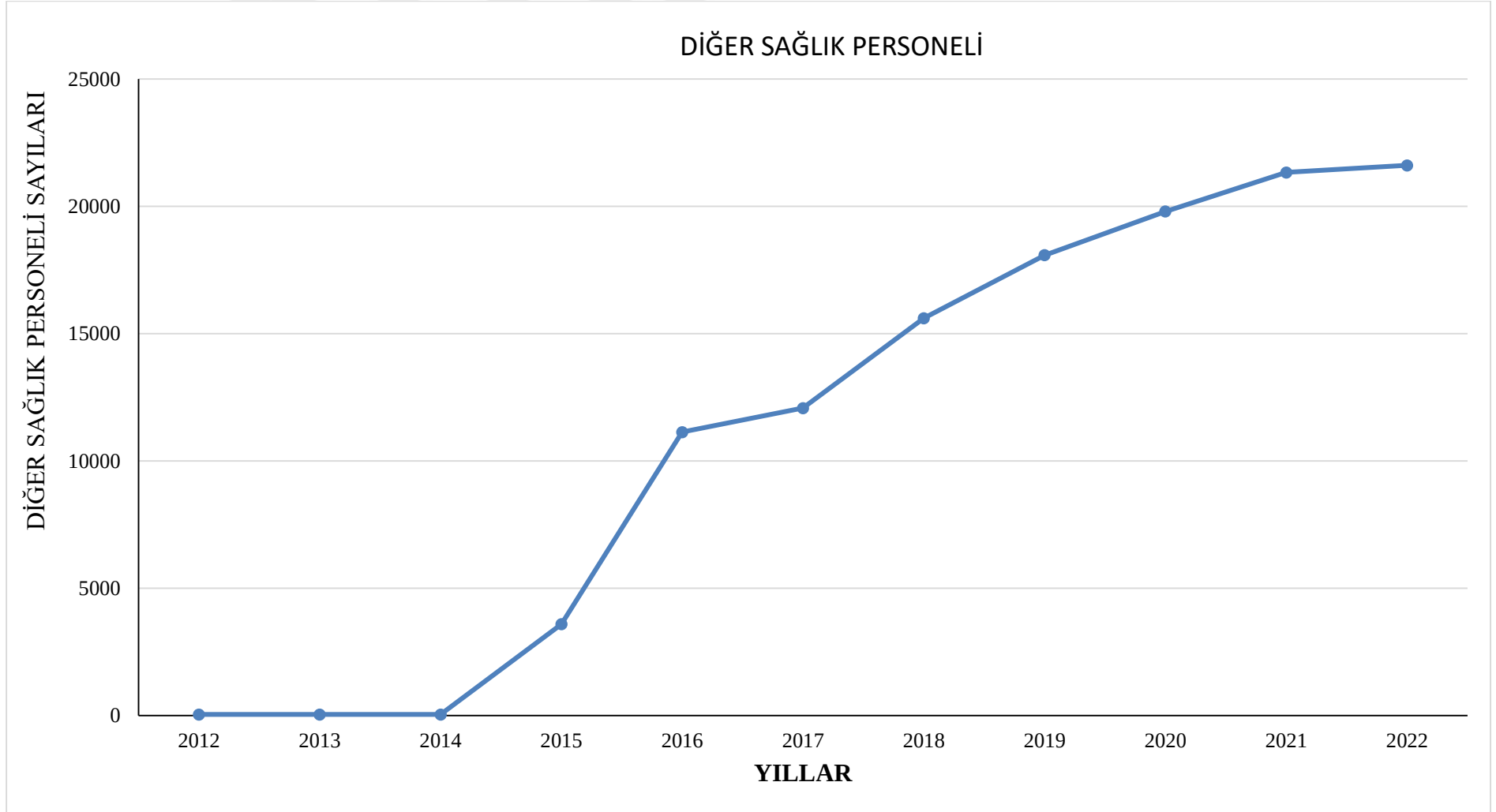

Şekil 5.5. İşyeri hekimlerinin toplam sayı grafiği

YILLAR	DiĞER SAĞLIK PERSONELİ SAYILARI	ARTIŞ ORANLARI
2012	40	
2013	40	%0
2014	42	%5
2015	3590	%8447,6
2016	11135	%210,167
2017	12080	%8,4
2018	15609	%29,2
2019	18088	%15,88
2020	19804	%9,4
2021	21334	%7,72
2022	21613	%1,3

Tablo 5.10. Diğ er sağı k personelinin toplam sayıları

Kaynak: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İş Sağ lığı Güvenliğı Genel Müdürlüğü

Şekil 5.6. DSP toplam sayı grafiği

İş güvenliği uzmanlarının süreç içinde artışını inceledikten sonra yukarıdaki tablo ve grafiklerde görüyoruz ki; OSGB'lerinin kuruluş şartında bulunması ve 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunda istisnai yerler hariç olmak üzere tüm işyerlerinde işyeri hekiminden sağlık hizmeti alma zorunluluğu ve bazı işyerlerinde tehlike sınıfı ve çalışan sayısına bağlı olarak DSP bulundurma zorunluluğu nedeniyle bu alanlarda çalışacak kişilere talep artmıştır. OSGB' lerin sayılarının artışı, kurulan işletmelerin ve burada çalışan personellerinin sayılarının artması işyeri hekiminin ve DSP' nin sayılarını arttırmıştır. Nitekim yukarıda buluna işyeri hekimi ve DSP sayılarının grafik üzerinde incelediğimizde her yıl arttığı ancak hiç azalmadığı anlaşılmaktadır. 2018 yılında OSGB' lerin sayılarının azaldığı yılda dahi iş yeri hekimi ve DSP sayıları azalmamış aksine artışına devam etmiştir.

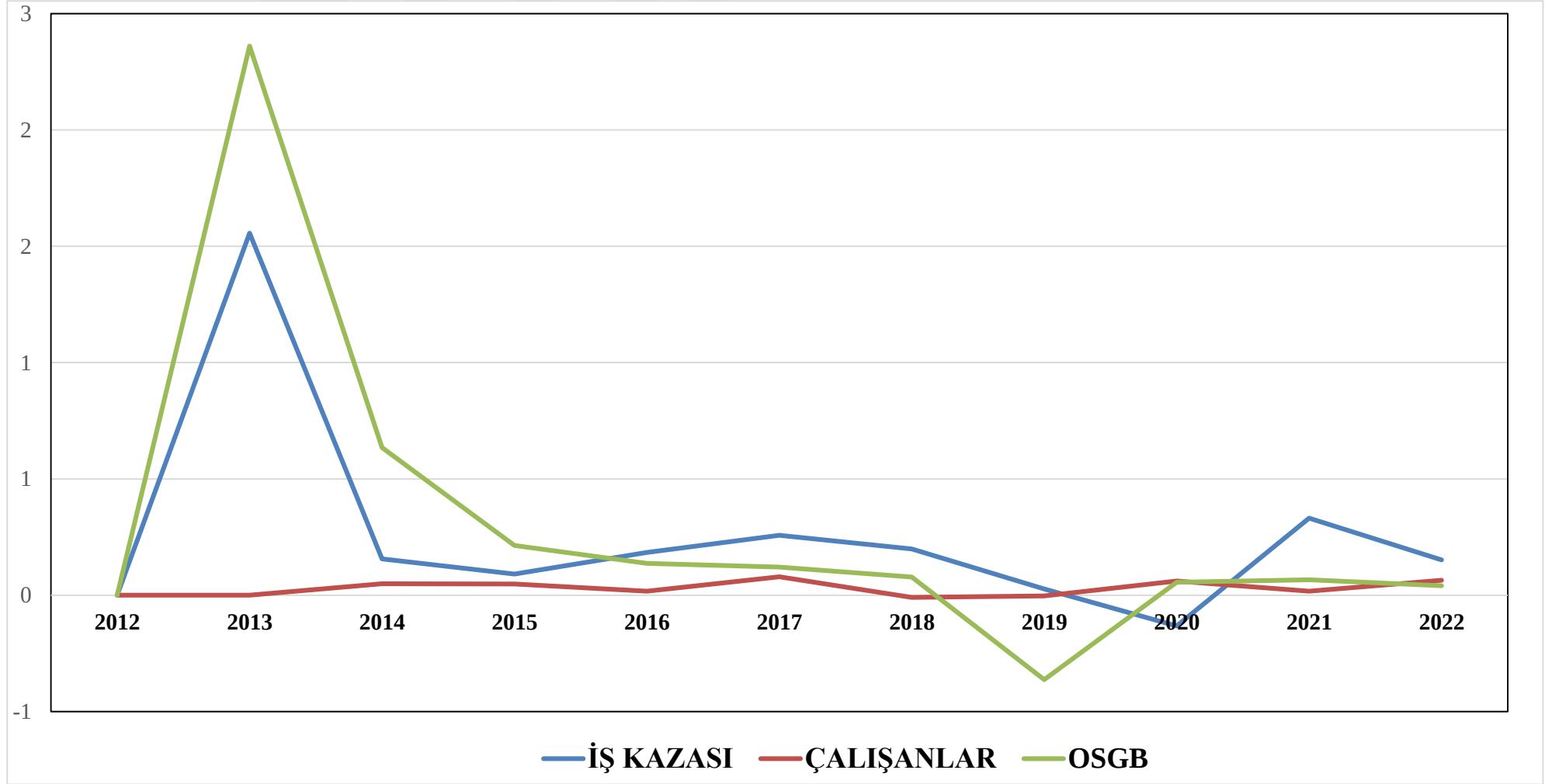

6. POZİTİVİST DÜŞÜNCE YÖNTEM MERKEZLİ LİBERAL KAPİTALİST GİRİŞİMCİLERİN/ İŞVERENLERİN OSGB VE İŞ KAZALARI İLE İLİŞKİSİ

6.1. Kapitalizm-Liberalizm Zihniyetinin OSGB Sayılarındaki Artış ile Arasındaki İlişki

Öncelikle bu bölümde OSGB sayılarının artış hızı, iş kazalarındaki artış hızı ve toplam çalışan sayılarındaki artış hızlarını karşılaştırmak için aşağıdaki grafiği inceleyelim.

Şekil 6.1.OSGB artış hızı, iş kazalarının artış hızı ve toplam çalışan sayılarının artış hızlarının mukayeseli grafiği

Yukarıda bulunan grafiği incelediğimizde 10 yıllık süreç içerisinde en çok OSGB' ler hızlı bir şekilde artmıştır. Daha sonra iş kazalarının hızlı bir şekilde artış göstermesi dikkat çekmektedir. Fakat daha ilginç olanı iş kazası artış hızının toplam çalışan sayısındaki artış hızından daha yüksek olmasıdır. Yani çalışan sayıları artarken yaşanan iş kazaları çalışan sayılarından daha yüksek bir artış hızına sahip olmuştur. Bu durumda ülke genelinde mevcut çalışanlar arasında yıllar içinde daha çok iş kazası yaşanmıştır.

Önceki bölümlerde mevcut iş kazalarının sayısal değerlerinin gerçekte daha fazla olduğuna, bu durumun nedenlerine değinerek sistemde gösterilen toplam iş kazası sayılarının gerçeği yansıtmadığı belirtilmişti. Ancak toplam çalışan sayılarındaki sayısal değerlerin doğruluğunu her çalışanın iş başı yaptığı anda SGK' ya bildirilerek sigortasının yapılmasından dolayı bu değerleri doğru olarak kabul edebiliriz. Elbette kayıt dışı istihdam istisna tutulmaktadır. Yine OSGB' lerin mevcut sayıları da ÇSGB 'den yetki belgesi almadan faaliyete başlayamayacağı ve İSG- KATİP sistemini kullanamayacağı için burada kayıt dışılık söz konusu olmadığından dolayı bu sayısal değerleri doğru olarak kabul edebiliriz. Durum bu şekildeyken bile mevcut iş kazaları (gerçekte daha yüksek olması muhtemel iken) toplam çalışan sayılarının üzerinde seyretmesi, iş kazalarının azalması ve güvenli çalışma ortamı sağlamak amacıyla kurulduğu ifade edilen OSGB' lerin artış hızının iş kazalarının artış hızından yüksek olması kuruluş amacını tam olarak yerine getiremediği düşüncesine neden olmaktadır.

OSGB' lerin kuruluş amacında, internet sayfalarında, reklam broşürlerinde; genelde iş kazalarını azaltmak, çalışanlara sağlıklı güvenli çalışma ortamını sunmak amacıyla var olduklarını yazmakta ve bunu çoğu zaman sözlü olarak belirtmektedirler. Fakat yukarıdaki grafikte toplam çalışan sayısının artış hızı ile iş kazaları artış hızından daha hızlı artan OSGB' lerin bu söylemleri daha çok reklamcılık amaçlı kullanıldığı düşüncesini meydana getirmektedir. Bu düşünceye yönelmemizdeki temel sebep ise OSGB' lerin kapitalist- liberalist düşünce temelli olarak kurulmasından kaynaklanmaktadır.

OSGB' lerin de girişimciler tarafından kuruluş şartlarını yerine getirerek kurulduğu ve bünyesinde çalışanları istihdam ederek faaliyetlerini gerçekleştirdiği gerçeğini gördüğümüzde OSGB' lerin de birer işletme olduğu idrakine varılmaktadır. Bir işletme olan OSGB 'nin sahibinin veya sahiplerinin de birer girişimci olduğu düşünülerek; kapitalist ve liberal ortamda ve kapitalist liberal düşünce ile yürüttüğü faaliyetlerini incelemek için önce kapitalist/liberal girişimciye yönelik eleştirileri

tekrar gözden geçirmek gerekmektedir.

Öncelikle girişimcilik kavramının nereden meydana çıktığına baktığımızda girişimciliğin; Batı medeniyetinin kapitalist düzeninden meydana geldiği görülmektedir.

Girişimcilik genelde liberal kapitalist ekonomi zihniyeti çevresinde tanımlanmaktadır. Bunun nedeni; 19.yy. Sanayi Devrimi ve sonrasında meydana gelen kapitalist düzenin Batı medeniyetinde sistemleşerek Batı dışı toplumlara dayatılmasıdır. Batı medeniyeti madde odaklı, tek taraflı olarak dünyayı algılayan, salt akıl ile her şeyi anlamaya çalışan bir medeniyet olarak bu niteliklerini girişimciliğe de aktarmakta ve sonuç olarak girişimcilik kapitalist sistem içinde; amacı kar etmek olan ve kar için her türlü riske girebilen kişi olarak açıklanmaktadır. (Şimşek, 2008b, s. 134)

Batı medeniyetinin kapitalist sisteminden meydana gelen bu kavram; Batı medeniyetinin insan, insana verilen değer, maddecilik, kar odaklı yaşayış vb. tüm unsurlarından etkilenecek gelişmektedir.

Batı medeniyetinde liberal kapitalist girişimciliğin oluşmasının nedeni materyalist düşünceden kaynaklanmaktadır. Batı medeniyetinde dünyayı madde odaklı olarak ele alma düşüncesi girişimcilik anlayışına da yansımaktadır. Tevhidi düşünce anlayışında olan ilahi yasaklar ve uyulması gereken emirler; pozitivist düşüncede olmadığı için bu düşünce anlayışındaki girişimciler kendi istek ve arzularının doğrultusunda davranmaktadırlar. Böylece ortaya egoist, bireyci, yalnızca haz peşinde olan, karını yükselterek daha çok kazanmak isteyen bir girişimci tipini oluşturmaktadır.

Batı medeniyetinde Tevhidi düşüncede olan bütüncül anlayıştan meydana gelen, dayanışma ve diğergamlık olmadığı için burada birey; bencil olarak sadece kendini düşünmüş, çatışma ve rekabet ile girişimcilik faaliyetlerini yürütmüştür. “İnsan insanın kurdudur” anlayışıyla bireyler girişimcilik faaliyetlerini yürütürken bu düşüncenin arkasında liberal kapitalist sistemin mevcut piyasalarda çatışmanın ve rekabetin canlı tutulması isteği vardır. Böylece bireycilik tercih edilmiş ve daha ötesinde antroposentik bakışla dünya ele alınmıştır. Tevhidi düşünce de olan ben içindeki biz duygusu pozitivist düşüncede hiçbir zaman yer almamıştır. Pozitivist düşüncede bireyler benciliği tercih ederek kendi yararı dışında toplumdaki diğer insanları önemsememekte ve böylece toplum yararı gözetilmeyerek bu durum girişimciliğe de aktarılmaktadır (Şimşek, 2017, s. 73).

Batı medeniyeti pozitivist liberal felsefe temelli tekелci siyasal unsurlarını rasyonalite olarak meşrulaştırmış ve bunu diğer toplumlara dayatmıştır. Bunun sonucunda ise Dünya'daki sosyal barışı ve Türk toplumu gibi medeniyet inşa etmiş toplumların iktisadi, sosyolojik ve siyasi yapılarını bu iktisat felsefesi üzerinden oluşturmak için çalışmıştır. Böylelikle Batı hedef aldığı toplumların kaynaklarını istedikleri gibi kullanmakta; özgün olarak iktisat bilgisi inşa etmesini, girişimcilerin özgürlüğünü, özgün sanayi kültür inançlarını yitirmesi için bilinçli olarak aydın ihaneti, Türk toplumunda iktisat anlayışının, başlangıcını aydınlanma dönemi ve Batı Sanayi Devriminden itibaren sayarak, liberalist iktisat haricinde başka bir dünyanın var olamayacağını kanısında yanıltıcı bilgi ve yayınlarla vb. gibi bilinçli sosyal/psikolojik araçlar üzerinden sağlamaktadır (Şimşek, 2006, s. 70-71).

Weber' e göre kapitalizm; sadece sömürme ve kazanma hırsından oluşmamaktadır (Ülgener S. , 2015, s. 12) .

Özel mülkiyet temelinde gelişmiş kapitalizm, serbest girişim temeline dayanan ekonomik bir sistem olmaktadır (Özgener, 2000) .Kapitalizm; kendiliğinden işleyen piyasa düzeni, özel mülkiyet, rekabet, bireysel özgürlük gibi tanımlamalarıyla liberalizm düşüncesiyle eşleşmektedir. Kapitalizmde kesinlikle olması ve vurgulanması gereken en önemli temel ilke özel mülkiyet kavramıdır. Kişinin çalışmasını teşvik etmekte olan bu kavram; kişiye serbest girişim hakkı vermektedir. Böylece mülkiyet güvencesi beraberinde serbest girişimi de getirmiş olacaktır. Kapitalizmin varlığının bir gereği de girişim özgürlüğüdür. Bu özgürlük sayesinde birey elindeki sermaye ve emeği istediği gibi kullanabilmekte ve böylelikle ekonomik faaliyetlerde artmaktadır (Çelik & Dağ, 2017). Sermaye birikimi yapıldıkça ortaya çıkacak olan kar daha fazla olacaktır. Kar güdüsü ise kapitalizmin başka bir ana öğelerinden biridir (Özgener, 2000).

Burada belirtilen ifadelerle OSGB' ni incelediğimizde OSGB' ler; serbest girişim ile kurulan işletmelerdir. İsteyen herkes bakanlığın yayınladığı kuruluş şartlarını yerine getirerek bir OSGB kurabilir. Yine OSGB kurarken kişiler elindeki sermayeyi bu alanda harcamasından dolayı yaptığı faaliyetlerinde kar odaklı davranacaktır. Nitekim kapitalizmin ana ögesi kardır.

Liberalizm, bir çeşit ticari özgürlük arayışıdır. Ancak burada kast edilen özgürlük halkın özgürlüğü değil sermayesi olan girişimcinin özgürlüğüdür. (Marshall, 1999, s.

456)

Önceleri Tanrı'nın rızasını almak için çalışan insanın rasyonel akılla beraber manevi yönü tamamen göz ardı edilmiş, paylaşma, cömert olma, diğerkâmlık gibi dini değerler aracılığıyla oluşan özellikler yok edilerek, bunun yerini çalışan bireyin sadece ve sadece kendi maddi çıkarını düşünmesini sağlayan bir girişimci tipolojisi oluşturulmuştur (Karışman, 2010, s. 199). Söz konusu bu girişimci tipolojisi OSGB'leri kuran girişimcilerde de mevcuttur.

Artık insan Tanrı'nın rızasını kazanmak için değil (rasyonel akılla birlikte insanın manevi boyutu dışlanmış, dini açıdan önemli olan paylaşma, cömert olma, diğergamlık gibi birey ve toplum için önemli nitelikler yok sayılmış) insan sadece kendi menfaati, maddi çıkarlarını düşünerek çalışan bir girişimci olmaktadır (Karışman, 2010, s. 199).

Burada girişimcilik yapan insanın paraya olan zaafi tüm duyguların yerini almıştır. Bu konuda Sombart ;

“Dünya'daki en önemli kavram aşk ve paradır ama para bir adım daha öteye geçmiş, büyükler ve küçükler, rahipler, zenginler ve yoksullar, keşişler ve yüksek rütbeli din adamlarının hepsinin gözü paradan başka bir şey görmüyor. Para her istediğini yaptırıyor. Bu lanet para tutkusu ruhlarda çok çeşitli çöküntülere neden oluyor. Akli körleştirip vicdanı boğuyor, belleği zayıflatıyor, iradeyi yoldan çıkartıyor. Paraya doymak bilmeyen insanların dostu olmuyor, yakınlarını sevmiyorlar, Tanrı'dan korkmuyorlar ve diğer insanlar karşısında utanma gibi bir duygu hissetmiyorlar” sözlerini belirtmiştir (Sombart, 2011, s. 41-42)

Aydınlanma felsefesi Doğa felsefesinden etkilenecek gelişmiş ve pozitivist felsefeyi, onun toplum görüşlerini meydana getirmiştir. Bu zihniyette insan madde odaklı yaşayarak parayı kendisi için vazgeçilemez olarak tanımlamış ve bunun sonucunda manevi duygularını yitirmiştir. Bu durumların sebepleri araştırıldığında karşımıza hep iblisyan köken ve materyalizm çıkmaktadır (Şimşek, 2016, s. 74)

Başlangıçta Protestan ahlakından kaynaklanan Tanrıdan gelen vazife ve çilecilik anlayışı ile girişimcilik faaliyetleri yürütülürken zamanla bu anlayıştan sekülerleşmiş dünya zihniyetine doğru anlayış kaymış, sonuç olarak ortaya Batı tipi kapitalist girişimci çıkmıştır (Tuğcu, 2021, s. 23).

Bu düşüncede materyalist temelli Batı tipi kapitalist girişimci; bireyci, dinden uzaklaşmış egoist, hedonist, sadece kendi arzu ve isteklerinin peşinde koşan kişilere dönüşmüşlerdir. “Bugün ölecekmiş gibi ahirete, hiç ölmeyecekmiş gibi bu dünyada

çalış” (Şimşek, 2017, s. 120) tevhidi düşüncede yer alan bu zihniyet Protestanlıkta asketizm zihniyeti ile benzetilmiştir (Tuğcu, 2021, s. 23).

Veblen; Batı medeniyetinin sosyo-kültürel sisteminde var olan kapitalizm için devamlı kazanma hırsı ve tek taraflı insan- madde ilişkisi üzerinden bir toplumdaki insan ilişkilerinde çekişme, rekabet, kıskançlık duygularını daha çok güçlendirdiğini ifade etmiştir (Kozak, 1999, s. 151)

Batı medeniyetinde insanların tek boyutlu olarak madde temelli yetiştirilmesinden dolayı yalnız ve bencil bir egosantrik insan figürü meydana çıkmaktadır. Neticesinde madde odaklı iktisat ahlakıyla egosantrik iktisat zihniyetinin yetişmesini sağlamaktadır (Şimşek, 2005, s. 9-10).

Birçok yazar Batı medeniyetindeki gelişmenin dini açıdan Hristiyan olan, ekonomik zihniyeti liberalist/kapitalist olan ve ahlaki bakımdan “kazan ama ne şekilde olursa olsun kazan” muhteviyatlı hırs felsefesine dayandırmaktadır (Weber, 1997, s. 45) Liberalizm- demokrasi ilişkisinde liberalizm demokrasiyi girişimcisinin egosantrik karı için kullanması, liberal girişimcinin kar ve ticarete daha çok kazanması için çalışan siyasal yönetim anlayışına dönüşmektedir(Gray, 2004, s. 37).

19.yy.’da Batılaşma nedeniyle girişimcilikte pozitivist düşünceden etkilenerak farklılaşmış, Yeni Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulması ile birlikte pozitivist düşünceye hâkim ideoloji olarak zihniyet yapısında farklılaşma meydana getirmektedir. Zihniyet yapısındaki bu farklılaşma kurumlar ile desteklenmiştir. Böylece 21.yy.’a gelindiğinde yapısal değişikliklerin sonucunda farklı bir girişimci tipi oluşmuş, Batıdaki girişimci sınıfı burada da meydana gelmiştir. Bu yapısal farklılığın arkasında çoğunluğun içinde yer aldığı karmaşık/ikircikli/gri kesimin bilinçli olarak veya olmayarak hemeneötik-pozitivist yöntemin karma bir halindeki yöntemi kullanarak bilgi inşa etmesi ve bu inşa edilen bilgi ile kurumların biçimlendirilmesidir. Kendilerini İslami kimlikler ile tanıtan ve bu kimliklerine sınıksız bağlı olan kamusal alanda Müslüman İş insanı olarak tanınan, manevi ve milli değerlere sahip çıktıklarını öne süren bu girişimciler tevhidi düşünce yöntemini kullanarak özgün bilgi inşa ettiklerini sanarak ekonomiyi yönlendirmişlerdir. Fakat bu yanılgının dışında bu kişiler yaptıkları ile Batı düşünce anlayışına bağlı olarak liberal- kapitalist bir girişimci sınıfı ortaya çıkarmışlardır. Böylece Avrupa’ da yer alan muhafazakâr yapının bir benzerinin Türkiye’de oluşmasını sağlamışlardır. Kutsala saygılı olduğunu sanan ama aslında pozitivistmin

devamlılığı sağlayan, maneviyata bağılı olan bir girişimci sınıf meydana getirmişlerdir (Şimşek, 2017, s. 63).

Diğer taraftan Türkiye’de yer alan büyük sanayi girişimcileri de Hristiyan kapitalist/liberal iktisat ahlakı-zihniyetinden etkilenerek sanayi faaliyetlerine bu yönde gerçekleştirmektedirler. Burada kaprisli, çabukça kar elde etme amacında olan, normal sermaye artışının dışında olan girişimciler vardır (Ülgener S. , 1983, s. 56).

Bu girişimciler maddeci değerler etrafında oluşan iktisat ahlakıyla dayanışma yerine bireyselliği, diğergamlık yerine egosantrik ve atomizasyonluğu, anti tekellilik yerine tekelliliği, adaletli bölüşüm yerine sermaye sahibi grubun daha fazla almasını sağlayan Batılı zihniyet-kültür dünyasından oluşan seküler anlayış ile tutum ve davranış sergilemektedirler. Türk toplumunun her iki dönemdeki sanayi ve sanayici zihniyetlerinin mukayesesine zihniyet farklılaşması üzerinden bakıldığında toplumun, toplum felsefesi ve ahlak anlayışı bir ilişki içindedir (Şimşek, 2008b, s. 279).

Liberal/kapitalist zihniyette belirtilen “kazan ama ne şekilde olursa olsun kazan” hırs felsefesini başta olmak üzere buraya kadar yapılan kapitalizm ve liberalizme yönelik eleştiriler ışığında ülkemizde ki; dini Müslüman olmasına karşı zihniyeti kapitalist, “kazan ama ne şekilde olursa olsun kazan” bu şekilde olan girişimcilerin her alanda olduğu gibi OSGB alanında da karşımıza çıkmaktadır. Bu zihniyete sahip olan OSGB girişimcileri 2012 yılında 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunun istisnai işyerleri hariç olmak üzere neredeyse tüm işyerlerinde iş sağlığı ve güvenliği hizmet alım zorunluluğunu kullanarak bu alanda faaliyet göstermektedir. Kanunun zorunluluk maddesini kendi lehine çeviren girişimciler OSGB kurarak hizmet alması zorunlu firmalar iş sözleşmesi yapıp karşılığında iş sağlığı ve güvenliği hizmeti sağlamaktadır. Aslında sorun OSGB’lerin iş sağlığı ve güvenliği hizmeti vermesi değil bu hizmeti verilmiş gibi göstermesidir. OSGB’lerin ana amacının kar olduğunu yukarıdaki bölümde belirtmiştik. Ana amacı kar olan bir işletme iş kazalarını elbette geri plana atmakta; asıl odak noktası sözleşme yaptığı müşterilerini kaybetmemek ve gün geçtikçe daha fazla müşteri ile sözleşme yaparak daha çok kar elde etmek olduğu düşünülmektedir. Buradaki düşüncenin asıl nedeni OSGB’nin kâr marjını artırmak için çalıştırdığı personelleri çalıştırmış gibi göstermesinden kaynaklanıyor. Bir iş güvenliği uzmanı olarak 2 farklı OSGB’de ve tehlikeli, az tehlikeli olmak üzere 14 farklı işyerinde 16 aydır bizzat uzmanlık mesleğimi icra ederken yaptığım gözlemler

ve saha çalışmaları neticesinde ulaştığım sonuçta OSGB' ler işyeri hekimlerinin doktor olması nedeniyle ücretleri çok yüksek bulduğu için işyeri hekimi doktorlar ile anlaşarak sertifikaları kiralamaktadırlar.

Özellikle özel muayenesi olan doktorların işyeri hekimliği sertifikasını kiralayan OSGB' ler İSG-KÂTİP sistemini kullanarak bu zorunlu hizmetin sözleşme yapılan firmalarca alındığını belgelemektedirler. İşyeri hekimi olan bu doktorlar İSG-KATİP sisteminde görevlendirilmiş olduğu firmalara hiçbir zaman gitmemekte, işyeri hekimi olarak kanunen görevlerini yerine getirmemektedirler. OSGB' ler ise bu durumda işyeri hekimi maaşı kadar bir ödeme değil kiraladığı sertifika kadar bir ödeme yapmaktadır. OSGB' ler bu sayede hizmet verdiği firmalara piyasa şartlarının altında fiyat teklifi sunarak diğer OSGB' ler ile haksız rekabete girmektedirler. Elbette bu durum İSG hizmeti alan firmalar tarafından kanuni zorunluğun daha ucuz yerine getirilmesinden dolayı kabul edilmektedir. Bu durumdan doktorlar ise kendilerine ek gelir getirmesinden dolayı memnun olmaktadır. Ayrıca bu olaya dış çerçeveden baktığımızda OSGB, zorunlu İSG hizmetini alan işletmeler ve sertifikasını kiralayan doktorlar kazançlı bir iş yaptıklarını düşünmektedir. Bu durumdan zarar gören ise elbette kanunun korumayı amaçladığı işçilerdir. Zira doktorun yani işyeri hekiminin gelmesi onların bedensel sağlıkları açısından çok önemlidir. Bu hizmetin olmayışı iş kazalarının ve meslek hastalıklarının önünü açmaktadır. Bu durum tarafımda iki OSGB de gözlemlenmiştir. Hatta bu olayın ortaya çıkması ile OSGB' lere 61000 TL ile 184000 TL arasında idari para cezası uygulanacağı İSGGM tarafından paylaşılmıştır.

Cezanın olduğu yerde suçta mevcut bulunduğu için OSGB' lerin ne kadarı bu hizmeti sözleşme yaptığı firmalara sağlıyor bu konuda yine ayrı bir çalışma yapılmalıdır. Biz konuyu sosyolojik açıdan tekrar ele aldığımızda OSGB' lerin işyeri hekimi görevlendirmek yerine sertifika kiralama nedenin altında Liberal/ kapitalist zihniyette belirtilen “kazan ama ne şekilde olursa olsun kazan” hırs felsefi, kapitalizm temelinde kurulan OSGB' lerin kapitalizmin ana ögesi olan kar odaklılığı ve OSGB' lerin ana şeklinin Batı medeniyetinden geldiği ve bu medeniyetin unsurlarını içerisinde taşıdığı için OSGB' lerin bireyci, bencil, maddeci, kazanmak amaçlı, egosantrik unsurlardan etkilenecek bu unsurları muhteviyatında bulundurması ve ülkemizde ki OSGB' lerin bu şekilde aktarmacılık ile almasından kaynakladığını düşünebiliriz.

Birey; devlet, millet ve toplumların amaçlarını yerine getirmek için araç olarak kullanılamaz. Liberalizm bu anlayış doğrultusunda “kamu yararı” nı reddetmektedir. Önemli olan kişinin, kendi çıkarlarıdır ve bireysel çıkarlar dışında ortak çıkarlardan bahsedilemez. Tersi durumunda, kişiyi toplum çıkarı için kullanmak bireyi amaç olmaktan uzaklaştırıp onu araç haline getirecektir. Bu durumda liberalizmin ilkesine ters düşmektedir (Çetin, 2001).

“Kamu menfaati” gibi önemli kavramları ön planda tutmak için görev olarak kabul edeceği sosyal adaleti sağlama girişimi her alanda özgürlüğü savunan liberalizmin istemediği bir durumdur. Liberalizme göre çünkü öncelikli olarak kişi gelir ve öncelikli olan toplum değil, kişilerin çıkarıdır (Çetin, 2001).

Bu açıklamalar etrafından OSGB’ leri incelediğimizde çalışanlara sağlıklı ve güvenli bir ortam sunma iddiasında bulunmasına karşı liberal düşünce ile kurulmasından dolayı amacı kamu yararı olamaz. Liberalizmde bulunan birey; devlet, millet ve toplumların amaçlarını yerine getirmek için araç olarak kullanılamaz, Liberalizm bu anlayış doğrultusunda “kamu yararı” nı reddetmektedir, önemli olan kişinin kendi çıkarlarıdır ve bireysel çıkarlar dışında ortak çıkarlardan bahsedilemez ifadeleri ile OSGB’ leri değerlendirdiğimizde OSGB’ lerin de birer işletme olmasından dolayı sadece çıkarlarına odaklanması gerektiğinden iş kazalarını azaltmak asıl amacı olmamaktadır. İş kazalarını azaltmak, çalışanlara sağlıklı ve güvenli çalışma ortamı sunmayı amaçları olduğunu belirten OSGB’ ler bu sözlerini reklamcılık faaliyetlerinde kullanmak için broşürlerine bastırmışlardır. Zira 10 yıllık süreçte OSGB’ lerin nasıl hızla artarak ülke geneline yayıldığı yukarıdaki grafikte belirtilmiştir. Ayrıca bu şekilde hızlı çoğalmaları OSGB kurmanın karlı bir iş olarak algılanması ve kanunda devam eden İSG hizmeti alım zorunluluğu OSGB’ lerin lehine olması belirtilen görüşleri destekler nitelikte olmaktadır. Yine OSGB’ lerin kamu yararını gözetmediği, önemli olan kişinin, kendi çıkarlarıdır ve bireysel çıkarlardır ifadeleri OSGB artış hızının iş kazalarının artış hızından yüksek olmasını sosyolojik olarak açıklamaktadır.

Batı medeniyetinin materyalist/pozitivist/kapitalist/liberal düşünce ile meydana getirdiği OSGB’ lerin Türkiye Cumhuriyeti tarafından aktarmacılık ve taklitçilik ile alınması sonucunda ülkemizde kuruluşunun üzerinden 12 yıl geçmiştir. Sonuçta bu OSGB’ ler karlı bir iş olarak algılanarak her yıl sayıları katlanarak artmıştır. Kapitalist

düşüncenin meydana getirdiği maddeci, kar odaklı yaşayan, bireyci, kendi çıkarlarını toplum çıkarlarının önünde tutan, kamu yararını gözetmeyen, egosontrik iktisat anlayışına sahip vb. tüm zihniyetleri bünyesinde bulundurarak kurulan OSGB' ler iş sağlığı ve güvenliği faaliyetlerine devam etmektedir. Batı medeniyetinin pozitivist temelli kapitalist iktisat ahlaklı OSGB' ler yerine Tevhidi düşüncenin diğergam, paylaşımcı, kul bilincinde olan, ahiret idrakiyle hareket eden, kul hakkından korkan, tevhit kaynaklı iktisat ahlakına sahip OSGB' lerin olması durumunda nasıl olacağı çalışmanın bu bölümünde tartışılmıştır. Öncelikle Tevhidi Düşünce temelli iktisat ahlakıyla oluşan girişimcilik zihniyetine tekrar bakalım;

Tevhidi düşünce anlayışı çerçevesinde düzenlenen girişimcilikte ilahi emir ve yasaklara riayet edilmesi gerekmektedir. Faiz, bencillik, haksız rekabet ve kazanç yasaklanmış ben içerisinde biz idrakiyle maneviyat ve millilik ön planda tutan bir sistem kurulmuştur (Şimşek, 2017, s. 63).

Kulluk idrakinde olan Müslüman insan Allah'ın varlığına iman ederek ilahi emir ve yasaklara uymuş, bu hal onun davranışlarına, tutumlarına, tüketim üretim zihniyetine ve girişimcilik faaliyetlerine kadar yansımıştır. Bu düşünceyle girişimci aynı dünyayı ele alması gibi girişimcilik faaliyetlerinde ölçü ve dengeyi bir arada tutmuş, haksız kazanç ve rekabetten kaçmış diğergâm düşünce ile “insan insanın kurdu değil de ben içerisinde birliktelik ruhu” idrakinde olmuştur (Şimşek, 2017, s. 73).

Kulluk bilincinde olan insan, kendisini ve her şeyi yaratan varlığa inanarak kendisinden beklenen ilahi emir ve yasaklara bağlı kalmıştır. Bu bağlılık kişinin davranışına, tutumuna, üretim-tüketim zihniyetine, girişimcilik faaliyetine dahi yansımıştır. Tevhidi düşünce temelli iktisat anlayışına sahip bir girişimci; madde-mana bütünlüğüne sahip bir bakış açısıyla ahiret inancıyla bu dünyanın son bulacağını kabul ederek hayatını devam ettirmiş ve bunun sonuçlarından biri olan iktisat ilişkilerinde kulluk bilinci ile hareket etmiştir (Şimşek, 2017, s. 118).

Osmanlı- Türk sosyo kültürel sistemine yükselme döneminin yaşandığı ahilik kurumuna küçük ve orta ölçekli işletmeler açısından baktığımızda kendine has işleyişe sahip özgün sanayisini kurduğu görülmektedir. Bu söz konusu özgün sanayi devletin siyasal üstünlük kurabilmesi için gerekli maddi unsurları oluşturan askeri endüstriyel sanayiye meydana getirmiştir. Fakat buradaki girişimcilerin acımasız- haksız rekabet ve tekellecilik anlayışı gibi iktisat zihniyetlerini taşımamışlardır. Aksine bu girişimciler

kötülüğe iyilikle karşılık verme, egosantrik sanayici zihniyeti taşımama, şefkatli olma, alçak gönüllü olma, dostluğa ve kardeşliğe önem verme, dostları özür dilemek zorunda bırakmama, dostları istemeğe muhtaç etmeme, onların işlerini gönülden yapma (Demirci, 1996, s. 46-47) gibi madde ve imanı dengeleyen kültür- zihniyet ilişkisi üzerine kurulu iktisat ahlakını sahip olup buna göre eylemlerine yön vermişlerdir.

Bu sanayi zihniyetin meydana getirdiği dengeli toplum sayesinde Osmanlı toplumu yükselme dönemine girerek sanayi–zihniyet-kültür ve medeniyet bağlamına bütüncül bir yaklaşım sergilemiştir. Durumu günümüz açısından baktığımızda ise Batı Hristiyan liberal- kapitalist zihniyetinden Türk KOBİ girişimcilerinin etkilenmesi nedeniyle bu girişimciler *“inanç (iman) ile parayı aynı yoğunlukta tutabilen dengeyi kuramadıklarından, diğer yandan da firmaların kapitalist bir firmanın davranış kalıbı olan kâr maksimizasyonu gerçekleştirme anlayışının dışında hareket etmiyor olmaları”* söz koşunu girişimcilerin Türk İslam kültürünün ekonomik zihniyet anlayışından modern Batı medeniyetinin ekonomik zihniyet anlayışına doğru yön alan geçişi gösterdiği için önemlidir (Şimşek, 2008, s. 342).

Tevhidi düşünce temelli oluşturulan girişimcilik anlayışında pozitivizmin meydana getirdiği kapitalist anlayışın aksine diğergam, paylaşımcı, kul hakkını bilen, ahiret inancına sahip olarak dengeli bir yaşam süren, anti-tekелci, haksız rekabet yapmayan, faizin olmadığı, bencillik duygusuna kapılmayan, ben içinde biz idrakinde olan bir girişimcilik modeli ortaya çıkmıştır. Bu girişimcilik modelinin en güzel örneği Türk İslam Medeniyetinde Ahilik teşkilatıdır. Bu bilgiler ışığında OSGB’ lerini sosyolojik olarak incelediğimizde kapitalizmin olumsuz örneklerini OSGB’ ler üzerinde net bir şekilde görmüştük. Eğer OSGB’ lerini Türk İslam Medeniyetinin özgün düşünce anlayışı Tevhidi Düşünce Temelli girişimcilik anlayışı üzerinden kurmuş, girişimcilerimizi bu düşünce anlayışının iktisat ahlakını aşlamış, madde + mana bütünlüğü ile olaylara bakabilme algısını aşlamış olsaydık durum daha farklı olacağı kanaatindeyiz.

Böyle bir şey mümkün olsaydı girişimciler tarafından kurulan OSGB’ ler de diğergam, paylaşımcı, kul hakkını bilen, ahiret inancına sahip olarak dengeli bir yaşam süren, haksız rekabet yapmayan, bencillik duygusuna kapılmayan, ben içinde biz idraki ile faaliyetlerini yürütmekte olurlardı. Böylece asıl amacı para kazanmak olmayan OSGB’ ler eşrefi mahlukat düşüncesi (varlıkların en şerefli insandır) ile işçileri ve

bu işçilerin yaşamlarına çok değer verir, onların iş kazası geçirmemeleri için elinden geleni yapardı. Bunun sonucunda iş kazaları artmak yerine azalışa geçirdi. Ticaretinde doğruluk ve dürüstlük esas olmasından dolayı bu OSGB' ler iş yeri hekiminin ve DSP' lerinin sertifikalarını kiralamak yerine bizzat antlaşma yapılan firmalarda görevlerini yerine getirmeleri için uğraşır ve bunu maliyet başlığı altında görmezdi. Yine OSGB' ler sertifika kiralayarak yaptıkları haksız rekabetten uzak dururlardı.

OSGB' leri iş güvenliği uzmanlarının antlaşma yapılan firmalara sözleşmede belirtilen sürenin altında göndermezler, söz konusu sürelerle uymalarını talep ederlerdi. İş güvenliği uzmanlarını bu sürelerin altında gönderilme nedeni olarak yakıt masraflarını göstermez ve iş güvenliği uzmanlarından ataması yapılan firmaları sadece ayda bir kez uğramalarını talep etmeyerek doğruluk ve dürüstlük kaidelerinden ödün vermeyen OSGB' ler olarak reklamlarını yapabilirlerdi.

Fakat ülkemizde Türk İslam Medeniyetinin özgün düşünce anlayışından uzaklaşarak Batı medeniyetinin pozitivist/kapitalist/ liberal/maddeci düşünce temelli girişimcilik ve bu düşünce temelli iktisat ahlakının toplumumuzun yapısına yerleşmesinden dolayı yukarıda belirtilen kapitalizmin olumsuzluklarını taşıyan OSGB' ler ve girişimciler toplumda meydana gelmiştir.

6.2. Kapitalizm-Liberalizm Zihniyetinin Yaşanan İş Kazaları ile Arasındaki İlişki

Ülkemizde yaşanan iş kazaları için fen bilimleri ve mühendislik alanlarında birçok araştırma yapılmış ve sonuçta iş kazalarının sebeplerini;

İş bilinçsiz yapmak,

Dalgınlık ve dikkatsizlik

Makina koruyucularını çıkarmak

Tehlikeli hızla çalışmak

Görevi dışında iş yapmak

İş disiplinine uymamak

İşe uygun makina kullanmamak

Yetkisiz ve izinsiz olarak tehlikeli bölgede bulunmak

Kişisel koruyucuları kullanmamak
Ehil olmayan kişilerin makineleri kullanmaları
Güvensiz çalışma yöntemi
Güvensiz ve sağlıksız çevre koşulları
Elektrikli makinelerde topraklama yapılmaması
İşe uygun olmayan el aletleri
Kontrol ve testlerin yapılmamış olması
Basınçlı kaplar
Tehlikeli yükseklikte çalışma ve/veya istifleme
Açık bırakılan tehlikeli alanlar (çukurlar..)
Uygun işaretleme yapılmaması
İş yeri düzensizliği• Koruyucusuz makine, tezgahlar

Parlayıcı patlayıcı maddele vb. başlıklar halinde sıralamışlardır. Biz bu çalışmada iş kazalarının arkasında bulunan nedenleri sosyolojik açıdan değerlendirerek Batı medeniyetinin pozitivist düşünce temelli kapitalist/liberal zihniyeti ile ilişkisini araştırıp elde edilen sonuçları saha gözlemleri ve sayısal veriler ışığında açıklamaya çalıştık.

Yaşanan iş kazalarının temel nedeni; Batı medeniyetinin kapitalist/liberal düşüncesi ve bu düşünce ekseninde oluşan maddeci, kar odaklı, bencil, bireyci, kendi menfaatine çalışan insan zihniyeti olduğu görüşümüzü yaşanan, Yargıtay kararları içinden alınan bir iş kazası raporunun üzerinden açıklamaya çalışacağız;

"İçtihat Metni"

Mahkemesi : Ağır Ceza Mahkemesi

Suç : Taksirle öldürme

Taksirle öldürme suçundan sanıkların mahkumiyetine ilişkin hüküm, sanıklar müdafii ve katılan vekili tarafından temyiz edilmekle, dosya incelenerek gereği düşünüldü:

Yapılan yargılamaya, toplanıp karar yerinde gösterilen delillere, incelenen dosya kapsamına göre, sanıklar müdafinin ve katılan vekilinin sair temyiz itirazlarının reddine, ancak;

1-Oluşa ve dosya kapsamına göre; ... Sanayi Ltd. Şti. ünvanlı firmaya ait havai fişek fabrikasının kızkaçıran olarak bilinen piroteknik malzemenin imal işlemi sırasında, masalar üzerinde hazırlanan kapsüllerin kalıplara yerleştirilmesinin ardından pres makinesinde yapılan presleme sonrası kapsüllerin kalıplarından çıkartıldığı sırada oluşan parlama ve patlama neticesi işçilerden birinin ölümü birden çok işçinin de yaralandığı; sanıklardan ...'un patlamanın gerçekleştiği fabrikanın (şubenin) genel müdürü; diğer sanık ...'un ise ismi yukarıda zikredilen firmanın ortağı ve sorumlu müdürü olduğu, patlamanın gerçekleştiği bölümde çalışan ve genelde ilkokul mezunu olan işçilere gerekli ve yeterli iş güvenliği eğitiminin verilmediği, zaman zaman verilen eğitimin ise yeterli eğitici eğitiminden geçmemiş olan ve A sınıfı iş güvenliği uzmanlık belgesi bulunmayan mühendisler tarafından verildiği, çalışılan alanda statik elektrik oluşturan ve oluşan elektrik yükünü tutan plastik çalışma masasında ve çalışanların arkalarında yer alan kutular içinde hammadde ve mamul olarak gereğinden fazla patlayıcı maddenin bulunduğu, çalışılan bölümde acil çıkış kapısı bulunmadığı, var olan tek çıkış kapısı önünde de acil çıkışı zorlaştıracak şekilde paketlemede kullanılan kolilerin yığıldığı, işçilere daha hızlı çalışmalar ve daha fazla imalat gerçekleştirmeleri hususunda işveren vekilleri tarafından baskı yapıldığı, 16.06.2004 tarih ve 225494 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Ağır ve Tehlikeli İşler Yönetmeliğinin ek çizelgesi gereği çok tehlikeli işler sınıfında yer alan bu işyerinde çalışmaması gerektiği halde kadın işçilerin çalıştırıldığı, yeterli denetim ve gözetim mekanizmasının oluşturulmadığı bu işyerinde Sosyal Güvenlik Kurumu kayıtları ile tanık ve mağdur anlatımlarına göre iki yıl önce benzer patlama neticesi 2 işçinin ölümü ve 47 işçinin de yaralanmasına rağmen yeterli risk değerlendirme çalışmalarının yapılmadığı, imalatı gerçekleştirilen kızkaçıran isimli patlayıcı eğilimindeki malzeme ile ilgili üretim aşamalarının (kapsül doldurma-kalıp hazırlama-presleme-kalıptan çıkartma...) hemen hemen tamamının aynı ortamda bir arada gerçekleştirildiği, çalışılan bölümdeki elektrik ve aydınlatma tesisatı ile buralarda kullanılacak elektrikli cihazların alev geçirmez tipte olmasının sağlanmadığı, statik elektriğe karşı önlem alınmadığı, sayılan bu eksikliklere ve iki yıl önce benzer patlamaya rağmen çok tehlikeli işler sınıfında yer alan faaliyetin sürdürülmesine göz yuman ve yeterli denetim ve kontrol mekanizması

Resim 6.1. Yargıtay kararı

yıl önce benzer patlamaya rağmen çok tehlikeli işler sınıfında yer alan faaliyetin sürdürülmesine göz yuman ve yeterli denetim ve kontrol mekanizması oluşturmayan sanıkların eylemlerinde bilinçli taksirin koşullarının olduğu ve tayin olunan cezalarının TCK'nın 22/3. maddesi uyarınca arttırılması gerektiğinin gözetilmemesi,

2-Asli kusurlu şekilde bir kişinin ölümü şikayeti devam eden 3 kişinin de nitelikli şekilde yaralanmalarına sebebiyet veren sanıklar hakkında iki sınır arasında temel ceza belirlenirken, suçun işleniş biçimi, faillerin taksire dayalı kusurunun yoğunluğu, meydana gelen zararın ağırlığı, maddede öngörülen cezanın alt ve üst sınırları da dikkate alınmak suretiyle, uygun bir cezaya hükmedilmesi gerektiği nazara alınarak, adalet ve hakkaniyet kuralları uyarınca alt sınırdan daha fazla uzaklaşmak suretiyle ceza tayini gerekirken, teşdidin derecesinde yanılığa düşülerek eksik cezaya hükmolunması,

3-Sanıktan şikayetçi olmayan... ve ...'ın gerekçeli karar başlığında mağdur yerine "müşteki" olarak gösterilmeleri

Kanuna aykırı olup, sanıklar müdafinin ve katılan vekilinin temyiz itirazları bu nedenlerle yerinde görüldüğünden, 5320 sayılı Kanunun 8. maddesi gereğince halen uygulanmakta olan 1412 sayılı CMUK'un 321. maddesi uyarınca, hükmün isteme aykırı olarak BOZULMASINA, 01.07.2015 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

Resim 6.2. Yargıtay kararı

Kaynak: (<https://karararama.yargitay.gov.tr/>, 2024)

Bir havai fişek fabrikasında patlama yaşanıyor ve bu patlamada bir işçi vefat ediyor birçok işçi yaralanıyor. Olay, fabrikada kızkaçıran adlı patlayıcı maddenin imalatı sırasında masa üzerinde hazırlanan kapsüllerin kalıplara yerleştirilerek presleme işlemi sonrasında parlama ve patlama yaşanması ile gerçekleşmiştir. İş sağlığı ve güvenliği uygulamaları çalışanlara sağlıklı ve güvenli bir ortam sağlamak amacıyla bu tür parlama ve patlamalara karşı birçok önlem ve tedbirlerin alınması gerektiğini belirten yönetmeliklere sahiptir. Bu olayda yönetmeliklerde belirtilen iş sağlığı ve güvenliği tedbirlerinin nasıl ve ne kadar uygulandığını değerlendirmek gerekirse;

İlk olarak patlama alanında çalışan işçilerin ilkökul mezunu işçiler olması ve bu işçilere zorunlu iş sağlığı ve güvenliği eğitimi yeterli seviyede verilmemiş, verilen iş sağlığı ve güvenliği eğitimleri ise bu alanda yetkisiz kişiler tarafından verilerek bu eğitimler geçersiz hükmünü almıştır. Bu nedenle yönetmelikte belirtilen zorunlu iş sağlığı ve güvenliği eğitimleri verilmemiş olarak kabul edilmesi Çalışanların İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimlerinin Usul Ve Esasları Hakkında Yönetmeliğinin uygulanmadığı ve yönetmeliğe karşı aykırı bir uygulama yapıldığı sonucuna varılmaktadır. Temel iş sağlığı ve güvenliği eğitimleri işletmelerin tehlike sınıfına göre tekrarlayan yıllarda ve belirtilen sürelerde eğitimi verebilecek yetkiye sahip kişiler (A/B/C sınıfı iş güvenliği

uzmanları) tarafından verilmelidir. Çok tehlikeli iş yerlerinde yılda 1 kez ve 16 saat iş sağlığı ve güvenliği eğitimi verilir. Tehlikeli işyerlerinde iki yılda bir kez 12 saat, az tehlikeli iş yerlerinde üç yılda bir kez 8 saat temel İSG eğitimi verilmesi zorunludur. Bu süreler asgari süreler olup bunun üzerinde eğitimlerde verilebilir. Temel İSG eğitimlerin her işe başlayan personele verilmesi zorunlu olup bu eğitim sayesinde personeller çalışma sahasında bulunan tehlikelere karşı uyarılabiliyor ve gerekli alanlarda tedbirleri alabiliyorlar.

Diğer bir İSG açısından yönetmeliğe aykırı davranışlar ise statik elektrik tutan bir masada patlayıcı malzeme ile çalışmak, üretimin hemen hemen tamamı aynı alan içinde bir arada yapıldığı, elektrik ve aydınlatma tesisatının uygun olmayan malzeme ile yapılması, statik elektriğe karşı önlem alınmadığıdır. İşe uygun malzeme ve ekipman kullanımı bir başka yönetmelikte belirtilmiş olmasına rağmen kaza anında çalışma alanında birçok eksiklik ve yanlış unsurlar mevcutmuş. Bu durumlar kazanın nedeni olabileceği gibi kazadaki tehlike boyutunun daha da büyümesine neden de olmuş olabilmektedir.

Çalışma alanında gereğinden fazla patlayıcı malzeme bulundurmak çok tehlikeli bir davranış olmasına karşı bu işyerinde kolaylık olması açısından veya depolama alanının bulunmamasından dolayı olsa gerek Çalışanların Patlayıcı Ortamların Tehlikelerinden Korunması Hakkında Yönetmelik maddelerinin tam tersi yönde patlayıcı malzemelerle gereğinden fazla çalışma alanında bulundurulmuştur.

Yine çalışma alanı içerisinde acil çıkış kapısının bulunmadığı, olan kapıların önünde malzeme bulunmasından dolayı kapıların kullanılmadığı kararda belirtilmiştir. Bu durum iş sağlığı ve güvenliği açısından acil durumlarda tahliyeyi engellemesinden dolayı çok tehlikeli olmasının yanında acil durum yönetmeliğine aykırı bir davranış olarak maddi cezai yaptırımı bulunan bir davranıştır.

İşçilere daha hızlı çalışmalarını için baskı yapıldığı kararda ifade edilmiştir. İş güvenliği açısından iş olağan akışında olmalı ve insan acele ettirilmemelidir. Acelece davranmak daha fazla iş kazasının yaşanmasına, çevreye zarar vermeye ve üretilen malzemelerin hatalı olmasına neden olabilir. Yine işçilerin acele ettirilerek çalışılmaması gerektiği yönetmeliklerde belirtilerek İSG tedbirleri arasında olmasına karşı bu fabrikada bu kuralda çiğnenmiş durumdadır.

Ağır ve tehlikeli işler yönetmeliğine göre çok tehlikeli iş yerlerinde kadınlar ve 18 yaş altı çocuklar çalıştırılmaz ibaresi bulunmaktadır. Bu fabrikada bu kuralda göz ardı edilerek fabrikada kadınlar çalıştırılmıştır. İş sağlığı ve güvenliği açısından bu durumda çok tehlikelidir.

Yine bir başka tehlike arz eden durum ise burada belirtilmemesine karşı bu alanda çalışan ilköğretim mezunu işçilerin mesleki eğitimlerinin olup olmadığı ve yaptıkları işin tehlikelerini, tehlike anında yapılması gerekenlerin anlatıldığı bilgilendirilme eğitimi alıp almadıkları meçhul bir durumdur.

Tüm bu iş sağlığı ve güvenliği uygulamalarının yapılmadığı ve yukarıda belirtilen yanlışların ışığında bu fabrikada bir patlama yaşanıyor ve bu iş kazasında bir işçinin öldüğü, birçok işçinin yaralandığı acı bir olay iş kazası olarak bildiriliyor. İş kazasında patlamanın tam olarak nedeni belirtilmese de iş kazasına neden olan ve bu olayın daha büyük bir boyutta gerçekleşmesine sebep olan unsurlar yukarıda belirtilmiştir.

İş kazasına neden olan bu unsurların arka perdesini araladığımızda maddiyat karşımıza çıkacaktır. Bu durumlar saha gözlemlerimde çok sık karşıma çıkmakta olup işverenler iş sağlığı ve güvenliği uygulamalarına maliyet gözü ile bakarak alınması gereken tedbirleri reddetmektedir. İşverenler temel İSG eğitimleri zaman kaybı ve işçinin çalışmadan geçireceği saatleri kendileri için kayıp olarak görmekte, işe uygun olan yapı ve malzemelerin kullanılması işveren açısından maliyet olduğu için daha ucuz yollu malzeme ve ekipman tercih edilmekte, çalışma alanının işe uygun hale getirilmesi para ve zaman kaybı olarak değerlendirilmekte, depolama alanları yapılmak yerine acil çıkış kapı önlerine malzeme bırakmak işverenler için daha karlı bir davranış, çok tehlikeli alanlarda çalıştırılması yasak olan insanların çalıştırılması ucuz iş gücü olarak değerlendiren işverenler için bu durum karlıdır, işçilerin daha hızlı çalışması ve daha çok malzeme üretmesi işverenlerin daha çok kazanması anlamına geldiği için işçilere baskı uygulanması vb. tüm olayların arkasında işverenlerin daha çok kazanma hırsı yatmaktadır.

Durum bu şekilde olmasaydı söz konusu fabrika 2 yılda 2 kez patlayarak iş kazalarına neden olmamalıydı. Söz konusu fabrika da, bu patlama olayından 1 yıl önce yine büyük bir patlama sonucunda 2 işçi ölmüş ve 47 işçi yaralanmıştı. İşverenlerin kapitalist/liberal zihniyet ile işçilerini daha fazla kazanma hırsı ile sömürmesi sonucunda insanlar ölmekte, insanlar yaralanmaktadır. Ölen işçilerin her biri önemli

bir can, onların ölümleri ile etkilenen aileleri de düşünölmeli, aile yapısına gelen zarar göz ardı edilmemelidir.

Yine yaralanan işçilerin çalışma gücündeki kaybı, psikolojisi ve işçilerin aile yapısına gelen zararlarda düşünölmelidir. İşte bu nedenle iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları her alanda küçömsenemeyecek bir öneme sahiptir.

Batı medeniyetinin kendi düşünce yöntemi ile meydana getirdiğı materyalist/pozitivist/kapitalist/liberal girişimci tipi (işverenler) liberalizmde yatan “kazan ama ne şekilde olursa olsun kazan” düşöncesi ile maddeci, kar odaklı yaşayan, bireyci, kendi çıkarlarını toplum çıkarlarının önünde tutan, kamu yararını gözetmeyen, egosantrik iktisat anlayışına sahip, haksız rekabet yapan, bencil vb. bir kişiliğe bürönmüştür.

İşte bu girişimci tipi 18.yy.’da vahşi kapitalizmde olduğı gibi işçileri sömürme ve daha çok kazanma anlayışına devam etmektedir. Türk İslam medeniyetinin özgün düşünce anlayışı Tevhidi Düşünce yönteminden uzaklaşan/ uzaklaştırılan ölkemizde ise Batı medeniyetinden aktarmacılık ile aldığımız söz konusu girişimci tipolojisi mevcut girişimcilerin zihniyetinde yer edinmiştir. Ölkemizde bulunan girişimcilerin kapitalist/liberal zihniyetin “kazan ama ne şekilde olursa olsun kazan” düşöncesine sahip olarak daha fazla kazanma hırsıyla işçilerini sömürmekten geri durmuyor. Bu sömürölme olayı her alanda olduğı gibi iş sağlığı ve güvenliği alanında da karşımıza çıkmakta işçilerin ölümleri, yaralanmaları ile acı sonuçları görölmektedir.

Mevcut iş sağlığı ve güvenliği kanun ve yönetmelikleri bu durumları engellemek için çıkarılsa da yetersiz kaldığı yıllık iş kazası istatistiklerinden anlaşılmaktadır. Yukarıda sadece bir kazası olayından açıklanarak liberal /kapitalist girişimciler eleştirilse de iş kazalarının neredeyse tamamının arkasında benzer senaryolar olup maliyet adı altında uygulanamayan İSG faaliyetleri vardır.

Batı medeniyetinin özgün düşünce anlayışı pozitivist düşünce yöntemi ile oluşan liberal/ kapitalist girişici tipolojisinin sahip olduğı zihniyet yüzünden iş sağlığı ve güvenliği konularında iş kazalarına nasıl neden olduğı bu bölöme kadar anlatılmıştır. Türk İslam Medeniyetinin özgün düşünce anlayışı tevhidi düşünce yöntemi ile oluşan girişimcilik tipolojisinin iş sağlığı ve güvenliği uygulamalarına bakış açısını değörlendirmek gerekirse;

İlk önce eğitim konusunda ele alalım. Kapitalist/liberal zihniyetin girişimcisinin eğitim konusuna nasıl baktığı havai fişek fabrikasının iş kazası raporunda temel İSG eğitimlerinin verilmediği, verilen kısmının ise yetkisiz kişilerce verildiği, mesleki eğitim durumlarının muallak olduğunu görmüştük.

Tevhidi Düşünce yöntemi ile oluşan girişimcilik zihniyetinin en güzel örneklerinde Ahilik teşkilatına baktığımızda usta- çırak ilişkisinde işlerini yürüten ustalar çıraklarının eğitimleri konusunda çok hassas davranmışlardır. Ahilik birliğinin ustaları çırak olarak yanlarına aldığı çocukları yamak sürecinden usta oluncaya kadar her alanda eğitirdi. Usta olduktan sonra da ömür boyu öğrenim sürerdi. Yamak olarak işe başlayan çocukların okuma yazma öğrenmesi çok önemliydi, yamaklar ustalarından mesleki eğitim ve ahlak derslerinin yanında zaviyelerde fen ve sosyal bilim dersleri ve ayrıca cumartesi günleri Ahilik dersleri almaktalardı.

Ahilikte usta olmak için geçilmesi gereken mertebeleri ve bu mertebelerde alınan eğitimleri özetle şu şekilde gösterebiliriz;

Yamak: Zaviyede eğitim + işyerinde ustadan eğitim + cumartesi akşamları Ahilik kaideleri için özel eğitim+ Ahlaki eğitim

Çırak: Mesleki eğitim+ Ahlaki eğitim + (Medrese eğitimi alanlarda mevcuttur)

Kalfa: Mesleki eğitim + Ahlaki eğitim+ Sportif eğitim

Usta: Ustalar ömür boyu öğrenmeye ve bilgilerini başkalarına aktarmaya tabidir.

Yukarıda da belirtildiği gibi ahi olan ustalar kalfalarının sportif eğitimlerine kadar önem göstermiş hatta Fatih Sultan Mehmed Han çırakların medrese eğitimi de alması için saraçhanede özel bir alan tahsis etmiştir. Tevhidi düşüncenin diğergam, paylaşımcı, kulluk bilincinde olan, iki dünya için dengeli yaşayan ve bu dengede kalmak için maddiyata tamah etmeyen, kul hakkını girmekten imtina eden, madde + mana bütünlüğü ile olaylara bakabilen, yanında çalışan işçilerini ile ilişkisi baba-oğul ilişkisi olan bu Ahilik Teşkilatının ustaları eğitim konusunda olduğu gibi iş sağlığı ve güvenliği konularında da çok hassas davrandıkları evlatları olarak gördükleri işçileri tehlikeye atmaktan kaçındıkları verilen örnekler üzerinden anlaşılmaktadır.

Ülkemizde günümüz girişimcilerinin Batı medeniyetinden alınan kapitalist/liberal girişimci zihniyeti yerine Tevhidi Düşüncenin diğergam girişimci zihniyetine sahip olması durumunda yaşanan iş kazalarının mevcut sayılarının çok ama çok altına

düşeceği düşünülmektedir. Ülkemiz girişimcilerinin sahip olduğu liberal/ kapitalist zihniyetinden dolayı çok sayıda okuma yazma bilmeyen işçinin bu durumunu önemsemediği gibi temel İSG eğitimlerini maliyet ve zaman kaybı olarak görmekte ve bu eğitimlerin verilmemesi ya da yasal sürelerin 8/12/16 saatin çok çok altında 1 veya 2 saat verilmesine razı olmaktadır. İş sağlığı ve güvenliği eğitimlerinin iş kazalarını azaltmaktaki önemi bilinmesine rağmen eğitimler gerçek anlam ve niteliğinde verilemiyor.

Tüm bu bilgiler ışığında ulaştığımız sonuç ise kapitalist/liberal girişimciliğin ‘‘kazan ama nasıl olursa olsun kazan’’ zihniyeti iş kazalarının daha çok artmasının daha çok işçi ölümlerinin ve işçi yaralanmalarının en temel nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır.

6.3. Tevhidi Düşünce Bilgi Üretme Yöntemine Göre İş Güvenliği ve Ortak Sağlık Güvenlik Birimi Yapılanmasının İmkânı

Türk-İslam Medeniyetinin sahip olduğu düşünce yöntemiyle tüm çağlarda geçerli ve her türlü alana/bilime yönelik özgün düşünce ve bilgi inşa edebilmektedir. Bu düşünce yönteminin adı tevhidi düşünce yöntemidir. Türk İslam medeniyeti özgün olan tevhidi düşünce yöntemiyle milli kültür esaslı milli toplumunu kurmak ve içtimai/sosyal bir yapı kurabilmek için; ‘‘tarih felsefesi, ahlak, edebiyat, düşünce(felsefe), din, içtimaiyat(sosyoloji), hukuk, dil, tarih ve çalışma iktisat (üretim, tasarruf, vb.), nefsiyat (psikoloji), siyaset, eğitim vb. ilim alanlarında bilgi üretme metodunu ve ortak düşüncesini geliştirmek zorundadır. Bunu başarabilmek için tevhidi düşünce anlayışıyla tek içtimai/sosyal birliği sağlayabilmek en önemli ilmi faktördür. Türk İslam dünyasının parçası olan cemiyet/millet toplulukları ancak tevhidi düşünce yöntemiyle bilgi inşa ederek kurucu ve öncü ortak içtimai birliği sağlayabilir. Tevhidi düşünce metodu, Türk İslam cemiyetlerine bilgi inşa etmede ve düşüncede esas olan yöntem birliğini sağlayabilecek tek unsurdur. Birlikçi yöntem anlayışı; ‘‘üretme’’ de, ‘‘eğitme’’ de, ‘‘tüketme’’ de, ‘‘çalışma’’ da ‘‘yaşama’’ da ‘‘iş’’ de,’’ tarihi anlamda, dili geliştirmede ‘‘ fikir’’ de, düşünce’’ de vb. birleştirici unsurları ortaya çıkmasını sağlayacak özgün düşünce yöntemi ‘‘Tevhidi Düşünce’’ dir. Bu nedenle özgün düşünce yöntemi, sadece birkaç alanda değil tüm sosyal/içtimai sistemde (düzende/ Türk-İslam Medeniyeti- milletler -devletler- ülkeler topluluğunda- cemiyetler topluluğunda) ifade edilen unsurların birlikteliğinin sağlanabilmesi açısından birincil öneme sahiptir (Şimşek, 2022, s. 201-202).

Yaratılan her şeyin belirli bir düzeni olması kâinattaki cümle varlığın tevhidi düşünce merkezli olduğunu göstermektedir. Kâinattaki her şeyin tevhidi düşünce merkezli oluşundan sebep insanın, bilgi inşa etmesinde, ilim yapmasında, düşünce sisteminde tevhit merkezli bir bakış açısı kullanmalıdır. Tek varlığı Allah olduğunu Kur'an-ı kerimin El -Hadid süresi 3. Ayetinde “O, Allah ilktir ve sondur, görünen de O’dur gizlenen de O’dur” ayeti ile ifade edilmiştir. Mutasavvıflar, ancak Allah aşkına kavuşanlar, duyanlar bütünleşme yani cem olmayı anlayabildiklerinde tevhidi algılayabileceğini ve insanın fark âleminde günlük yaşantısında ilim elde ederek bütünlüğü kavrayabileceğini söylemişlerdir. Kur'an-ı kerimde, türlü türlü varlıkların Allah'ın görünmez özelliklerinin ebedi ve ezeli varlığının küçük bir kısmının görünmesiyle meydana geldiği ifade edilmiştir. İşte bu görünen kısım cümle âlemi içeriden dışarıya doğru kaplamış olan, o mutlak ve sonsuz olan tek varlıktır. Allah (doğurmamıştır ki) kısmen evrene dönüşmezden evvelki ezeli ve evren yaratılmış olmasına karşın sonsuzluğuna, varlığına zarar gelmeyen ebedi haline Teklik (ehadiyet) denir (Bilgiseven A. , 2005, s. 46-47).

Tevhit kavramının bütüncül bir niteliğinin olması onun her şeye yönelik bilgi üretmesini ve bunu bir yöntem olarak gerçekleştirmesini sağlamaktadır. Böylece “Tevhidi Düşünce” anlayışı Allah'ın ortaya koyduğu ilmi yöntemin adı olarak (Şimşek, 2017, s. 160) tevhit-düşünce ilişkisi içerisinde özgün, birleşik bir kavram olarak belirtebiliriz (Şimşek, 2020, s. 12). Tevhid muhteviyatlı ilmi yöntemin “hiçbir ilimle yanışlanamayacak ve ancak onaylanabilecek şekilde” bir niteliğinin olması (Bilgiseven A. , 2003, s. 118) zamanın ötesinde tüm çağlara hitap eden ve her şeyleri ilmi açıdan inceleyebilme yeteneğinden dolayı özgün bir yöntem özelliğine sahiptir. İşte bu özellikleri tevhidi düşüncenin ilahi kaynaklı olmasındandır. Ayrıca “Tevhidi Düşünce” sahip olduğu özgün nitelikleriyle Türk İslam medeniyetinin Dünya çapında her çağda içtimai düzen kurma ve sürdürme vasfına sahip olduğu da görülmektedir. “Tevhidi Düşünce” nin özgün olarak gelişmesi bu birleşik kavramın, Türk İslam medeniyetinin de kendine özgü bir ilmi metodunun var olduğunu göstermektedir. Böylelikle “Tevhidi Düşünce” anlayışı toplumu, insanı, kâinatı ve içindekileri “tevhit-düşünce” bütünlüğüne göre biçimlendirmektedir. Tevhidi düşünce kaynağını vahiyden aldığı için iki dünyacı bir görüşe sahiptir. Bu yüzden “Tevhidi Düşünce” bir yönüyle öte dünyayı, ahireti, ele alırken diğer taraftan insanın bu dünya yaşantısını düzenleyerek onun bu dünyada sergileyeceği tavır, tutum ve davranışlarına şekil

vererek iki dünyacı bir anlayış göstermektedir. Bu nitelikleri nedeniyle tevhidi düşünce vahyin maddi dünya yaşamına kıyamete kadar her zaman yön verici bütüncül karakterine dikkat çekmektedir (Şimşek, 2016, s. 54). Manadan maddeye doğru geçişin somut haldeki ifadesini “eylem, söz ve davranışlar” gibi köprü kavramları ile ifade ederek bütüncüllüğü sağlamış olmaktadır (Şimşek, 2022, s. 217)

7. ve 19. yy. arasında 1200 yıllık süreçte Türk İslam Medeniyeti “tevhidi düşünce bilgi üretme yöntemi” ni esas alarak tam 3 kıtada; iktisat bilgisini, siyaset bilgisini, nefsiyat bilgisini, hukuk bilgisini, düşüncenin bilgisini, içtimaiyat (cemiyet/toplum) bilgisini, eğitim bilgisini vb. üretmiş olup bu geniş zaman ve mekân aralığında iktidar olmuştur. Böylelikle 1200 yıllık bu süreçte Türk İslam medeniyeti özgün bilgi üretme yöntemi ile iktidar ilişkisi içerisinde, adaleti temel alan siyasal iktidar yapısıyla” tevhidi düşünce bilgi yöntemi” ne dayanmış olan bilgi inşasıyla; kültür devleti olmayı, özgün toplum yapısının kurulmasını sağlamıştır (Şimşek, 2016, s. 28-29).

Türk İslam medeniyeti kullanmış olduğu tevhidi düşünce bilgi yöntem anlayışına dayanmış kültür devletini kurarak ve içtimai (sosyal) ilim dallarında üretmiş olduğu özgün bilgisiyle sınıflı bir çatışma içerisine girmemiş, sömürü anlayışından uzak kalmış, tekelci ekonomik yapılanmaya müsaade etmeyerek ekonomik yapısını korumuştur. Ayrıca kullanmış olduğu yöntemiyle; kültür-toplum-din ilişkisinden türeyen ırkı milliyetçiliği ve bunun üzerinden ortaya atılan dini milliyetçiliği, üstün ırk naziresi olan etnik sosyolojiyi tahrik eden ırkçılığı, toplumun katmanları olduğunu varsayan sınıf farklılığını ve hiyerarşik yönetim çatışmasını meydana getiren siyaseti kabul etmemiştir. Bunların haricinde feodalist zihniyet temelli feodal beye “Efendiye” ve “Tanrı” ya ihtiyaç gerektiren çatışmacı burjuvanın oluşmasını da engelleyerek güçlünün tarafını tutan adaletle zalimane olmayı, adaletsiz hukuk uygulamalarını ret ederek engellemiştir. Bu acımasız, adaletsiz, sosyal düzeni bozan uygulamalar yerine Türk İslam medeniyeti hükmettiği 3 kıta, 1200 yıllık süreçteki siyasal hâkimiyetinde; “adaletli siyaset anlayışını, denge iktisadını, ilahi ölçülerden hareket eden tevhidi ”hak” muhteviyatlı hukuku, “Yaratan ve yaratılmışlık” üzerinden oluşan bir düşünce (felsefe, tefekkür) bakışını, iki dünyada başarılı olmayı sağlayan bütüncül eğitim anlayışını, egoist-bencil salt akılcı insan yerine diğergam ”tevhidi akıldan hareket eden kul insan” ı özgün sosyal (içtimai) ilimlerinin ürettiği yönetim ve akıl anlayışı ile başardığını göstermektedir. Türk İslam medeniyetinin bütüncül ilmi

yapısı tevhidi düşünce bilgi yöntemi sayesinde belirtmiş olduğumuz sosyal ilim alanlarının her birinde içyapılarında ve ilim dalları arasındaki ilişkilerde bütüncül bakış-yöntemli etkileşiminden meydana gelen ilmi disiplinden doğmuştur (Şimşek, 2021, s. 13).

Tüm bunların ışığında şunları söyleyebiliriz;

Öncelikle Türk İslam medeniyetinin düşünce yöntemi tevhidi düşünce yöntemi; bu medeniyetin 1200 yıl 3 kıtaya adaletle hükmetmesini sağlamıştır. Tevhidi düşüncenin tüm çağlarda geçerli olması ve her alana/ bilime yönelik bilgi inşa edebilme özellikleri bulunmaktadır. Tevhit kavramının bütüncül niteliği onun her şeye yönelik bilgi üretmesini ve bunu bir yöntem olarak gerçekleştirmesini sağlamaktadır. Tevhit kavramının ilahi kaynaklı oluşu tevhit içerikli ilmi yöntemin “hiçbir ilimle yanlışlanamayacak ve ancak onaylanabilecek şekilde” olmasını sağlayarak zamanını aşan ve tüm çağlarda geçerliliğini koruyan bir yöntem olmasını sağlamıştır. Bu durum iş güvenliği ve ortak sağlık güvenlik birimleri konusunda da geçerlidir. Yani özgün düşünce anlayışımız tevhidi düşünce yöntemi ile iş güvenliği ve ortak sağlık güvenlik birimlerini kuracak geliştirecek özgün ve milli bilgiler inşa edebiliriz.

Yaratılan her şeyin bir düzen içinde bulunması kâinattaki cümle varlığın tevhidi düşünce merkezli olduğunu bizlere göstermektedir. Bu nedenle insan bilgi inşasında, ilim yapmasında ve düşünce sisteminde tevhit merkezli bir bakış açısı kullanmalıdır. Bu durum iş güvenliği ve ortak sağlık güvenlik birimlerinin yapılanmasında da geçerlidir. Tevhit kaynaklı iş güvenliği yapılanması oluşturulmalı, tevhit kaynaklı ortak sağlık güvenlik birimleri yapılandırılmalıdır. Tevhidi düşünce vahiy kaynaklı olduğu için iki dünyacı görüşü ile ahireti (öte dünyayı) ve bu dünyayı birlikte ele alarak insanın bu dünyada sergileyeceği tavır, tutum ve davranışlarına yön vermektedir. Buradan anlıyoruz vahiy maddi dünya yaşamına kıyamete kadar her zaman yön verici olacaktır. Vahyin bu yön vericiliği elbette iş güvenliğinde ve OSGB yapılanmasında da geçerlidir.

Tevhidi düşünce bilgi üretme yöntemi ile iş güvenliği ve OSGB yapılanması gerçekleştiğinde söz konusu yapılanmada işçi – işveren sınıfına dayanan bir çatışma olmayacaktır. Çünkü tevhidi düşüncenin kaynağı İslam dininin son peygamberi HZ. Muhammed (s.a.v.) veda hutbesinde “ Ey insanlar! Biliniz ki rabbiniz birdir, atanız da birdir. Bütün insanlar Âdem’den gelmiş, Âdem de topraktan yaratılmıştır. Arap’ın

Arap olmayana, Arap olmayanın Arap’a, beyazın siyaha, siyahın da beyaza hiçbir üstünlüğü yoktur. Allah katında üstünlük ancak takvâ iledir’’ buyurarak sınıflaşmayı ve üsten bakmayı yasaklamıştır. İş güvenliği alanında özellikle işçi- işveren sınıflaşmasında çatışmalar iş güvenliği faaliyetlerini büyük oranda olumsuz etkilemektedir. Bu sınıflaşma ve sınıflaşmaya bağlı çatışmanın olmaması iş güvenliği faaliyetlerinin daha hızlı ve etkili gerçekleşmesini sağlayacaktır.

Tevhidi düşünce bilgi üretme yöntemi ile iş güvenliği ve OSGB yapılanması gerçekleştiğinde söz konusu yapılanmada sömürü anlayışı olmayacağı için OSGB yapılanmasında ve işverenlerin iş güvenliği yapılanmasında maliyet unsuruna bakılmadan her iki yapılanmada amaç eşrefi mahlûkat olan insanın (işçinin) çalışma hayatının tehlikelerine karşı korunması olacaktır.

Tevhidi düşünce bilgi üretme yöntemi ile iş güvenliği ve OSGB yapılanması gerçekleştiğinde söz konusu yapılanmada tekerci anlayışın olmaması OSGB yapılanmalarında haksız rekabete girilmemesini ve bu yolda yapılan yasa dışı faaliyetlerin olmaması sağlayacaktır. Tevhidi düşünce ile yapılandırılan OSGB’ lerin bütüncül anlayışı ve iki dünyacı görüşü ile söz konusu faaliyetlerini; doğruluk, dürüstlük, iş kazalarının engellenmesi, insanın korunması, çevre tahribatının engellenmesi, gerçek anlamda iş sağlığı ve güvenliği uygulamalarının gerçekleştirmek, merhamet çerçevesinde gerçekleştirecektir.

Tevhidi düşünce bilgi üretme yöntemi ile iş güvenliği ve OSGB yapılanması gerçekleştiğinde söz konusu yapılanma; merhametli, adaletli, sosyal düzeni ve barışı koruyan, denge iktisadı içinde, ilahi ölçü temeli üzerine kurulu hak içerikli hukuk, Yaratan ve yaratılan düşüncesinden oluşan tefekkür, iki dünya düşüncesi, diğergam, tevhidi akıldan hareket eden kul insan bilinci üzerine kurulmuş olacaktır. Yani özetle tevhidi düşünce bilgi üretme yöntemi ile iş güvenliği ve OSGB yapılanmasının, günümüzdeki mevcut yapılanmaya göre taban tabana zıt bir şekilde oluşacağını söyleyebiliriz.

6.4. Tevhidi Düşünce Yöntemine Göre İş Güvenliği Kanunlarında Muhtemel Durumu Nasıl Olabilir

Günümüzde uygulanan mevcut iş güvenliği kanunumuz 2012 yılında yürürlüğe girmiş olan 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunudur. 2012 yılından önce iş sağlığı ve güvenliği, 4857 Sayılı İş Kanununda alt başlık olarak yer almıştır. Daha öncesinde ise

uygulanan diğer iş kanunlarının alt başlıklarında yer almış olup 2012 yılından sonra alt başlık olarak değil ayrı bir kanun ayrı bir disiplin olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. İş Sağlığı ve Güvenliği kanunu ve iş sağlığı güvenliği yönetmelikleri Avrupa birliği direktifleri uyum ve ILO sözleşmeleri kapsamında hazırlanmış olup yine AB direktiflerinin değişmesi ve yenilenmesine göre, yeni imzalanan ILO sözleşmelerine göre revize edilerek çalışma hayatında uygulanmaktadır. Bugün 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ve iş sağlığı güvenliği için hazırlanan yönetmeliklerin haricinde 4857 Sayılı İş Kanunu, 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar Ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, Yüzdelere Toplanan Paraların İşçilere Dağıtılması Hakkında Yönetmelik, Yıllık Ücretli İzin Yönetmeliği, Konut Kapıcıları Yönetmeliği, İşçi Ücretlerinden Ceza Olarak Kesilen Paraları Kullanmaya Yetkili Kurulun Teşekkülü ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik, Çalışma Hayatına İlişkin Üçlü Danışma Kurulunun Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, İş Kanununa İlişkin Fazla Çalışma ve Fazla Sürelerle Çalışma Yönetmeliği, Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, Haftalık İş Günlerine Bölünemeyen Çalışma Süreleri Yönetmeliği, İş Kanununa İlişkin Çalışma Süreleri Yönetmeliği, Postalar Halinde İşçi Çalıştırılarak Yürütülen İşlerde Çalışmalara İlişkin Özel Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, Hazırlama, Tamamlama ve Temizleme İşleri Yönetmeliği, Asgari Ücret Yönetmeliği, Sanayi, Ticaret, Tarım ve Orman İşlerinden Sayılan İşlere İlişkin Yönetmelik, Alt İşverenlik Yönetmeliği, Ücret, Prim, İkramiye ve Bu Nitelikteki Her Türlü İstihkakın Bankalar Aracılığıyla Ödenmesine Dair Yönetmelik, Kadın Çalışanların Gece Postalarında Çalıştırılma Koşulları Hakkında Yönetmelik, Engelli ve Eski Hükümlü, Çalıştırmayan İşverenlerden Tahsil Edilen İdari Para Cezalarını Kullanmaya Yetkili Komisyona Dair Yönetmelik, Kamu İhale Kanunu'na Göre İhale Edilen Personel Çalıştırılmasına Dayalı Hizmet Alımları Kapsamında İstihdam Edilen İşçilerin Kıdem Tazminatlarının Ödenmesi Hakkında Yönetmelik, Korumalı İşyerlerinde Çalışan Engellilerin Ücretlerine Karşılık İşverene Yapılacak Ödeme Hakkında Yönetmelik, Analık İzni veya Ücretsiz İzin Sonrası Yapılacak Kısmi Süreli Çalışmalar Hakkında Yönetmelik, Uzaktan Çalışma Yönetmeliği gibi çeşitli yönetmelikler iş güvenliği ile ilgili hükümler içermektedir. Sayılan tüm bu kanun ve yönetmelikler AB uyum ve ILO sözleşmeleri kapsamında hazırlanmıştır. Batı medeniyetinin materyalist/pozitivist düşünce yöntemi üzerinden salt akıl ile hazırlanmış olduğu AB direktifleri ve ILO sözleşmeleri medeniyetimize

kültürel izafilik dikkate alınmadan aktarmacılıkla alınması ile yukarıda belirtilen kanun ve yönetmelikler hazırlanmıştır. Böylece mevcut kanun ve yönetmeliklerimiz materyalist/pozitivist düşünce muhteviyatlı olmuştur. Toplumumuzun Türk-İslam yapısına bakılmadan Batı medeniyetinin düşünce yöntemi ile oluşturulan kanun ve yönetmeliklerin bu toplumda uygulanmaya çalışılması hem teorikte hem de pratik uygulamada problemler yaşanmasına neden olmuştur. Söz konusu bu durum iş sağlığı ve güvenliği alanında da karşımıza çıkmaktadır. Özellikle ILO sözleşmeleri ile benzer niteliklere sahip olan yönetmeliklerimiz çalışma hayatında uygulanamıyor. Batı medeniyetinin materyalist/ pozitivist düşünce yöntemi ile salt akıl üzerinden hazırlanmış olan 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu 10 yıllık süreç içerisinde amacı olan; iş kazalarını, meslek hastalıklarını azaltmak ve çalışanlara sağlıklı, güvenli, huzurlu çalışma ortamı inşa etmedeki başarısızlığı istatistiklere de yansımıştır. 10 yıllık süreç içerisinde iş kazaları yıllara göre sürekli artış göstermiş ancak hiçbir şekilde azaltılamamıştır. Dahası bu düşünce yöntemi ile hazırlanan kanunların uygulamasında işçi-işveren çatışmaları meydana gelmiş, adalet kavramı anlam kaybına uğrayarak hak kayıplarına neden olmuş, uzun ve yıpratıcı bürokrasi süreçlerinden dolayı iş ve işlemler aksamıştır.

Türk- İslam toplum yapısına sahip medeniyetimize genelde her alanda özelde iş sağlığı ve güvenliği alanında problemlerine çözüm olabilecek kanun ve yönetmeliklerin, medeniyetimizin özgün düşünce anlayışı tevhidi düşünce yöntemi ile üretilen bilgiler üzerinden hazırlanarak uygulanması gerekmektedir. Medeniyetimizin özgün düşünce yöntemi tevhidi düşünce anlayışı; toplum yapısına uygun olmasının yanında tüm zamanlara hitap ederek kıyamete kadar geçerliliğini koruması, madde + mana bütünlüğü ile olaylara bakarak 2 dünya üzerinden yaklaşımı, vahiy merkezli (ilahi oluşu) + akıl birlikteliği ile sistemlerini inşa etmiş ve böylece medeniyetin özgün bir şekilde kurularak gelişmesini sağlamıştır. ‘‘Tevhidi düşünce’’ özgün düşünce anlayışı üzerinden kurulan Türk-İslam medeniyetimiz bu düşünce yöntemi sayesinde inşa ettiği bilgiyle sistemlerini kurarak 1200 yıl 3 kıtaya adaletle hükmederek hem kendi zamanında hem de bugün çoğu toplum tarafından övgü ile bahsedilmiştir. Tevhidi düşünce toplumu ve insanı merkeze koyarak kurmuş olduğu sistemin topluma ve insana hizmet etmesini sağlamıştır. Cumhuriyet döneminden itibaren tevhidi düşünce anlayışında uzaklaşması ve pozitivist modern düşünce anlayışının benimsenmesiyle bir bütünlük sağlanamamıştır. Tevhidi düşünce ve pozitivist modern düşünce

dünyasının aynı medeniyette var olması düşünsel karmaşaya neden olarak çatışma halini oluşturmuştur. Tevhidi düşüncenin 2 dünya anlayışındaki bütüncüllük; zamanı takip eden, yenilikçi, dinamik bilgiler inşa etmesini sağlamıştır. Tevhidi düşünce söz konusu bu bütünlükçü anlayışı ile çalışmaya; hareketlilik kazandırılarak hem bu dünya için hem de ahiret için çalışma anlamı yüklenmiştir. Böylece çalışmanın ilahi bir anlamının olmasının yanında toplumsal birliktelik, huzur içerisinde yaşamak için daha fazla çalışma anlayışıyla kazancın toplumsal yarar için dağıtılması durumu meydana gelerek toplumsal barış sağlanmıştır. Tevhidi düşüncenin çalışmaya kattığı bu anlamdaki gibi iş sağlığı ve güvenliğine bu anlam üzerinden değer kazandırılarak söz konusu kanun ve mevzuatlar tevhidi düşünce yöntemi üzerinden madde +mana bütüncüllüğü, vahiy merkezli (ilahi oluşu) + akıl birlikteliği temelleri ile insan ve toplum odaklı inşa edilmelidir.

6.5. Olması Gereken Tevhidi Düşünce Bilgi Üretme Yöntemine Göre Ortak Sağlık Güvenlik Birimi İle Pozitivist Ortak Sağlık Güvenlik Biriminin Mukayesesi Üzerinden Yeni Ortak Sağlık Güvenlik Biriminin Yapılanma Zihniyet Teklifi

1980'den sonra Dünya'da uygulanan neo-liberal politikalardan dolayı işletmeler küçülerek küçük ve orta ölçekli işletmeler yani KOBİ olarak faaliyetlerine devam etmiş ve günümüze kadar sayıları hızla artmıştır. KOBİ sayılarında yaşanan bu artış beraberinde mevcut faaliyetlerini yürütürken iş kazası sayılarının da artış hızını getirmiştir. İş sağlığı ve güvenliği alanında eksiklikleri olan KOBİ'ler bu konuda hizmet alabilecekleri yeni kurumlara ihtiyaç duymuşlardır. İş sağlığı ve güvenliği hizmetini sağlama konusunda devletlerin yetersiz kalmasıyla bu hizmeti sağlayabilecek yeni uzman kuruluşların oluşturulmasına karar verilmiştir. İlk kez İngiltere'de grup model uygulaması ile dışarıdan iş sağlığı ve güvenliği hizmetinin alınabileceği kurumlar ortaya çıkmıştır. Modern Türkiye'de İngiltere'de kurulan söz konusu kurumlara benzer nitelikte ortak sağlık ve güvenlik birimlerini kurmuştur. İlk kez 2001 yılında 8. 5 yıllık kalkınma planında KOBİ'lerin iş sağlığı ve güvenliği hizmetini tek başlarına sağlayamadıklarında bunu dışarıdan uzman kuruluşlardan alabilmeleri için ortak sağlık ve güvenlik birimlerinin kurulması gerektiği belirtilmişti. 2012 yılında 6331 sayılı iş sağlığı ve güvenliği kanununda ortak sağlık güvenlik birimlerinin tanımlaması yapılmıştır. 2010 yılına kadar ortak sağlık ve güvenlik birimleri firmalara öneri olarak sunulurken 2012 yılından 6331 sayılı iş sağlığı ve

güvenliği kanunu ile birlikte bu durum zorunluluk halini almıştır. Avrupa Birliği direktiflerine uyum ve ILO sözleşmeleri kapsamında ülkemizde kurulan ortak sağlık güvenlik birimleri söz konusu direktiflerin ve sözleşmelerin değişmesi, yeniliklerin eklenmesine karşı benzer nitelikte değişikliklerle sürekli revize edilmektedir.

Ortak sağlık ve güvenlik birimlerine tarihsel açıdan baktığımızda onların Batı medeniyetinin materyalist/pozitivist temelli salt akıl üzerinden inşa edilen bilgilerle yine bu zihniyet üzerinden kurulduğu görülmektedir. Muhteviyatında materyalist/pozitivist ve kapitalist zihniyet barındıran ortak sağlık güvenlik birimleri ülkemize kültürel izafilik dikkat edilmeden aktarmacılık ile alınmıştır. Materyalist/pozitivist zihniyetle oluşturulan AB direktifleri ve ILO sözleşmelerine uyum adı altında ülkemizdeki ortak sağlık güvenlik birimleri yine bu zihniyet temelleri üzerinden gelişmektedir. Ülkemizde şu anki mevcut durumda pozitivist temelle kurulan ortak sağlık güvenlik birimleri kapitalist/liberal zihniyetli girişimciler tarafından kurulmaktadır. İş sağlığı ve güvenliği hizmetleri yönetmeliğine göre ÇSGB tarafından yayımlanan şartları yerine getiren herkes ortak sağlık güvenlik birimleri kurabilirdi. 2012 yılından sonra ortak sağlık ve güvenlik birimlerinden hizmet almanın bir anlamda zorunluluk olması nedeniyle OSGB' lerin sayısı çok hızlı artmıştır. 6331 sayılı Kanunda istisnai işyerlerinin haricinde tüm işyerlerinin iş sağlığı ve güvenliği hizmeti kendisi sağlamalı sağlayamadığı takdirde dışarıdan bu hizmeti almalı ibaresini liberal /kapitalist girişimciler lehine bir madde olarak görmüş ve OSGB kurmak yolunda yarışmışlardır. Sonuç olarak 10 yıllık süreç içerisinde OSGB' lerin sayısı çok artarak piyasa şartları gereği aralarında rekabete girmişlerdir. Kapitalizmin en temel unsurlarından olan rekabet, piyasa şartlarında haksız rekabete dönüşmektedir. Batı medeniyetinde doğarak medeniyetimize aktarılan liberal/ kapitalist girişimci zihniyeti kapitalist piyasa şartlarında her alanda haksız rekabetle ve tekelcilik anlayışı ile faaliyetlerini yürüttükleri görülmektedir. Bu durum ortak sağlık ve güvenlik birimlerine de yansımıştır. Ortak sağlık güvenlik birimlerini (OSGB) kuran kapitalist/ liberal zihniyetli girişimciler haksız rekabet ve daha çok kazanma hırsı ile iş sağlığı ve güvenliği uygulamalarının gerçek anlamda yapılmasına dolaylı yoldan engel olmaktadır. Ortak sağlık ve güvenlik birimlerinin kurulmasında ve işleyişinde zorunlu tutulan işyeri hekimlerinin ücretlerini çok yüksek bulan OSGB kurucuları işyeri hekimi çalıştırmak yerine sertifika kiralama gibi yasadışı bir yola başvurmaktadır. OSGB kuran kapitalist/ liberal girişimciler sertifika kiralayarak sözleşme yaptığı tüm

firmalarda iş sağlığı ve güvenliği faaliyetlerinin evraklar üzerinde ve İSG-KATİP sisteminde gerçekleştirilmiş olarak göstermekte ancak gerçekte işyeri hekimi sözleşme yapılan bu firmalara hiçbir zaman gitmeyerek söz konusu ziyaretlerini gerçekleştirmemekte, sözleşme yapılan firmalarda çalışan personellerin sağlık takipleri yapılmamakta, işyeri hekimi tarafından iş sağlığı ve güvenliği için yapılması gereken tedbir talepleri hiçbir zaman yapılamamakta ve sonuç olarak tüm bunların neticesinde iş kazaları ve meslek hastalıkları yaşanmaktadır. Bu durum sadece iş yeri hekimleri için geçerli değil aynı durum iş güvenliği uzmanlarının ve diğer sağlık personellerinin sertifikalarının kiralınması ve bu şekilde iş sağlığı ve güvenliği uygulamalarının sektöre uğratarak iş kazası ve meslek hastalıklarının yaşanmasında da geçerlidir. Ortak sağlık güvenlik birimlerinin sertifika kiralama amacı personel maliyetlerini kısarak kar elde etmek ve mevcut iş sağlığı ve güvenliği faaliyetlerini daha uygun fiyatlarda iş sağlığı ve güvenliği hizmeti satın almak isteyen firmalara satarak rakip OSGB' lere karşı avantaj elde etmektir. OSGB' lerin ucuz iş sağlığı ve güvenliği hizmetini satarak haksız rekabet yapmalarından en çok işçiler zarar görmektedir. Çünkü bu durumda iş sağlığı ve güvenliği faaliyetleri gerçekte değil sadece evraklar ve bilgisayar sistemlerinde geçerli görünerek gerçekte uygulanmamasından dolayı işçiler uygulanmayan iş sağlığı ve güvenliği faaliyetleri yüzünden iş kazaları yaşamaktadır. İş sağlığı ve güvenliği hizmeti satın alan firmalar ise bu durumu hem daha uygun olması hem de işyeri hekiminin, iş güvenliği uzmanlarının, diğer sağlık personellerinin firma ziyaretlerinde çalışma ortamı için talep edecekleri iş sağlığı ve güvenliği tedbirlerinin maliyeti, olağan üretim süreçlerine karışmaları, iş akışını yavaşlatmaları gerekçeleri ile bu personellerin gerçekte firmalarına gelmelerini ve işlerine karışmalarını istememektedirler. OSGB' ler işyeri hekimi, iş güvenliği uzmanı, diğer sağlık personellerini gerçekte göndermek zorunda kaldığı firmalara ise bu personelleri zorunlu çalışma süresine göre değil sadece ayda bir kez ziyaret etmelerini sağlamaktadır. Burada ki amaç söz konusu personellerin bu firmalara ulaşımı için harcanacak yol masraflarını azaltmaktır. Örneğin iş sağlığı ve güvenliği hizmeti satın alan bir firmaya iş güvenliği uzmanı, işyeri tehlike sınıfına ve çalışan sayısındaki yasal süreye göre ayda 4 gün ziyarete giderek iş güvenliği faaliyetlerini gerçekleştirmesi gerekirken sadece ayda bir gün giderek zorunlu isg evraklarını düzenleyip çalışma sahasını ve ortamını, üretim sürecini, işçilerin çalışma şeklini ve çalışma şartlarını incelemeye zaman kalmadan işyerinden ayrılır. Bu şekilde

OSGB' ler 4 günlük yol masrafı yerine 1 günlük yol masrafı ile kar elde etmiş ve personelin kalan 3 günlük süresini başka işlerde değerlendirerek bir başka kar elde ettiğini düşünür. OSGB' lerin bunu yapmasının arkasında kapitalist/ liberal zihniyetin az maliyetle çok kazanma, kazan ama nasıl olursa kazan anlayışı vardır. Bu şekilde OSGB'leri ve bu kurumlardan hizmet satın alan firmaları kuran liberal/ kapitalist zihniyetli girişimciler her iş ve işlemde önce maddiyatı düşünerek çalışanların hayatlarını hep geri plana itmişlerdir. Ülkemizde mevcut durumda var olan pozitivist ortak sağlık güvenlik birimleri; Batı medeniyetinin materyalist/ pozitivist düşünce yöntemi ve salt akıl üzerinden kurduğu liberal/ kapitalist zihniyetin bencil, egosantrik, maddeci, daha çok kazanma hırsı, madde odaklı yaşayışı, kendi çıkarlarını toplum çıkarları önünde görerek kamu yararını reddeden, dayanışmadan uzak, benmerkezci girişimci tipolojisi üzerinden kurulmuş gelişmiş ve halen bu zihniyet ve anlayış üzerinden çalışmaya devam etmektedirler.

Tevhidi düşünce bilgi üretme yöntemine göre kurulan ortak sağlık güvenlik biriminde ise yukarıda belirtilen durumlardan hiçbiri yaşanmazken bu düşünce anlayışı sayesinde iş kazalarında büyük oranda azalma gözlemlenecektir. Tevhidi düşünce anlayışına göre oluşturulan girişimcilik zihniyeti liberal/ kapitalist zihniyette olduğu gibi yegâne amaç kar elde etmek değil ahilik teşkilatında da görüldüğü üzere dengeli insan modelini oluşturmaktır. Tevhidi düşünce bilgi üretme yöntemi ile oluşturulan iktisat, iktisat ahlakı, iktisat zihniyeti, çalışma, çalışma ilişkileri, çalışma ahlakı, girişimcilik zihniyetinin örneklerini ahilik teşkilatında belirtmiştik. Bunlardan hareketle kurulacak olan yeni ortak sağlık ve güvenlik birimlerinin yapılanma zihniyeti şu şekilde olacaktır:

İlk olarak kapitalist/liberal girişimcilikteki gibi para putlaştırılarak her şeye maddi açıdan yaklaşılmayacağı için yukarıda bahsettiğimiz gibi daha çok kazanma amacıyla yasa dışı yollara başvurulmayacak ve haksız rekabet yapılmayacaktır. Bunların yerine tevhidi düşünce temelli oluşturulan girişimcilik zihniyetine sahip kişilerce kurulan OSGB' lerin amacı iş kazalarının azaltılarak meslek hastalıklarının engellenmesi ve tüm çalışanlara sağlıklı, güvenli, huzur dolu bir çalışma ortamının inşa edilmesi için sosyal taraf olarak çalışmak olacaktır. OSGB' ler faaliyetlerini maddeci yaklaşım yerine eşrefi mahlûkat olan insanın değerinin farkında yaşama ve çevreye saygılı bir anlayış ile yürütürken merhamet çizgisinden ayrılmayacaktır. Tevhidi düşüncede yer

alan diğergam, paylaşımcı, dengeli insan olan, madde+ mana bütünselliği ile dünyaya bakan, kul hakkından korkan, kar odaklı düşünmeyen, kardeşlik ve dayanışma duygularına haiz, ahiret inancı olan, ilahi emir ve yasakları bilen, vahiy temelli akıl, kalp unsuru, merhamet ve ben içindeki biz anlayışlarına sahip sosyal taraflar sayesinde iş sağlığı ve güvenliği faaliyetleri yürütülecektir. İnsan odaklı bir çalışma anlayışı olacağı için sertifika kiralamak gibi yasa dışı faaliyetlere sapılmayacaktır. İşyeri hekimleri, iş güvenliği uzmanları ve diğer sağlık personellerinin iş sağlığı ve güvenliği uygulamalarını yapabilmeleri için OSGB' ler ve bu hizmeti satın alan firmalar üzerine düşen tüm sorumlulukları yerine getirerek bu faaliyetlere maliyet penceresinden değil eşrefi mahlûkat olan insan, hesap verebilirlik düşüncesi ile hareket edeceklerdir. Kapitalizmde yer alan kamu yararını reddederek sadece kişisel kazançlara odaklanmaktan dolayı göz ardı edilen iş kazaları tevhide düşüncede yer almadığı için burada kamu yararının esas olduğu ve Peygamber efendimiz (s.a.v.) ‘ ‘ "Mü'minler birbirlerini sevmekte, birbirlerine acımakta ve birbirlerini korumakta bir vücuda benzerler. Vücudun bir uzvu hasta olduğu zaman, diğer uzuvlar da bu sebeple uykusuzluğa ve ateşli hastalığa tutulurlar" hadisi şerifi temel alınarak sosyal taraflar iş kazalarının engellenmesi amacıyla ellerinden geleni yapacaklardır. Tevhidi düşüncede yer alan kişinin kendisini koruduğu gibi Müslüman kardeşini de korumak için iş kazalarına neden olabilecek tüm tehlike türlerine karşı sosyal taraflar olarak çalışacaklardır. Dengeli insan zihniyetine sahip girişimciler tarafından kurulan OSGB' ler az maliyetle çok kazanma veya kazan ama nasıl olursa olsun kazan düşüncesinde olmayacağı için ucuz iş sağlığı ve güvenliği hizmeti satmaya çalışmayarak haksız rekabete girişmeyecektir. Elbette bunların yapılabilmesi için piyasalarında liberal/kapitalist zihniyetten uzaklaştırılması gerekmektedir. Sonuçta OSGB' ler liberal /kapitalist zihniyetin kazanma hırsı ve haksız rekabetin olmadığı tevhide düşüncenin diğergam, paylaşımcı, dengeli insan, ahiret bilincinde olarak kul hakkından korkan, kardeşlik duyguları oluşmuş ve amaçları çalışanları koruyarak ‘ ‘insanı yaşat ki devlet yaşasın’ ’ anlayışına sahip uzman kuruluşlar halini alacaktır.

6.6. Olması Gereken Tevhidi Düşünce Bilgi Üretme Yöntemine Göre Oluşan Sosyal Yapıda İş Kazası İlişkisi ile Olan Pozitivist Batı'da İş Kazalarının İlişkisinin Mukayesesine Göre Yeni İş Kazası Anlayışının İnşası

Medeniyetimizde 19. yüzyıldan itibaren başlayan Batı taklitçiliği ve aktarmacılığı günümüzde kadar devam ederek bugünkü toplum sistemimizin ana temasını

oluşturmuştur. Günümüzde çalışma ilişkileri, çalışma ahlakı, iş kanunlarımız, iş güvenliği anlayışımız Batı medeniyetinden gelen pozitivist temelli salt akıl üzerine inşa edilmiş kapitalist/liberal zihniyet ile kurulmuştur. Özellikle iş sağlığı ve güvenliği alanında birçok kanun ve yönetmelikler kültürel izafilik dikkate alınmadan Avrupa Birliği standartları ve ILO sözleşmeleri kapsamında benzer nitelikte hazırlanarak ülkemizde uygulanmaktadır. 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunumuzda söz konusu standartlara uyum projeleri ile hazırlanarak temeli Batı medeniyetinin materyalist/pozitivist düşüncesi ile oluşarak gelişmiştir. Söz konusu kanunumuzun yegâne amacı ülkemizdeki iş kazalarını azaltarak çalışanlarımıza huzurlu, güvenli ve sağlıklı bir çalışma ortamı sunmaktır. Ancak kanunumuzun yürürlüğe girdiği 2012 yılından günümüze kadar iş kazalarının hiç azalmadığı aksine yıllara göre çok hızlı bir artışa sahip olduğu önceki bölümlerde grafikler üzerinden izah edilmişti. 10 yıllık süreç içerisinde iş kazası artış hızı ülkemizdeki toplam sigortalı çalışan artış hızından daha yüksek olduğu istatistiklere baktığımızda görülmektedir. Bu demek oluyor ki çalışanlarımız yıl içerisinde daha çok iş kazası yaşamaktadır.

Tabloda gösterilen veriler durumun çok ciddi olduğunu bizlere gösterirken iş güvenliği uzmanı olarak 2 farklı OSGB’ de ve tehlikeli, az tehlikeli olmak üzere 14 farklı işyerinde 16 aydır bizzat uzmanlık mesleğimi icra ederken yaptığım gözlemler ve saha çalışmalarım neticesinde gerçek iş kazası rakamları bu sayıların çok daha üstünde olduğu kanaatine varmış bulunmaktayım.

Elbette ülkemizde yaşanan kayıt dışı istihdamın olması ve sigortasız olarak çalışan bu kişilerin çalışma esnasında yaralanmaları veya ölümleri iş kazası olarak değerlendirilmemesi sonucunda tabloda belirttiğimiz sayılar arttırmamaktadır.

İş kazasının bildiriminin yapılmadığı bir olay iş güvenliğini uzmanlığı yaptığım firmamda bizzat karşılaştığım bir durumdur. Biri özel sektör işyerinde diğeri önemli bir kamu kuruluşunda yaşan iş kazaları; bu kazaların bildiriminden sorumlu kişilerce, kendilerine veya makamlarına zarar gelir düşüncesiyle, Sosyal Güvenlik Kurumuna bildirim yapılmamıştır. İş kazası yaşayan kişiler ise hastanede iş kazası raporu tutturmamaları için uyarılmıştır. Ülkemizin başkentinde denetimlerin en sık ve düzgün bir şekilde yapıldığı, ÇSGB ve İş Sağlığı Güvenliği Genel Müdürlüğünün bulunduğu, iş müfettişlerinin aktif olarak görev yaptığı bu şehirde önemli bir kamu kuruluşunda ve kurumsal bir şirkette iş kazalarının bildiriminin yapılmadığını özelden genele doğru

düşünürsek iş sağlığı ve güvenliği denetimlerinin yapılamadığı, iş müfettişlerinin gidemediği, Ankara'ya uzak KOBİ olarak adlandırdığımız işletmelerde daha çok iş kazası bildiriminden kaçınılmaktadır. Aslında birçok iş güvenliği uzmanının çok sık karşılaştığı durumlardandır iş kazası bildiriminden kaçınmak. İş kazalarının tamamı bildirilmediği için bugünkü iş kazası istatistikleri maalesef ki gerçeği yansıtmıyor.

İş kazası bildirimlerinin neden yapılmadığı sorusuna cevap olarak şunları sayabiliriz; iş kazası bildirimlerinin yapıldığı takdirde kişiler kendilerine veya işlerine bir zarar gelir endişesi taşımaktadır. Özel sektörde iş kazası bildirimini yapıldığı takdirde işyerine veya işverene cezai yaptırımlar uygulanacağı veya çok büyük tazminatlar ödeneceği sanılmaktadır. İş kazası bildirimini yapılsa işyerinin müfettişlerce teftiş edileceği veya kapatılacağı düşüncesi vardır. İş kazası yaşanan yerde kaza geçiren kişinin sorumlu şefi veya müdürü bu olaydan dolayı gerekli tedbirleri almadığı sorumluluklarını yerine getirmediği düşüncesi diğer insanlarda oluşur korkusu vardır. İş kazası yaşanan yerde bunun duyulması durumunda şirketin veya kurumun imajına zarar gelir endişesi vardır. Kamu kurumlarında iş kazası bildirimini sonrasında insanların başlarına iş alacağını düşünerek mahkemeler veya bürokratik işlemlerle uğraşmak istememeleri vardır. Çoğu kişi iş kazasının tanımını ve kapsamını bilmediği için yaşanan veya karşılaşılan durumun iş kazası olup olmadığını bilmemektedirler. İş kazası yaşayan kişiler ise işlerini kaybetmemek ve işsiz kalmamak için hastanelerde iş kazası raporu tutturmamakta ve yaşadıkları olayı işyeri dışında gerçekleştiğini söylemektedirler.

İş kazası bildirimlerinin yapılmamasını sosyolojik açıdan incelediğimizde karşımıza Batı medeniyetinin materyalist/pozitivist düşünceden kaynaklanan bencillik duygusu çıkmaktadır. İş kazası bildirimlerinden kaçınan söz konusu kişilerin bu şekilde davranmalarının sebeplerine baktığımızda aslında hep kendilerini ve çıkarlarını korumaya çalıştıklarını görmekteyiz. Bu durum Batı medeniyetinin meteryalist/pozitivist düşünce yöntemi ile oluşturduğu bencil, egosantrik, maddeci, daha çok kazanma hırısı, madde odaklı yaşayışı, kendi çıkarlarını toplum çıkarları önünde görerek kamu yararını reddeden, dayanışmadan uzak, benmerkezci insan tipolojisi ile açıklanmaktadır. İş kazası bildiriminden kaçınırken kişiler iş kazası yaşayan çalışanları önemsememekte sadece kendileri, makamlarını veya şirketlerini düşünmektedirler. Pozitivist düşünce yöntemi ile bilgi inşa ederek medeniyetini kuran ve kurumlarına yön veren Batı'da iş kazası bildirimleri söz konusu bu insan tipolojisi

ile gerçekleşirken Modern Türkiye’de taklitçilik yoluyla gelişen bu insan tipolojisi nedeniyle durum bahsedildiği şekildedir.

Tevhidi düşünce bilgi üretme yöntemi ile kurulan sosyal yapıda iş kazası bildirimleri nasıl olurdu sorusuna cevap olarak tamamen farklı olurdu diyebiliriz. Öncelikle tevhidi düşünce bilgi üretme yöntemi ile kurulan sosyal yapıda iş kazası bildirimlerinden asla kaçınılmazdı zira tevhidi düşüncenin kaynağı İslam dininde yalan söylemenin yasak olması ve Peygamber efendimizin (s.a.v.) Rivayete göre, Ebu’d-Derda ile Resulullah (a.s.m) arasında şöyle bir konuşma geçer:

- Ebu’d-Derda: Yâ Resulallah! Mümin hırsızlık yapar mı?

- Resulullah (a.s.m): Evet, bazen olabilir.

- Ebu’d-Derda: Peki, mümin zina edebilir mi?

- Resulullah (a.s.m): Ebu’d-Derda hoşlanmazsa da "Evet!".

- Ebu’d-Derda: Peki, mümin yalan söyler mi?

- Resulullah (a.s.m): "Yalanı ancak iman etmeyen kimse uydurur." Bu hadisi şerifin bilincinde olan ve İslam ahlakıyla yetiştirilen kişiler iş kazalarının üzerini örtüp gizlemek yerine bildirim yaparak bir başka iş kazası yaşanmaması için tedbir alırlardı. Tevhidi düşünce bilgi üretme yöntemi ile kurulan sosyal yapıda bencillik duygusu yerine ben içindeki biz anlayışı vardır. Pozitivist yapıda yaşanan iş kazaları bildirimleri bana veya şirkete kuruma zarar gelmesindeki bencillik duygusu ile yapılmazken tevhidi düşünce ile kurulan sosyal yapıda ben içindeki biz duygusu ve diğergamlıktan dolayı insanlar iş kazasını bizzat kendileri yaşamış gibi olayla alakadar olarak herkes üzerine düşen sorumluluğu yerine getirirdi. Tevhidi düşünce bilgi üretme yöntemi ile kurulan sosyal yapıda Peygamber efendimiz (s.a.v.) “ "Mü'minler birbirlerini sevmekte, birbirlerine acımakta ve birbirlerini korumakta bir vücuda benzerler. Vücudun bir uzvu hasta olduğu zaman, diğer uzuvlar da bu sebeple uykusuzluğa ve ateşli hastalığa tutulurlar" hadisi şerifi doğrultusunda iş kazası geçiren kişi için tüm insanlar elinden geleni yaparak sorumluluklarını yerine getirirdi. Pozitivist düşüncede olduğu gibi bencillikle sadece kendi çıkarları peşinde koşan bir toplum anlayışı olmaz. Ben içindeki bizin ve Mü'minler birbirlerini sevmekte, birbirlerine acımakta ve birbirlerini korumakta bir vücuda benzerler anlayışları ile toplum yararını ön planda tutarlardı. Ayrıca ortak sağlık ve güvenlik birimlerini kapitalist/liberal düşünce ile dolaylı olarak

iş kazalarına etki ettiğini daha önceki bölümlerde belirtmiştik. Pozitivist düşünce bilgi üretme yöntemi ile kurulan sosyal yapıda ortak sağlık ve güvenlik birimleri karlarını arttırmak ve daha az maliyetle daha çok kazanabilmek için iş güvenliği uygulamalarını sekteye uğratmaktadırlar. Tevhidi düşünce bilgi üretme yöntemi ile kurulan sosyal yapıda ise ortak sağlık güvenlik birimlerinin amaçlarının sadece kar ve daha çok kazanmak olmayacağı için iş kazalarının yaşanmaması adına iş güvenliği uygulamalarını gerçekleştirebilmek için çalışacaklardır. Bunun için ortak sağlık ve güvenlik birimleri haksız rekabete girmeyecek, sertifika kiralamak yerine bizzat işyeri hekimlerini, iş güvenliği uzmanlarını ve diğer sağlık personellerini bizzat sözleşme yapılan firmalara iş sağlığı ve güvenliği faaliyetlerini gerçekleştirmek için gönderecek, işyeri hekimlerini, iş güvenliği uzmanlarını ve diğer sağlık personellerini sürelerine uygun firma ataması yaparak daha fazla firma ile antlaşma yapmayacak ve yol masraflarını düşünmeyerek ayda bir değil sürelerine uygun olarak personellerini sözleşme yapılan firmalara göndererek iş güvenliği faaliyetlerinin gerçek anlamda uygulanmasına yardımcı olur ve sayede iş kazalarının azalmasına katkıda bulunurdu.

Tevhidi düşünce bilgi üretme yöntemi ile kurulan sosyal yapıda iş kazalarına karşı tedbir alınarak eşrefi mahlûkat olan insan çalışma hayatında da korunur, yaşanan iş kazaları bildirilerek sorumlular görevlerini yerine getirir ve sosyal taraflar birlikte çalışarak yaşanabilecek yeni iş kazalarına karşı tedbirler alınırdı. İşte olması gereken iş kazası anlayışı tevhidi düşünce bilgi üretme yöntemi ile kurulan sosyal yapıdaki iş kazası anlayışı olmalıdır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Allah'ın yaratma kudreti ile HZ. Âdem'i topraktan yaratarak tüm meleklerle Hz. Âdem aleyhi selama secde etmelerini emretmesiyle tüm melekler secde emrine itaat ederek secde etmiş ancak İblis salt akıl ile düşünerek bu emre karşı gelmiş “Beni ateşten, onu çamurdan yarattın; ben ondan üstünüm” (Araf,12) söyleminde bulunmuştur. İşte her şeyin başladığı nokta burasıdır. İblis burada sadece salt akıl ile düşünerek ateşin parlak kısmının toprağın üstünde olmasından dolayı ateşin topraktan üstün olduğu sonucuna varmış ve ilahi emre itaat etmemiştir. Böylece iblisin natüralist salt bilgiyi kullanarak soyut kavramları anlayamadığı, mana boyutunu göremediği ve sadece maddi yöne odaklı baktığı anlaşılmaktadır.

HZ. Âdem'in yeryüzüne indirildikten sonra Hz. Havva ile çocukları olan Habil ve Kabil'e gelen emirle Allah'a birer kurban vermeleri gerekmiştir. Habil madde+mana bütünlüğü ile düşünerek kendisine bahşedilen tüm hayvanların tüm varlığın Allah'ın olduğu idrakiyle mülk sahibine en güzel kurbanı verebilmek için uğraşarak en güzel kurbanı seçmiştir. Ancak Kabil bir yanılgı içerisine girerek madde odaklı düşünmüş ve kendi kazanıp uğraştığını düşünerek mana boyutunu göz ardı etmiş ve sonuçta gelen emre karşılık olarak kötü bir kurban seçmiştir. Yüce Allah Habil'in kurbanını kabul etmiştir. İblisin sadece salt akıl ile düşünerek yanıldığı gibi Kabil de yanılmıştır. İblis'in bu salt akıl ile dünyayı ele alışı Eski Yunan'dan başlayarak modern zamana kadar meşruluk içinde süre gelmiştir. Sonuçta insanlar sadece salt akıl ile gördükleri dünyayı anlamlandırmaya çalışmışlardır. Bu şekilde dünyada iki düşünce yöntemi oluşmuştur.

Düşünce yöntemleri medeniyetlerin kurucu toplum felsefesini bizlere gösterir. Medeniyetler özgün olarak bünyesinde bulunan her şeyin bilgisini kurucu toplum felsefesi - düşünce yöntemi etkileşimi ile üreterek kendi toplum düzenini oluşturur. Düşüncenin soyutlukla ilişkisi ona izafilik kazandırmaktadır. Bu nedenle insanlar olaylar karşısında belirttiği düşünceleri ait olduğu toplumun/inancın/kültürün/değerlerin etrafında biçimlenmektedir. Düşünce yöntemleri insanın/medeniyetin/ toplumun aileye, kadına, kendine, dine, dünyaya, sermayeye, sanayiye, girişimciye, gençliğe, olaylara, paraya, servete ve tüm şeylere karşı nasıl nereden bakmasının ilmini göstermektedir. Düşünce insanoğlunun yeryüzüne gelişinden bugüne kadar var olması nedeniyle 2 temel anlayış üzerinden

medeniyetlere yol göstererek söz konusu medeniyetin sistem-düzen kurmasını sağlamıştır. Bu düşünce yöntemleri tevhidi düşünce yöntemi ve Batı medeniyetinin materyalist kökenli pozitivist/hermeneötik düşünce yöntemleridir. Hermenötik din kökenli oluşu ile pozitivistten farklı algılansa da Hristiyanlık içindeki teslis inancı nedeniyle materyalizme doğru kaymaktadır. Medeniyetler bu iki düşünce yöntemi etrafında ilim/bilim yaparak sistem kurmuş ve bu sistemleri ile medeniyetlerini şekillendirmişlerdir. Batı medeniyetinin temelini oluşturan materyalizm ile her şey salt akıl ile açıklanmaya çalışılmış, görünen kabul edilmiş görünmeyen reddedilerek bilim dışı sayılması ile doğru bilgi elde edileceği görüşüne ulaşılmıştır. Batı medeniyetinin salt akıl üzerinden doğru bilgiye ulaşılabilceği kanaati Batı dışı toplumlara modernlik adı altında dayatılmıştır. Sonuç olarak Batı dışı toplumlar/medeniyetler modernlik yanılgısına kapılarak özlerinden uzaklaşmış/uzaklaştırılmış olarak aktarmacı ve taklitçi yöntemlerle özgün olmayan ve toplumun yapısına, kültürüne, milli değerlerinden uzak bilgiler inşa etmişlerdir. Aktarmacılık ve taklitçilik ile elde edilen bu bilgilerden dolayı toplumda medeniyetine karşı güven eksikliği, geri kalmışlık hissi oluşurken özgün bilgi inşa edebilmek için gerekli özgüven problemleri meydana gelmiştir. Özgün bilgi inşa edemeyen bu medeniyetler muhteviyatında bulunan sorunlara çözümde üretememiştir.

Bu düşünce yöntemleri her alana yansıdığı gibi çalışma hayatını da şekillendirmişlerdir. Batı medeniyeti materyalizm kökenli pozitivist düşünce ile girişimci modelini, çalışma ilişkileri, çalışma ahlakı, iş ahlakını oluşturmuşken Türk İslam Medeniyeti tevhidi düşünce yöntemi ile girişimci modelini, çalışma ilişkilerini, çalışma ahlakını, iş ahlakını yönlendirecek bilgiyi inşa etmişlerdir. Batı medeniyeti materyalizmin etkisi ve salt akıl ile çalışma kavramını evren-insan-çalışma etkileşiminde “işkence, acı, özgürlüğün olmayışı anlamına gönderme yapan adaletsizliği, eşitsizlikçiliği, sömürgeye yönelten, huzursuzluğu, korkuyu” çağrıştıran anlamlar üzerinden açıklamaya çalışmışken 7. yy.’da İslam medeniyetinde ise tevhidi düşünce ilmi yöntemi ile çalışma kavramını “olumsuzluktan uzak, huzur veren, emeğin hakikatini gösteren, sömürsüz, hak etmek, helal ve dürüstlük, hak etmek, başarı, gıpta edilmesi” gibi birçok olumlu ifadeler ile açıklamaya çalışmıştır. Çalışma kavramına bağlı olarak gelişen iş sağlığı ve güvenliği de çalışmadaki bu iki farklı düşünce yöntemlerine göre anlam kazanmış ve gelişmiştir.

Çalışmamızda bu düşünce yöntemlerinin girişimci tipolojisi ve iş güvenliği anlayışları değerlendirilmiştir. Tevhidi Düşünce sisteminin hâkim olduğu 12. yy. çalışma ilişkileri, ahlak, girişimcilik ve ticaret faaliyetlerine Ahilik sistemi ışık tutmaktadır. Bu nedenle Ahilik sistemi üzerinden değerlendirme yapmaya çalıştık. Zamansal olarak yanılığa düşmemek için tarihleri değil olguları karşılaştırmaya çalıştık.

İlk olarak iş güvenliğinin tarihçesi ve gelişimini medeniyetlerin düşünce yöntemleri üzerinden değerlendirmek gerekirse Modern Batı medeniyeti, kendi iş sağlığı ve güvenliği uygulamalarını ünlü tarihçi Herodot'un MÖ. 500'de işçilerin verimin artması için onlara yüksek enerjili besinler yedirilmesi gerektiğini söylemesinden başlatmaktadır. Yine MÖ. 460-370 yıllarında Hipokrat'ın kurşunun zararlı etkilerini söylemesi iş sağlığı ve güvenliği alanında ilk uygulama olarak kabul edilmektedir.

Türk İslam Medeniyetinin özgün düşünce anlayışından uzaklaşan/uzaklaştırılan ülkemizin Modern Batı Medeniyetinden taklitçilik-aktarmacılık ile aldığı bilgilere göre bizim medeniyetimizde ilk iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları 1800'lü yıllarda başlamıştır. İlk insan Hz. Âdem'in yeryüzüne indiği andan çalışmanın başladığını kabul edersek insanın çalışma esnasında kendisine karşı zarar gelmemesi için yaptığı her şey iş sağlığı ve güvenliği uygulamasıdır.

Durum bu şekilde iken medeniyetimizde iş sağlığı ve güvenliği uygulamalarını 1800'lü yıllarda başlamış olması imkânsızdır. Bizim medeniyetimiz için ilk iş sağlığı ve güvenliği uygulaması Kur'an-ı Kerimde belirtilen "Allah yolunda harcayın. Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın. Yaptığınızı güzel yapın; Allah güzel yapanları sever." (Bakara, 195), "O (Allah) ki; yeryüzündeki şeylerin hepsini sizin için yarattı, sonra (kudret ve iradesiyle) göğe yönelip, onları da yedi (kat) gök olarak düzenledi. O, (her şeyi bilen) Âlim'dir." (Bakara, 2/29), "O'dur ki, O yüce Allah'tır ki bütün göklerde ve bütün arzlarda (hayat olan âlemlerde yarattığı) her şeyi katından sizlerin (insanların) emrine musahhar kıldı. Muhakkak ki bunda düşünen bir kavim için âyetler vardır." (Casiye, 45/13) ve "(Asla) Haklı bir neden olmaksızın, Allah'ın haram kıldığı bir kimseyi (sakın) öldürmeyin. Kim mazlum olarak öldürülürse, onun velisine (devletten katilin cezalandırılmasını istemeye) yetki vermişizdir; (ama) o da öldürmede (kıyas dışında) ileri gitmesin (kan davası gütmesin). Çünkü o, gerçekten (mağdur olduğundan dolayı) yardım olunmuştur." (İsra, 33) ayetleri etrafında başlamıştır. "Kendi elinizle kendinizi tehlikeye atmayın." ayetinin idrakinde

olan bir Müslüman yaşamın her alanında özelde çalışma hayatında kendine gelebilecek zararlara karşı kendisini koruyacak önlemler alacaktır. Peygamber Efendimizin (s.a.v.) “Onlara yediğinizden yedirin, giydığınızden giydirin” hadisi şerifi etrafında, Müslüman girişimciler çalıştırdıkları tüm personelleri çalışma sırasında ortaya çıkan tehlikelere karşı koruyacak ve oluşan tehlikelere karşı tedbir alacaktır. Bu ve bu konuda belirtilen birçok ayet-i kerime, hadisi şerifler ışığında anlıyoruz ki İslam medeniyetinde ilk iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları 7. yüzyılda meydana gelmiştir.

Özellikle Türk İslam Medeniyetinin tevhidi düşünce etrafında oluşturduğu Ahilik Teşkilatının birçok uygulaması bize iş sağlığı ve güvenliği alanında çok fazla fikir sağlamaktadır. Tevhidi düşünce ekseninde oluşturulan Ahilik teşkilatında çalışma ilişkileri usta (işveren) - çırak (işçi) ilişkileri üzerinden kurulmuştur. Ahilikte ustalar 10 yaşında yanlarına aldıkları yamakları usta oluncaya kadar yanlarında çalıştırmış ve onların ahlaki eğitim başta olmak üzere mesleki eğitim, zaviyelerde normal eğitim, cumartesi Ahilik eğitimleri, sportif eğitim gibi birçok alanda eğitim almalarını sağlamışlardır. Ahilikte usta olduğunda eğitim bitmemekte, ömür boyu eğitim anlayışı devam etmekteydi. İşte buradaki eğitim anlayışı Türk-İslam medeniyetindeki ilk iş sağlığı ve güvenliğinin temel eğitim örneğidir. Günümüzde tüm çalışanların, çalıştıkları işyerinin tehlike sınıflarına göre 8/12/16 saat iş sağlığı ve güvenliği eğitimi alması kanuni zorunluluktur ve bu eğitimlerde işin tehlikelerine, işyerindeki mevcut tehlikelere, risklere karşı personeller bilinçlendirilmektedir. 1000’li yıllarda Ahilik teşkilatında ustalar çıraklara işin inceliklerini öğretirken, işin ve işyerinin tehlikelerini anlatırken aslında iş sağlığı ve güvenliği eğitimi vermektedirler. Bu nedenle medeniyetimizdeki ilk iş sağlığı ve güvenliği eğitimlerinin Ahilik teşkilatında verildiği söylenebilmektedir. Yine iş sağlığı ve güvenliğinin üçüncül koruma yöntemi olarak adlandırılan kişisel koruyucu donanım (KKD) kullanımı medeniyetimizin tarihinde bulunmaktadır. Türk- İslam medeniyetinde demircilik çok önemli bir meslektir. Bu meslekte ustalar ve çalışanları kızgın demiri işlerken deri önlük ve eldiven kullanarak kendilerini ısıya karşı korumuşlardır. İşte bu uygulama medeniyetimizdeki iş güvenliğinin koruyucu giysi kullanımının ilk örneğidir. Tüm bunların sonucunda kaynaklarımızda yazılı olan yanlış bilgi düzeltilmeli, İslam ve Türk- İslam medeniyetinde ilk iş güvenliği uygulamalarının 1800’lü yıllarda değil 7.yy.’da başlamış olduğu vurgulanmalıdır.

Batı Medeniyetinde Sanayi Devrimi başlaması ile birlikte iş sağlığı ve güvenliği uygulamalarının sistemleştirildiği ve bu alan üzerinde çalışmalar yapıldığı tarihsel sürece bakıldığında fark edilmektedir.

İş sağlığı ve güvenliğinin Batı Medeniyetinde gelişmesinin nedeni, medeniyetin vahşi kapitalizm olarak adlandırılan yıllarda işçileri daha fazla kazanmak için sömürüye maruz bırakmalarından kaynaklanmaktadır. Sanayi Devrimi'nin başlangıç noktası İngiltere'de kömür madenlerinde 6 yaşında kız çocuklarının katırlardan daha ucuz olması ve kiralanabilmelerinden dolayı kullanılması, İngiltere'de baca temizliğinde küçük erkek çocuklarının kullanımı, fabrikalarda ucuz işçi olarak kadın ve çocukların kullanılması, fabrikalarda yetersiz beslenme, sağlıksız koşullar ve ağır çalışma şartları içinde birçok insan ve çocuğun ölümü üzerine, iş sağlığı ve güvenliği çalışmaları materyalist bir düşünce ile insanların ölmemesi için üzerine çalışılan bir disiplin olmuştur. Batı medeniyeti materyalist düşünce/maddeci zihniyet ile salt akıl üzerinde iş sağlığı ve güvenliğinin daha fazla maliyet olmaması anlayışı üzerinden gelişmiştir. Batı medeniyetinde iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları daha fazla işçi ölümlerinin yaşanmasının arkasındaki maddi kayıpları azaltma amacıyla gelişmiştir. Yani bu zihniyette işverenlerin karı düşünülmüş ve işçi yaşamına insancıl düşünce ile yaklaşılmamış, maddiyat düşüncesi ile iş sağlığı ve güvenliği alanında çalışmalar yürütülmüştür.

Aynı devirde Türk-İslam medeniyeti Osmanlı Devleti'nde ise insanlık suçu olan bu durumlar yaşanmamıştır. Bunun nedeni Osmanlı Devleti'nin sanayileşme sürecini geç tamamlaması değil sahip olduğu tevhidi düşüncede yer alan eşrefi mahlûkat anlayışıdır. Türk İslam Medeniyetinde insan sadece insan olduğu için çok değerli bir varlık sayılmaktadır. Kur'an-ı Kerimde yer alan "Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın." (Bakara, 195), "O (Allah) ki; yeryüzündeki şeylerin hepsini sizin için yarattı," (Bakara, 2/29), "(Asla) Haklı bir neden olmaksızın, Allah'ın haram kıldığı bir kimseyi (sakın) öldürmeyin." (İsra, 33) ayetleri etrafında İslam'ın kaideleri ile medeniyetini şekillendiren Osmanlı Devleti ahiret bilinci, vahyin emrine girmiş dünyevi akıl, kul hakkından korkması, dengeli insan düşüncesi ile kapitalizmin daha çok kazanma hırsına düşmemesi, diğerkâm oluşu vb. birçok nedenle çalışanları sömürme zihniyeti taşımamıştır.

Aksine Ahilik Teşkilatında bulunan ve Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda çok önemli yer alan insan ilişkileri ile usta-çırak ilişkisindeki baba-oğul merhamet çizgisi ile insanlara ve tüm canlılara taşıdıkları can için hürmet gösterilmiş, bu çerçevede Osmanlı Devleti'nde cuma günleri yük hayvanlarının izin günü ilan edilmiş ve bu hayvanlara ağır yük yüklenmesi yasaklanmış, sokak hayvanlarının temiz su içme hakkı dahi korunmuştur.

Medeniyetlerde insana karşı yapılan bu davranışların arkasında Batı medeniyetinin kapitalist/liberal düşünce ile “kazan ama nasıl olursa olsun kazan” zihniyeti ile vahşi kapitalizm yıllarında işçilerin sömürülmesi yatarken, Osmanlı Devleti'nde tevhidi düşünce ile işçilerin hakları Kur'an-ı Kerim ve hadisi şerifte belirtilen hususlardan dolayı sömürmek yerine işçi hakları tam zamanında ve eksiksiz verilmesi için çalışılmış, ahiret bilinci ile işçilerin hakkını yemekten kaçılmıştır. Böylece Batı medeniyetinde iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları materyalist/kapitalist/salt akılcı/pozitivist/maddeci zihniyet temelleri üzerinden gelişmişken Türk-İslam medeniyetinde iş sağlığı ve güvenliği diğerkâm/paylaşımçı/ahiret inancı/ilahi emir ve yasaklar/vahiy temelli akıl/kalp unsuru/ merhamet/ kul hakkı/ kardeşlik düşüncesi ve ben içindeki biz duygusu üzerinden gelişmiştir.

Osmanlı Devleti'nin 19. yy. başlarında özgün düşünce yöntemi tevhidi düşünce yönteminden uzaklaşması/uzaklaştırılması ve yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin pozitivist düşünce etrafında şekil alması ve iktisat anlayışında kapitalizm/liberalizmi kabul etmesi ile her şey değişmiştir. Bu değişimler iş sağlığı ve güvenliği alanına da yansımıştır. 1923 yılında İzmir İktisat Kongresi'nde liberal ekonomi politikalarının belirlenmesi ile kapitalist/liberal girişimci zihniyeti ülkemizde de yer bulmuştur.

Batı medeniyetinden alınan AB standartlarına uyum ve ILO sözleşmeleri çerçevesinde hazırlanmış olduğumuz 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu, bu kanuna bağlı çıkarılan yönetmelikler ile çalışanlara sağlıklı ve güvenli bir çalışma ortamı sağlanmaya çalışılmış ancak yaşanan iş kazalarının önüne geçilememiştir. Materyalist/maddeci/pozitivist temelle oluşturulan 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği kanunu 2012 yılında yürürlüğe girdiği tarihten bu zaman kadar iş kazaları daima artmıştır.

2020 yılında Covid salgınında iş kazalarının azalışta olması hariç tutulmuştur çünkü salgın tedbirleri gereği işe gitmemek, evden çıkma yasakları ve uzaktan çalışma

yapılmıştır. 6331 sayılı kanunun ve yönetmeliklerin gerçekte uygulanabilirliği ve iş kazalarını engellemekteki etkisi hala tartışma konusudur. Bu kapsamda uygulanamayan kanun ve yönetmelik maddelerinin uygulanma tarihleri ise sürekli ileri bir zamana atılmaktadır.

Bir iş güvenliği uzmanı olarak 2 farklı OSGB’de ve tehlikeli, az tehlikeli olmak üzere 14 farklı işyerinde 16 aydır bizzat uzmanlık mesleğimi icra ederken yaptığım gözlemler ve saha çalışmaları neticesinde ulaştığım sonuç ise yaşanan iş kazalarının arkasında kapitalist/liberal zihniyetin “kazan ama nasıl olursa kazan” hırsı bulunmaktadır.

Günümüz işverenleri/girişimcileri işçilerin yaşamını etkileyen iş sağlığı ve güvenliği uygulamalarını maliyet olarak gördükleri için bu İSG tedbirlerinin uygulanmasını istememektedir. Kanuni zorunluluk çerçevesinde İSG hizmeti alan işverenler, hizmetin gerekleri olan tedbirleri ise zaman kaybı olarak görülmesi ve maliyet sebepleri ile istememektedir. Üstelik iş kazası sayıları her geçen gün artarken işverenler bunu pek önemsememektedir.

İstatistiklerde belirtilen iş kazası sayılarının gerçekte daha yüksek olduğu konusu sayısal veriler bölümünde ayrıntılı bir şekilde ifade edilmişti. Bir iş güvenliği uzmanı olarak 2 farklı OSGB’de ve tehlikeli, az tehlikeli olmak üzere 14 farklı işyerinde 16 aydır bizzat uzmanlık mesleğimi icra ederken yaptığım gözlemler ve saha çalışmalarım sırasında bizzat yaşadığım olaylar neticesinde iş kazalarının bildirimlerinin yapılmadığını gözlemlemiş bulunmaktayım. Kamu veya özel sektörün işyerleri olması fark etmeksizin iş kazasının yaşandığı yerde çeşitli nedenlerden dolayı iş kazası bildirimi yapılmamaktadır. İş kazası yaşayan personeller susturularak hastanede iş kazası raporu tutulması engellenmektedir. Genelde yanlış bilinen bilgilerden olan iş kazası bildirimi yapıldığında insanların kendilerine zarar geleceği düşüncesi, bu şekilde kanunların ve uygulamaların olduğu yanılgısı, özel sektörde işverenlerin iş kazası sonrası çok yüksek maliyetlerle karşılaşacağı yanılgısı, kamuda iş kazası sonrası sorumlu yetkililerin kendilerine veya makamlarına bir zararı olur gibi yanlış bir düşünceye kapılmaları ve çoğu insanın iş kazasının tanımı ve kapsamını bilmemelerinden dolayı kaza ve iş kazalarını ayırt edememeleri iş kazası bildirimlerini engellemektedir. İş kazası yaşayan kişiler ise işlerini kaybetme, işsiz kalma korkuları nedeniyle iş kazası yaşadıklarını gizlemekte veya gizlemeleri talep edilmektedir.

Sonuçta istatistiklere ülkemizde yaşanan iş kazalarının az bir kısmı yansımakta, büyük bir kısmı ise gizlenmektedir.

İş kazalarının giderek artan öneminden dolayı akademik alanda iş kazalarının nedenleri için birçok araştırma yapılarak iş kazalarının azaltılması için çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Fen bilimlerinde iş kazalarının nedenleri olarak;

İşi bilinçsiz yapmak,

Dalgınlık ve dikkatsizlik

Makina koruyucularını çıkarmak

Tehlikeli hızla çalışmak

Görevi dışında iş yapmak

İşe uygun makina kullanmamak

Yetkisiz ve izinsiz olarak tehlikeli bölgede bulunmak

Kişisel koruyucuları kullanmamak

Ehil olmayan kişilerin makineleri kullanmaları

Güvensiz çalışma yöntemi

Güvensiz ve sağlıksız çevre koşulları

Elektrikli makinelerde topraklama yapılmaması

İşe uygun olmayan el aletleri

Kontrol ve testlerin yapılmamış olması

Basınçlı kaplar

Tehlikeli yükseklikte çalışma ve/veya istifleme

Açık bırakılan tehlikeli alanlar (çukurlar..)

İş yeri düzensizliği

Koruyucusuz makine, tezgahlar

Parlayıcı patlayıcı maddele vb. gösterilmiştir.

Bu çalışmada ise mevcut kaynakların dışına çıkılarak alanında bir ilk niteliğinde iş kazalarının nedenini sosyolojik açıdan incelenmiştir. Sosyolojik açıdan iş kazalarına

sebebe olan şeyin girişimci zihniyeti olduğu hipotezi ile araştırmalarımızı yapmış bulunmaktayız. Tevhidi düşünce anlayışına dayalı iktisat, iktisat zihniyeti ve girişimcilik anlayışından uzaklaşan/uzaklaştırılan medeniyetimizde liberal/kapitalist girişimcilik zihniyeti yer bulmuştur. Mevcudiyette girişimcilerimizin liberal/kapitalist düşünce üzerinden faaliyetlerini yürütmesi ile iş kazaları arasında bir ilişkinin olabileceği düşüncesi ile araştırmalar yapılmıştır. 6. bölümde fabrika örneğinde de değinildiği gibi kapitalist/liberal girişimcilik zihniyeti iş kazalarını doğrudan etkilemektedir. Fabrika örneğinde; 2 yılda yaşanan iki patlamanın Yargıtay raporlarında belirtilen iş sağlığı ve güvenliği hususları ile kapitalist/liberal girişimcilik zihniyeti birlikte değerlendirilmiştir. Rapora göre; işçilerin baskı altında, gerekli ve işe uygun malzeme olmadan, hızlı çalışma temposunda, iş sağlığı ve güvenliği eğitimleri olmadan çalıştırıldığı, acil çıkışların kapalı tutulduğu, üretim alanında gereğinden fazla patlayıcı malzemenin tutulduğu, çalışma ortamının bölünmeden üretim sürecinin tek ortamda gerçekleştirildiği, yasak olmasına rağmen kadınların da çalıştırıldığı bu havai fişek fabrikasında iki büyük patlama gerçekleşmiş ve sonucunda 3 işçi vefat etmiş, yaklaşık 60 çalışan yaralanmıştır. Burada yaşanan iş kazalarının nedeni fen bilimlerinde belirtilen iş kazalarının nedenleri ile açıklanamamaktadır. Burada yaşanan iş kazalarının nedeni girişimci olarak kabul ettiğimiz işverenin gerekli tedbirleri maliyet olarak algılamasından dolayı olmayışıdır. Batı medeniyetinin materyalist/maddeci/pozitivist düşünce ile meydana getirdiği kapitalist/liberal zihniyete sahip olan işverenlerin ülkemizde de bulunması sonucu binlerce iş kazası yaşanmakta ve bu iş kazalarında işçiler ölmekte veya yaralanmaktadır.

Kapitalist/liberal girişimcinin amacı kâr maksimizasyonudur ve bu amaca ulaşabilmek için maliyetlerini düşürmeleri gerekmektedir. En büyük işçi maliyeti ise iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları olarak değerlendirilmektedir. İşverenlerimizin/girişimcilerimizin sahip olduğu liberal/kapitalist zihniyet, iş sağlığı ve güvenliği uygulamalarını zaman kaybı ve maliyet olarak görmesine sebep olmaktadır. Özellikle maliyet gerekçesi ile alınmayan tedbirler yüzünden birçok işçi hayatını kaybetmektedir.

Saha çalışmalarım süresi boyunca bu durum sıkça karşılaştığım olaylardır. İşverenlerimiz/ girişimcilerimizin kapitalist/liberal zihniyet ile bencil, maddeci, daha çok kazanma hırsı, madde odaklı yaşayışı, kendi çıkarlarını toplum çıkarları önünde

görerek kamu yararını reddeden, dayanışmadan uzak, egosantrik, benmerkezci vb. gibi birçok olumsuz nitelik taşımaktadırlar. Bu olumsuz nitelikleri vahşi kapitalizm yıllarında olduğu gibi işçiye zarar vermektedir.

Bu araştırmada iş güvenliği açısından yaşanan iş kazalarının nedeni sosyolojik açıdan incelenmiş olup teorik araştırmalar, istatistikler ve saha gözlemleri ile birlikte liberal/kapitalist girişimciliğin iş kazalarını arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bu araştırmada ayrıca iş güvenliği uygulamalarından olan OSGB'lerin sosyolojik açıdan zihniyet dünyası araştırılmış teorik bilgiler, istatistikler ve saha gözlemleri sonucunda değerlendirmeler yapılmıştır. OSGB'ler ILO antlaşmaları ile Batı Medeniyetinden alınan, iş sağlığı ve güvenliği hizmeti sunmak amacıyla kurulan işletmelerdir.

2012 yılındaki kanunun yürürlüğe girmesi ile birlikte bakanlık tarafından açıklanan şartları yerine getirmek kaidesi ile herkes tarafından OSGB kurulabilmektedir. OSGB'ler bünyesinde barındırdığı iş güvenliği uzmanı, işyeri hekimi ve DSP'leri iş sağlığı ve güvenliği hizmeti verebilmesi için sözleşme yaptığı firmalara İSG-KATİP sistemi üzerinden atama yoluyla göndermektedir. Bu şekilde işverenler kanunen zorunluluk olan İSG hizmetlerini daha kolay ulaşabilmektedir.

Aslında Batı medeniyetinin örnek türlerinden alınan OSGB'ler ülkemizde İSG hizmeti sağlayarak iş kazalarının azalması ve çalışanların sağlıklı-güvenlikli bir ortamda çalışması için kurulduklarını vizyon-misyonlarında, reklam broşürlerinde, internet sayfalarında paylaşmaktadırlar. 2012 yılından bugüne kadar OSGB'ler yıllar içinde sayıları katlanarak artsa da kuruluş amaçlarının dışında bir zihniyet taşımaktadırlar.

Her şeyden önce OSGB' er de kapitalist/liberal girişimciler tarafından kurulmaktadır. Bu girişimciler yukarıdaki bölümde değinildiği gibi kar odaklı çalışarak kendi çıkarlarını toplum çıkarlarının önünde tutmaktadırlar. OSGB'lerin verdiği hizmetlerden aldığı kazanç, iş kazalarının engellenmesi için yapılacak çalışmaların önündedir. Nitekim grafiklerde OSGB'lerin iş kazalarından daha hızlı bir artış hızına sahip olduğu ve iş kazalarının da her yıl katlanarak arttığı ancak azalmadığı görülmüştür.

OSGB'lerin her yıl katlanarak artmasından, OSGB kurmanın karlı bir iş olması nedeniyle girişimciler arasında tercih edildiği sonucu çıkarılabilmektedir. Yani

OSGB'lerin amacı kar elde etmektir, kamu yararı için iş kazalarına odaklanmak değildir. Kanunun neredeyse tüm işyerlerine zorunlu tuttuğu İSG hizmeti maddesini lehine kullanan OSGB'ler aralarında haksız rekabet yapmaktadırlar. Girişimcilerin kapitalist/liberal zihniyeti, OSGB kuran girişimcilerde de mevcut olduğundan “kazan ama nasıl olursa olsun kazan” düşüncesi ile farklı yollara başvurmaktadırlar. Bu yollar işyeri hekimi görevlendirmek yerine sertifika kiralamak, iş güvenliği uzmanlarını yol masraflarından kar etmek için sözleşme yapılan işyerlerine atama süresine göre değil sadece ayda 1 kez ziyaret etmesini sağlamak, İSG-KATİP’de atama yapmadan iş güvenliği uzmanı, işyeri hekimi ve DSP’lerin 195 saatlik atama süresinin üzerinde atama yapmak vb. gibi uygulamaları ile iş sağlığı ve güvenliği uygulamalarını sekteye uğratarak iş kazalarının artışına dolaylı yoldan neden olmaktadır.

Tüm bu başvuru yolların arkasında ise Batı Medeniyetinin materyalist/pozitivist/maddeci yöntem ile inşa ettiği kapitalizm/liberalizmin girişimcilerde meydana getirdiği insanı önemsemeyen, sadece maddiyatı önemseyen, kazan ama nasıl olursa kazan zihniyeti yatmaktadır. Teorik bilgiler, istatistiki veriler ve saha gözlemlerim sonucunda OSGB'lerin kapitalist/liberal zihniyetle ilişkisi olduğu ve bu zihniyet üzerinden faaliyetlerine yön vererek dolaylı yoldan iş kazalarının artmasına sebep olduğu söylenebilmektedir.

“İş kazalarını azaltmak için ne yapılabilir?” “İSG faaliyetlerini gerçekte uygulamaya dökülebilmek ve gerçek anlamda uygulanabilmesi için ne yapılabilir?” gibi sorulara cevap olarak Batı Medeniyetinin kapitalist/liberal girişimci tipolojisinden ve çalışma- iş ahlakından vazgeçerek tüm zamanlara hitap eden, geçerliliğini koruyan Türk İslam Medeniyetinin özgün düşünce yöntemi Tevhidi Düşünce yöntemi ile diğerkâm, paylaşımcı, dengeli insan olan, madde+mana bütünselliği ile dünyaya bakan, kul hakkından korkan, kar odaklı düşünmeyen, kardeşlik ve dayanışma duygularına haiz bir girişimci zihniyet oluşturularak bu topluma aşılmalıdır. Tevhidi düşünce yöntemi ile iktisat, hukuk, çalışma ilişkileri ve iş sağlığı güvenliği uygulamaları inşa edilerek Ahilik Teşkilatında olduğu gibi kulluk bilincinde insan ilişkileri kurulmalıdır. Eşrefi mahlûkat yani “varlıkların en şerefli insandır” düşüncesi ile insan hayatının ve hayvanların, doğanın önemli olduğu, saygı duyulduğu, korunduğu özgün bir zihniyet dünyası inşa edilmelidir.

KAYNAKLAR

- Aron , R. (1992). Sınıf Mücadelesi. İstanbul.: Dergah Yayınları.
- Gray, J. (2004). Post-Liberalizm, Siyasal Düşünce İncelemeleri. Ankara: Dost Kitapevi.
- Mosca, G. (1964). "The Varying Structure Of The Ruling Class", Social Change, Edit.Amitai And Eva Etzioni. London. : Basic Books Newyork.
- Sombart, W. (2005). Kapitalizm ve Yahudiler, Çev. Sabri Gürse. İleri Yayınları.
- Abrams, H. (2001). A Short History Of Occupational Health. Journal Of Public Health Policy.
- Abrams, H. (2001). A Short History Of Occupational Health. Journal Of . Public Health Policy.
- Akçakaya, M. (2018). Ahi Teşkilatı,Türk-İslam Tarihinde Yönetim Uygulamaları, Edi.Murat Akçakaya. Ankara: Gazi Yayınları.
- Aktan, Ç. (1995). Klasik Liberalizm, Neo Liberalizm Ve Libertarianizm. Amme İdaresi Dergisi, , 1-32.
- Almanak. (2024, 03 10). Kentsel Alanda Antroposentrizm Ve Ataerkillik, Almânâk Yazılar, : www.sav.org.tr. Adresinden Alındı
- Anonim. (2016). file:///c:/users/9480/downloads/2016-mayis-guvenligi-semineri.pdf adresinden alındı
- Anonim. (2017). İlo. kriterleri:http:www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/- adresinden alındı
- Arıkan, S. (2004). Girişimcilik Temel Kavramlar ve Bazı Güncel Konular. Ankara: Siyasal Yayınevi.
- Arslan, M. (2012). İş Ve Meslek Ahlakı Dünya ve Türkiye Örnekleri. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Aydın, M. (2008). Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi. Ankara: Nobel Yayınları.
- Aydın, M. (2015). İslam'ın Tarih Sosyolojisi. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Aytaç, Ö., & İlhan, S. (2007). Girişimcilik Ve Girişimci kültür: Sosyolojik Bir Perspektif. Selçuk Sosyal Bilimler Dergisi, 102-107.
- Ballıkaya, C. (2015). Pozitivizm Tarihsel Süreç İçerisindeki Gelişim Ve Sosyolojik Düşünceye Etkileri. Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 87-106.
- Barnett-Schuster, P. (2008). Fundamentals Of International Occupational. Aberdeen: Aberdeen University Press Services.
- Başbuğ, A. (2010). Sosyal Hukuk Hukukun Toplumsal Temelleri. Ankara: Binyıl Yayınevi.
- Başbuğ, A. (2012). İş ve Maneviyat Çalışma Ahlakı Üzerine Bir İnceleme. . Ankara: Binyıl: Binyıl Yayınevi.
- Bauman, Z. (2017). Hermenötik Ve Sosyal Bilimler , Hüseyin Oruç Tarafından Çevrilmiştir. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bendix, R. (1964). "Industrialization, İdeologies And Social Structure", Social Change, Edit.Amitai And Eva Etzioni. London: Basic Books Newyork.
- Bilgi, A. (1992). Karl Marx Kapital Özet ve Kılavuz. Ankara: Yurt Yayınları.
- Bilgiseven, A. (1989). Sosyal İlimler Metodolojisi. İstanbul: Filiz Kitabev.
- Bilgiseven, A. (1992). Sosyolojik Açından İslamiyet ve İslami Kavramlar. İstanbul : Filiz Kitabevi.
- Bilgiseven, A. (1994). Sosyal İlimler Metodolojisi. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Bilgiseven, A. (2003). İlm-İ Ledün (Genel Teoloji). İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Bilgiseven, A. (2005). Türk Milletinin Manevi Değerleri. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Bolay, S., & Sarıkavak, K. (2001). Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Bostan, K. (2019). Pozitivist Ve Tevhidi Düşünce Bilgi Yöntemleri Bağlamında 'Çalışma-Etik-Ahlak' Etkileşimin Yeni Dönem Türkiye Eğitim Zihniyetindeki Özgün Arayışı. Yüksek Lisans Tezi, . Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bozkurt, V. (2005). Bozkurt, V. (2005). Endüstriyel ve Post-Endüstriyel Dönüşüm

- Bilgi,Ekonomi,Kültür. . Aktüel Yayıncılık.
- Bozkurt, V. (2005). Endüstriyel ve Post-Endüstriyel Dönüşüm Bilgi,Ekonomi,Kültür. Aktüel Yayıncılık.
- Bozkurt, V. (2011). Çalışma İlişkilerinin Evrimi, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Braudel, F. (1993). Maddi Uygarlık, Ekonomi ve Kapitalizm, 15-18.Yüzyıl, Çev.: M.Ali Kılıçbay, Cilt: 2,. Ankara: Gece Yayınları.
- Cevizci, A. (2002). Aydınlanma Felsefesi. Bursa: Ezgi Kitapevi.
- Cevizci, A. (2013). Felsefenin Kısa Tarihi . İstanbul: Say Yayıncılık.
- Ceylan, K. (2012). Anadolu’da Birliğin Sağlanmasında Ve Osmanlı Devletinin Kuruluşunda Ahilerin Rolü, 2. Uluslararası Ahilik Sempozyumu. Kırşehir. 1.: Bildiriler, Ahilik Kültürünü Araştırma Ve Uygulama Merkezi,.
- Comte, A. (2015). Pozitif Felsefe Dersleri ve Pozitif Anlayış Üzerine Konuşma. Ankara: Bilgesu Yayıncılık.
- Çağatay, N. (1997). Bir Türk Kurumu Olan Ahilik,. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Çağatay, T. (1975). Kapitalist İçtimai Nizam ve Bugünkü Durumu. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Çapçioğlu, İ. (2020). Tevhidi Düşüncede İnsan, Toplum ve Kültür, Tevhidi Düşünce Temelli Konuşmalar 2. Ankara: İlmar Yayınları.
- Çelik, M., & Dağ, M. (2017). Kapitalist İktisadi Düşüncenin Geçirdiği Dönüşümler Üzerine Bir Değerlendirme. . Bitlis Eren Üniversitesi Akademik İzdüşüm Dergisi, 50-70.
- Çetin, H. (2001). Liberalizmin Temel İlkeleri. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Dergisi,, 219/220.
- Çetin, H. (2002). Liberalizmin Tarihsel Kökenleri. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, , 79-96.
- Çorak, S. (2024). Tevhidi Düşünce ve Pozitivist Düşünce Bilgi Yöntemleri Bağlamında Sosyal Politikanın Mukayeseli Kültür ve Zihniyet Temelleri. Doktora Tezi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Sosyal Politika Bilim Dalı Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demirci, M. (1996). “Ahilikteki Fütüvvet Ahlakı”, 1.Uluslararası Ahilik Kültürü. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları. .
- Derele, T. (1998). Ekonominin Çalışma İlişkilerine Etkisi, Prof. Dr. Metin Kutsal’a Armağan. Türk Ağır Sanayi ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenler Sendikası (Tuhis) Ankara.
- Dpt. (2001). İşgücü Piyasası Özel İhtisas Komisyonu Raporu- Çalışma Hayatı Alt Komisyonu Raporu. Ankara.
- Ekinci, D. (2008). Ahilik. Ankara: Özgün Matbacılık.
- Ekinci, Y. (1991). Ahilik. Ankara: Sistem Ofset Yayınları.
- Ekinci, Y. (2011). Ahilik .Ankara: Dr. Yusuf Ekinci Sistem Ofset Yayıncılık,.
- Ekmekçi, P. (2009, 12 09). İşyeri Sağlık ve Güvenlik Birimleri İle Ortak Sağlık ve Güvenlik Birimlerine İlişkin Genel Esaslar. Sicil: file:///c:/users/administrator/desktop/yl%20tez%20dosyalar%c4%b1/osgb%20tez%20i%c3%a7in.pdf adresinden alındı
- Er, İ. (1988). Sosyalleşme Sosyal Gelişme ve İslam. Bursa: Furkan Kitabevi.
- Ergin, M. (Tarih Yok). https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/61351/mod_resource/content/1/8.k%c3%9c%20ve%20davranı%c5%9e.pdf. kültür ve davranış: https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/61351/mod_resource/content/1/8.k%c3%9c%20ve%20davranı%c5%9e.pdf Adresinden Alındı
- Erkal, M. (1993). Sosyoloji (Toplumbilim. İstanbul: Der Yayınları, 5. Baskı,.
- Erşahin, S. (2017). İslam Tarihi Anlama Klavuzu. Ankara: Otto Yayınları.
- Ertek, M. (2021). İnsan Kaynakları Yönetimi Felsefesinde İnsan: Birey – Fert Farklılaşması,. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, , 122-123.
- Faruqi, İ. (2017). Tevhid Düşünce ve Hayata Yansımaları. İstanbul: Mayha Yayınları.
- Ffrench, G. (1973). Occupational Health. St Leonardgate Lancaster: England: Medical and

- Technical Publishing Co Ltd.
- Fichter, J. (2004). *Sosyoloji Nedir?*, Çev. Nilgün Çelebi, . Ankara: Anı Yayınları.
- Fıncıoğulları, S. (2016). Hermeneutik Yöntem, Ontolojik Hermeneutik ve Hans Georg Gadamer. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 286-293.
- Foley, B. (2011). *Occupational Rehabilitation*. R.L. Braddom (Ed.). Physical. Philadelphia: Pa: Elsevier Saunders, An Imprint Of Elsevier Inc.
- Frankl, G. (2003). *Batı Uygarlığı, Ütopya ve Trajedi*, Çev. Yusuf Kaplan, . İstanbul: Açılım Yayınları.
- Friend, M., & Kohn, J. (2010). *Fundamentals Of Occupational Safety Andhealth*. Fourth Edition. Lanham, Maryland:: Government Institutes, An Imprint Of Thescarecrow Press, Inc.
- Friis, R. (2016). *Occupational Health And Safety For The 21st Century*. . Burlington: Ma: Jones & Bartlett Learning, Llc. P. .
- Gökalp, Z. (2007). *Türk Medeniyet Tarihi*. Elips Yayınevi.
- Gökalp, Z. (2013). *Türkçülüğün Esasları*. İstanbul: Bilgeoguz Yayınevi.
- Gökberk, M. (2020). *Felsefe Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Grantham, D. (2007). *The Hazardous Work Environment: The Hygienechallenge*. Occupational Health And Hygiene. C. Tillman (Ed). Australia: Allen& Unwin.
- Grint, K. (1998). *Çalışma Sosyolojisi, Çeviri: Veysel Bozkurt*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Gül, D. (2017). *Türkiye'de İş Sağlığı Güvenliği Mevzuatları Çerçevesinde Ortak Sağlık Ve Güvenlik Birimlerinin (OSGB) Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. T.C. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İş Sağlığı Ve Güvenliği Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Güngör, E. (1992). *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*. İstanbul: Ötüken Yayınları,.
- Hamitoğulları, B. (1978). *Çağd İktisadi Sistemler, Strüktürel ve Doktrinal Yaklaşım*. Ankara: Aüsb Yayınları No:426, 2.Baskı, Sevinç Matbaası.
- Hamitoğulları, B. (1982). *Çağdaş İktisadi Sistemler-Strüktürel Bir Yaklaşım* . Ankara: Aüsb Yayınları No:426.
- Heller, A. (1994). *Modernitedeki Ahlâkî Durum*. (M. Küçük, Ed., & E.Çırakman, Trans.). Ankara: Vadi Yayınları.
- Hilgenkamp, K. (2006). *Environmental Health Ecological Perspectives*. Sudbury, Massachusetts:: Jones And Bartlett Publishers, Inc.
- Howse, R., Langille, B., & Burda, J. (2006). *The World Trade Organization Andlabor Rights: Man Bites Dog. Social Issues, Globalization And International Institutions*. Leary, V. A., Warner, D. (Ed.). *International Studies İn Human Rights*. Leiden,: The Netherlands: Martinus Nijhoff Publishers. .
- <http://www.osgbhisip.gov.tr/html/proje-tanitimi>. (tarih yok). *hizmet standartlarının iyileştirilmesi projesi osgb-hisip*: <http://www.osgbhisip.gov.tr/html/proje-tanitimi> adresinden alındı
- <http://www.ozgunsosyaldusunce.com>. (2024, 03 06). <http://www.ozgunsosyaldusunce.com> adresinden alındı
- <https://karararama.yargitay.gov.tr/>. (2024, 04 25). <https://karararama.yargitay.gov.tr/> adresinden alındı
- <https://sozluk.gov.tr/>. (2024, 03 07). <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- <https://turkiyeosgbplatformu.com/>. (2024, 04 23). *osgb platformu*. <https://turkiyeosgbplatformu.com/>: <https://turkiyeosgbplatformu.com/> adresinden alındı
- <https://www.dusunuyorumdergisi.com/>. (2024, 03 06). <https://www.dusunuyorumdergisi.com/> adresinden alındı
- <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?mevzuatno=16924&mevzuattur=7&mevzuattertip=5>. (2024, 04 16). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?mevzuatno=16924&mevzuattur=7&mevzuattertip=5> adresinden alındı
- <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6331.pdf>. (2012).

- <https://www.sgk.gov.tr/content/post/7b0b48c6-ceba-472b-8011-c4a9b3125133/is-kazasi-2022-07-21-09-56-51>. (2022).
- <https://www.sgk.gov.tr/istatistik/yillik/fcd5e59b-6af9-4d90-a451-ee7500eb1cb4/>. (2023, 12 20). sgk. sgk istatistikler: <https://www.sgk.gov.tr/istatistik/yillik/fcd5e59b-6af9-4d90-a451-ee7500eb1cb4/> adresinden alındı
- Icoh. (2012). International Code Of Ethics For Occupational Health. Rome Italy.
- Kafesoğlu, İ. (1989). "Türk Milli Kültürü". İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 6. Baskı,.
- Kala, A. (2019). Ahi Kümelenme Modeline Göre Anadolu Sanayi Devrimi. İstanbul: Kuveyt Türk Katılım Bankası Kültür Yayınları Dizisi: 6.
- Kalın, İ. (2016). İslam Ve Batı. Ankara: İsam Yayınları.
- Kalın, İ. (2018). Barbar Modern Medeni (Medeniyet Üzerine Notlar). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Karaman, H. (2005). Günümüzde Çalışan Müslüman Kadınların Problemleri", "Sosyal Hayatta Kadın". İstanbul: İslami İlimler Araştırma Vakfı, Ensar Neşriyat .
- Karışman, S. (2010). Erzurumlu İbrahim Hakkı ve Adam Smith "Marifet" İle "Zenginlik" Arasında İki Düşünce İki Dünya. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Kartalkanat, E. (2016). İş Güvenliği Uzmanı 2016 Mayıs Semineri. Gazi Üniversitesi.
- Koç , C. (2010). İzmir İktisat Kongresi'nin Türk Ekonomisinin Oluşumuna Etkileri. Ç, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/26040> adresinden alındı
- Korkut, G., & Tetik, A. (2013). 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nun Getirdiği Yenilikler ve Temel Sorunlar. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 455-474.
- Kozak, E. (1999). İnsan-Toplum-İktisat, İbn-İ Haldun'dan Yola Çıkarak Çok Yönlü Bir Tahlil Denemesi,. Adapazarı. : Değişim Yayınları.
- Köker, L. (2013). İki Farklı Siyaset Bilgi Teorisi-Siyaset Bilimi İlişkileri Açısından Pozitivizm ve Eleştirel Teori. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Köksal, F. (2016). Meslek ve Ahlak. Ö. Aktağ, & M. Kurtuluş (Dü) İçinde, Ahilik ve Meslek Ahlakı . Konya: Kto Karatay Üniversitesi Yayınları., 309-412.
- Köksal, M. (2007). Ahilik Kültürünün Dünü ve Bugünü. Ankara: Kırşehir Belediyesi Kültür Tarih Yayınları Serisi, 5.
- Manav, F. (2014). Martin Hiedegger ve Varoluşçu Hermeneutik. Ankara: Ankara: Elis Yayınları.
- Marshal, G. (1999). Sosyoloji Sözlüğü, (Çev.Osman Akınbay-Deryakömürcü),. Ankara: Bilim Ve Sanat Yayınları.
- Meriç, Ü. (1975). Cevdet Paşa'nın Cemiyet ve Devlet Görüşü. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Mevzuat. (2012). https://www.mevzuat.gov.tr/file/generatepdf?mevzuatno=16923&mevzuattur=kuru_mvekurulusyonetmeli&mevzuattertip=5 adresinden alındı
- Mevzuat. (2012). iş sağlığı ve güvenliği hizmetleri yönetmeliği. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?mevzuatno=16924&mevzuattur=7&mevzuattertip=5> adresinden alındı
- Mill, J. (1997). Hürriyet,Batı Klasikleri,Çev.Mehmet Osman Dostel,. İstanbul: Meb Yayınları.
- Mooers , C. (2000). Burjuva, Avrupa'nın Kuruluşu, Çev. Bahadır Sina Şener. Ankara: Dost Kitapevi.
- Mucchielli, A. (1991). Zihniyetler Çeviri:Ahmet Kotil. İstanbul: Cep Üniversitesi İletişim Yayınları.
- Müftüoğlu, T. (2002). Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Kobi'ler. Ankara: Turhan Kitapevi.
- Nasr, H. (2009). İslami Çalışma Ahlakı. İş Ahlakı Dergisi, 143-151.
- Orhan, S., Uysal, S., & Özkan, E. (2017). Dışarıdan İş Sağlığı Ve Güvenliği Hizmeti Sağlama Modellerinden Biri Olarak Türkiye'de Uygulanan Ortaksağlık Güvenlik Birimi Hizmetlerinin Etkinliği: Örnek Bir Uygulama. İşletme Bilimi Dergisi Cilt:5 Sayı:3 2017:

file:///c:/users/administrator/desktop/yl%20tez%20dosyalar%c4%b1/osgblar%20i%20a7in.pdf adresinden alındı

- Orhan, S., Özkan, E., & Uysal, S. (2017). Dışarıdan İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmeti Sağlama Modellerinden Biri Olarak Türkiye’de Uygulanan Ortak Sağlık Güvenlik Birimi Hizmetlerinin Etkinliği: Örnek Bir Uygulama. *İşletme Bilimi Dergisi (Jobs)*, 207-234.
- Ölçen, A. N. (1979). Nüfus Sorunu ve Toplum Sağlığının Ekonomik Analizi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Özakupınar, Y. (1999). Kültür ve Medeniyet Anlayışları ve Bir Medeniyet Teorisi. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Özakupınar, Y. (2002). İnsan Düşüncesinin Boyutları. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Özakupınar, Y. (2012). İslam Medeniyeti ve Türk Kültürü. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Özaydın, M., & Metin, B. (2014). Çalışma ve Refah. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Özdevecioğlu, M. (2006). Ahilik Teşkilatından Günümüz İşletmelerine İş Ahlakı ve Sosyal Sorumluluk Anlayışı. Kayseri: Kayseri Ticaret Odası Yayınları.
- Özgener, Ş. (2000). Ekonomik Sistemler ve Ahlak. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi,, 175-190.
- Öztürk, T. (1978). İş Sağlığı ve Güvenliğine Genel Bir Bakış. 1. Ulusal İşçi Sağlık Kongresi Açılış Konuşması (S. 19-34). Mühendis ve Makina Kitabı. .
- Par, A. (1991). “Ata Sözlere”, Örnek Açıklamalı, 4.Baskı. İstanbul: Serhat Yayın Dağıtım.
- Payzın, S. (1992). Tarihte Dil, Yazı, Bilim ve Toplum. İzmir: Doğruluk Matbaacılık.
- Polanyi, K. (2000). Büyük Dönüşüm, Çev. Ayşe Buğra. İstanbul: İletişim Yayınları,.
- Poloma, M. (1993). Çağdaş Sosyoloji Kuramları, Çev. Hayriye Erbaş, . Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Rantanen , J., & Fedotov , I. (1995). Ilo, Standards. Principles and Approaches In Occupational Health Services.
- Razi, F. (2015). Kelime-İ Tevhidin Sırları. İstanbul: Kampanya Kitapları.
- Republic Of Turkey Ministry Of Labor and Social Security Directorate General Of Occupational Health And Safety. (Tarih Yok). Towards A Safe And Healthy Growth, Law On Occupational Health And Safety No.6331. Ankara. Towards A Safe And Healthy Growth, Law On Occupational Health And Safety No.6331. Ankara. Adresinden Alındı
- Said Halim Paşa. (2009). Buhranlarımız ve Son Eserleri. . İstanbul: İz Yayıncılık.
- Samsun, N. (2017). Çalışmanın Değişen Anlamı ve Güncel Durumuna İlişkin Tartışmalar. *Açıköğretim Uygulamaları Dergisi*, , 160-210.
- Sayar, A. (2000). Osmanlı İktisat Düşüncesinin Çağdaşlaşması. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Sayar, G. (1998). Bir İktisatçının Entelektüel Portresi Sabri F.Ülgener. İstanbul: Eren Yayınevi.
- Schumpeter, J. (2000). ”Entrepreneurship As İnnovation”, Entrepreneurship The Social Science View, Edt. Richard Swedberg. University Press New York.
- Smith, A. (1997). Ulusların Zenginliği, Çev. Ayşe Yunus-Mehmet Bakırcı. İstanbul: Alan Yayınları.
- Sombart, W. (2011). Burjuva Modern Ekonomi Dönemine Ait İnsanın Ahlaki ve Entelektüel Tarihine Katkı. Çeviri: Oğuz Adanır. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Soykut, R. (1971). Orta Yol Ahilik. Ankara: Güneş Matbaacılık.
- Soykut, R. (1978). Ahi Evran. Ankara: San Matbaası.
- Stellman , J. (1998). Encyclopaedia Of Occupational Health And Safety. Genava.: Models Of Occupational Health Services.
- Şehristani. (2011). El-Minel Ve’n-Nihal. (M. Öz, Trans.). İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Şeker, F. (2007). Cumhuriyet İdeolojisinin Nakşibendilik Tasavvuru Şerif Mardin Örneği. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Şimşek , O. (2018). Ahiliğin Sosyolojisi Mi? Ahiliğin İctimaiyatı Mi? Uluslararası İv. Ahilik Sempozyumu Bildiriler Kitabı. İçinde Kırşehir: Uluslararası İv. Ahilik Sempozyumu Bildiriler Kitabı.

- Şimşek, O. (2022). Tevhidi Düşünce Bilgi İnşa Etme Yönteminin “Çalışma Ahlakı” Anlayışına Yönelik Özgün Yaklaşımı. Mehmet Akif Ersoy’un Aziz Hatırasına Emek ve İş Ahlakı Şurası,Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, No:105,Edi; M.Enes Kala, Ankara,, 143.
- Şimşek, O. (2004). Türk Kobi’lerinde Sermaye Birikiminin Kültür Temelleri. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Şimşek, O. (2005). Zihniyet Kavramı Ekseninden Batı Medeniyeti ve Antroposentrik Liberalist Girişimcilik. Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi.
- Şimşek, O. (2006). Zihniyet Girişimcilik ve Kobi Sosyoloji İlişkisi. Tühis İş Hukuku Ve İktisat Dergisi , 64-75.
- Şimşek, O. (2008). Zihniyet Açısından Türk Girişimciliğinin Sosyolojisi. . Ankara: Otorite Yayınları.
- Şimşek, O. (2008b). "Türkiye’de ve Batı’daki Medeniyet Kavramlarına Zihniyet Özgün Sosyal Bilim-İktisat Etkileşimi Bağlamında Yaklaşım". Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 115-139.
- Şimşek, O. (2008b). Türk Toplum Düşüncesinemedeniyet, Kültür-Zihniyet-Sanayi Bağlamında Bütüncül Bir Yaklaşım. Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 253-283.
- Şimşek, O. (2009). Modern Girişimcilik Zihniyeti ve Sanayi Kültür Bağlamında Türk Girişimciliğinin, Sosyo-Kültürel Temelleri (Ahilik – Tasavvuf Modellemesi), Uluslararası Davraz Kongresi “Küresel Diyalog” Bildirileri, Haz. Uysal Keyman . Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi İ.İ.B.F. Yayınları, 1143-1145.
- Şimşek, O. (2013). Yeni Ahlak Toplumu İnşası. Ankara: Gazi Kitapevi.
- Şimşek, O. (2013b). Türk Girişimciliğinin Sosyolojisi. Ankara: Otorite Yayınları.
- Şimşek, O. (2016). Medeniyet ve Sistem İnşa Edici Vasfıyla Tevhidi Düşünce. Ankara: İlmar.
- Şimşek, O. (2017). Medeniyet ve Sistem İnşa Edici Vasfıyla Tevhidi Düşünce. Ankara: Gazi Kitapevi.
- Şimşek, O. (2018). Tevhidi Düşünce İlim Geleneğine Karşın Modern Bilim Geleneğinin Sosyal(İctimai) Düşünce Sistemineetkileri, Türkiye’de Bilgi Üretimi Ve Bilim Politikaları. Atatürk Araştırma Merkezi Ankara, 761.
- Şimşek, O. (2018). Tevhidi Düşüncenin Düzen Kurucu “İctimaiyat Felsefesi(Toplum Felsefesi), Derleyen (Edi): Osman Şimşek, İctimai Düzenin (Sistemin) Kuruluşunda Tevhidi Düşünce Ve Toplum Felsefesi. Ankara: İlmar Yayınları.
- Şimşek, O. (2018). Tevhidi Düşüncenin İlmi Araştırma Yapmada Bütüncül Yöntem Anlayışı. M. Alişarlı, & O. Şimşek (Dü) İçinde, Tevhidi Düşünce Işığında İlim Dallarının Yeniden İnşası Şurası. Ankara: İlmar Yayınları.
- Şimşek, O. (2019). Çalışma” ve “Zihniyet” Kavramları Ekseninde “Çalışma Zihniyeti”Nin “Milli Çalışma Düzeni”Nin İnşasına Etkileri. İş Ve Hayat Ekomomi, Hukuk Ve Sosyal Politika Dergisi , 58-84.
- Şimşek, O. (2019). Çalışmanın Ontolojisi” Bağlamında Türk-İslam ve Batı Medeniyetlerinde Çalışmanın Sosyolojisi. İş ve Hayat Ekomomi, Hukuk Ve Sosyal Politika Dergisi, 170-194.
- Şimşek, O. (2020). “Düşünce-Yöntemi-Kültür Değişmesi”İlişkisinin Modern Türkiye’de Pozitivist Düşünceyi Etkinleştirmesinin Sosyolojisi,. Ankara, Bilig (Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi/Journal Of Social Scientes Of The Turkic World),.
- Şimşek, O. (2020). Mukayeseli Medeniyetler Analizi, Tevhidi Düşünce Temelli Konuşmalar1-Giriş. Ankara: İlmar Yayınları.
- Şimşek, O. (2020b). “Çalışma -Toplum Felsefesi İlişkisinin” Tevhidi, Pozitivist ve Hermonotik Düşünce Yöntemlerine Göre Mukayeseli İncelenmesi Derleyen(Edi):O.Şimşek, Tevhidi Düşünce Ve Toplum Felsefesi, Genişletilmiş 2. Baskı. Ankara: Nobel Yayınları.
- Şimşek, O. (2021). “Tevhîdî Düşünce” Anlayışına Göre “Tevhîdî Şehir” Yapısı ve “Tevhîdî Şehir” Zihniyeti. Şehir ve Medeniyet Şehir Araştırmaları Dergisi. Cilt:6, Sayı:13, 311-

- Şimşek, O. (2021). Modern Toplum Sosyolojisinin Pozitivist "Kültür" Kuramlarına Karşın Türk-İslam Medeniyetindeki "Tevhidi Kültür" Kavramı, Çalışma Hayatı Araştırmaları 2021. İstanbul: Hiper Yayın.
- Şimşek, O. (2021). "Türk-İslam Medeniyetinin Tevhidi Şehir Yapılanmasında Tevhidi Ahi Çalışma Düzeninin İşleyişi". İş ve Hayat Dergisi, 9-46.
- Şimşek, O. (2021). "Tevhidi Düşünce Bilgi İnşa Etme Yöntemi"nin Türk-İslam Medeniyetinde Ortak Düşünce Yöntemi" Oluşturma İmkânı Üzerine, Tevhidi Düşünce Temelli Konuşmalar 3. Ankara: İlmar(İlmi Ve Metodolojik Araştırmalar Derneği) Yayınları, .
- Şimşek, O. (2021). Çalışma Hayatı Araştırmaları . İstanbul: Hiper Yayınları.
- Şimşek, O. (2022). Türk-İslam Dünyası'nın Özgün "Düşünce" ve Bilgi Üretmedeki "Yöntem" Birliğinin Sağlanmasında "Tevhidi Düşünce Bilgi Yöntemi"ni Anlamak. Avrasya Etüdleri -, 201.
- Şimşek, O. (2022). Türkiye'de Bulunan "Üç Kültür" Anlayışı ve 21. Yüzyıl İdeal Türk İslam Medeniyetinin "Tevhidi Kültür" Anlayışının Özgün İnşası Üzerine. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Şimşek, O., & Çiçek, H. (2018). Tevhit Kavramının "İctimai Sosyal/Sistem" İnşa Eden Yönü İtibariyle İctimai Düzen Kurucu "Anlam" Boyutu, 1.Uluslararası İslam Dünyasında Tevhidi Düşünce Şurası, Kur'an-Sünnet Temelinde Tevhidi Düşüncenin İctimai Dünyaya Yön Verişi, Der(Edi.): Halil Çiçek . Ankara: İlmar Yayınları.
- Tabakoğlu, A. (2014). Türkiye İktisat Tarihi. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Tdk. (Tarih Yok). tdk: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- Tezel, Y. S. (1994). Cumhuriyet Dönemi İktisat Tarihi. İstanbul: 1950-1923. Baskı, Türkiye Araştırmaları.
- Topbaş, O. (2016). "O'nun Muhteşem Ahlâkı". Yüzakı Dergisi.
- Topçu, N. (2001). Sosyoloji Bütün Eserleri 17. İstanbul : Dergah Yayınları.
- Topçu, N. (2002). İslam ve İnsan, Mevlana Ve Tasavvuf, İstanbul: Dergah Yayınları No: 3 ,173. Baskı, Yayına Hazırlayan: E.Ezverdi, İ.Kara, İstanbul,2002, S.43. İstanbul: Dergah Yayınları No: 3 ,173. Baskı, Yayına Hazırlayan: E.Ezverdi, İ.Kara, .
- Tuğcu, Ö. (2021, 08). Tevhidi Düşünce Bilgi İnşa Yöntemi ve Modern Batı Pozitivist-Hermenötik Düşünce Bilgi İnşa Etme Yöntemleri Karşılaştırması Bağlamında Müsiad Zihniyetinin İncelenmesi. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yüksek Lisans Tez:
- Turan, R. (2020). Filibeli Ahmet Hilmi'ye Göre Yöntem Sorunu, Balkanlarda İslam, Balkanlarda İslam Dini ve Kültürel Hayat. İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Turgay, N. (2012). Kültür Kur'an İlişkisi. Batman: Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi.
- Turhan, M. (1972). Kültür Değişmeleri,. İstanbul: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Yayınları, : Milli Eğitim Basımevi.
- Türkdoğan, O. (1988). Değişme-Kültür ve Sosyal Çözülme. İstanbul : Türk Dünyası Araştırmalar Vakfı.
- Türkdoğan, O. (1998). Değişme-Kültür ve Sosyal Çözülme. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmalar Vakfı Yayını,No: 44.
- Türkdoğan, O. (2005). Girişimcinin Ahlaklısını Yetiştirmeliyiz. Çerçeve Dergisi, 37.
- Türkdoğan, O. (2009). Bilimsel Araştırma Metodolojisi. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Uçma, İ. (2011). Bir Sosyal Siyaset Kurumu Olarak Ahilik. İstanbul: İşaret Yayınları.
- Ural, Ş. (1986). Pozitivist Felsefe Bilimde ve Felsefede Doğrulama. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ülgener, S. (1983). Zihniyet Aydınlar ve İzemler Denemeler ve Araştırmalar. İstanbul: Mayaş Yayınları.
- Ülgener, S. (1991). İktisadi Çözülmenin Ahlâk ve Zihniyet Dünyası. İstanbul: Der Yayınları.
- Ülgener, S. (2015). Zihniyet Ve Din İslam, Tasavvuf ve Çözülme Devri İktisat Ahlakı. İstanbul: Derin Yayınları.

- Ülken, H. (2004). Aşk Ahlakı. İstanbul: Dünya Kitapları Düşünce Kitaplığı .
- Varel, A. (2017). "Pozitivizm ve Siyaset: Yöntem Bilimsel Bir Eleştiri". . Amme İdaresi Dergisi.
- Weber, M. (1997). Protestan Ahlâkı ve Kapitalizmin Ruhu. İstanbul: Hil Yayınları .
- www.Sgk.Gov.Tr. (2024, 04 22).
<http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/kurumumuz/tarihce>. adresinden alındı
- Yüksel, B. (2016). Mukayeseli Medeniyet Analizi Bağlamında Ahilik Mesleki Eğitim Anlayışı İle Modern Mesleki Eğitim Anlayışının İnsan Eğitimi Yöntemi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. Adresinden Alındı
- Yüksel, Y. (2020,). Tevhidi Düşünce ve Pozitivist Düşünce Yöntem Farklılıklarının Osmanlı İdeal Dönemi İle Modern Türkiye Üzerinden Eğitim-Çalışma İlişkisinin Mukayeseli Analizi. Ankara: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,Ankara,2020, S.51. Adresinden Alındı

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : ŞİMŞEK Reyhan
Uyruğu : T.C.
Medeni hali : BEKAR

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Lisans	Atatürk Üniversitesi- İş Sağlığı ve Güvenliği Ön Lisans Bölümü	2020
	Süleyman Demirel Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkiler Lisans Bölümü	2020
	AHBV Üniversitesi – İslami İlimler Lisans Bölümü	Devam ediyor
Lise	Ankara Anadolu Tarım Meslek Lisesi	2016

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2022	RENK OSGB	- İŞ GÜVENLİĞİ UZMANI
2023	MERKEZ OSGB	- İŞ GÜVENLİĞİ UZMANI
2023	TARIM KREDİ HOLDİNG (İştirakler)	- İŞ GÜVENLİĞİ UZMANI
2023	T.C.CUMHURBAŞKANLIĞI İLETİŞİM BAŞKANLIĞI	- İŞ GÜVENLİĞİ UZMANI
2023	GENÇLİK VE SPOR BAKANLIĞI (Merkez teşkilat)	- İŞ GÜVENLİĞİ UZMANI

Yabancı Dil

İNGİLİZCE - RUSÇA

le.ahbv.edu.tr